

Θεωρητικό Πλαίσιο και Προγράμματα Σπουδών για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΩΣ ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΛΩΣΣΑ

1.1. Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Σειρά υλικού: Πράγματα και Γράμματα

1.2. Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας σε Ταχύρρυθμα Τμήματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Σειρά υλικού: Ελληνικά με την παρέα μου

2. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΩΣ ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ

Διδασκαλία της Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Σειρά υλικού: Μαργαρίτα

3. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Διδασκαλία Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Σειρά υλικού: α) Εμείς και οι Άλλοι

β) Από τη Ζωή των Ελλήνων της Διασποράς

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Επιμέλεια: Μιχάλης Δαμανάκης

Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., ΡΕΘΥΜΝΟ 2004

© Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Εργαστήριο Διαπολιτισμικών
και Μεταναστευτικών Μελετών
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)
Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου
741 00 Ρέθυμνο
Τηλέφωνο: 28310-77635, 77605
Fax: 28310- 77636
e-mail: ediamme@edc.uoc.gr
www.uoc.gr/diaspora
www.ediamme.edc.uoc.gr

 <p>ΕΛΛΑΔΑ 2008 Ανάπτυξη παιδιού. Ανάπτυξη για όλους.</p>	<p>ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ</p>		 <p>ΠΑΙΔΕΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ 2^ο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης</p>
--	--	---	--

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Δ.Ε.
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
& ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)

ΠΑΙΔΕΙΑ ΟΜΟΓΕΝΩΝ

Επιστημ. Υπεύθυνος Έργου: Μιχάλης Δαμανάκης

Χρηματοδότηση: Ευρωπαϊκή Ένωση,
Υπουργείο Εθνικής Παιδείας
και Θρησκευμάτων

Φορέας παρακολούθησης: Ε.Υ.Δ. ΕΠΕΑΕΚ
Ειδ. Γραμματεία ΠΟΔΕ

Φορέας υλοποίησης: Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και
Μεταναστευτικών Μελετών
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)

Συγγραφή: Βάμβουκας Μιχάλης
Δαμανάκης Μιχάλης
Κατσιμαλή Γεωργία
Νικολουδάκη Ελπινίκη
Παπαδογιαννάκης Νικόλαος
Χατζηπαναγιωτίδη Άννα
Χατζηδάκη Ασπασία
Χουρδάκης Αντώνης

Σελιδοποίηση τόμου: Κελαϊδή Χρυσούλα

Επιμέλεια: Δαμανάκης Μιχάλης

Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., ΡΕΘΥΜΝΟ 2004

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ:

ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ

Ρούσαλης Σάββας (Επιστ. Σύμβουλος - Συντονιστής)
Ανδριόπουλος Ιωάννης
Καρναβάς Βασίλης

ΑΡΜΕΝΙΑ

Orfanova Narine

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Τάμης Αναστάσιος (Επιστ. Σύμβουλος - Συντονιστής)
Γλαρού Ελένη
Δουβαρτζίδου Ματούλα
Κουτσουβέλης Διονύσιος
Κυπριανού Κύπρος
Κωβαίου Άννα
Νάζου Παναγιώτα
Παπασάββας Σάββας
Πέτρου Σταύρος
Τσιανίκας Μιχάλης

ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Φιλιππάκη-Warburton Ειρήνη (Επιστ. Σύμβουλος-Συντονίστρια)
Γεωργιάδης Φωκίων
Ζήσιμος Απόστολος
Κουντάκη Παναγιώτα
Λουκά-Crann Μαργαρίτα
Παπουτσίδου Σοφία

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Γιωτίτσας Ναπολέων (Επιστ. Σύμβουλος - Συντονιστής)
Ζαρκάδας Γρηγόριος
Κλεισούρας Βησσαρίων
Μπενέκος Δημήτριος
Παπαγεωργίου Ιωάννης
Παπαρήστος Σπύρος
Παράσχου Αθηνά
Πουλακάκης Μανώλης
Reich H. Hans
Τεκίδου-Ferarro Φωτεινή

ΓΕΩΡΓΙΑ

Εφραμίδη Μάγια
Ιορδανίδης Κυριάκος
Λουκασβίλι Νίνο
Μιτιτανίδη Μαγδαληνή
Σιαμανίδου Σοφία

Η.Π.Α.

Μιχόπουλος Αριστοτέλης (Επιστ. Σύμβουλος-Συντονιστής)
Αποστολίδου Αργυρή
Κόκκινος Τιμολέων

Κρομμύδα Αθηνά
Μελικόκης Γεώργιος
Νικολιδάκης Νικόλαος
Προδρομίδα Μαρία

ΚΑΝΑΔΑΣ

Κωνσταντινίδης Στέφανος (Επιστ. Σύμβουλος-Συντονιστής)
Βολονάκης Σπύρος
Καρδωρά Εμμέλεια
Κομπορόζος Φώτης
Λυγουριάτης Δημήτρης
Μαρίνου-Beccker Μάχη
Μοσχόπουλος Αντώνης
Ξενικάκη Μαρία
Παγιατάκη Ρούλα
Παπαμιχαήλ Ελευθερία
Τάσου Θάλεια
Τσαλκίδου Ευαγγελία
Τσίμπος Παναγιώτης
Τσιχριτζή Γεωργία
Φιλιππούσης Γιάννης

ΜΟΛΔΑΒΙΑ

Ούρσου Έλενα

Ν. ΑΦΡΙΚΗ

Κρυσταλίδου Αναστασία (Επιστ. Σύμβουλος - Συντονίστρια)
Παπάζογλου Αντωνία
Πιπερίδου Μαριλένα
Σιδηροπούλου Ελισάβετ

ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ

Παπαδοπούλου Δήμητρα

ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Ευκαρπίδη Ειρήνη
Παυλίδη Βικτωρία
Προτσένκο-Πιτσάτζη
Αλεξάνδρα

ΡΩΣΙΑ

Αλέποβα Ειρήνη
Λύκοβα Ιωάννα
Πολάντοβα Ναντζέντα - Ελπίδα

ΣΟΥΗΔΙΑ

Γαρεφαλάκης Γιάννης
Κομνηνός Χαϊδευτός

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ:

ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Κάιρο: Μαγγιώρος Αριστείδης

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Αδελαΐδα: Αθανασιάδου Μαρία
Μελβούρνη: Δημοπούλου Ευσταθία /
Αμανατίδου Κων/τίνα

Σύδνεϋ: Αγαθαγγελίδου Μαρία

ΒΕΛΓΙΟ

Βρυξέλλες: Μπουκουβάλα Ελένη

ΓΑΛΛΙΑ

Παρίσι: Δημόπουλος Γεώργιος

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Βερολίνο Α/θμια: Παλαιολόγου Κων/να
Βερολίνο Β/θμια: Μακρής Χαρίλαος
Μόναχο Α/θμια: Σιλιγάρης Χρήστος
Μόναχο Β/θμια: Μιτσικάκης Αργύριος
Ντύσελντορφ Α/θμια: Κούρος Σταμάτης
Ντύσελντορφ Β/θμια: Μπανούσης Αστέριος
Στουτγάρδη Α/θμια: Μπουτσίκας Νικόλαος
Στουτγάρδη Β/θμια: Κούρης Δημήτριος
Φρανκφούρτη: Γκολέμης Γεώργιος

Η.Π.Α.

Νέα Υόρκη: Νικολιδάκης Νικόλαος
Σαν Φραντσίσκο: Κασβίκης Ευάγγελος
Σικάγο: Θηρίου – Σκούρα Σταυρούλα
Ουάσινγκτον: Μαυρογιώργος Γεώργιος

ΚΑΝΑΔΑΣ

Τορόντο: Σκέμπερη Αγγελική
Μόντρεαλ: Τσιομλεκτσής Γεώργιος

Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Λονδίνο: Δεληγιάννη Αγγελική

Ν. ΑΦΡΙΚΗ

Γιοχάνεσμπουργκ: Στάικος Ιωάννης

ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Κίεβο: Μπάτζιου Γραμματουύλα

ΣΟΥΗΔΙΑ

Στοκχόλμη: Παπαθανασίου Οδυσσέας

ΤΟΥΡΚΙΑ

Κωνσταντινούπολη: Νικολούλης Νικόλαος

Περιεχόμενα

Πρόλογος	7
Εισαγωγή	9

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Α'

ΠΛΑΙΣΙΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΘΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ

A1 Πλαίσια	19
1.1 Επίπεδα ανάλυσης της κοινωνικοποίησης	19
1.1.1 Κατηγορίες ανάλυσης	23
1.2 Ιστορική και μεταναστευτική νεοελληνική Διασπορά	25
1.3 Παροικίες, παροικιακές οργανώσεις και δίκτυα	27
1.4 Φορείς και μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης	32
1.5 Οικογένεια	36
1.6 Εθνοπολιτισμική ταυτότητα (ελληνικότητα) στη Διασπορά	38
1.6.1 Εκφάνσεις της ελληνικότητας στη Διασπορά	40
1.6.2 Όρια και αντοχές της συμβολικής εθνοτικότητας	43
1.6.3 Εκφάνσεις της ελληνικότητας και η μεταξύ τους σχέση: από τον ελλαδοκεντρισμό στην «ενδοελληνική διαπολιτισμικότητα»	44
1.7 Σχέση Κέντρου και Διασποράς	45
1.7.1 Θεσμικά μέτρα	46
1.7.2 Επανεξέταση της σχέσης Κέντρου-Διασποράς: από το «πολιτισμικό ελάχιστο» και το «διασπορικό έλλειμμα ενημέρωσης» στον «πολιτισμικό αλληλοεμπλουτισμό»	50
A2 Σκοποί και περιεχόμενα	55
2.1 Σκοποί	55
2.2 Θεματικοί κύκλοι, θεματικοί τομείς και κοινωνικοπολιτισμικοί χώροι άντλησης περιεχομένων-καταστάσεις επικοινωνίας	56
A3 Εκπαιδευτικοί και μαθητές	60
3.1 Οι Εκπαιδευτικοί	60
3.2 Οι Μαθητές	60
3.2.1 Κριτήρια οριοθέτησης των ομάδων-στόχων	61
3.2.2 Ομάδες - στόχοι	64
A4 Ομάδες-στόχοι, Προγράμματα Σπουδών και οργάνωση του εκπαιδευτικού υλικού	66
4.1 Κύρια Χαρακτηριστικά των ομάδων-στόχων και η διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης και Ξένης Γλώσσας	66
4.2 Οργάνωση των Προγραμμάτων Σπουδών και του εκπαιδευτικού υλικού	71
4.2.1 Υλικό Ταυτότητας και Ετερότητας	73
4.2.2 Εκπαιδευτικό υλικό σε ψηφιακή μορφή	74
4.2.3 Δόμηση του εκπαιδευτικού υλικού σε επίπεδα	75
4.3 Σχολικός χρόνος και εκπαιδευτικό υλικό	76
4.4 Ανοιχτά vs κλειστά, ανθρωποκεντρικά vs αντικειμενοκεντρικά Προγράμματα Σπουδών	77

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Β'

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΝΑ ΟΜΑΔΑ – ΣΤΟΧΟ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ

B1 Προγράμματα Σπουδών για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας	81
---	-----------

1.1 Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση	83
1.1.1 Μεθοδολογικές επισημάνσεις	85
1.1.1.1 Εισαγωγικές επισημάνσεις	85
1.1.1.2 Η διδασκαλία της μορφοσύνταξης	88
1.1.1.3 Η διδασκαλία των λεκτικών επικοινωνιακών πράξεων	90
1.1.1.4 Η διδασκαλία του λεξιλογίου	92
1.1.2 Γλωσσικοί και κοινωνικοπολιτισμικοί σκοποί	94
1.1.3 Γλωσσικοί στόχοι	96
1.1.4 Κοινωνικοπολιτισμικοί στόχοι	98
1.1.5 Μορφολογικά και συντακτικά στοιχεία	100
1.1.6 Επικοινωνιακές περιστάσεις/Λεκτικές πράξεις και ενδεικτικοί τρόποι πραγμάτωσής τους	108
1.1.7 Θεματικές περιοχές λεξιλογίου	134
1.2 Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας σε Ταχύρρυθμα Τμήματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση	137
1.2.1 Μεθοδολογικές επισημάνσεις	139
1.2.1.1 Εισαγωγικές επισημάνσεις	139
1.2.1.2 Ταχύρρυθμη προσέγγιση	140
1.2.1.3 Δόμηση Προγράμματος Σπουδών	141
1.2.2 Πρώτο επίπεδο	144
1.2.3 Δεύτερο επίπεδο	146
1.2.4 Τρίτο επίπεδο	149
B2 Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση	155
2.1 Εισαγωγή	157
2.2 Επικοινωνιακές καταστάσεις-Γλωσσικές λειτουργίες	159
2.3 Γλωσσικοί και κοινωνικοπολιτισμικοί στόχοι	160
2.3.1 Γλωσσικοί στόχοι	160
2.3.2 Κοινωνικοπολιτισμικοί στόχοι	161
2.4 Λεκτικές πράξεις και τρόπος πραγμάτωσής τους	162
2.5 Μορφολογικά και συντακτικά στοιχεία	166
B3 Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση	173
3.1 Εισαγωγή	175
3.2 Το Π.Σ.Σ.Ι.Π για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά	177
3.3 Γενικοί σκοποί και στόχοι	178
3.4 Θεματικές περιοχές/κύκλοι και στόχοι διδασκαλίας ανά επίπεδο	184
3.5 Προτεινόμενες ενδεικτικές δραστηριότητες για την υλοποίηση των διδακτικών στόχων κάθε επιπέδου	215
3.6 Αξιολόγηση της διδασκαλίας του αντικειμένου Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού	217
Παράρτημα: Πίνακες εκπαιδευτικού υλικού	219

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ
Γ'
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

- Γ1** Λεξιλόγιο ανά επίπεδο και «μέρη του λόγου»
Γ2 Διαπιστωτικά κριτήρια

Πρόλογος

Ο παρών τόμος και τα παραρτήματά του είναι προϊόν του προγράμματος «Παιδεία Ομογενών».

Το πρόγραμμα *Παιδεία Ομογενών* χρηματοδοτήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και την Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πλαίσιο του Β' και του Γ' Κ.Π.Σ. Στόχος του είναι η διατήρηση, η καλλιέργεια και η προώθηση της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού στην ελληνική Διασπορά, μέσω της βελτίωσης της παρεχόμενης πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό επιδιώκεται η ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, η επιμόρφωση των αποσπόμενων και των ομογενών εκπαιδευτικών, η υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για ομογενείς μαθητές, καθώς και η δημιουργία δικτύων επικοινωνίας, βάσεων δεδομένων και δυνατοτήτων τηλεεκπαίδευσης με τη βοήθεια των σύγχρονων ψηφιακών τεχνολογιών.

Η τελική συγγραφή των επιμέρους τμημάτων του παρόντος Προγράμματος – πλαισίου έγινε από συγκεκριμένα πρόσωπα. Στη γένεση και στη διαμόρφωσή του, ωστόσο, συνέβαλαν άμεσα ή έμμεσα θεσμοί, ομάδες και πρόσωπα τόσο από την Ελλάδα όσο και από το εξωτερικό, με πρώτους τους συνεργάτες του έργου *Παιδεία Ομογενών* στην Ελλάδα.

Στους ελλαδικούς θεσμούς πρέπει να μνημονευθούν το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και οι υπαγόμενοι σ' αυτό οργανισμοί και υπηρεσίες: Η Διεύθυνση Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, το Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ, η Ειδική Γραμματεία Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

Θα πρέπει επίσης να αναφερθούν τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Ιωαννίνων, τα οποία είναι φορείς υλοποίησης των προγραμμάτων «Εκπαίδευση Παλινοστούτων και Αλλοδαπών Μαθητών» και «Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων», το πρώτο, και «Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων» το δεύτερο. Των προγραμμάτων αυτών οι Επιστημονικοί Υπεύθυνοι και οι επιστημονικοί συνεργάτες λειτούργησαν κατά καιρούς ως επιστημονικοί συνομιλητές.

Στους θεσμούς, στις ομάδες και στα πρόσωπα του εξωτερικού συγκαταλέγονται τα Γραφεία Εκπαίδευσης και οι εκάστοτε Συντονιστές, όλα τα σχολεία στα οποία δοκιμάστηκε το εκπαιδευτικό υλικό και οι εκπαιδευτικοί που το δοκίμασαν, και τέλος οι Επιστημονικοί Σύμβουλοι και τα μέλη των Ομάδων Εργασίας του έργου *Παιδεία Ομογενών* ανά χώρα διαμονής.

Όλοι αυτοί συνέβαλαν άμεσα ή έμμεσα στη διαμόρφωση της παρούσας πρότασης, η οποία θα πρέπει να αναγνωσθεί ως ένα Πρόγραμμα – πλαίσιο. Ένα Πρόγραμμα – πλαίσιο, το οποίο αποτελείται από επιμέρους συνθετικά στοιχεία και το οποίο επιδέχεται περαιτέρω συζήτηση τουλάχιστον ως προς τη στοχοθεσία της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά.

Εξάλλου, η παρούσα πρόταση κατατίθεται σε μια ιστορική συγκυρία, κατά την οποία δεν κυριαρχεί μόνο μια πολυεπίπεδη πολλαπλότητα στις παροικίες της ελληνικής Διασποράς, αλλά και συντελούνται παγκόσμιες οικονομικές, πολιτικές, πολιτισμικές και γεωπολιτικές ανακατατάξεις, η έκβαση των οποίων δεν είναι σαφής.

Η συγκυρία αυτή και ιδιαίτερα οι συνθήκες των ανά τον κόσμο ελληνικών παροικιών θα πρέπει να αναλυθούν και να κατανοηθούν, έτσι ώστε η όποια εκπαιδευτικοπολιτική πρόταση να συνάδει ή τουλάχιστον να μην αντιφάσκει μ' αυτές.

Τα επιμέρους «Προγράμματα Σπουδών», στο δεύτερο μέρος του παρόντος τόμου, στοχεύουν στην κάλυψη των πολλαπλών αναγκών της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά, ενώ το «Θεωρητικό Πλαίσιο», στο πρώτο μέρος, επιδιώκει να λειτουργήσει ως θεωρητικός συνεκτικός ιστός μεταξύ των επιμέρους «Προγραμμάτων Σπουδών», μέσα από την ανάλυση της παρούσας ιστορικής συγκυρίας, συνολικότερα, και των ιστορικών και κοινωνικοπολιτισμικών εξελίξεων στις παροικίες, ειδικότερα.

Ας υπογραμμιστεί, τέλος, ότι η εμπειρεχόμενη στον παρόντα τόμο πρόταση βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη, επειδή δεν έχουν ολοκληρωθεί η παραγωγή και η δοκιμαστική εφαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού που αντιστοιχεί στο κάθε «Πρόγραμμα Σπουδών».

Ρέθυμνο, Νοέμβριος 2004

Μιχάλης Δαμανάκης
Επιστημονικός Υπεύθυνος
του έργου Παιδεία Ομογενών

Εισαγωγή

Η χρήση του όρου «*Προγράμματα Σπουδών*» αντί του όρου «Αναλυτικό Πρόγραμμα» στον τίτλο του παρόντος τόμου οφείλεται σε μια σειρά από λόγους, από τους οποίους συζητούνται παρακάτω οι σημαντικότεροι.

Στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία ο όρος «Αναλυτικό Πρόγραμμα» συμπυκνώνει στους κόλπους του δύο αντιθετικές μεταξύ τους παιδαγωγικές - διδακτικές παραδόσεις:

Από τη μία, τη γερμανική παιδαγωγική παράδοση που συμπυκνώνεται στον όρο «**Lehrplan**», δηλαδή αυστηρή επιλογή και διάταξη της διδακτέας ύλης ανά βαθμίδα εκπαίδευσης και σχολικό αντικείμενο - μάθημα, και από την άλλη την αμερικανική παιδαγωγική παράδοση που συνδέεται με τον όρο «**curriculum**», δηλαδή την περιγραφή και ανάλυση των συνθηκών και των προϋποθέσεων κάτω από τις οποίες μπορούν να απαντηθούν, κατά το δυνατό συναινετικά, ερωτήματα που αφορούν: στο **τι** πρέπει να μάθουν οι νέες γενιές, **γιατί** οφείλουν να το μάθουν, **πότε** και **πώς** ενδείκνυται να το μάθουν, καθώς και σε θέματα **ταξινόμιας** των εκπαιδευτικών στόχων και **ελέγχου - αξιολόγησης** της επίτευξής τους.

Στη γερμανική παιδαγωγική συζήτηση, από την οποία έχει επηρεασθεί τα μέγιστα η ελληνική, η υπέρβαση της λογικής του «Lehrplan» σηματοδοτείται με την εισαγωγή νέων όρων, όπως «Rahmenplan», «Richtlinien», και προπάντων με την υιοθέτηση της λογικής και της χρήσης του όρου «curriculum» και της διασύνδεσής του με τη Διδακτική Θεωρία, ήδη στη δεκαετία του 1970.

Στην Ελλάδα, όμως, μόλις τα τελευταία 2 - 3 χρόνια, άρχισε να εισάγεται μια νέα λογική και μια νέα ορολογία, όπως για παράδειγμα εκείνη του «Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών», χωρίς ωστόσο να εγκαταλείπεται ο όρος «Αναλυτικό Πρόγραμμα» (βλ. για παράδειγμα το Φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως 303 / 13-03-2003, Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Δημοτικού - Γυμνασίου).

Στην περίπτωση του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών* χρησιμοποιήθηκε αντί του όρου «Αναλυτικό Πρόγραμμα» ο όρος «Πρόγραμμα Σπουδών».

Όπως προκύπτει από τις αναλύσεις του κεφαλαίου Α.4.2, ο όρος αυτός κινείται στη λογική του «curriculum», αλλά σ' ορισμένες περιπτώσεις – όπως για παράδειγμα στην περίπτωση του γλωσσικού υλικού «Νέα Ελληνικά για το G.C.S.E.»- εγγίζει και τη λογική του «syllabus» και αυτού που αποκαλείται «teacher – proof – curriculum». Δηλαδή ένα εξειδικευμένο πακέτο διδακτικού υλικού που δημιουργήθηκε σύμφωνα με επακριβώς προδιαγεγραμμένους στόχους και περιεχόμενα, έτσι ώστε να είναι άμεσα και επακριβώς ελέγξιμη και η αποτελεσματικότητά του.

Συγκεκριμένα, στην περίπτωση του «Ελληνικά για το G.C.S.E.», πρόκειται για ένα πακέτο γλωσσικού υλικού το οποίο δημιουργήθηκε με βάση το syllabus του General Certificate of Secondary Education (G.C.S.E.) και στοχεύει στην προετοιμασία των μαθητών για τις εξετάσεις του G.C.S.E. Περίπου στην ίδια λογική κινείται και το γλωσσικό υλικό «Ελληνικά, γιατί όχι;», το οποίο συντάχθηκε με βάση τα Προγράμματα Σπουδών για τη διδασκαλία γλωσσών διαφορετικών της Αγγλικής (LOTE=Language other than English) της πολιτείας της Βικτόριας της Αυστραλίας (βλ. κεφ. 4.2.1).

Κοινό στοιχείο και σιωπηρή παραδοχή τόσο, της *περιεχομενικά προσανατολισμένης προσέγγι-*

**Αναλυτικό
Πρόγραμμα**

**Προγράμματα
Σπουδών**

Syllabus

G.C.S.E.

LOTE

σης (του Lehrplan) όσο και της *στοχοθεσιακά προσανατολισμένης προσέγγισης* (του curriculum) είναι, ότι ο σχεδιασμός των Προγραμμάτων Σπουδών για τις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης και για τα διάφορα γνωστικά αντικείμενα (μαθήματα) ή τους διάφορους κύκλους γνωστικών αντικειμένων (π.χ. Κοινωνικές Σπουδές) και η συνακόλουθη παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού διαδραματίζονται στο πλαίσιο μιας κρατικής οντότητας και με εντολή μιας πολιτικής εξουσίας.

Διαδοχική προσέγγιση στην κατάρτιση Π.Σ.

Γι' αυτό και σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία και πρακτική, η κατάρτιση ενός Προγράμματος Σπουδών (Π.Σ.) προηγείται της παραγωγής του διδακτικού υλικού. Κατά κανόνα, μια εντολοδόχος ομάδα «ειδικών» επιστημόνων ακολουθώντας την πολιτική βούληση της εντολοδότριας «εξουσίας» και βασιζόμενη στην εκάστοτε «έγκυρη» επιστημονική γνώση συντάσσει ένα ή και περισσότερα Προγράμματα Σπουδών, στη λογική ενός αρχιτεκτονικού σχεδίου, βάσει του οποίου, στη συνέχεια, μία ή και περισσότερες ομάδες συγγραφέων παράγουν (συγγράφουν) το διδακτικό υλικό (διδασκικά εγχειρίδια).

Παραδοχές των παραδοσιακών Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών

Η παραπάνω λογική και πρακτική βασίζονται σε μια σειρά από σιωπηρές παραδοχές:

Η πρώτη παραδοχή συνίσταται στην πίστη των επιστημόνων ότι μπορούν να συζεύξουν τον πολιτικό και τον επιστημονικό παιδαγωγικό λόγο κατά τρόπο αρμονικό, έγκυρο και χρήσιμο για τους (απο)δέκτες του Προγράμματος Σπουδών και του διδακτικού υλικού, αλλά φυσικά και για την εντολοδότρια εξουσία. Πόσο προβληματική είναι αυτή η παραδοχή είναι πλέον γνωστό στις Επιστήμες της Αγωγής, τουλάχιστον από την εποχή που εκδόθηκε το κλασικό πλέον βιβλίο του M. Apple «Ideology and Curriculum»¹.

Μια δεύτερη παραδοχή των ειδικών επιστημόνων εστιάζεται στην πεποίθησή τους ότι διαθέτουν τη γνώση και τα κριτήρια που τους καθιστούν ικανούς να προδιαγράψουν τους στόχους και τα περιεχόμενα των Προγραμμάτων Σπουδών και του σχετικού διδακτικού υλικού, που θα ισχύσουν για τις επόμενες γενιές των εκπαιδευομένων.

Αυτή η παραδοχή έχει μια επιστημονική βάση με την έννοια ότι η συσσωρευμένη γνώση και εμπειρία του παρελθόντος επιτρέπουν σ' ένα βαθμό μελλοντικούς σχεδιασμούς. Και σ' αυτή την περίπτωση, ωστόσο, το κυρίαρχο στοιχείο είναι ο εκπαιδευτικοπολιτικός σχεδιασμός και η στοχοθεσία, και δευτερευόντως η επιστημονική γνώση. Μ' αυτή την έννοια αυτή η παραδοχή παρουσιάζει παρόμοια προβλήματα και αδυναμίες με την πρώτη.

Μια τρίτη παραδοχή συνίσταται στην πίστη ότι οι συγγραφείς κατανοούν το πνεύμα και την πρόθεση των συντακτών των Προγραμμάτων Σπουδών και άρα τα υλοποιούν, χωρίς αλλοιώσεις, σε εκπαιδευτικό υλικό και εκπαιδευτική πράξη. Τα προβλήματα που συνοδεύουν αυτή την «ερμηνευτική» παραδοχή είναι γνωστά και καταγεγραμμένα σ' όλα τα εγχειρίδια μεθοδολογίας της επιστημονικής έρευνας. Αποτελεί πλέον κοινό τόπο πως κάθε κείμενο επιδέχεται περισσότερες από μια αναγνώσεις και ερμηνείες.

Θα μπορούσε κανείς να απαριθμήσει κι άλλες ιδεολογικές παραδοχές και πλήθος προβλημάτων που συνδέονται με τη σύνταξη των «Αναλυτικών Προγραμμάτων» (κατά το Φλουρή, 1997) ή των «Διαθεματικών Προγραμμάτων Σπουδών» (κατά τον Ματσαγγούρα, 2002) και την παραγωγή διδακτικού υλικού, και τα οποία έχουν αναλυθεί επαρκώς στην ελληνόγλωσσα² και

¹ Apple M. (1975): *Ideology and Curriculum*, London, Routledge and Kegan Paul. Ελληνική μετάφραση: M. Apple (1986): *Ιδεολογία και Αναλυτικό Πρόγραμμα*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

² Ενδεικτικά παραπέμπουμε στις εργασίες του Φλουρή και του Ματσαγγούρα και στη βιβλιογραφία που εμπεριέχεται σ' αυτές. Φλουρή Γ. (1997³): *Αναλυτικά Προγράμματα. Για μια νέα εποχή στην Εκπαίδευση*. Γρηγόρης, Αθήνα, Ματσαγγούρας Η. (2002): *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση. Εννοιολογική Αναπλασίωση και Σχέδια Εργασίας*. Γρηγόρης, Αθήνα.

προπάντων στη διεθνή βιβλιογραφία.

Ωστόσο, το σημαντικότερο ζήτημα που έπρεπε να αντιμετωπισθεί, στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος *Παιδεία Ομογενών*, για τη σύνταξη των Προγραμμάτων Σπουδών και την παραγωγή αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά, ήταν ότι ο εντολοδότης και χρηματοδότης του προγράμματος ήταν η κυβέρνηση ενός εθνικού κράτους (Ελλάδα), αλλά η εφαρμογή του Προγράμματος και του αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού θα γινόταν στην επικράτεια ενός άλλου ή ακριβέστερα πολλών άλλων κυρίαρχων εθνικών κρατών (χώρα / κράτος διαμονής) και θα αφορούσε το ελληνόγλωσσο σκέλος ομάδας από μων ελληνικής καταγωγής που κατά κανόνα είναι πολίτες του κράτους διαμονής και συγχρόνως διαθέτουν και μια δική τους οργάνωση, στη βάση μιας σειράς κοινών εθνοπολιτισμικών στοιχείων (παροιμία).

**Εθνικό κράτος
και νομιμοποίηση
των Π.Σ.**

Το γεγονός αυτό θέτει ορισμένα ζητήματα «νομιμοποίησης» και παραπέμπει συγχρόνως και σε ζητήματα που αφορούν στη σχέση του ελληνικού εθνικού κράτους με τα κράτη διαμονής και διαβίωσης των *Ελλήνων ομογενών*³, καθώς και στη σχέση της Ελλάδας ως εθνικού κέντρου με τους Έλληνες της Διασποράς (*διασπορικό τρίπολο*)⁴. Αυτά τα προβλήματα «νομιμοποίησης» μπορούν να επιλυθούν μερικώς μέσω της επιστημονικής τεκμηρίωσης των Προγραμμάτων Σπουδών και του αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού.

Με δεδομένα τα παραπάνω ζητήματα, αλλά και άλλα τα οποία θα αναφερθούν στη συνέχεια, στο πρόγραμμα *Παιδεία Ομογενών* δεν εφαρμόστηκε η κλασική «διαδοχική» προσέγγιση, δηλαδή η σύνταξη πρώτα ενός Προγράμματος Σπουδών (Π.Σ.) και στη συνέχεια η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, με βάση το Π.Σ., αλλά εγκαινιάστηκε μια νέα προσέγγιση, η «παράλληλη».

**Διαδοχική»
προσέγγιση**

Δηλαδή, στο πρόγραμμα *Παιδεία Ομογενών* η σύνταξη των Προγραμμάτων Σπουδών και η παραγωγή του σχετικού διδακτικού υλικού για τη διδασκαλία της Ελληνικής και Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού, προχώρησαν με βάση ένα σχεδιασμό αμοιβαίας ανατροφοδότησης.

**Παράλληλη
προσέγγιση**

Επιπρόσθετοι λόγοι, πέραν αυτών που αναφέρθηκαν παραπάνω, που οδήγησαν στην *παράλληλη* και όχι στη *διαδοχική* προσέγγιση σύνταξης Π.Σ. και παραγωγής υλικού είναι οι ακόλουθοι:

Πρώτο, το πρόγραμμα *Παιδεία Ομογενών* λειτούργησε ως πιλοτικό πρόγραμμα και, επομένως, είχε την ευχέρεια του πειραματισμού και της αναζήτησης νέων προσεγγίσεων. Τα πλαίσια και οι αρχές ενός Π.Σ. θα προέκυπταν αβίαστα μέσα από μια διαδικασία εφαρμογής του στην πράξη, μέσα από ομάδες-στόχους.

Δεύτερο, οι επιστημονικοί συνεργάτες του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών* δεν λειτούργησαν απλώς ως συντάκτες των Π.Σ., αλλά εν μέρει και ως παραγωγοί του διδακτικού υλικού ή τουλάχιστον ως επιστημονικοί σύμβουλοι των ομάδων παραγωγής του διδακτικού υλικού. Επομένως είχαν την ευκαιρία να συζητήσουν τη σύνταξη του Π.Σ. με τη διαδικασία παραγωγής υλικού.

Ένας τρίτος λόγος συνίσταται στο ότι για πρώτη φορά επιχειρήθηκε η σύνταξη μιας συνολικής πρότασης για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά, στο σύνολό της, και επομένως δεν υπήρχε επαρκής προτέρα, συνολική εμπειρία και γνώση.

³ Ο όρος «ομογενής» χρησιμοποιείται με την εθνοπολιτισμική του σημασία. Υπ' αυτή την έννοια το σύνολο των απανταχού Ελλήνων νοείται ως μία «πολιτισμική, ιδεολογική και συναισθηματική» και όχι ως μία «φυλετική» κοινότητα.

⁴ Το λεγόμενο «διασπορικό τρίπολο» (χώρα/κράτος προέλευσης – παροιμία – χώρα/κράτος διαμονής) αποτελεί αντικείμενο ανάλυσης και επόμενων κεφαλαίων και κυρίως του κεφαλαίου Α1.7.

Ιστορική αναδρομή: προτέρα γνώση

Προτέρα γνώση

Όπως προκύπτει από παλαιότερες μελέτες αλλά και από αυτές που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του έργου *Παιδεία Ομογενών*, ελάχιστα προγράμματα έχουν καταθέσει μέχρι σήμερα μια πρόταση σχετικά με τη στοχοθεσία και τα περιεχόμενα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό⁵.

Στην πρώτη φάση του έργου *Παιδεία Ομογενών*, Ιούνιος 1997-Μάρτιος 1998, ομάδες ειδικών ανέλυσαν και αξιολόγησαν, με βάση έναν πίνακα κριτηρίων⁶, το υπάρχον γλωσσικό και ιστορικοπολιτισμικό υλικό για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό, καθώς και το θεωρητικό σκεπτικό της κάθε σειράς, έτσι ώστε να διασφαλισθεί μια όσο το δυνατό πληρέστερη εικόνα σχετικά με την προϋπάρχουσα εμπειρία και γνώση.

Από θεωρητικής πλευράς δύο προγράμματα παραγωγής γλωσσικού υλικού παρουσιάζουν ενδιαφέρον: α) Το «Πρόγραμμα Νεοελληνικών Victoria Australia» (ΠΝΒΑ)⁷ και β) Το Πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων «Ελληνική Γλώσσα» (ΠΠΙ)⁸.

Το Πρόγραμμα Νεοελληνικών της Βικτόριας Αυστραλίας έχει ένα στέρεο θεωρητικό σκεπτικό, το οποίο στηρίζεται, όπως δηλώνουν οι ίδιοι οι συντάκτες του, στις απόψεις του J.A. Van Ek⁹. Μια βασική αδυναμία του συγκεκριμένου προγράμματος εστιάζεται στο ότι δεν έχει οριοθετήσει παιδαγωγικά τις ομάδες-στόχους στις οποίες απευθύνεται, και κατά συνέπεια δεν έχει αποσαφηνίσει τη στοχοθεσία και τα περιεχόμενα για τις ομάδες αυτές. Η ομάδα-στόχος οριοθετείται με μοναδικό κριτήριο τη φοίτηση των μαθητών στα αυστραλιανά κρατικά σχολεία (θεσμικό κριτήριο).

Μια δεύτερη αδυναμία έγκειται στον θεωρητικό του χαρακτήρα. Το συγκεκριμένο πακέτο αποτελούσε στην πραγματικότητα ένα θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο συνοδευόταν από ελάχιστο διδακτικό υλικό και στο οποίο καλούνταν να λειτουργήσουν οι εκπαιδευτικοί και να δημιουργήσουν το δικό τους διδακτικό υλικό. Ανεξάρτητα, όμως, από τις αδυναμίες του, το συγκεκριμένο πρόγραμμα εμπεριέχει θεωρητικά εναύσματα.

Το πακέτο διδακτικού υλικού του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων απευθύνεται στους μαθητές που φοιτούν στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας (ενταγμένα και μη) στη Γερμανία. Η ομάδα-στόχος δεν είναι μόνο από θεσμικής αλλά και από κοινωνικοπολιτισμικής και γλωσσικής πλευράς επαρκώς οριοθετημένη, δεδομένου ότι της παραγωγής του διδακτικού υλικού προηγήθηκε μια εκτενής έρευνα που αφορούσε: στις συνθήκες διεξαγωγής του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας, στις κοινωνικοπολιτισμικές, μαθησιακές και κυρίως γλωσσικές προϋποθέσεις της συγκεκριμέ-

⁵ Σχετικά μ' αυτό το θέμα βλέπε, Damanakis M. (1994): *Greek Teaching Materials Abroad*, in: *European Journal of Intercultural Education*, Vol. 5 2/94 (pp. 35-46). Δαμανάκης Μ. (1997): *Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού στα Ελληνόπουλα του εξωτερικού*, στο: Ε. Σκούρτου (1997) (επιμ.): *Θέματα Διγλωσσίας και Εκπαίδευσης*, Νήσος, Αθήνα (σ. 63-82).

⁶ Βλ. σχετικά μ' αυτά τα κριτήρια, Μ. Δαμανάκης (1999) (επιμ.): *Παιδεία Ομογενών. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ, (σ. 291-302) και www.uoc.gr/diaspora

⁷ Education Department of Victoria Materials Production Curriculum Branch (1984): *Πρόγραμμα Νεοελληνικών*, Greek Curriculum, Melbourne.

⁸ Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.: *Ελληνική Γλώσσα*, Ιωάννινα. (Το σύνολο του υλικού έχει εκδοθεί από τον ΟΕΔΒ και διατίθεται για τα Ελληνόπουλα στην Ευρώπη και κυρίως στη Γερμανία).

⁹ Van Ek. J. A. (1976): *Threshold Level for Modern Language Learning in Schools*, London, Longman.

νης ομάδας μαθητών, καθώς και στη διερεύνηση των «Αναλυτικών Προγραμμάτων» για το μάθημα «Μελέτη του Περιβάλλοντος»¹⁰.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι επιστημονικοί υπεύθυνοι του Προγράμματος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και οι συνεργάτες τους προχώρησαν πέρα από τα ερευνητικά αποτελέσματα και κατέθεσαν μια σειρά από θεωρητικές σκέψεις για τη διδασκαλία της Ελληνικής και για τη διδασκαλία «Στοιχείων Πολιτισμού» αντίστοιχα¹¹. Οι σκέψεις αυτές δεν συγκροτούν βέβαια, σε καμία περίπτωση ένα Πρόγραμμα - πλαίσιο για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά, δεδομένου ότι αναφέρονται σε μια συγκεκριμένη ομάδα-στόχο σε μια συγκεκριμένη χώρα, δίνουν όμως θεωρητικά ερεθίσματα στον αναγνώστη¹².

Νέες αναζητήσεις

Κοινό χαρακτηριστικό των πακέτων διδακτικού υλικού, που χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν ή και χρησιμοποιούνται ακόμα στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό, είναι ότι απευθύνονται στο μαθητικό πληθυσμό μιας χώρας, είτε διαφοροποιώντας τον σε ομάδες είτε θεωρώντας τον ως μία ομοιογενή ομάδα. Το κυρίαρχο κριτήριο διαφοροποίησης αυτών των πακέτων διδακτικού υλικού είναι, επομένως, το γεωγραφικό.

Το γεωγραφικό κριτήριο φαίνεται να αποτελεί μέχρι και σήμερα το κυρίαρχο κριτήριο, σύμφωνα με το οποίο εκπαιδευτικοπολιτικοί παράγοντες, αλλά και επιστήμονες, διαφοροποιούν την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό. Το ζήτημα αυτό απασχόλησε την Επιστημονική Επιτροπή του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών* στα πρώτα κιόλας βήματα του προγράμματος και συζητήθηκε ιδιαίτερα στη δεύτερη «Συνάντηση Εργασίας» τον Ιούλιο του 1998. Οι σχετικές σκέψεις και αποφάσεις αναλύονται κυρίως στα κεφάλαια 3.2.1 και 4.2, στο πρώτο μέρος του παρόντος τόμου, τα

**Γεωγραφικό
κριτήριο**

¹⁰ Σχετικά με τ' αποτελέσματα αυτών των ερευνών βλέπε τις σχετικές αναλύσεις των επιστημονικών υπευθύνων του προγράμματος: Δαμιανάκη Μ., Γκότσοβου Α., Δήμου Γ., στην: *Επιστημονική Επετηρίδα του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε.* του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, No 1, Ιωάννινα 1988.

¹¹ Αυτές οι θεωρητικές σκέψεις εμπεριέχονται στις «Οδηγίες για το Δάσκαλο» που συνοδεύουν το διδακτικό υλικό, το οποίο έχει εκδοθεί από τον ΟΕΔΒ.

¹² Επικουρικά στη σύνταξη της παρούσας πρότασης λειτούργησαν επίσης προγράμματα που αναπτύσσονται στην Ελλάδα και απευθύνονται σε αλλοδαπούς και παλιννοστούντες μαθητές κυρίως της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ή σε λοιπούς πληθυσμούς που μαθαίνουν την Ελληνική ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα, όπως: *Αναλυτικό Πρόγραμμα για τη Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας σε Ενηλίκους* (Επίπεδα 1 και 2: Εισαγωγικό και Βασικό). Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 1998, καθώς και: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: *Αναλυτικό Πρόγραμμα της Διδασκαλίας της Ελληνικής Γλώσσας σε Παλιννοστούντες και Αλλοδαπούς Μαθητές*. Αθήνα, Μάιος 1999. Επίσης ελήφθησαν υπόψη τα Π.Σ. των χωρών διαμονής τα οποία αφορούν στη διδασκαλία της Ελληνικής και στην συνακόλουθη αξιολόγηση της Ελληνομάθειας, όπως για παράδειγμα α) Το syllabus για το GCSE στην Αγγλία. Βλ. University of London Examinations and Assessment Council: *London Examinations GCSE. Bengali, Urdu, Modern Greek, Turkish, Syllabus May/June 1996 and May/June 1997*. Βλ. επίσης Λουκά Crann Margarita (2001): *Επίπεδα Ελληνομάθειας και οι εξετάσεις του GCSE: Η εμπειρία της Βρετανίας*, στο: Δαμιανάκης Μ. (2001): *Επίπεδα και Κριτήρια Διαπίστωσης/Πιστοποίησης της Ελληνομάθειας*, Ε.ΔΙΑ.Μ.Μ.Ε., Ρέθυμνο (σ. 51-67). β) Το Π.Σ. για τα προγράμματα LOTE (LOTE = Languages Other Than English) στην Αυστραλία. Βλ. Board of Studies (1995): *Languages Other Than English. Modern Greek. VCE Study Distogn*. Carlton Victoria. Board of Studies (1998): *Using the CSF. Languages Other Than English (LOTE)*. Curriculum Standards Framework. Carlton, Victoria γ) Το εκπαιδευτικό υλικό που παράγεται για τη διδασκαλία της Ελληνικής από τα Παιδαγωγικά Ινστιτούτα των Κρατιδίων της Έσσης και της Βόρειας Ρηνανίας Βεστφαλίας (Landesinstitut für Schule und Weiterbildung Soest NRW) στη Γερμανία. Επίσης ελήφθησαν υπόψη σχετικές εκδόσεις του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, όπως: α) Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων: *Μέθοδοι διδασκαλίας της Νέας Ελληνικής Ι. Πρακτικά Ημερίδας 9 Δεκεμβρίου 1995*, Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 1996, β) *Εγχειρίδια διδασκαλίας της Νέας Ελληνικής ως ξένης γλώσσας ΙΙ. Πρακτικά Ημερίδας 9 Δεκεμβρίου 1995*, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 1996, καθώς και του ιδίου γ) *Πιστοποίηση Επάρκειας της Ελληνομάθειας*, Θεσσαλονίκη 1997.

οποία αναφέρονται στις ομάδες-στόχους και στη συνολική οργάνωση του εκπαιδευτικού υλικού.

Ας σημειωθεί ότι το γεωγραφικό κριτήριο δεν είναι επιστημονικό κριτήριο και ότι η γεωγραφική διάσταση αποκτά νόημα, όταν την θεωρήσουμε όχι στην *τοπο-λογική* της, αλλά στην *ανθρωπο-γεωγραφική* της σημασία. Όμως, σ' αυτή την περίπτωση η γεωγραφική διάσταση συναρτάται με την οικονομική και κοινωνικοπολιτισμική και αποκτά διαφορετικό νόημα από εκείνο που παραδέχονται σιωπηρά οι υποστηρικτές της θέσης, ότι η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό πρέπει να διαφοροποιείται ανά χώρα. Σύμφωνα με τις αναλύσεις των κεφαλαίων 3.2.1 και 4.1 οι τέσσερις *ομάδες-στόχοι*, που αναλύονται σ' αυτά, εμφανίζονται λίγο ως πολύ σ' όλες τις χώρες διαμονής. Ποιες ομάδες-στόχοι είναι οι κυρίαρχες αριθμητικά ή οι βαρύνουσες εκπαιδευτικοπολιτικά σε κάθε χώρα εξαρτάται από την ιστορική εξέλιξη της μετανάστευσης και των ελληνικών παροικιών στην κάθε χώρα διαμονής, καθώς και από τις γενικότερες ιστορικές συγκυρίες, αλλά και από την εκπαιδευτική πολιτική της χώρας διαμονής. Επομένως, αυτές μπορεί να είναι κοινές στις διάφορες χώρες ή να διαφοροποιούνται από χώρα σε χώρα ανάλογα με τις παραπάνω παραμέτρους.

Ομάδες - στόχοι και Προγράμματα Σπουδών

Η στρατηγική απόφαση, στο πλαίσιο του έργου *Παιδεία Ομογενών*, να οργανωθεί η συνολική παραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού με βάση τις ομάδες-στόχους, οι οποίες οριοθετούνται, με τη σειρά τους, με βάση μια σειρά κριτηρίων (εθνοτικό, θεσμικό, γεωγραφικό, κοινωνικοπολιτισμικό, ηλικιακό, παιδαγωγικό) είχε σοβαρές συνέπειες για τις περαιτέρω θεωρητικές αναζητήσεις και για την παραγωγή του υλικού.

Μια από τις πρώτες συνέπειες είναι η αναγκαιότητα παραγωγής κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού για την κάθε ομάδα-στόχο, πράγμα που συνεπάγεται, με τη σειρά του, την κατάρτιση ενός Προγράμματος Σπουδών στα πλαίσια του οποίου θα παραχθεί το αντίστοιχο υλικό για την εκάστοτε ομάδα-στόχο.

Η κατάρτιση τόσων Προγραμμάτων Σπουδών, όσες είναι οι ομάδες-στόχοι, και αντίστοιχων πακέτων εκπαιδευτικού υλικού, γεννά το εύλογο ερώτημα: *μήπως αυτό οδηγεί σ' ένα άλλο είδος πολυδιάσπασης, όχι πλέον γεωγραφικής αλλά εκπαιδευτικο-οργανωτικής;*

Με άλλα λόγια, ποιο είναι το γενικότερο θεωρητικό σκεπτικό, ή αλλιώς το γενικότερο θεωρητικό πλαίσιο, που διασφαλίζει τη λογική συνοχή της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά, της προσδίδει ένα ιδιαίτερο νόημα και μια προοπτική και τη διασυνδέει με το μητροπολιτικό κέντρο, την Ελλάδα;

Η απάντηση στο παραπάνω θεμελιώδες ερώτημα και στα συνακόλουθα επιμέρους ερωτήματα δεν είναι ούτε εύκολη ούτε και μονοσήμαντη και μπορεί να δοθεί μόνο στη βάση της σχετικής ιστορικής, κοινωνιολογικής, ψυχολογικής, γλωσσολογικής και παιδαγωγικής επιστημονικής γνώσης.

Κατάθεση επιστημονικών απόψεων

Η σημαντικότερη θεωρητική αναζήτηση -με βάση την υπάρχουσα επιστημονική γνώση και με ζητούμενο ένα γενικότερο θεωρητικό πλαίσιο για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά- επιχειρήθηκε από τους επιστημονικούς συνεργάτες του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών* στον τόμο *«Προλεγόμενα Αναλυτικού Προγράμματος για την Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στη Διασπορά»*¹³, ο οποίος εκδόθηκε το 2001 και χρησιμοποιήθηκε και ως επιμορφωτικό υλικό για

¹³ Βάμβουκας Μ., Δαμανάκης Μ., Κατσιμαλή Γ. (επιμ.) (2001): *Προλεγόμενα Αναλυτικού Προγράμματος για την Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στη Διασπορά*. Ε.Δ.Ι.Α.Μ.Μ.Ε., Ρέθυμνο.

τους αποσπώμενους καθώς και για τους διαβιούντες στο εξωτερικό ομογενείς εκπαιδευτικούς.

Στην ίδια θεωρητική αναζήτηση είχε κινηθεί και η διημερίδα που έλαβε χώρα στο πλαίσιο του έργου *Παιδεία Ομογενών* στις 2 και 3 Ιουλίου 1999 στο Πανεπιστήμιο Κρήτης με θέμα τα «*Επίπεδα και Κριτήρια Διαπίστωσης και Πιστοποίησης της Ελληνομάθειας*» και στην οποία κατέθεσαν τις επιστημονικές τους απόψεις ειδικοί επιστήμονες από την Ελλάδα και το εξωτερικό¹⁴.

Επικουρικά λειτούργησαν, τέλος, τα δύο συνέδρια που οργανώθηκαν στο πλαίσιο του έργου *Παιδεία Ομογενών* τα έτη 1998 και 2003 και που είχαν ως θέμα, το πρώτο την «*Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό*» και το δεύτερο την «*Ιστορία της νεοελληνικής Διασποράς*»¹⁵.

Τα σημαντικότερα αποτελέσματα των παραπάνω θεωρητικών αναζητήσεων εμπεριέχονται σε συμπτυκνωμένη και κωδικοποιημένη μορφή ιδιαίτερα στο πρώτο μέρος του παρόντος τόμου, στον οποίο επιχειρείται για πρώτη φορά στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης και της νεοελληνικής Διασποράς η ανάπτυξη ενός συνολικού *Θεωρητικού Πλαισίου* για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά και η κατάρτιση *Προγραμμάτων Σπουδών* που θα καλύπτουν κατά προσέγγιση τις ανάγκες των διαφόρων ομάδων-στόχων και των πολλαπλών μορφών ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά.

Συγκεκριμένα, στο **πρώτο μέρος** του τόμου επιχειρείται η ανάπτυξη ενός συνολικού *Θεωρητικού Πλαισίου*, το οποίο θα λειτουργήσει ως «ομπρέλα» για τα εξειδικευμένα *Προγράμματα Σπουδών* που ακολουθούν στο δεύτερο μέρος του τόμου.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στις πολλαπλές εκφάνσεις της ελληνικότητας (εθνοπολιτισμικής ταυτότητας) και στη μεταξύ τους σχέση, καθώς και στη θεσμική σχέση μεταξύ του μητροπολιτικού κέντρου (Ελλάδας) και των παροικιακών οργανώσεων. Αυτή η θεσμική σχέση άπτεται κατ' ανάγκη και των θεσμών της κάθε χώρας διαμονής, δεδομένου ότι οι Έλληνες της Διασποράς είναι ενταγμένοι στην εκάστοτε χώρα διαμονής και είναι πολίτες της (διασπορικό τρίπολο).

Με βάση τη μέχρι τώρα γνώση, μια συνολική θεωρητική προσέγγιση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά πρέπει να στηρίζεται σε τέσσερις πυλώνες:

- α) στις προϋποθέσεις (υπόβαθρο) και ανάγκες των μαθητών,
- β) στην εθνοπολιτισμική σχέση μεταξύ των Ελλήνων της Διασποράς μεταξύ τους και με τους ελλαδίτες Έλληνες,
- γ) στην πολιτική και θεσμική σχέση μεταξύ της οργανωμένης ελληνικής πολιτείας και της οργανωμένης Διασποράς και
- δ) στη σχέση της Ελλάδας με τις διάφορες χώρες διαμονής και σε συνάρτηση με το παγκόσμιο γίγνεσθαι.

¹⁴ Δαμανάκης Μ. (επιμ.) (2001): *Επίπεδα και Κριτήρια Διαπίστωσης/Πιστοποίησης της Ελληνομάθειας. Αποτελέσματα και προβληματισμοί ερευνητικών προγραμμάτων*. Ε.Δ.Ι.Α.Μ.ΜΕ, Ρέθυμνο.

¹⁵ Δαμανάκης Μ., Μιχελακάκη Θ. (επιμ.) (1999): *Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στο Εξωτερικό. Πρακτικά πανελλήνιου- πανομογενειακού συνεδρίου*, Ρέθυμνο 26-28 Ιουνίου 1998. Ε.Δ.Ι.Α.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο.

Δαμανάκης Μ., Καρδάσης Β., Μιχελακάκη Θ., Χουρδάκης Α. (επιμ.) (2004): *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς: Έρευνα και Διδασκαλία. Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου*, Ρέθυμνο 4-6 Ιουλίου 2003, Ε.Δ.Ι.Α.Μ.ΜΕ., 2 τόμοι, Ρέθυμνο.

Περιεχόμενα Β' μέρους, Προγράμματα Σπουδών

Στο δεύτερο μέρος του τόμου παρουσιάζονται τα Προγράμματα Σπουδών για τη διδασκαλία:

- α) της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση,
- β) της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας σε Ταχύρρυθμα Τμήματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση,
- γ) της Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση,
- δ) Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Ως παράρτημα παρατίθεται τέλος, ένα λεξιλόγιο, ανά επίπεδο και «μέρη του λόγου», το οποίο προέκυψε από την καταγραφή και τη σύγκριση του λεξιλογίου τεσσάρων σειρών γλωσσικού υλικού, τα οποία ήταν ή και είναι ακόμα σε ευρεία χρήση στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό.

Παράρτηματα

Σε μορφή παραρτήματος παρατίθενται επίσης τα διαπιστωτικά κριτήρια, τα οποία θα χρησιμεύσουν στον εκπαιδευτικό ως εργαλεία για τη διαπίστωση του επιπέδου ελληνομάθειας των μαθητών του, αλλά και για την αξιολόγηση της προόδου των μαθητών του, κατά τη διάρκεια ή το τέλος ενός μαθησιακού επιπέδου.

Με το κλείσιμο της εισαγωγής κρίνεται σκόπιμη η ακόλουθη επισήμανση. Όπως υπογραμμίστηκε ήδη, η κατάρτιση των Προγραμμάτων Σπουδών και του αντίστοιχου Εκπαιδευτικού Υλικού για κάθε ομάδα-στόχο αναπτύχθηκαν παράλληλα και στη λογική μιας αλληλοτροφοδότησης. Μ' αυτή την έννοια Πρόγραμμα Σπουδών και Εκπαιδευτικό Υλικό δεν νοούνται το ένα χωρίς το άλλο.

Όμως, το Θεωρητικό Πλαίσιο, στο πρώτο μέρος του παρόντα τόμου, και οι ρητές ή άρρητες θεωρητικές διδακτικές, μεθοδολογικές σκέψεις που συνοδεύουν κάθε Πρόγραμμα Σπουδών δεν εξαντλούνται στο εκπαιδευτικό υλικό, αλλά έχουν έναν ευρύτερο χαρακτήρα. Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό, που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του έργου Παιδεία Ομογενών αποτελεί μια μορφή εφαρμογής των Προγραμμάτων Σπουδών. Θα μπορούσαν ενδεχομένως να υπάρξουν κι άλλες εφαρμογές που θα διαφοροποιούνταν μεθοδολογικά από το παραχθέν εκπαιδευτικό υλικό.

Από την άλλη πλευρά πρέπει να λαμβάνεται πάντα υπόψη ότι οι προϋποθέσεις και οι ανάγκες των μαθητών –και κατά συνέπεια και η σύνθεση των ομάδων–στόχων– διαφοροποιούνται σε γοργούς ρυθμούς στη Διασπορά. Εκείνο, επομένως, που θα αντέξει στο χρόνο και θα είναι μακροπρόθεσμα χρήσιμο, δεν θα είναι το εκπαιδευτικό υλικό, αλλά η θεωρητική βάση και μεθοδολογία πάνω στην οποία στηρίχθηκε η παραγωγή του.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Πλαίσια και σκοποθεσία
της ελληνόγλωσσης
εκπαίδευσης στη Διασπορά

A1 Πλαίσια

Με το όρο πλαίσιο νοούνται τα χωροχρονικά, ιστορικά, κοινωνικο-οικονομικά, πολιτικά, θεσμικά, ιδεολογικά και πολιτισμικά όρια εντός των οποίων λαμβάνει χώρα μια διαδικασία, μια ενέργεια, ένα γεγονός.

Το σημασιολογικό περιεχόμενο ενός γεγονότος, μιας διαδικασίας, μιας έννοιας συναρτάται άμεσα με το εκάστοτε πλαίσιο αναφοράς. Για παράδειγμα, αν γίνεται διαφοροποίηση της Διασποράς σε «ιστορική» και «μεταναστευτική» (βλ. κεφ. 1.2), αυτό οφείλεται στο ότι αυτές οι διασπορές διαμορφώθηκαν σε διαφορετικά ιστορικά, κοινωνικο-οικονομικά και πολιτικά πλαίσια, και άρα δεν είναι ταυτόσημες¹⁶.

Είναι προφανές ότι υπάρχουν πολλά πλαίσια εντός των οποίων λαμβάνει χώρα η κοινωνικοποίηση των ελληνοπαίδων¹⁷ της Διασποράς, και ότι κάποια απ' αυτά αναφέρονται τόσο στη χώρα προέλευσης (Ελλάδα) όσο και στην παροικία και στη χώρα διαμονής (όπως π.χ. το πολιτισμικό), ενώ κάποια άλλα, (όπως π.χ. το κοινωνικο-οικονομικό), αναφέρονται περισσότερο ή αποκλειστικά στη χώρα διαμονής και στην παροικία.

Ωστόσο, μια προσπάθεια κατηγοριοποίησης των διαφόρων πλαισίων κατά κοινωνικό χώρο (κοινωνία προέλευσης, παροικία, κοινωνία διαμονής) θα ήταν ανώφελη, δεδομένου ότι τόσο τα όρια των διαφόρων πλαισίων όσο και τα όρια τουλάχιστον μεταξύ της παροικίας και της κοινωνίας της χώρας διαμονής είναι ρευστά και δυσδιάκριτα.

Επομένως, μια ανάλυση της κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων της Διασποράς, γενικότερα, και της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσής τους, ειδικότερα, θα πρέπει να λάβει υπόψη της όλους τους κοινωνικοποιητικούς παράγοντες που εκπορεύονται ή ανάγονται στους παραπάνω τρεις χώρους (χώρα/ κοινωνία προέλευσης, παροικία, χώρα/ κοινωνία διαμονής), καθώς και στα διάφορα πλαίσια που υπάρχουν σ' αυτούς ή τους διασυνδέουν μεταξύ τους.

Απαιτείται, δηλαδή, μια ολιστική προσέγγιση της κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων της Διασποράς στα πλαίσια της οικογένειάς τους, του άμεσου και του ευρύτερου κοινωνικοπολιτισμικού τους περιγύρου καθώς και στο πλαίσιο της εκπαίδευσής τους.

Είναι, λοιπόν, προφανές ότι μια τέτοιου είδους προσέγγιση και πολύπλοκη είναι και πολυεπίπεδη. Γι' αυτό και επιχειρήθηκε μια δόμηση και συστηματικοποίηση των φορέων, των παραγόντων, των διαστάσεων και των επιπέδων κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων της Διασποράς έτσι, ώστε να καταστεί κατά το δυνατό ευκολότερη η ανάλυσή τους. Το αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας είναι συνοψισμένο στον πίνακα Α που ακολουθεί.

1.1 Επίπεδα ανάλυσης της κοινωνικοποίησης

Ας υπογραμμιστεί, ότι τα όρια μεταξύ των τεσσάρων επιπέδων ανάλυσης είναι ρευστά και ότι μια διαδικασία μπορεί να αναλυθεί σ' ένα ή σε δυο επίπεδα. Οι σχέσεις, για παράδειγμα, μεταξύ Ελλάδας και των διαφόρων χωρών υποδοχής/ διαμονής μπορούν να αναλυθούν τόσο στο μακροεπίπεδο όσο και στο μεσοεπίπεδο, ανάλογα σε ποιο θέμα αναφέρονται.

¹⁶ Άλλο πράγμα είναι τα «απομεινάρια» του ιστορικού ελλητισμού κι άλλο πράγμα ο λεγόμενος «απόδημος ελλητισμός». Με αυτή την έννοια η χρήση του όρου «απόδημος ελλητισμός» δεν καλύπτει το σύνολο των Ελλήνων της Διασποράς.

¹⁷ Τον όρο «ελληνοπαίδες» τον χρησιμοποιούμε συμβατικά, εννοώντας μ' αυτόν τα παιδιά των οποίων τουλάχιστον ο ένας γονιός είναι ελληνικής καταγωγής.

**Πολλαπλά
πλαίσια κοινωνι-
κοποίησης**

**Ολιστική
προσέγγιση
της κοινωνι-
κοποίησης**

Επίσης οι εξελίξεις στις ελληνικές παροικίες στο εξωτερικό μπορούν να αναλυθούν στο μεσοεπίπεδο, αλλά και σ' ένα βαθμό και στο μικροεπίπεδο· γι' αυτό και στο σχήμα (πίνακα) τα επίπεδα αλληλοεπικαλύπτονται.

Πίνακας Α: Επίπεδα και διαστάσεις της κοινωνικοποίησης σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες

Διαστάσεις	Επίπεδα	Συστατικά στοιχεία	Πολιτισμικά χαρακτηριστικά
Οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και ιδεολογικές διαστάσεις που αφορούν στα επίπεδα	4. Μακροεπίπεδο	Διεθνείς (παγκόσμιες) εξελίξεις και διαδικασίες αλληλεπίδρασης μεταξύ κρατών και κυβερνήσεων	Πολυπολιτισμικότητα Πολυγλωσσία
	3. Μεσοεπίπεδο	3.1 Διαδικασίες αλληλεπίδρασης και εξελίξεις στην πολυπολιτισμική κοινωνία	Πολυπολιτισμικότητα Πολυγλωσσία
		3.2 Διαδικασίες αλληλεπίδρασης και εξελίξεις στην κάθε πολιτισμική ομάδα (εθνότητα, παροικία)	Διπολιτισμικότητα Διγλωσσία
	2. Μικροεπίπεδο	Διαδικασίες αλληλεπίδρασης σε μικρές ομάδες, όπως: οικογένεια, ομάδες ομηλίκων, σχολική τάξη, κύκλος συγγενών, γειτονιά	Πολυπολιτισμικότητα, πολυγλωσσία καθώς και διπολιτισμικότητα, διγλωσσία
	1. Ατομικό επίπεδο	Διπολιτισμικές παραστάσεις, βιώματα και εμπειρίες. Πολιτισμικά ερμηνευτικά σχήματα. Γνωστικές και συναισθηματικές δομές, γνωστικές δεξιότητες κ.λπ.	Διπολιτισμικότητα Διγλωσσία

Παρουσίαση των επιπέδων ανάλυσης

α) Ατομικό επίπεδο: Κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις των μαθητών.

Ατομικό επίπεδο

Στο ατομικό επίπεδο αναφέρονται και εντάσσονται οι κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις (υπόβαθρο) του ατόμου. Δηλαδή, οι διπολιτισμικές παραστάσεις του, τα βιώματα του και οι εμπειρίες του, τα ερμηνευτικά του σχήματα, οι δεξιότητες, οι μαθησιακές του προϋποθέσεις, καθώς

και οι γνωστικές και συναισθηματικές δομές, γνωστικές δυνατότητες και προδιαθέσεις κ.λπ.

Το κύριο πολιτισμικό χαρακτηριστικό των ατόμων που έχουν τις παραπάνω κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις είναι η *διπολιτισμικότητα* και η *διγλωσσία*. Μια επιτυχής διπολιτισμική-διγλωσσική κοινωνικοποίηση οδηγεί στη διαμόρφωση μιας διπολιτισμικής ταυτότητας.

Η διπολιτισμική ταυτότητα, ως προϊόν της πολιτισμικής σύνθεσης που λαμβάνει χώρα στον εσωτερικό κόσμο του ατόμου και ως συνείδηση αυτής της πολιτισμικής σύνθεσης, εκφράζεται μέσα από την ικανότητα του ατόμου να ασχολείται ενεργά και (συγ)κριτικά με τους δύο πολιτισμούς, να διαχειρίζεται τη διπολιτισμική-διγλωσσική, βιοτική του κατάσταση και να υπερασπίζεται προς τα έξω (έναντι του σημαντικού Άλλου) τη διπολιτισμικότητα και τη διγλωσσία του.

Το θέμα της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας αναλύεται ειδικότερα στο κεφάλαιο 1.6.

β) Μικροεπίπεδο: Οικογένεια, σχολείο, ομάδες ομηλίκων, γειτονιά.

Η πρόσκτηση όλων των παραπάνω ατομικών χαρακτηριστικών γίνεται στα πλαίσια της *πρωτογενούς και δευτερογενούς κοινωνικοποίησης* του ατόμου, η οποία λαμβάνει χώρα σε συγκεκριμένους θεσμούς και κοινωνικούς χώρους, όπως: οικογένεια, σχολείο, ομάδα ομηλίκων, γειτονιά κ.λπ. Σ' αυτό, δηλαδή, που αποκαλείται *μικροεπίπεδο* και που χαρακτηρίζεται από τη διπολιτισμικότητα και τη διγλωσσία (οικογένεια), αλλά και από την πολυπολιτισμικότητα και την πολυγλωσσία (σχολείο, γειτονιά).

Η κοινωνικοποίηση του ατόμου λαμβάνει, κατά κύριο λόγο, χώρα στα πλαίσια των θεσμών που εντάσσονται στο *μικροεπίπεδο*, γι' αυτό και είναι αναγκαία μια βαθιά ανάλυση και γνώση της δομής της λειτουργίας και του κοινωνικοποιητικού τους ρόλου.

Μια συστηματικότερη ανάλυση των θεσμών *σχολείο* και *οικογένεια* επιχειρείται στα κεφάλαια 1.4 και 1.5, αντίστοιχα.

γ) Μεσοεπίπεδο: Κοινωνικο-οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές εξελίξεις στην παροικία και στην κοινωνία της χώρας διαμονής.

Το άτομο και οι φορείς κοινωνικοποίησής του (οικογένεια, σχολείο, ομάδες ομηλίκων κ.λπ.) κινούνται και δρουν κάτω από συγκεκριμένες κοινωνικοοικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες σε μια συγκεκριμένη κοινωνία κάθε φορά, η οποία στην περίπτωσή μας είναι πολυεθνική και πολυπολιτισμική, συγκροτείται, δηλαδή από διάφορες εθνοτικές ομάδες (*μεσοεπίπεδο*).

Η εκπαίδευση, και γενικότερα η κοινωνικοποίηση, της εκάστοτε νέας γενιάς προσδιορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες στην κοινωνία υποδοχής και στην εκάστοτε εθνοτική παροικία.

Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αυστραλία, για παράδειγμα, εξαντλείτο πριν τα μέσα της δεκαετίας του 1970 στα παροικιακά σχολεία (ethnic schools). Αντίθετα, μετά τα μέσα της δεκαετίας του '70 και κυρίως μετά την υιοθέτηση των LOTE-Programs η ελληνική γλώσσα πέρασε στα ωρολόγια προγράμματα των κρατικών σχολείων ως μία από τις γλώσσες - κλειδιά που είναι διαφορετικές από τα αγγλικά (Language other than English=LOTE).

Στη Σοβιετική Ένωση του Στάλιν η ελληνική γλώσσα βρισκόταν υπό διωγμό. Την περίοδο, όμως, της «Περεστρόικα» του Γκορμπατσόφ επανήλθε στα σχολεία, και σήμερα δημιουργούνται

**Διπολιτισμική
ταυτότητα**

Μικροεπίπεδο

Μεσοεπίπεδο

συνεχώς νέα Τμήματα Διδασκαλίας Ελληνικής για άτομα ελληνικής και μη καταγωγής.

Μια ειδική ανάλυση απαιτούν οι χώρες στις οποίες η πολυεθνικότητα είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη, όπως, για παράδειγμα, ο Καναδάς και το Βέλγιο.

Σχετικά με τις παροικίες και τη σχέση τους με την εκπαίδευση υπογραμμίζεται πως εκείνα τα χαρακτηριστικά τους τα οποία φαίνεται να επηρεάζουν άμεσα την οργάνωση και λειτουργία της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης είναι τα ακόλουθα.

Οργάνωση και μέγεθος της παροικίας

Πρώτο, ιδιαίτερο ρόλο στην κοινωνικοποίηση και ειδικά στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση της νέας γενιάς φαίνεται να παίζει η *οργάνωση και το μέγεθος της παροικίας*. Όπως δείχνουν οι σχετικές έρευνες στη Γερμανία, στο Βέλγιο, στον Καναδά και στην Αυστραλία, η ελληνική γλώσσα υποχωρεί όσο προχωρούμε από τα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου υπάρχουν μεγάλες και καλά οργανωμένες παροικίες, στα μικρότερα αστικά κέντρα και στις αραιοκατοικημένες περιοχές της υπαίθρου (διασπορά της διασποράς).

Διασπορά της Διασποράς

Με κριτήρια την κατανομή των μελών της παροικίας καθώς και το μέγεθος και την οργάνωσή της μπορεί να γίνει ένας διαχωρισμός μεταξύ των *«μαζικών και καλά οργανωμένων παροικιών στη Διασπορά»* και της *«Διασποράς στη Διασπορά»*, και να εξετασθεί σ' αυτή τη βάση η οργάνωση και η λειτουργία της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.

Κοινωνική και γεωγραφική κινητικότητα

Δεύτερο, η *κοινωνική κινητικότητα* των Ελλήνων (κοινωνική ανέλιξη) οδηγεί και σε μια *γεωγραφική κινητικότητα* (μετακίνηση από τις αρχικές γεωγραφικά συμπαγείς παροικίες στο εσωτερικό των πόλεων σε κοινωνικο-οικονομικά αναβαθμισμένες συνοικίες στα προάστια των πόλεων) η οποία με τη σειρά της δυσκολεύει συχνά την οργάνωση και λειτουργία Τμημάτων Διδασκαλίας της Ελληνικής, λόγω των μεγάλων γεωγραφικών αποστάσεων και του, κάθε φορά, μικρού αριθμού των μαθητών ελληνικής καταγωγής.

Πολιτισμική απομάκρυνση Ιστορία και status της παροικίας

Σε αυτά τα στοιχεία θα πρέπει βέβαια να προστεθεί, ως *τρίτο* στοιχείο, και η σταδιακή (από γενιά σε γενιά) και σ' ένα βαθμό φυσιολογική και αναμενόμενη απομάκρυνση από την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό. Αυτή η *«πολιτισμική απομάκρυνση»* συναρτάται άμεσα με ένα *τέταρτο* στοιχείο, *την ιστορία και το status* των ελληνικών παροικιών στην εκάστοτε χώρα υποδοχής. Υπάρχουν, για παράδειγμα, σημαντικές κοινωνικο-οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές διαφορές μεταξύ των ελληνικών παροικιών στην Ουκρανία, στη Γερμανία και στις ΗΠΑ.

Συμπερασματικά μπορεί, λοιπόν, να υποστηριχθεί η θέση, ότι είναι αναπόφευκτη η θεώρηση της αγωγής και εκπαίδευσης των ομογενών μαθητών σε άμεση συνάρτηση με τις ενδοπαροικιακές εξελίξεις, τις κοινωνικο-οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές εξελίξεις στη χώρα υποδοχής, καθώς και σε συνάρτηση με τη σχέση της παροικίας με τις λοιπές εθνοτικές ομάδες και προπάντων με την κοινωνικο-οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά κυρίαρχη ομάδα.

Μακροεπίπεδο

Διεθνείς εξελίξεις

δ) *Μακροεπίπεδο: Διεθνείς πολιτικο-οικονομικές, πολιτισμικές εξελίξεις.*

Οι διεθνείς εξελίξεις, ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού», η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, των μέσων συγκοινωνίας και επικοινωνίας και, τέλος, οι μαζικές μετακινήσεις των πληθυσμών δημιουργούν οικονομικοπολιτικά, αλλά και πολιτισμικά δεδομένα που δεν αφήνουν ανεπηρέαστα τα κοινωνικο-οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά συστήματα των μεμονωμένων χωρών.

Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, για παράδειγμα, θέτει τις οικονομίες αλλά και

την εκπαίδευση των χωρών-μελών σε μια νέα τροχιά.

Οι εξελίξεις των τελευταίων ετών στην Άπω Ανατολή και στην Ωκεανία οδήγησαν στη μαζική είσοδο Ασιατών στη δεύτερη, με αποτέλεσμα οι ασιατικές γλώσσες να απειλούν ξαφνικά να περιθωριοποιηθούν στο αυστραλιανό εκπαιδευτικό σύστημα παραδοσιακές παροικιακές γλώσσες, όπως η ελληνική.

Από την άλλη πλευρά, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας σε συνδυασμό με τις νέες τεχνολογίες επικοινωνίας και συγκοινωνίας προσφέρουν νέες ευκαιρίες και δυνατότητες στην οργάνωση των σχέσεων και στην αλληλεπίδραση των ελλαδικών Ελλήνων και των Ελλήνων τόσο της ιστορικής όσο και της μεταναστευτικής ελληνικής Διασποράς, οι οποίες είναι προϊόν διαφορετικών ιστορικών εξελίξεων και συγκυριών και που πρέπει να θεωρηθούν και να αναλυθούν στο νέο διεθνές περιβάλλον (μακροεπίπεδο).

Πιο συγκεκριμένα: Με βάση τις μέχρι τώρα παρατηρήσεις, εμπειρίες και αναλύσεις μπορεί να υποστηριχθεί ότι μέχρι τώρα οι ελλαδίτες Έλληνες και οι Έλληνες της Διασποράς αποτελούσαν και αποτελούν κυρίως μια «συναισθηματική και ιδεολογική κοινότητα». Αυτό που λειτουργούσε και λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος μεταξύ των Ελλήνων, εντός και εκτός Ελλάδος, είναι, κατά κανόνα, η πίστη σε μια κοινή πολιτισμική καταγωγή. Ωστόσο αυτή η «συναισθηματική πολιτισμική κοινότητα» έχει τα όριά της, γιατί στερείται υλικής βάσης.

Συναισθηματική και ιδεολογική κοινότητα

Από την άλλη πλευρά, όμως, λόγω της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, των μέσων συγκοινωνίας και επικοινωνίας, διαμορφώνονται νέες συνθήκες που επιτρέπουν τη δημιουργία μιας κοινής υλικής βάσης και προπάντων καθιστούν δυνατή μια άμεση επικοινωνία και αλληλεπίδραση μεταξύ των Ελλήνων της Διασποράς μεταξύ τους και με την Ελλάδα, πράγμα που μπορεί να αποτελέσει βάση για την οικοδόμηση μιας «κοινής εθνοπολιτισμικής ταυτότητας».

Οι Έλληνες της Διασποράς αποτελούν ήδη καλά οργανωμένα δίκτυα (οικονομικά, πολιτικά, πολιτισμικά κ.λπ). Η μεταξύ τους και η με την Ελλάδα (δια)δικτύωση αποτελεί ένα από τα ζητούμενα και της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά. Η απάντηση σ' αυτό το ζητούμενο θα μπορούσε φυσικά να εγκαινιάσει μια νέα περίοδο καλλιέργειας και ανάπτυξης της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού.

Δικτύωση

1.1.1 Κατηγορίες ανάλυσης

Με βάση τις παραπάνω αναλύσεις και συνδυάζοντας τα τέσσερα επίπεδα ανάλυσης του Πίνακα Α με τις διαστάσεις που αφορούν στα επίπεδα, προκύπτουν οι ακόλουθες κατηγορίες περιγραφής και ανάλυσης των παραγόντων και των διαδικασιών κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων στη Διασπορά:

1. Ατομικό επίπεδο / ατομική (ψυχολογική) διάσταση
  - 1.1 Γνωστική διάσταση
  - 1.2 Συναισθηματική / συμβολική διάσταση
2. Μικροεπίπεδο / κοινωνικοπολιτισμική διάσταση
  - 2.1 Οικογενειακή κοινωνικοπολιτισμική διάσταση
  - 2.2 Παροικιακή κοινωνικοπολιτισμική διάσταση
3. Μεσοεπίπεδο / κοινωνικοοικονομική – πολιτική - θεσμική διάσταση
  - 3.1 Πολιτική – θεσμική διάσταση

Κατηγορίες ανάλυσης

3.2 Κοινωνικο-οικονομική διάσταση

4. Μακροεπίπεδο / διεθνείς εξελίξεις

4.1 Διεθνείς πολιτικο-οικονομικές διαστάσεις

4.2 Διεθνείς κοινωνικο – πολιτισμικές διαστάσεις

Πίνακας Β: Ενδεικτικοί τομείς και περιεχόμενα εφαρμογής των οχτώ αναλυτικών κατηγοριών/ διαστάσεων

Επίπεδο	Κατηγορία / Διάσταση
Ατομικό	<p>1 Γνωστική</p> <ul style="list-style-type: none"> - βαθμός κατοχής μιας γλώσσας - γνώσεις ιστορικοπολιτισμικών στοιχείων - γνωστικές ανάγκες κ.λπ. <p>2 Συναισθηματική / συμβολική</p> <ul style="list-style-type: none"> - στάση απέναντι στις δύο γλώσσες - κίνητρα - συναισθηματικές ανάγκες κ.λπ.
Μικροεπίπεδο	<p>3 Οικογενειακή</p> <ul style="list-style-type: none"> - τύπος / οργάνωση οικογένειας - ενδοοικογενειακή επικοινωνία - ένταξη οικογένειας στην παροικία και στην κοινωνία διαμονής κ.λπ. <p>4 Παροικιακή</p> <ul style="list-style-type: none"> - οργάνωση / θεσμοί της παροικίας - σχέση παροικίας με κοινωνία διαμονής και προέλευσης - ενδοπαροικιακές κοινωνικοπολιτισμικές εξελίξεις και επικοινωνία κ.λπ.
Μεσοεπίπεδο	<p>5 Πολιτική – θεσμική</p> <ul style="list-style-type: none"> - πολιτικό status των Ελλήνων στη χώρα διαμονής - status και λειτουργίες της γλώσσας προέλευσης στη χώρα διαμονής - μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη χώρα διαμονής κ.λπ. <p>6 Κοινωνικο-οικονομική</p> <ul style="list-style-type: none"> - οικονομικό status των Ελλήνων στη χώρα διαμονής - δυνατότητες κοινωνικο-οικονομικής ανέλιξης στη χώρα διαμονής - χρησιμότητα της Ελληνικής στην κοινωνική ανέλιξη κ.λπ.
Μακροεπίπεδο	<p>7 Διεθνείς πολιτικο-οικονομικές διαστάσεις</p> <ul style="list-style-type: none"> - πολιτικές και οικονομικές σχέσεις Κέντρου - Διασποράς - σχέσεις των διασπορών μεταξύ τους σ' ένα πλαίσιο παγκοσμιοποιημένης οικονομίας - πολιτικά και οικονομικά δίκτυα <p>8 Διεθνείς κοινωνικο – πολιτισμικές διαστάσεις</p> <ul style="list-style-type: none"> - πολιτισμικές σχέσεις Κέντρου – Διασποράς και διασπορών μεταξύ τους - πολιτισμικά δίκτυα - λοιπά δίκτυα επικοινωνίας (π.χ. νεολαίας, επιστημόνων, κ.λπ.)

Με βάση το δομικό-αναλυτικό μοντέλο του Πίνακα Α και των κατηγοριών ανάλυσης που προκύπτουν απ' αυτό, όπως αυτές είναι κωδικοποιημένες στον Πίνακα Β, αναλύονται στη συνέχεια οι φορείς, οι παράγοντες και τα πλαίσια κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων της Διασποράς, και συγκεκριμένα ως ακολούθως:

- Μακροεπίπεδο¹⁸
  - ✓ Ιστορική και μεταναστευτική Διασπορά (κεφ.1.2)
- Μεσοεπίπεδο
  - ✓ Παροικίες, παροικιακές οργανώσεις και δίκτυα (κεφ.1.3).
  - ✓ Φορείς και μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης (κεφ. 1.4)
- Μικροεπίπεδο
  - ✓ Οικογένεια (κεφ. 1.5)
- Ατομικό επίπεδο
  - ✓ Εθνοπολιτισμική ταυτότητα (ελληνικότητα) στη Διασπορά (κεφ. 1.6)
- Μακροεπίπεδο
  - ✓ Σχέση Κέντρου και Διασποράς (κεφ. 1.7)

Οι μακρο- μεσο- και μικρο-επιπεδικές αναλύσεις που ακολουθούν είναι αναγκαίες για την κατανόηση του πολυδιάστατου και πολυεπίπεδου πλαισίου εντός του οποίου λαμβάνει χώρα η κοινωνικοποίηση, γενικότερα, και η εκπαίδευση, ειδικότερα, και διαμορφώνεται η ταυτότητα των ελληνοπαίδων της Διασποράς.

1.2 Ιστορική και μεταναστευτική νεοελληνική Διασπορά

Οριοθετήσεις

Αποκλίνοντας από τις συνήθεις οριοθετήσεις των ιστορικών, όπως, για παράδειγμα, του Χασιώτη¹⁹, ο οποίος οριοθετεί την ελληνική Διασπορά με βάση το γεωγραφικό κριτήριο (διαμονή εκτός του εθνικού χώρου) και τη διατήρηση υλικών, πολιτισμικών και συναισθηματικών σχέσεων με το εθνικό κέντρο, στον παρόντα τόμο ο όρος Διασπορά οριοθετείται σε άμεση συνάρτηση με τη διαδικασία *κοινωνικοποίησης και διαμόρφωσης ταυτότητας* ατόμων που ζουν σε μεταναστευτικά περιβάλλοντα ή γενικότερα σε καταστάσεις συνάντησης και αλληλεπίδρασης πολιτισμών.

¹⁸ Υπογραμμίζεται ότι η ένταξη των κεφαλαίων στο ένα ή στο άλλο επίπεδο δεν είναι απόλυτη, επειδή, όπως υπογραμμίστηκε και παραπάνω, τα όρια μεταξύ των επιπέδων είναι ρευστά και ένας φορέας, ή ένας θεσμός ή μια διαδικασία μπορούν να ενταχθούν και να αναλυθούν σε ένα ή και δύο επίπεδα.

¹⁹ Ο Ι. Χασιώτης στο έργο του «*Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς*» (Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993, 19), ορίζει τη διασπορά ως ακολούθως: «Με τον όρο Διασπορά (...) χαρακτηρίζεται γενικά το τμήμα εκείνο του ελληνικού λαού, το οποίο, παρόλο που εκπατρίστηκε για διάφορους λόγους και εγκαταστάθηκε, έστω και με τη σχετική μόνο μονιμότητα, σε χώρες ή περιοχές εκτός του εθνικού χώρου, εξακολούθησε να συντηρεί με ποικίλους τρόπους τους υλικούς, τους πολιτισμικούς ή έστω τους συναισθηματικούς του δεσμούς με την γενέτειρα και τη χώρα της άμεσης ή παλαιότερης καταγωγής του».

Διασπορά

Με τον όρο Διασπορά νοείται ο γεωγραφικός διασκορπισμός εθνοτικών ομάδων οι οποίες αποκομμένες, αλλά όχι οπωσδήποτε αποξενωμένες, από την ομάδα προέλευσης/αναφοράς τους, ή τον εθνοτικό κορμό, ζουν ως εθνοτικές ομάδες ή ως εθνικές μειονότητες στα πλαίσια μιας πολιτισμικά διαφορετικής κοινωνίας, κινούνται μεταξύ δύο ομάδων αναφοράς και μεταξύ δύο πολιτισμικών συστημάτων και ως εκ τούτου διαμορφώνουν κάτω από ιδιαίτερες συνθήκες την ταυτότητά τους²⁰.

Οι όροι *εθνοτική ομάδα* και *εθνική μειονότητα* που χρησιμοποιήθηκαν στον παραπάνω ορισμό της Διασποράς δεν είναι ταυτόσημοι. Η *εθνοτική μειονότητα*, όπως και η *εθνική μειονότητα*, κατά κανόνα κατέχει ένα χαμηλό status, είναι εκτεθειμένη σε διακρίσεις και ανισότητες και υστερεί έναντι της εθνοτικής πλειονότητας στα πλαίσια μιας εθνοτικά διαστρωματωμένης κοινωνίας.

Αντίθετα, η *εθνοτική ομάδα* μπορεί να αποτελεί ισότιμο μέλος μια πολυεθνοτικής κοινωνίας η οποία είναι οργανωμένη σ' ένα κράτος. Στην περίπτωση της νεοελληνικής Διασποράς, για παράδειγμα, οι Έλληνες της Αλβανίας αποτελούν μια αναγνωρισμένη εθνική μειονότητα. Αντίθετα, οι Έλληνες της Αυστραλίας, του Καναδά, των ΗΠΑ λειτουργούν ως εθνοτικές ομάδες στα πλαίσια μιας πολυεθνοτικής, πολυγλωσσικής, πολυθρησκευτικής κοινωνίας.

Ιστορική και μεταναστευτική Διασπορά

Η νεοελληνική Διασπορά εκτείνεται χρονικά από την πώση της Κωνσταντινούπολης (1453) και την επικράτηση των Οθωμανών μέχρι σήμερα. Σημαντικό σταθμό σ' αυτό το χρονικό διάστημα αποτελεί η ίδρυση του νεοελληνικού κράτους (1830).

Κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας και μέχρι την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, οι Έλληνες λειτουργούν χωρίς κρατική υπόσταση. Τα χρόνια αυτά η Κωνσταντινούπολη λειτουργεί ως νοητό κέντρο, ως η κοιτίδα.

Με τη δημιουργία του ελληνικού βασιλείου, ο ελληνισμός διαχωρίζεται σε αυτόν του ελληνικού κράτους (ελλαδικός ελληνισμός) και σ' εκείνον της περιφέρειας (περιφερειακός ελληνισμός). Κατά τον Σβορώνο²¹, ο δεύτερος είναι οικονομικά ευρωστότερος, στηρίζει τον πρώτο και του προσδίδει κύρος και σπουδαιότητα.

Ελλαδικός και περιφερειακός ελληνισμός

«Ελλαδικός ελληνισμός» και «περιφερειακός ελληνισμός» συγκροτούν τον «μείζονα ελληνισμό» που στο δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα ενοποιείται σε μεγάλο βαθμό οικονομικά και πολιτισμικά.

Η ιστορική Διασπορά δημιουργείται λόγω των ιστορικών εξελίξεων από τα μέσα του 15^{ου} αιώνα μέχρι την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, αλλά και μετά την ίδρυση του μέχρι τη μικρασιατική καταστροφή (1922) ή και μέχρι τα τέλη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1945).

Ο Χασιώτης, (1993, 35 κ.ε.), για παράδειγμα, διακρίνει τρεις περιόδους στην ιστορία της νεοελληνικής Διασποράς.

Μείζον ελληνισμός

Ιστορική Διασπορά

²⁰ Ο παραπάνω ορισμός αποτελεί διαφοροποίηση και εμπλουτισμό του ορισμού του Hettlage, βλ. Hettlage Robert (1991), *Diaspora: Umriss einer soziologischen Theorie*, in: Österreichische Zeitschrift für Soziologie H3/ 1991 (4-24).

²¹ Βλ. Σβορώνος Ν. (1981⁶): *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*. Θεμέλιο, Αθήνα (σ.91). Βλ. επίσης Χασιώτης ο.π., σ.28 κ.ε. καθώς και Τσουκαλάς Κ. (1979²): *Εξάριση και Αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*, Θεμέλιο, Αθήνα.

Χρονική περίοδος	Κύριος προορισμός των μετακινούμενων πληθυσμών
1453-1830	Εμπορικά κέντρα και λιμάνια της δυτικής, νοτιοανατολικής, κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης
1830-1945	Όπως παραπάνω, καθώς και νότια Ρωσία, Υπερκανκασία και προς ΗΠΑ
1950-1973	ΗΠΑ, Καναδάς, Αυστραλία, Ευρώπη (Γερμανία, Σουηδία, Βέλγιο / Ολλανδία, Γαλλία)

Παρόλο που υπάρχει μια χρονική επικάλυψη μεταξύ ιστορικής και μεταναστευτικής Διασποράς (κυρίως από το 1890 μέχρι το 1922), μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ιστορική Διασπορά είναι δημιουργήμα των ιστορικών εξελίξεων κυρίως από τα μέσα του 15^{ου} μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα, ενώ η μεταναστευτική Διασπορά είναι το αποτέλεσμα των μετακινήσεων πληθυσμών -κυρίως για οικονομικούς λόγους- από τον ελλαδικό χώρο, αλλά και από την ιστορική Διασπορά σε χώρες υποδοχής μεταναστών όπως: οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Αυστραλία, η Γερμανία και δευτερευόντως οι χώρες της «Μαύρης Αφρικής» και της «Λατινικής Αμερικής»²². Η μεταναστευτική Διασπορά διαμορφώνεται μετά το 1890 και προπάντων στο τρίτο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα.

**Μεταναστευτική
Διασπορά**

Γεωγραφικά ο ελληνισμός της ιστορικής Διασποράς εστιάζεται στη Μεσόγειο και στη Μαύρη Θάλασσα, ενώ ο απόδημος ελληνισμός σε χώρες υποδοχής μεταναστών και στις πέντε ηπείρους, με προεξέχουσες τις αγγλόφωνες χώρες.

Οι διαφορετικές συνθήκες κάτω από τις οποίες προέκυψε και διαμορφώθηκε κάθε Διασπορά και προπάντων τα διαφορετικά βιώματα και οι διαφορετικές εμπειρίες των μελών κάθε Διασποράς παραπέμπουν και στη διαμόρφωση διαφορετικών ταυτοτήτων, ένα ζήτημα που αναλύεται στο κεφ. 1.6.

1.3 Παροικίες, παροικιακές οργανώσεις και δίκτυα

Παροικίες και παροικιακές οργανώσεις:

Το σύνολο των ατόμων που ζουν σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή εκτός της χώρας προέλευσής τους, και που με κριτήριο την εθνοπολιτισμική ή και θρησκευτική τους προέλευση αυτοπροσδιορίζονται ως μια ιδιαίτερη (διαφορετική) ομάδα, σε σύγκριση με την κυρίαρχη εθνοπολιτισμική ή με άλλες μη κυρίαρχες εθνοπολιτισμικές ομάδες στην ίδια γεωγραφική περιοχή συγκροτούν μια παροικία.

Παροικία

Στην περίπτωση αυτή η εθνοπολιτισμική ιδιαιτερότητα που χρησιμεύει ως κριτήριο οριοθέτησης και διαφοροποίησης της παροικίας στη χώρα διαμονής χρησιμεύει συγχρόνως ως δίαυλος επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης με τη χώρα προέλευσης.

Κάθε άτομο που θεωρεί τον εαυτό του φορέα των εθνοπολιτισμικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν την παροικία, εντάσσεται δυναμικά σ' αυτή και είναι «πάροικος», ανεξάρτητα από την

Πάροικος

²² Για τον απόδημο ελληνισμό της «Μαύρης Αφρικής» και της «Λατινικής Αμερικής» βλέπε αντίστοιχα: Μαρκάκης Γ. (1998): *Έλληνες στη Μαύρη Αφρική 1890-1990*. Τροχαλίας, Αθήνα. Επίσης Τάμης Α. (2004): *Οι Έλληνες της Λατινικής Αμερικής*. ΕΚΕΜΕ Πανεπιστήμιο La Trobe, Μελβούρνη.

ενεργό ή μη συμμετοχή του στους θεσμούς της παροικίας, στις οργανώσεις της, στις εκδηλώσεις της και εν γένει στην παροικιακή ζωή.

**Παροικιακές
οργανώσεις,
κοινότητες**

Η συσσωμάτωση των παροίκων σε οργανώσεις με βάση επιμέρους κριτήρια όπως εθνοτοπική προέλευση (π.χ. εθνοτοπικοί σύλλογοι Κρητών, Ηπειρωτών κ.λπ.), εθνικά, κοινωνικά, πολιτικά, πολιτισμικά, και οικονομικά κριτήρια (π.χ. αστικές κοινότητες), επαγγελματικά συμφέροντα (π.χ. επιμελητήρια), θρησκεία (εκκλησιαστικές κοινότητες), κοινά ενδιαφέροντα (π.χ. αθλητικοί σύλλογοι, σύλλογοι γονέων) οδηγούν στη δημιουργία παροικιακών οργανώσεων ή κοινοτήτων (στην κοινωνιολογική σημασία του όρου)²³.

Οι συνηθέστερες παροικιακές οργανώσεις είναι:

- *Αστικές κοινότητες*
- *Σύλλογοι Γονέων*
- *Εθνικοτοπικοί Σύλλογοι (Αδελφότητες)*
- *Αθλητικοί Σύλλογοι*
- *Πολιτιστικοί Σύλλογοι*
- *Φιλόπρωχοι - Σύλλογοι Αλληλεγγύης*
- *Φοιτητικοί Σύλλογοι*
- *Σύλλογοι Νέων.*

**Ετερογένεια και
ομοιογένεια των
οργανώσεων**

Κύριο χαρακτηριστικό των οργανώσεων είναι η οργάνωση, η επωνυμία και η κατά κανόνα οικειότητα των μελών τους, καθώς και η λίγο πολύ ενεργός συμμετοχή των μελών τους στις δραστηριότητες των οργανώσεων. Σε αντίθεση προς την παροικία που μπορεί να είναι ετερογενής, οι οργανώσεις χαρακτηρίζονται από ομοιογένεια. Από τα παραπάνω συνεπάγεται ότι η παροικία μπορεί να αποτελείται από πολλές κοινότητες ή, αλλιώς, από πολλές παροικιακές οργανώσεις.

Οι οργανώσεις με τη σειρά τους μπορεί να λειτουργήσουν, είτε συμπληρωματικά, οπότε υπάρχει παροικιακή ειρήνη, είτε ανταγωνιστικά, οπότε υπάρχουν εντάσεις ή και παροικιακές συγκρούσεις.

**Συμπληρωματικό-
τητα – Ανταγωνιστικότητα των
οργανώσεων**

Η συμπληρωματικότητα και η ειρηνική συνύπαρξη διασφαλίζονται, όταν οι παροικιακές οργανώσεις καλύπτουν συγκεκριμένες επιμέρους ανάγκες των μελών τους και επομένως απευθύνονται σ' ένα συγκεκριμένο παροικιακό υποσύνολο.

Αντίθετα, συγκρούσεις εμφανίζονται ιδιαίτερα τότε, όταν δύο ή περισσότερες οργανώσεις έχουν την αξίωση να καλύψουν το σύνολο των μελών της παροικίας, να ηγηθούν της παροικίας και να λειτουργήσουν ως οι μοναδικοί εκπραστές και εκπρόσωποί της έναντι των θεσμών του κράτους και της κοινωνίας προέλευσης και υποδοχής.

**Ανάγκη ίδρυσης
και αποστολή
των οργανώσεων**

Οι παροικιακές οργανώσεις δημιουργήθηκαν από την ανάγκη να καλύψουν κοινωνικές, πολιτισμικές, οικονομικές, αλλά και ψυχολογικές ανάγκες της πρώτης γενιάς των μεταναστών, ανάγκες οι οποίες δεν καλύπτονταν από τους αντίστοιχους θεσμούς της χώρας υποδοχής ή και προέλευσης. Η αλλαγή των αναγκών της νέας γενιάς παροίκων, οδηγεί, κατά κανόνα, στην

²³ Σχετικά μ' αυτούς τους όρους βλέπε επίσης Χασιώτης, ο.π., 15 κ.ε., και Δαμανάκης Μ. (2003): *Ελληνικά Σχολεία και Τμήματα Μητρικής Γλώσσας στη Γερμανία* (1986 - 98), Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ, Ρέθυμνο (κεφ. 7).

αλλαγή της αποστολής της αντίστοιχης παροικιακής οργάνωσης ή στη χειρότερη των περιπτώσεων στη διάλυσή της. Η αποστολή μιας «φιλοπτώχου», για παράδειγμα, είναι σήμερα η φροντίδα για την τρίτη ηλικία και όχι πλέον η φροντίδα των νεομεταναστών ή των αναξιοπαθούντων μεταναστών. Οι εθνοτοπικοί Σύλλογοι δεν αρκούνται πλέον στην κάλυψη των κοινωνικο-ψυχολογικών και ψυχαγωγικών αναγκών της πρώτης γενιάς, αλλά προσπαθούν να λειτουργήσουν ως χώροι προγραμματισμένης κοινωνικοποίησης της νέας γενιάς, κυρίως μέσα από τους τοπικούς χορούς.

Πολλές αστικές και εκκλησιαστικές κοινότητες δεν αρκούνται σήμερα στην οργάνωση απογευματινών ή Σαββατιανών Τμημάτων (Σχολείων) εκμάθησης της Ελληνικής, αλλά ιδρύουν και λειτουργούν Ημερήσια Δίγλωσσα Σχολεία που απευθύνονται όχι μόνο σε μαθητές ελληνικής καταγωγής, αλλά και σε αλλόφωνους μαθητές που επιθυμούν να μάθουν ως δεύτερη γλώσσα την ελληνική, συσφίγγοντας με αυτό τον τρόπο τη σχέση τους με την κοινωνία διαμονής και προωθώντας την ένταξή τους σ' αυτή.

Σχεδόν όλες οι παροικιακές οργανώσεις λειτουργούν ως χώροι χρήσης της ελληνικής γλώσσας, κοινωνικοποίησης των νέων γενεών, αλλά και ως χώροι άντλησης μορφωτικών περιεχομένων για την ελληνόγλωσση διδασκαλία (βλ. σχετικά κεφ. 2.2).

Στον τομέα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας, των Αστικών Κοινοτήτων και των Συλλόγων Γονέων. Οι δύο πρώτοι θεσμοί είναι μαζί με το κράτος υποδοχής και το κράτος προέλευσης, οι κυριότεροι φορείς ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης σ' όλες τις χώρες (βλ. σχετικά κεφ. 1.4)

Δίκτυα

Η σπουδαιότητα του κοινωνικοπολιτισμικού, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις και του οικονομικού και πολιτικού ρόλου των διαφόρων παροικιακών οργανώσεων φαίνεται να έχει γίνει συνείδηση στα μέλη τους, γι' αυτό και καταβάλλεται προσπάθεια θεσμοθέτησης δευτεροβάθμιων και τριτοβάθμιων οργάνων, πράγμα που οδηγεί στη δημιουργία δικτύων, τα οποία καθιστούν λειτουργικότερες και αποτελεσματικότερες τις οργανώσεις, που συγκροτούν το εκάστοτε δίκτυο.

Είναι, για παράδειγμα, σύνηθες το φαινόμενο ομοειδείς οργανώσεις, π.χ. οι αστικές κοινότητες μιας χώρας διαμονής, να συσσωματώνονται σε μια Ομοσπονδία Ελληνικών Κοινοτήτων (π.χ. Ομοσπονδία Ελληνικών Κοινοτήτων Ο.Δ. Γερμανίας) ή οι Σύλλογοι Κρητών μιας χώρας να οργανώνονται και να θεσμοθετούν ένα δευτεροβάθμιο όργανο (π.χ. Παγκρητική Αμερικής) και στη συνέχεια οι Παγκρητικές πολλών χωρών να προχωρούν στην ίδρυση ενός «Παγκόσμιου Συμβουλίου Κρητών» με έδρα την Κρήτη²⁴.

Όχι σύνηθες, αλλά εντούτοις υπαρκτό, είναι το φαινόμενο, ετεροειδείς παροικιακές οργανώσεις μιας χώρας να συσσωματώνονται σ' ένα δευτεροβάθμιο όργανο (π.χ. Ομοσπονδία Ελληνικών Συλλόγων και Κοινοτήτων Σουηδίας).

Στις δύο πρώτες περιπτώσεις δικτυώνονται μεταξύ τους ομοειδείς οργανώσεις (Κοινότητες, Εθνοτοπικοί Σύλλογοι), ενώ στην τρίτη περίπτωση υπάρχοντα ομοειδή δίκτυα (δίκτυα Κοινοτήτων, δίκτυα Συλλόγων) συγκροτούν ένα ετεροειδές δίκτυο ή, αλλιώς, ένα διαδίκτυο.

Δίκτυα

Ομοειδή δίκτυα

Ετεροειδή δίκτυα, διαδίκτυα

²⁴ Αυτή η διαδικασία των «απανταχού Κρητών» έλαβε χώρα τον Αύγουστο του 2003 στην Κρήτη.

Δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά των δικτύων

Οι λόγοι που οδηγούν στη δημιουργία ενός ομοειδούς δικτύου κατά κανόνα δεν συμπίπτουν με εκείνους ενός ετεροειδούς δικτύου ή διαδικτύου. Η σχέση μεταξύ δικτύων και διαδικτύων, καθώς και τα δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά τους παρουσιάζονται παραδειγματικά στην περίπτωση των σχολικών κοινοτήτων, κάθε μια από τις οποίες αποτελεί εκ των πραγμάτων ένα πρωτογενές ομοειδές δίκτυο.

Όπως ήδη αναφέρθηκε ένα δίκτυο συγκροτείται από ομοειδείς οργανώσεις.

Οι Σύλλογοι Γονέων μιας πόλης, αποτελούν, για παράδειγμα, ένα τοπικό δίκτυο, ενώ οι Σύλλογοι πολλών γειτονικών πόλεων ή ενός ολόκληρου κρατιδίου (πολιτεία) ή ενός κράτους αποτελούν ένα διατοπικό δίκτυο ομοειδών οργανώσεων.

Πυρηνικά και περιφερειακά στοιχεία του δικτύου

Κάθε δίκτυο αποτελείται από πυρηνικά στοιχεία (π.χ. τα οργανωμένα μέλη ενός Συλλόγου Γονέων) και από περιφερειακά (π.χ. ο Σύλλογος των εκπαιδευτικών, η διεύθυνση του σχολείου, υποστηρικτές από την Κοινότητα κ.λπ.). Το σύνολο των πυρηνικών και περιφερειακών στοιχείων ενός σχολικού δικτύου, συγκροτούν τη *σχολική κοινότητα*.

Σε αντίθεση με τα ομοειδή δίκτυα, ένα ετεροειδές δίκτυο, ή αλλιώς ένα διαδικίκτυο, συμπεριλαμβάνει στους κόλπους του και ετεροειδείς οργανώσεις. Σ' αυτή την περίπτωση οι ομοειδείς οργανώσεις, οι οποίες προκάλεσαν τη συγκρότηση του διαδικτύου, αποτελούν τα πυρηνικά του στοιχεία, ενώ οι λοιπές ετεροειδείς τα περιφερειακά.

Οι διαστάσεις και τα κύρια χαρακτηριστικά των δικτύων εμπεριέχονται σε κωδικοποιημένη μορφή στον πίνακα 1.3.1.

Πίνακας 1.3.1: Διαστάσεις και χαρακτηριστικά των δικτύων

Διάσταση	Εξέλιξη-περιεχόμενο
1. Θεσμική-δομική	<ul style="list-style-type: none"> • Πυρηνικά και περιφερειακά στοιχεία κάθε δικτύου • Σύνδεση των πυρηνικών δομικών στοιχείων του δικτύου με κρατικές και κοινωνικές δομές • Θεσμική - δομική σύνδεση ομοειδών οργανώσεων μέσω ίδρυσης δευτεροβάθμιων οργάνων
2. Γεωγραφική	Συγκρότηση: <ul style="list-style-type: none"> - τοπικών δικτύων - διατοπικών δικτύων - υπερτοπικών δικτύων/ διαδικτύων
3. Ιδεολογική	<ul style="list-style-type: none"> • Ιδεολογία εθνικού κράτους • Εθνοκεντρική ιδεολογία • Υπερεθνική – διαπολιτισμική ιδεολογία
4. Λειτουργική-οργανωτική	Για επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, οργάνωση και λειτουργία σε επίπεδο: <ul style="list-style-type: none"> - Συλλόγων Γονέων - Παράλληλων κοινοτήτων - Τοπικών και διατοπικών δικτύων - Υπερτοπικών δικτύων/ διαδικτύων

Κέντρο – Διασπορά – δίκτυα – διαδίκτυα

Η δικτύωση και διαδικτύωση των διασπορικών οργανώσεων φαίνεται να αποτελεί σήμερα ένα από τα βασικά ζητούμενα τόσο των ίδιων των διασπορικών οργανώσεων όσο και του εθνικού κέντρου, της Ελλάδας.

Το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ), το οποίο από μόνο του αποτελεί μια προσπάθεια διαδικτύωσης των διασπορικών οργανώσεων με τους θεσμούς του εθνικού κέντρου, καταβάλλει τα τελευταία χρόνια σοβαρές προσπάθειες δημιουργίας δικτύων, όπως:

- Πολιτικά Δίκτυα (*Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Απόδημου Ελληνισμού, Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση Ελληνισμού, Δίκτυο Αυτοδιοίκησης*)
- Οικονομικά Δίκτυα (*Δίκτυο Επιχειρηματιών*)
- Μορφωτικά- πολιτιστικά Δίκτυα (*Δίκτυο Πολιτισμού, Δίκτυο Επιστημόνων*)
- Επικοινωνιακά Δίκτυα
- Δίκτυο Νεολαίας
- Δίκτυο Γυναικών²⁵

Τα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας δεν είναι ακόμα ορατά. Ορατές, ωστόσο, είναι κάποιες δυσκολίες στη λειτουργία των δικτύων, οι οποίες μάλλον οφείλονται στους ακόλουθους λόγους:

Πρώτο, το ΣΑΕ είναι ένας θεσμός του εθνικού κέντρου, εκπορεύεται απ' αυτό και λογοδοτεί σ' αυτό. Μ' άλλα λόγια η προσπάθεια δικτύωσης και διαδικτύωσης των Ελλήνων της Διασποράς δε γίνεται τόσο με δική τους πρωτοβουλία όσο με πρωτοβουλία του εθνικού κέντρου, πράγμα που παραπέμπει σε μια ασύμμετρη σχέση μεταξύ των δύο μερών (βλ. σχετικά κεφ. 1.7).

Δεύτερο, η διαδικτύωση των δικτύων σ' ένα υπερτοπικό (παγκόσμιο) δίκτυο, το οποίο στην ουσία είναι το ίδιο το ΣΑΕ, έχει ανάγκη μιας κοινής ιδεολογίας και στοχοθεσίας, ενός κοινού οράματος, το οποίο προς το παρόν δεν φαίνεται να είναι σαφές.

Το σκεπτικό ίδρυσης και η στοχοθεσία του ΣΑΕ προσδιορίζονται κυρίως από το εθνικό κέντρο, πράγμα που φαίνεται ότι δεν εμπνέει πλέον τις διασπορικές οργανώσεις. Μπορεί οι ελληνικές διασπορές να μην έχουν ακόμα πλήρως αυτονομηθεί από το κέντρο και να μη λειτουργούν ως αυτόνομες οργανώσεις όπως τις θέλει η νέα προσέγγιση των «Διασπορικών Σπουδών» (*diaspora studies*)²⁶, όμως δεν λειτουργούν πλέον και ως «δορυφόροι» και άρα ως παθητικοί αποδέκτες των μηνυμάτων του κέντρου.

Η σχέση μεταξύ ελληνικού εθνικού κέντρου και ελληνικής Διασποράς είναι αρκετά σύνθετη και ιδιότυπη και αποτελεί αντικείμενο διεξοδικότερης ανάλυσης στο κεφάλαιο 1.7.

²⁵ Σχετικά με τις οργανώσεις και τα δίκτυα βλέπε: Υπουργείο Εξωτερικών. Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού: *Ταυτότητες Ομογενειακών Οργανώσεων*. Δ' Παγκόσμια Συνέλευση Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ). Θεσσαλονίκη 6-13 Δεκεμβρίου 2001, του ίδιου: *Απόδημος Ελληνισμός: Στρατηγική Πολιτική και Στόχοι, Απολογισμός Δράσεων, Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης 2001-2004*, Αθήνα Σεπτέμβριος 2001 (σ.30-34), καθώς και του ίδιου: *Έλληνες Πολίτες του Κόσμου. Παγκόσμια Δίκτυα του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού. Νεολαίας-Γυναικών Ανθρώπων του Πολιτισμού Επιστημόνων και Επιχειρηματιών*. Γ' Συνέλευση 1-8 Δεκεμβρίου 1999, Θεσσαλονίκη

²⁶ Σχετικά με αυτό το ζήτημα βλέπε Κιτρούφ Αλ. (2002): *Ο ρόλος του Ελληνο-Αμερικανικού Λόμπι στην Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ*, 1992-2001, στο Τσάκωνας Π. (επιμ.) (2003): *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική – Μια Συνολική Προσέγγιση*, τόμος Α', Ι. Σιδερέη Αθήνα (σ. 395-420) και του ίδιου: *Η Ελληνοαμερικανική πολιτισμική ταυτότητα τη δεκαετία του 1990*, στο: Δαμανάκης Μ., Καρδάσης Β., Μιχελακάκη Θ., Χουρδάκης Α. (επιμ.) (2004): *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς. Έρευνα και Διδασκαλία*, ΕΔΙΑΜΜΕ, Ρέθυμνο (τόμος Β', σ. 89 - 96).

1.4. Φορείς και μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης

Πίνακας 1.4.1: Φορείς και μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης

Μορφές εκπαίδευσης και δέκτες	Τυπολογία φορέων εκπαίδευσης				
	Φυσικά πρόσωπα A	Νομικά πρόσωπα (π.χ. Σύλλογοι, Κοινότητες) B	Εκκλησία Γ	Κρατικές υπηρεσίες της	
				Χώρας προέλευσης Δ	Χώρας διαμονής Ε
1. Προσχολική Αγωγή					
1.1 Αμγή Νηπιαγωγεία	+	+	+	+	
2.2 Μικτά Νηπιαγωγεία		+	+	+	+
2. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση					
2.1 Αμγή Ελληνικά (ιδιωτικά) Σχολεία		+		+	
2.2 Ημερήσια, Δίγλωσσα Σχολεία για ελληνόγλωσσους ή και αλλόγλωσσους μαθητές		+	+	+	+
2.3 Τμήματα Ελληνικής Γλώσσας για ελληνόγλωσσους (ενταγμένα, απογευματινά, Σαββατιανά κ.λπ.)	+	+	+	+	+
2.4 Κανονικές Τάξεις στα σχολεία της χώρας υποδοχής με ελληνόγλωσσους ή και αλλόγλωσσους μαθητές					+
2.5 Κανονικές Τάξεις στα σχολεία της χώρας υποδοχής με μόνο αλλόγλωσσους μαθητές					+
3. Ευρωπαϊκά Σχολεία				+	+

Φορείς:

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 1.4.1, εκτός από τις κρατικές υπηρεσίες (στήλες Δ και Ε) της χώρας προέλευσης και υποδοχής/ διαμονής ως φορείς ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης μπορούν να λειτουργήσουν η εκκλησία, οι κοινότητες, παροικιακοί σύλλογοι και φυσικά πρόσωπα.

Ιδιαίτερα στις Η.Π.Α. φορέας της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης είναι η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία Αμερικής. Αντίθετα, στο χώρο της Ευρώπης φορείς είναι, κατά κανόνα, οι κρατικές υπηρεσίες. Στις δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης υπάρχουν μεν κρατικοί φορείς, όμως οι περισσότερες πρωτοβουλίες ίδρυσης σχολείων (δηλαδή Τμημάτων Διδασκαλίας της

Ελληνικής) ξεκινούν από παροικιακούς φορείς (συνλόγους, ομοσπονδίες ελληνικών σωματείων, εταιρίες κ.λπ).

Η ίδρυση σχολικών μονάδων ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης από φυσικά πρόσωπα (ιδιώτες) σπανίζει και απαντάται κυρίως στην Αυστραλία αλλά και στον Καναδά και σε χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Το ποιος λειτουργεί ως φορέας ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και ποια μορφή εκπαίδευσης είναι η συχνότερη σε κάθε χώρα εξαρτάται από τις ιδιαίτερες συνθήκες σε κάθε χώρα διαμονής, από την εκπαιδευτική πολιτική της έναντι των εθνοτικών ομάδων στην επικράτειά της, και φυσικά από την ιστορική εξέλιξη της παρουσίας των Ελλήνων σε κάθε χώρα, καθώς και από την εκάστοτε εκπαιδευτική πολιτική του ελληνικού κράτους.

Ημερήσια (δίγλωσσα) Σχολεία απαντώνται για παράδειγμα στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου η ελληνική παρουσία είναι μαζική: Νέα Υόρκη, Σικάγο, Μόντρεαλ, Σύνδεϋ, Μελβούρνη, Αδελαΐδα, Γιοχάνεσμπουργκ, Βερολίνο κ.λπ., με την προϋπόθεση ότι αυτό επιτρέπεται από τη νομοθεσία της χώρας/ πολιτείας διαμονής.

Σε αντίθεση με το Μόντρεαλ, για παράδειγμα, στο Τορόντο δεν υπάρχουν ημερήσια ελληνικά σχολεία, γιατί η ίδρυση και λειτουργία τους δεν ευνοείται από την πολιτική της πολιτείας του Οντάριο.

Σε γενικές γραμμές οι φορείς ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης μπορούν να χωριστούν σε τρεις μεγάλες κατηγορίες:

- α) εκπαιδευτικές υπηρεσίες του κράτους υποδοχής/ διαμονής,
- β) εκπαιδευτικές υπηρεσίες του κράτους προέλευσης και
- γ) παροικιακοί φορείς.

Ωστόσο, οι φορείς που κρατούν την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στα χέρια τους και διασφαλίζουν τη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας στη Διασπορά είναι οι παροικιακοί φορείς και η εκκλησία.

Ως προς τους φορείς μεταξύ ιστορικής και μεταναστευτικής Διασποράς δεν διαπιστώνονται σημαντικές διαφορές, με εξαίρεση την Αλβανία, όπου η επίσημα αναγνωρισμένη ελληνική μειονότητα επιτρέπεται να διατηρεί τα δικά της σχολεία, τα οποία χρηματοδοτούνται από το αλβανικό κράτος²⁷.

Στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες οι φορείς ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης είναι κατά κανόνα παροικιακοί, υπάρχουν, όμως, συγχρόνως και κρατικά σχολεία, (στην Αρμενία, στη Γεωργία, στην Ουκρανία και στη Ρωσία) στο πρόγραμμα των οποίων έχει ενταχθεί επίσημα η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας.

Μορφές εκπαίδευσης

Οι μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης που εμπεριέχονται στον πίνακα 1.4.1 αποτελούν στην πραγματικότητα δέσμες μορφών εκπαίδευσης.

²⁷ Σχετικά με την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία βλέπε: Βούρη Σ., Καψάλης Γ.Δ. (2003): *Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία*. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο και www.uoc.gr/diaspora.

Ημερήσια
σχολεία

Μόνιμοι φορείς
εκπαίδευσης

Μορφές
εκπαίδευσης

**Τμήματα
Διδασκαλίας της
Ελληνικής**

Η τρίτη μορφή (2.3) πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, για παράδειγμα, αποτελείται από:

- α) Τμήματα ενταγμένα στο κανονικό πρωινό πρόγραμμα των σχολείων της χώρας διαμονής (αυτό είναι η εξαίρεση)
- β) Τμήματα ενταγμένα στο κανονικό πρόγραμμα της χώρας διαμονής, τα οποία όμως λειτουργούν απογευματινές ώρες (συνήθης μορφή)
- γ) Τμήματα που λειτουργούν απογευματινές ώρες εκτός του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας διαμονής, συνήθως με ευθύνη παροικιακών φορέων (η πλέον συνήθης μορφή)
- δ) Τμήματα που λειτουργούν απόγευμα και υποστηρίζονται τόσο από τις εκπαιδευτικές αρχές και θεσμούς της χώρας διαμονής όσο και από παροικιακούς φορείς (π.χ. περίπτωση Οντάριο στον Καναδά).
- ε) Τμήματα Σαββατιανά (δηλαδή που λειτουργούν κάθε Σάββατο).

Ας υπογραμμιστεί ότι η πλέον συνήθης μορφή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά είναι τα *Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής*, είτε *απογευματινά* είναι αυτά είτε *Σαββατιανά*, και ότι φορέας αυτής είναι οι ίδιοι οι παροικιακοί φορείς.

Το κύριο χαρακτηριστικό αυτών των Τμημάτων είναι η ετερογένεια των μαθητών τους, τόσο ηλικιακά όσο και ως προς το βαθμό ελληνομάθειας.

**Ημερήσια
Σχολεία**

Συνήθης μορφή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης είναι επίσης το λεγόμενα *Ημερήσια Σχολεία*. Πρόκειται για σχολεία που λειτουργούν πρωί ή και απόγευμα κατά τις εργάσιμες ημέρες και καλύπτουν πλήρως την υποχρεωτική φοίτηση των μαθητών. Αντίθετα, τα *Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής* λειτουργούν συμπληρωματικά και συνήθως δεν παρέχουν τίτλους σπουδών.

Τα *Ημερήσια Σχολεία* απαντώνται κυρίως στις Η.Π.Α., στον Καναδά και στην Αυστραλία. Αντίστοιχα σχολεία υπάρχουν και αλλού, όπως, για παράδειγμα, στη Γερμανία, στις Βρυξέλλες, στο Λονδίνο, ή στις Αφρικανικές χώρες Σουδάν, Αιθιοπία, Ν. Αφρική, αλλά φέρουν διαφορετικές ονομασίες. Στη Γερμανία, για παράδειγμα, ονομάζονται *Αμιγή (ή ιδιωτικά) Ελληνικά Σχολεία*, επειδή ακολουθούν το ελλαδικό Αναλυτικό Πρόγραμμα και χρησιμοποιούν το αντίστοιχο εκπαιδευτικό υλικό.

**Αμιγή Ελληνικά
Σχολεία**

Με εξαίρεση τα αμιγή Ελληνικά Σχολεία (κυρίως στη Γερμανία) τα λοιπά Ημερήσια Σχολεία έχουν λίγο ως πολύ ένα δίγλωσσο ή και τρίγλωσσο πρόγραμμα, και με αυτή την έννοια θα μπορούσαν να ονομασθούν *Ημερήσια Δίγλωσσα Σχολεία*. Το ακριβές Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα αυτών των σχολείων εξαρτάται από τις εκάστοτε θεσμικές, αλλά και οικονομικοκοινωνικές συνθήκες.

Τα Ημερήσια Σχολεία του Μόντρεαλ, για παράδειγμα, είναι τρίγλωσσα με γλώσσες διδασκαλίας τη Γαλλική (60 - 65% του χρόνου), την Ελληνική (20 - 25%) και την Αγγλική (10 - 15%)²⁸. Το ίδιο ισχύει και για το SAHETI στο Johannesburg, στο οποίο γλώσσες διδασκαλίας είναι τα Αγγλικά, τα Αφρικανικά (Afrikaans) και τα Ελληνικά και εκτός τούτου διδάσκεται και η γλώσσα των Ζουλού²⁹.

²⁸ Σχετικά με την Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στον Καναδά βλέπε: Κωνσταντινίδης Στ. (επιμ.) (2001): *Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στον Καναδά*. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο και www.uoc.gr/diaspora.

²⁹ Για την Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Ν. Αφρική βλέπε: Ομάδα Εργασίας Νοτίου Αφρικής (2003): *Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Νότιο Αφρική*. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο και www.uoc.gr/diaspora.

Η διδασκαλία της Ελληνικής στο πλαίσιο του επίσημου κρατικού συστήματος της χώρας διαμονής (βλ. πίνακα 1.4.1, μορφές 2.4 και 2.5) απαντάται σε πολλές χώρες. Εντούτοις, από ποσοτικής πλευράς αυτή η μορφή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης δεν έχει ιδιαίτερη βαρύτητα, γι' αυτό και γίνεται προσπάθεια προώθησής της από το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας.

Αξιολογώντας κανείς τις παραπάνω μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά με βάση τα κριτήρια:

- 1) νομικό καθεστώς,
- 2) υποχρεωτικότητα φοίτησης και
- 3) Πρόγραμμα Σπουδών,

διαπιστώνει ότι:

α) εκτός από τα Αμιγή Σχολεία που υπόκεινται στην ελληνική νομοθεσία, όλες οι άλλες μορφές εκπαίδευσης υπόκεινται στη νομοθεσία του κράτους διαμονής,

β) οι μαθητές εκπληρώνουν την υποχρεωτική τους εκπαίδευση εφόσον φοιτούν σ' ένα Αμιγές ή σ' ένα Ημερήσιο Σχολείο, ενώ σ' όλες τις άλλες μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης η φοίτηση είναι συμπληρωματική, μη υποχρεωτική,

γ) αν εξαιρέσουμε τα Ημερήσια Σχολεία και εν μέρει και τα Αμιγή, των οποίων το Πρόγραμμα Σπουδών έχει ένα δίγλωσσο χαρακτήρα, σ' όλες τις άλλες μορφές εκπαίδευσης το Πρόγραμμα είναι ελληνόγλωσσο – συμπληρωματικό.

Μια ειδική περίπτωση αποτελούν τα Ευρωπαϊκά Σχολεία (των Βρυξελλών, του Λουξεμβούργου, του Μονάχου κ.λπ.) τα οποία δέχονται τα παιδιά των υπαλλήλων των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και στα οποία λειτουργούν και ελληνόγλωσσα τμήματα (τάξεις).

Με βάση το κριτήριο, *αποστολή-προσανατολισμός των μορφών εκπαίδευσης* αυτές θα μπορούσαν να διαφοροποιηθούν ως ακολούθως:

Σε αυτές που έχουν ως απώτερη αποστολή τους να προετοιμάσουν τους μαθητές για ένταξη στο ελλαδικό εκπαιδευτικό, οικονομικό και κοινωνικοπολιτισμικό σύστημα, (π.χ. τα Αμιγή Ελληνικά Σχολεία σε διάφορες ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις), και σ' εκείνες που καλλιεργούν την Ελληνική στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής- πολυγλωσσικής πολιτικής της χώρας διαμονής.

Είναι προφανές ότι πρόκειται για δύο διαφορετικές λογικές, από τις οποίες η πρώτη συνδέεται με την «παλιννόστηση», ενώ η δεύτερη με την *ένταξη στις κοινωνίες υποδοχής*.

Με δεδομένο ότι δεν υπάρχει πλέον αποδημία από την Ελλάδα προς τις παραδοσιακές χώρες υποδοχής Ελλήνων μεταναστών, το μέλλον ανήκει μάλλον στη δεύτερη λογική.

Με βάση ένα δεύτερο κριτήριο, *εκείνο της ένταξης ή μη ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας διαμονής* μπορούν να διαχωρισθούν οι μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- α) στις *εντός προγράμματος* δηλαδή σε αυτές που είναι ενταγμένες στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας διαμονής, και
- β) στις *εκτός προγράμματος*.

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκει η πλειονότητα των διαφόρων μορφών ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.

Κρατικά Σχολεία

**Νομικό
καθεστώς,
Υποχρεωτικότητα
φοίτησης,
Πρόγραμμα
Σπουδών**

**Εντός και εκτός
προγράμματος
ελληνόγλωσση
εκπαίδευση**

Μορφές εκπαίδευσης και εκπαιδευτικό υλικό

Μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και εκπαιδευτικό υλικό

Με δεδομένο ότι τα *Αμιγή Ελληνικά Σχολεία* ακολουθούν τα αντίστοιχα Αναλυτικά Προγράμματα της Ελλάδας, τα δε *Ευρωπαϊκά Σχολεία* έχουν το δικό τους ιδιότυπο καθεστώς και Πρόγραμμα Σπουδών, είναι προφανές ότι το παραχθέν εκπαιδευτικό υλικό και τα *Προγράμματα Σπουδών* που καταρτίστηκαν στο πλαίσιο του έργου *Παιδεία Ομογενών* δεν απευθύνονται σ' αυτές τις δύο μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.

Το γεγονός, ωστόσο, ότι ο σχεδιασμός και η παραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού έγιναν με βάση τις ομάδες-στόχους, σημαίνει ότι οι διάφορες σειρές γλωσσικού υλικού μπορούν να χρησιμοποιηθούν και σ' αυτές τις μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, στον βαθμό που εμφανίζονται οι αντίστοιχες ομάδες-στόχοι σ' αυτές.

1.5 Οικογένεια

Ότι η οικογένεια αποτελεί τον σημαντικότερο φορέα πρωτογενούς κοινωνικοποίησης αποτελεί κοινό τόπο στην Παιδαγωγική και γενικότερα στις κοινωνικές επιστήμες.

Με κριτήρια α) τον *τόπο γέννησης και το χρόνο διαβίωσης στη χώρα προέλευσης* (Ελλάδα) και στη χώρα διαμονής και β) την *εθνοτική προέλευση των συζύγων*, μπορούν να διακριθούν οι ακόλουθοι τύποι οικογενειών

Πίνακας 5.1. Τυπολογία οικογενειών

Ομοεθνοτικές και διεθνοτικές οικογένειες	Χώρο-χρονικό κριτήριο	Εθνοτικό κριτήριο	
		ομοεθνοτική οικογένεια Α'	διεθνοτική (μικτή) οικογένεια Β'
	1. Οικογένεια 1ης γενιάς	+	+
	2. Οικογένεια 2ης γενιάς	+	+
	3. Οικογένεια 3ης γενιάς	+	+

Καθένας από τους έξι τύπους οικογένειας έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που επηρεάζουν αντίστοιχα την κοινωνικοποίηση της νέας γενιάς. Αν υποθεθεί, ότι στην οικογένεια του τύπου Β3 ο πατέρας είναι ελληνικής καταγωγής και η μητέρα ιταλικής και ότι ζουν στην Μελβούρνη, τότε γίνεται κατανοητό ότι η κοινωνικοποίηση των παιδιών θα κινείται -ή τουλάχιστον μπορεί να κινείται- ανάμεσα σε τρεις γλώσσες και πολιτισμούς.

Με κριτήριο το *βαθμό ένταξης* της οικογένειας στην παροικία και στις οργανώσεις της, καθώς και στην κοινωνία υποδοχής, από τη μια, και από την άλλη τον *κοινωνικο-πολιτισμικό προσανατολισμό* της, μπορούν να διακριθούν πολλοί τύποι οικογενειών που κινούνται μεταξύ των ακόλουθων δύο πόλων:

Τύποι οικογενειών και ο προσανατολισμός τους

α) *Εθνοκεντρικά και ελλαδοκεντρικά προσανατολιζόμενες και πλήρως ενταγμένες στις παροικιακές οργανώσεις οικογένειες* (χαρακτηριστική περίπτωση αυτού του τύπου οικογένειας αποτελούν οι γονείς των αμιγών Ελληνικών Σχολείων της Γερμανίας).

β) Αποστασιοποιημένες από την παροικία και τις οργανώσεις της και αφομοιωμένες από την κοινωνία υποδοχής οικογένειες (αυτός ο τύπος οικογένειας δεν απαντάται στους παροικιακούς χώρους).

Είναι προφανές πως υπάρχουν αρκετοί ενδιάμεσοι τύποι οικογενειών με κυρίαρχο εκείνον που κινείται ανάμεσα στα δύο κοινωνικοπολιτισμικά συστήματα, χρησιμοποιεί ένα «μικτό» γλωσσικό κώδικα και έχει συνείδηση της διπολιτισμικότητας και της διγλωσσίας του.

Σε σχέση με την πρόσκτηση και χρήση της Ελληνικής καθώς και με την ελληνόγλωσση εκπαίδευση η αναμενόμενη συμπεριφορά του πρώτου (α) τύπου οικογένειας είναι η χρήση της Ελληνικής ως κυρίαρχου ενδοοικογενειακού κώδικα επικοινωνίας και η φοίτηση των παιδιών σε κάποια μορφή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.

Ο διαμετρικά αντίθετος (β) τύπος οικογένειας έχει μετακινηθεί σε μια μονόγλωσση επικοινωνία (στην κυρίαρχη γλώσσα) και επενδύει αποκλειστικά στο κυρίαρχο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας διαμονής.

Σύνηθες είναι το φαινόμενο οι γονείς (πρώτη γενιά) να χρησιμοποιούν την Ελληνική ως κώδικα επικοινωνίας, ενώ τα παιδιά (δεύτερη γενιά) να χρησιμοποιούν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής.

Με κριτήριο, τέλος, τη *διαγενεακή σύνθεση της οικογένειας*, μπορούν να διακριθούν δύο τύποι οικογενειών:

α) η πυρηνική, αποτελούμενη από τους συζύγους και τα ανήλικα παιδιά και

β) η εκτεταμένη, αποτελούμενη από τρεις γενιές (παππούς/γιαγιά, τα παιδιά και τα εγγόνια τους).

Σε αντίθεση με τον ελλαδικό χώρο, όπου η οικογένεια τείνει να λειτουργεί αποκλειστικά ως πυρηνική, στην ελληνική Διασπορά ο τύπος της εκτεταμένης οικογένειας είναι συνήθης. Όχι όμως με την έννοια πως ζουν τρεις γενιές κάτω από την ίδια στέγη, αλλά με την έννοια των *οικογενειακών δικτύων*, τα μέλη των οποίων χαρακτηρίζονται από ισχυρή αλληλεγγύη. Αυτά τα οικογενειακά δίκτυα αποκτούν ιδιαίτερο νόημα, όταν θεωρηθούν σε συνάρτηση με τα λοιπά παροικιακά δίκτυα.

Ο δε κοινωνικοποιητικός ρόλος της οικογένειας αναδεικνύεται περισσότερο, όταν θεωρηθεί σε συνάρτηση με τις οργανωτικές δομές της παροικίας και με την ένταξη της οικογένεια σ' αυτές, αλλά και με τις εξελίξεις στις χώρες διαμονής.

Η ενδοοικογενειακή επικοινωνία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη γενιά που ανήκει η οικογένεια, την εθνοτική της σύνθεση και το βαθμό ένταξής της στην παροικία και στην κοινωνία διαμονής.

Οι ομοεθνοτικές οικογένειες της πρώτης γενιάς χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό την Ελληνική ως κώδικα επικοινωνίας απ' ό,τι, για παράδειγμα, μια μικτή οικογένεια δεύτερης γενιάς.

Από την άλλη, τα παιδιά μιας οικογένειας, που ζει σ' ένα μεγάλο αστικό κέντρο με μια καλά οργανωμένη παροικία έχουν περισσότερες ευκαιρίες απ' ό,τι τα παιδιά που ζουν στη «Διασπορά της Διασποράς» να μάθουν και να καλλιεργήσουν την Ελληνική.

Αυτή η φαινομενική κανονικότητα έχει, ωστόσο, πολλές εξαιρέσεις, επειδή η αφομοίωση της οικογένειας και των μελών της στην κυρίαρχη κοινωνικοπολιτισμική ομάδα δε λειτουργεί γραμμικά, από τη μια, και επειδή υπεισέρχονται κι άλλοι παράγοντες στη διαμόρφωση των ρόλων, των διαδικασιών κοινωνικοποίησης και της ενδοοικογενειακής επικοινωνίας, από την άλλη.

Οικογενειακός κώδικας επικοινωνίας

Οικογενειακά δίκτυα

Χρήση της Ελληνικής στην οικογένεια

**Παράγοντες
διαμόρφωσης της
ενδοοικογενεια-
κής επικοινωνίας**

Τέτοιοι επιπρόσθετοι κοινωνικοποιητικοί και διαμορφωτικοί για την ενδοοικογενειακή επικοινωνία παράγοντες είναι: οι μελλοντικοί και οι κοινωνικοπολιτισμικοί προσανατολισμοί της οικογένειας, το μορφωτικό επίπεδο³⁰ των γονέων, η πολιτική του κράτους διαμονής για τις διάφορες εθνοτικές ομάδες, καθώς και οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικοπολιτισμικές εξελίξεις στη χώρα διαμονής.

Ως προς τους δύο τελευταίους παράγοντες αναφέρονται ενδεικτικά οι περιπτώσεις της Αυστραλίας και των ΗΠΑ.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και για σχεδόν δύο δεκαετίες η πολυπολιτισμική πολιτική των αυστραλιανών κυβερνήσεων οδήγησε στην καλλιέργεια και ανάπτυξη των κοινοτικών γλωσσών (community languages). Αντίθετα, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αλλαγή πολιτικής που τουλάχιστον δεν ευνοεί πλέον την καλλιέργεια αυτών των γλωσσών.

Στην περίπτωση της Αμερικής μετά την κρίση του πολέμου του Βιετνάμ παρατηρήθηκε μια έντονη τάση αναβίωσης της εθνοτικότητας (new ethnicity) σε πολλές εθνοτικές, μη αγγλοσαξωνικές, ομάδες, φαινόμενο που εμφανίζεται σ' ένα βαθμό και τα τελευταία χρόνια.

Συνοπτικά θα μπορούσε να διατυπωθεί το συμπέρασμα, πως όταν εξετάζονται η οικογενειακή και σχολική βιογραφία ενός μαθητή, καθώς και η επικοινωνιακή του επάρκεια στην Ελληνική και η εξοικείωσή του με ελληνογενή κοινωνικοπολιτισμικά πρότυπα, αυτό θα πρέπει να επιχειρείται με βάση τις ακόλουθες κατηγορίες περιγραφής και ανάλυσης:

**Κατηγορίες
ανάλυσης της
οικογενειακής
και σχολικής
βιογραφίας ενός
μαθητή**

- Διασπορικό (μεταναστευτικό) ιστορικό της οικογένειας (οικογένεια 1ης, 2ης, 3ης γενιάς)
- Εθνοτική σύνθεση της οικογένειας
- Βαθμός ένταξης της οικογένειας στην παροικία και στην κοινωνία διαμονής
- Κοινωνικοπολιτισμικοί προσανατολισμοί
- Μελλοντικοί προσανατολισμοί
- Οικογενειακά δίκτυα
- Μορφωτικό επίπεδο γονέων
- Πολιτική του κράτους διαμονής για τις διαφορετικές εθνοτικές ομάδες
- Οικονομικές και κοινωνικοπολιτισμικές εξελίξεις στη χώρα διαμονής.

1.6 Εθνοπολιτισμική ταυτότητα (ελληνικότητα) στη Διασπορά

Οριοθετήσεις

**Εθνοπολιτισμική
ταυτότητα**

Στην περίπτωση των Ελλήνων της Διασποράς ο όρος *εθνοπολιτισμική ταυτότητα* αναφέρεται σ' εκείνο το μέρος της ταυτότητας που συνδέεται με ή και συντίθεται από συγχρονικά και διαχρονικά στοιχεία που αφορούν στην ελληνική γλώσσα και στον πολιτισμό, σε ήθη και έθιμα, σε θεσμούς και παραδόσεις.

**Κοινωνική
ταυτότητα**

Η εθνοπολιτισμική ταυτότητα αποτελεί συνθετικό στοιχείο της *κοινωνικής ταυτότητας* του ατόμου, η οποία είναι ευρύτερη και καλύπτει και εκείνα τα κοινωνικοπολιτισμικά, οικονομικά, πολιτικά και λοιπά στοιχεία που αφορούν στην κοινωνία της χώρας διαμονής

³⁰ Είναι σύνηθες το φαινόμενο γονείς που κατανοούν τα πλεονεκτήματα της διγλωσσίας και της διαπολιτισμικότητας να επιδιώκουν την εκμάθηση της Ελληνικής από τα παιδιά τους, ακόμα κι αν οι ίδιοι δεν την μιλούν επαρκώς ή και καθόλου.

Η *κοινωνική ταυτότητα* και η *ατομική* (προσωπική) ταυτότητα συγκροτούν από κοινού την *ταυτότητα του εγώ* του κάθε ατόμου.

Η ταυτότητα κάθε ατόμου, αλλά και κάθε ομάδας, συγκροτείται από *συγχρονικά και διαχρονικά στοιχεία*. Τα πρώτα είναι κατά κανόνα διαπιστώσιμα (γλώσσα, θρησκεία, ήθη-έθιμα, θεσμοί), ενώ τα δεύτερα μπορούν να αποτελούνται από συλλογικές μνήμες, μύθους, ιδεολογήματα, συμβολισμούς και εξιδανικεύσεις του απώτερου παρελθόντος.

Ταυτότητα και ετερότητα

Με βάση τις κατηγορίες ανάλυσης του κεφαλαίου 1.1.1., Πίνακας Β', μπορεί να περιγραφούν διάφοροι τύποι βιογραφιών στην ίδια χώρα ή σε διαφορετικές χώρες διαμονής.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Η.Π.Α.), για παράδειγμα, απαντώνται πολλοί «τύποι» μαθητών μεταξύ των οποίων και οι ακόλουθοι δύο.

Ένας μαθητής, για παράδειγμα, τρίτης γενιάς προερχόμενος από μικτό γάμο ζει σε μια μικρή πόλη των δυτικών πολιτειών των Η.Π.Α., στην οποία διαμένουν πάρα πολύ λίγοι Έλληνες (*Διασπορά της Διασποράς*) και δεν λειτουργεί οργανωμένη παροικία (Κοινότητα, Εκκλησία, Σύλλογοι κ.λπ.). Στην γειτονιά του δεν μένουν άλλοι Έλληνες, άρα ο μαθητής έχει ελάχιστες ως μηδενικές ευκαιρίες να μάθει Ελληνικά με φυσικό τρόπο.

Ο μαθητής, ο οποίος ωστόσο φοιτά στη δεύτερα τάξη του αμερικάνικου σχολείου της γειτονιάς του, πηγαίνει για πρώτη φορά, το μήνα Οκτώβριο, στο Σαββατιανό Τμήμα Ελληνικής στη γειτονική πόλη, μονόγλωσσος. Έχει όμως κάποια ελληνικά ακούσματα και κάποιες πολιτισμικές εμπειρίες και παραστάσεις, που προέρχονται κυρίως από οικογενειακές και παροικιακές πολιτιστικές εκδηλώσεις και ξέρει κάποιες φράσεις στα Ελληνικά.

Στον αντίποδα αυτής της περίπτωσης απαντάται, για παράδειγμα, ένας μαθητής ίδιας ηλικίας που μένει στη Νέα Υόρκη, οι γονείς του είναι και οι δύο Έλληνες, γεννήθηκαν στην Ελλάδα και μετανάστευσαν στην Αμερική σε νεαρά ηλικία, φοιτά σ' ένα Ημερήσιο Ελληνικό Σχολείο, συναναστρέφεται τακτικά με συνομηλίκους του ελληνικής καταγωγής κ.λπ.

Είναι προφανές ότι οι κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις (υπόβαθρο) και οι εκπαιδευτικές ανάγκες αυτών των δύο μαθητών διαφοροποιούνται πάρα πολύ μεταξύ τους.

Ακόμα μεγαλύτερες διαφοροποιήσεις απαντά κανείς, αν μετακινηθεί σε άλλη χώρα υποδοχής, όπως, για παράδειγμα, σ' ένα από τα λεγόμενα «ελληνικά χωριά» της Μαριούπολης στην Ουκρανία, όπου ζουν εδώ και περισσότερα από δύο αιώνες άτομα ελληνικής καταγωγής, που όμως είναι ταταρόφωνα και για μεγάλα χρονικά διαστήματα έζησαν πλήρως αποκομμένα από την Ελλάδα και ό,τι ήταν ελληνικό ή και χριστιανικό, ή αν αναφερθεί κανείς στους τουρκόφωνους Έλληνες των χωριών της Τσάλκας στη Γεωργία.

Στη δε Γερμανία υπάρχουν μαθητές που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, φοίτησαν μερικές τάξεις του Δημοτικού Σχολείου στην Ελλάδα και τώρα ως νεομετανάστες φοιτούν σ' ένα αμιγές Ελληνικό Γυμνάσιο σε μια από τις μεγαλουπόλεις της Γερμανίας (π.χ. στο Düsseldorf), όπου λειτουργεί μια καλά οργανωμένη και ελλαδοπροσανατολισμένη παροικία.

Οι παραπάνω περιγραφές επιτρέπουν τη διατύπωση της θέσης ότι καθένας από τους παραπάνω μαθητές έχει τη δική του διασπορική (μεταναστευτική) βιογραφία και τη δική του *πολιτισμική ταυτότητα* και διαφοροποιείται σημαντικά από τους άλλους. Και αυτό είναι φυσικό και αναμενόμενο, επειδή η *κοινωνικοπολιτισμική ταυτότητα* του ατόμου δεν είναι a priori δεδομέ-

Ταυτότητα του Εγώ

Συγχρονικά και διαχρονικά στοιχεία της ταυτότητας

Τύποι βιογραφιών

Κοινωνικοπολιτισμική ταυτότητα

νη, αλλά διαμορφώνεται και κατακτάται στα πλαίσια της ενεργούς αλληλεπίδρασής του με το άμεσο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον του.

Ετερογένεια των ομογενών

Διαπιστώνεται, δηλαδή, ότι αυτό που χαρακτηρίζει την κοινωνικοπολιτισμική ταυτότητα των διαφόρων διασπορών των ομογενών δεν είναι η *ομοιογένεια*, αλλά η *ετερογένεια*. *Οι ομογενείς δεν είναι κατ' ανάγκη ομοιογενείς*. Στον όρο της *ταυτότητας*, επομένως, πρέπει να προστεθεί και εκείνος της *ετερότητας*.

Τι σημαίνει, όμως, αυτή η διαπίστωση; Σημαίνει ότι οι πολλαπλές ταυτότητες των ομογενών αλληλοαποκλείονται ή μήπως έχουν κοινά, συνδετικά στοιχεία;

Μ' άλλα λόγια, υπάρχουν, και αν ναι, ποια είναι τα στοιχεία που ενώνουν τους απανταχού Έλληνες και τα οποία λειτουργούν ως κοινά, συνδετικά στοιχεία των πολλαπλών ταυτοτήτων τους;

1.6.1 Εκφάνσεις της ελληνικότητας στη Διασπορά

Εκφάνσεις της ελληνικότητας

Διερευνώντας την κοινωνικοποίηση των ελληνικής καταγωγής ατόμων στη Διασπορά και ειδικότερα την εθνοπολιτισμική ταυτότητα ή ελληνικότητά τους, καταλήγει κανείς εύκολα στο συμπέρασμα ότι στην ελληνική Διασπορά απαντώνται πολλές εκφάνσεις της ελληνικότητας, οι οποίες συναρτώνται με την εκάστοτε ιστορική εξέλιξη της Διασποράς και τις εκάστοτε πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες διαβίωσης των μελών της κάθε Διασποράς.

Συγκεκριμένα, αυτό που αποκαλούμε ελληνικότητα στη Διασπορά κινείται μεταξύ δύο πόλων:

Στη μια περίπτωση η ελληνικότητα δεν προσανατολίζεται απλώς στις ελλαδικές πολιτισμικές νόρμες, αλλά είναι και πολύ κοντά στην έκφανση της ελλαδικής ελληνικότητας, με την έννοια ότι διαθέτει συγχρονικά, διαπιστώσιμα στοιχεία, όπως: γλώσσα, θρησκεία, ιστορία, θεσμοί, ήθη-έθιμα, παραδόσεις.

Πρόκειται, δηλαδή, για μια εξωελλαδική και εν τούτοις ελλαδοκεντρικά προσανατολισμένη ελληνικότητα.

Αυτή η έκφανση απαντάται κυρίως στη μεταναστευτική Διασπορά και προπάντων στην Ευρώπη. Ιδιαίτερα στο χώρο της Γερμανίας όπου λειτουργούν Αμιγή Ελληνικά Σχολεία, γύρω από τα οποία αναπτύσσονται «παράλληλες κοινότητες»³¹ σχεδόν αποκομμένες από τη λοιπή παροικία και προπάντων από την κοινωνία υποδοχής, απαντάται αυτή η εξωελλαδική και εντούτοις έντονα ελλαδοκεντρική ελληνικότητα.

Στον αντίποδα απαντάται μια άλλη έκφανση της ελληνικότητας, η οποία εμφανίζεται απλώς ως πεποίθηση, ως πίστη στην καταγωγή, ως ιδεολόγημα, ως συναισθηματικός δεσμός με ό,τι είναι ελληνικό, χωρίς όμως να συνοδεύεται από συγχρονικά, διαπιστώσιμα στοιχεία. Αυτή η έκφανση της ελληνικότητας, η οποία απαντάται κυρίως στην ιστορική Διασπορά, αλλά και στη μεταναστευτική Διασπορά με μακρά ιστορία, μπορεί να χαρακτηριστεί ως «*συμβολική ελληνικότητα*».

Σε αντίθεση προς την εξωελλαδική ελλαδοπροσανατολισμένη ελληνικότητα, η συμβολική ελληνικότητα εμφανίζεται ως πίστη στην καταγωγή, ως μια δέσμη πεποιθήσεων και συναισθηματικών φορτίσεων, ως ιδεολόγημα, ως μύθος, χωρίς να συνοδεύεται από συγχρονικά, διαπιστώσιμα

Εξωελλαδική, αλλά ελλαδοπροσανατολισμένη ελληνικότητα

Εξωελλαδική συμβολική ελληνικότητα

³¹ Σχετικά με το φαινόμενο των «παράλληλων κοινοτήτων» και τον εκπαιδευτικό-πολιτικό, αλλά και κοινωνικοποιητικό τους ρόλο βλ. Δαμανάκης Μ. (2003): *Ελληνικά Σχολεία και Τμήματα Μητρικής Γλώσσας στη Γερμανία* (1986-98). Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο (σ. 79 κ.ε.). Βλ. επίσης κεφ. 1.3 στον παρόντα τόμο.

στοιχεία, αλλά στην καλύτερη των περιπτώσεων από κάποια ελληνογενή πολιτισμικά και γλωσσικά ψήγματα.

Επειδή ενδέχεται να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι η «συμβολική ελληνικότητα» είναι κενή περιεχομένου, επιχειρείται παρακάτω μια αποσαφήνιση του όρου, σε «επίπεδο περιεχομένου».

Και επειδή, από την άλλη, η «συμβολική ελληνικότητα», με την έννοια της «πίστης στην καταγωγή» και της «συναισθηματικής σχέσης» με τον τόπο καταγωγής, χρησιμοποιείται από το άτομο για να αυτοπροσδιοριστεί και για να προσδιορίσει τη σχέση του με την αρχική «κοιτίδα» και με την παροικία του, επιχειρείται μια αποσαφήνιση του όρου και σε «επίπεδο σχέσης», ή αλλιώς σε επίπεδο διαδικασίας αυτοτοποθέτησης του ατόμου σε σχέση με μια ή περισσότερες ομάδες αναφοράς.

α) Ανάλυση της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας σε επίπεδο σχέσης/διαδικασίας

Η εθνοπολιτισμική ταυτότητα, ως συστατικό στοιχείο της κοινωνικής ταυτότητας, χρησιμεύει ως εργαλείο για τον προσδιορισμό της δράσης του ατόμου στον κοινωνικοπολιτισμικό του περιγύρο, για τον καθορισμό της σχέσης του με μια ή περισσότερες ομάδες αναφοράς, και συνακόλουθα και για τον αυτοπροσδιορισμό του.

Όπως προκύπτει από τις μελέτες που έχουν εκπονηθεί στα πλαίσια του έργου *Παιδεία Ομογενών*³² ο αυτοπροσδιορισμός των ομογενών, όπως και κάθε διασπορικής εθνοτικής ομάδας, και η διαμόρφωση της ταυτότητάς τους δεν συντελούνται σ' ένα κοινωνικοπολιτισμικό κενό, αλλά πάντα σε σχέση με:

- τους αλλοεθνείς του περιγύρου τους,
- τους ομοεθνείς της παροικίας τους και
- το εθνικό κέντρο.

Οι κατηγορίες βάσει των οποίων αυτοπροσδιορίζεται το άτομο ή η ομάδα μπορεί να είναι «υπαρκτές» ή «υποτιθέμενες».

Ο Έλληνας της ιστορικής αλλά και της μεταναστευτικής Διασποράς με μακρά ιστορική πορεία, δεν χρειάζεται κατ' ανάγκη συγχρονικά, διαπιστώσιμα ελληνογενή στοιχεία για να αυτοπροσδιοριστεί ως Έλληνας, ή ακριβέστερα και ως Έλληνας.

Προς το σκοπό αυτό του αρκούν τα σύμβολα και οι συμβολισμοί που έχει εσωτερικεύσει στο πλαίσιο της κοινωνικοποίησής του, στην οικογένειά του και στην παροικία του. Του αρκούν οι μύθοι και οι προφορικές παραδόσεις -αρκετές φορές σε μια άλλη γλώσσα από την ελληνική - για να αναπτύξει ένα αυτοσυναίσθημα και μια αυτοαντίληψη που του επιτρέπουν τον αυτοπροσδιορισμό του ως Έλληνα ή και ως Έλληνα.

Η πίστη στην καταγωγή, οι πεποιθήσεις, τα σύμβολα και οι συμβολισμοί δεν είναι ποσοτικά μεγέθη, αλλά έχουν ποιοτικά χαρακτηριστικά και είναι πολύ ισχυρά προσδιοριστικά στοιχεία του αυτοπροσδιορισμού και της ταυτότητας. Με άλλα λόγια, η ελληνικότητα, με την έννοια της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας, μπορεί να βασιστεί σε σύμβολα και συμβολισμούς. Μ' αυτή την έννοια μπορεί να ονομασθεί «συμβολική ελληνικότητα», ή γενικότερα «συμβολική εθνοτικότητα».

³² Βλέπε σχετικά μ' αυτό το θέμα Δαμανάκης: (2000) *Εκφάνσεις της Ελληνικότητας. Μεταξύ της ελλαδικής, πολιτισμικής νόρμας και του «πολιτισμικού ελάχιστου»* στο: Κωνσταντινίδης Σ., Πελαγίδης Θ. (επιμ.) (2000): *Ο Ελληνισμός στον 21^ο αιώνα*. Παταξήσης, Αθήνα (σ. 389-417).

**Εθνοπολιτισμική
ταυτότητα και
διαδικασίες
αυτοπροσδιο-
ρισμού**

**Συμβολική
εθνοτικότητα**

Αίσθημα του ανήκειν

Η συμβολική εθνοτικότητα σηματοδοτεί πρωταρχικά το «ανήκειν» σε μια συγκεκριμένη εθνοτική ομάδα. Από την άλλη πλευρά, όμως, για να έχει αυτή νόημα για το άτομο, πρέπει να αναγνωριστεί και από τους «άλλους», δηλαδή, τους ομοεθνείς της παροικίας, τους αλλοεθνείς του ευρύτερου περιγύρου και τα μέλη του εθνικού κέντρου. Και φυσικά μια τέτοια αναγνώριση³³ συντελείται βάσει κάποιων ιδιοτήτων, κάποιων χαρακτηριστικών, κοντολογίς κάποιων περιεχομένων της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας.

Εθνοπολιτισμική ταυτότητα και περιεχόμενο

β) Ανάλυση της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας σε επίπεδο περιεχομένου

Πριν από το δύσκολο εγχείρημα προσέγγισης του περιεχομένου της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας των Ελλήνων της Διασποράς, και συγκεκριμένα του περιεχομένου της *συμβολικής ελληνικότητας*, κρίνονται αναγκαίες οι ακόλουθες επισημάνσεις:

Τέσσερις επισημάνσεις ως προς το περιεχόμενο της ταυτότητας

- Η προσπάθεια ανάλυσης και κατανόησης του περιεχομένου της ταυτότητας του ατόμου ή της ομάδας έχει νόημα και νομιμοποιείται από παιδαγωγικής πλευράς, δεδομένου ότι στο πλαίσιο της παιδευτικής και εκπαιδευτικής διαδικασίας προσφέρονται/ μεταδίδονται στο άτομο συγκεκριμένα περιεχόμενα. Η γνώση, για παράδειγμα, του βαθμού της επικοινωνιακής και γλωσσικής επάρκειας του μαθητή είναι βασική προϋπόθεση για τη χρήση του κατάλληλου γλωσσικού υλικού και την οργάνωση της διδασκαλίας.
- Η εξέταση του ελληνογενούς περιεχομένου της ταυτότητας των ελληνοπαίδων της Διασποράς σε σύγκριση με τον ελλαδικό πολιτισμό οδηγεί αν όχι στο συμπέρασμα τουλάχιστον στην εντύπωση, ότι τα ελληνόπουλα της Διασποράς παρουσιάζουν, σε σύγκριση μ' εκείνα της Ελλάδας, γνωστικά ελλείμματα. Ένα τέτοιο συμπέρασμα, όμως, είναι άκρως εθνοκεντρικό και λανθασμένο, δεδομένου ότι τα γνωστικά περιεχόμενα των ελληνοπαίδων της Διασποράς δεν πρέπει να αναφέρονται κατ' ανάγκη στην ελληνική γλώσσα και στον πολιτισμό.
- Επομένως, μια προσέγγιση του περιεχομένου της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας με σημείο αναφοράς και σύγκρισης τον ελλαδικό πολιτισμό δεν έχει νόημα. Μια τέτοια προσέγγιση έχει νόημα, μόνο εφόσον αυτή επιχειρείται μέσα από το ίδιο το άτομο, την ίδια την παροικία, την ιστορική πορεία και εξέλιξη της εκάστοτε ιστορικής ή μεταναστευτικής Διασποράς.
- Ας επισημανθεί, τέλος, ότι περιεχόμενο στην ελληνικότητά τους δίδουν οι ίδιοι οι ομογενείς, όταν κληθούν ή αναγκασθούν να την υπερασπισθούν προς τα έξω.

Σύμφωνα με τις μέχρι τώρα παρατηρήσεις και εμπειρίες με ομογενείς εκπαιδευτικούς και μαθητές, αυτά τα περιεχόμενα καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα, το οποίο ξεκινά από συγχρονικά διαπιστώσιμα γνωστικά στοιχεία (όπως γλώσσα, γνώση της ελληνικής ιστορίας και παράδοσης, γνώση της σύγχρονης Ελλάδας κ.λπ) και καταλήγει σε μύθους, ιδεολογήματα, πεποιθήσεις συναισθηματικές φορτίσεις, κοντολογίς σ' ένα «πολιτισμικό ελάχιστο».

Πολιτισμικό Ελάχιστο

Αναλύοντας κανείς το περιεχόμενο αυτού του *πολιτισμικού ελάχιστου*, έτσι όπως αυτό αναδύεται από το λόγο και τη συμπεριφορά των ίδιων των ομογενών, διαπιστώνει ότι τα κύρια χαρακτηριστικά του είναι συναισθηματικά και συμβολικά. Βέβαια υπάρχει και η γνωστική διά-

³³ Η αναγνώριση της ταυτότητας από τον άλλο είναι ζωτικής σημασίας για το άτομο και την ομάδα, γιατί όπως υπογραμμίζει και ο T. Taylor στο έργο του *Πολυπολιτισμικότητα* (εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 1997, σ. 79 κ.ε), ο προσδιορισμός της ταυτότητας συντελείται στα πλαίσια της διαλογικής σχέσης με τον άλλο. Απαραίτητο δε στοιχείο για την αυτοπραγμάτωση του ατόμου, αλλά και για την αναγνώριση της ταυτότητάς του, είναι αυτή η διαλογική σχέση.

σταση, η οποία όμως δεν είναι πάντα συνειδητή στους φορείς του.

Ο αυτοπροσδιορισμός, για παράδειγμα, των τουρκόφωνων ελληνικών πληθυσμών στα χωριά της Τσάλκας στη Γεωργία ή των ταταρόφωνων ελληνικών πληθυσμών στα χωριά της Μαριούπολης, στην Ουκρανία, ως Ελλήνων, δεν είναι αυθαίρετος, αλλά έχει ιστορική βάση, δεδομένου ότι είναι γνωστή η ιστορική πορεία αυτών των πληθυσμών³⁴.

Η ιστορικότητα είναι το γνωστικό στοιχείο του πολιτισμικού ελάχιστου, το οποίο στοιχείο όμως δεν είναι κατ' ανάγκη συνειδητό τουλάχιστον στις νεότερες γενιές των ομογενών, όπως έχει διαπιστωθεί στο πλαίσιο παρατηρήσεων και μικροερευνών σε ομογενείς μαθητές που συμμετέχουν στα εκπαιδευτικά προγράμματα του έργου *Παιδεία Ομογενών*³⁵.

Στη μακρόχρονη ιστορική πορεία της Διασποράς υποχωρούν ή και χάνονται αρκετά συνθετικά στοιχεία της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας, όχι όμως και το συναίσθημα, η πίστη στην καταγωγή καθώς και η προφορική παράδοση.

Όλα αυτά συγκροτούν το περιεχόμενο της *συμβολικής εθνοτικότητας*. Ένα περιεχόμενο συναισθηματικό / συμβολικό, με ποιοτικά και όχι ποσοτικά, μετρήσιμα χαρακτηριστικά.

Δεν είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς ότι το πολιτισμικό ελάχιστο, ως στοιχείο αυτοπροσδιορισμού και αυτοαντίληψης, διαφοροποιεί το φορέα του από έναν τρίτο που είναι, για παράδειγμα, γνώστης της ελληνικής γλώσσας, της ιστορίας και του πολιτισμού, αλλά δεν αυτοπροσδιορίζεται ως Έλληνας.

Μ' αυτή την έννοια το πολιτισμικό ελάχιστο και η συμβολική εθνοτικότητα που στηρίζεται σ' αυτό μπορούν να λειτουργήσουν ως εργαλεία ποιοτικής ανάλυσης, δεν προσφέρονται όμως για ποσοτικές μετρήσεις³⁶.

Τέλος, ως υπογραμμισθεί ότι το πολιτισμικό ελάχιστο είναι προϊόν μιας ιστορικής εξέλιξης και ως τέτοιο φαίνεται να διαθέτει κοινωνικοποιητική δύναμη και να επηρεάζει τη διαμόρφωση της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας. Επειδή πληροί τον όρο της ιστορικότητας, μπορεί να λειτουργήσει νομομοποιητικά για τη διαδικασία του αυτοπροσδιορισμού του ατόμου, και κατά συνέπεια, και ως τεκμήριο αναγνώρισης αυτής της διαδικασίας από τον Άλλο. Από την άλλη πλευρά, επειδή διαθέτει κοινωνικοποιητική δύναμη είναι παιδευτικά και εκπαιδευτικά αξιοποιήσιμο.

1.6.2 Όρια και αντοχές της συμβολικής εθνοτικότητας

Η συμβολική εθνοτικότητα (ελληνικότητα) είναι λειτουργική στη Διασπορά και χρήσιμη τόσο για τον ατομικό όσο και για τον συλλογικό αυτοπροσδιορισμό.

³⁴ Σχετικά με την ιστορική πορεία αυτών των πληθυσμών βλέπε: Κεσσίδης Θ. (1996): *Η Ιστορική Πορεία των Ελληνοπονητών. Το εθνικό ζήτημα και το μέλλον των μικρών εθνών στην πρώην Σοβιετική Ένωση*. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, Φωτιάδης Κ. (1990): *Ο Ελληνισμός της Κοιμαίας Μαριούπολη, δικαίωμα στη μνήμη*. Ηρόδοτος, Αθήνα, Χασιώτης Ι.Κ. (1993): *Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς*. Βάνιας, Θεσσαλονίκη, Χασιώτης Ι.Κ. (επιμ.) (1997): *Οι Έλληνες της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης*. University Studio Press, Θεσσαλονίκη.

³⁵ Βλ. σχετικά Παπαλεξοπούλου Ε. (2004): *Εθνοπολιτισμική Ταυτότητα Ομογενών Μαθητών από τις ΗΠΑ, τη Γερμανία και τη Γεωργία*. Πανεπιστήμιο Κρήτης (μεταπτυχιακή διατριβή Α' κύκλου).

³⁶ Είναι προφανές ότι το πολιτισμικό ελάχιστο έχει υποκειμενικό ψυχολογικό χαρακτήρα και δεν προσφέρεται για ποσοτικές μετρήσεις. Αλλά και αν ακόμα χρησιμοποιείτο ως μονάδα μέτρησης θα ήταν πρακτικά μη χρηστική, επειδή οι χρήστες της θα ήταν αναγκασμένοι να αναζητήσουν κάθε άτομο ξεχωριστά για να διαπιστώσουν αν είναι φορέας του πολιτισμικού ελάχιστου και αν αυτοπροσδιορίζεται βάσει αυτού ως Έλληνας.

Ιστορικότητα

Αυτοπροσδιορισμός

Παιδευτική και εκπαιδευτική αξία της συμβολικής εθνοτικότητας

**Συμβολική
ελληνικότητα και
Διασπορά**

Η συμβολική ελληνικότητα ως προϊόν μυθοποιήσεων και εξιδανικεύσεων του απώτερου ιστορικού και πολιτισμικού παρελθόντος δεν αποκλείεται μάλιστα να συμβαδίζει με την εικόνα που έχουν οι άλλοι, στις χώρες διαμονής, για την Ελλάδα, την οποία συχνά τη βλέπουν μέσω του κλασικού αρχαιοελληνικού πολιτισμού. Σε μια τέτοια περίπτωση η *συμβολική ελληνικότητα συνάδει* με τα λοιπά συνθετικά στοιχεία της κοινωνικής ταυτότητας και είναι λειτουργική.

**Συμβολική
ελληνικότητα και
Ελλάδα**

Πρόβλημα μπορεί να προκύψει, και προκύπτει, όταν ο φορέας της συμβολικής ελληνικότητας έλθει αντιμέτωπος με την ελληνικότητα, όπως αυτή εκφράζεται στον ελλαδικό χώρο. Ιδιαίτερα σε περίπτωση «παλιννόστησης» στην Ελλάδα υπάρχει ο κίνδυνος κατάρρευσης της συμβολικής ελληνικότητας, κι αυτό επειδή το άτομο έρχεται πλέον αντιμέτωπο με μια πραγματικότητα με συγκεκριμένα περιεχόμενα, συγκεκριμένους κανόνες και συγκεκριμένες κυρώσεις. Και σ' αυτή ακριβώς την αντιφατική κατάσταση πρέπει να αναζητηθεί η σχολική αποτυχία των παλιννοστούτων μαθητών.

Στην αντιφατική κατάσταση που προκύπτει μεταξύ μύθου και πραγματικότητας μπορεί να βρεθεί ο μαθητής όχι μόνο σε περίπτωση «παλιννόστησης» στην Ελλάδα, αλλά και όσο διαμένει στο εξωτερικό, εφόσον τα περιεχόμενα διδασκαλίας του αποτελούνται αποκλειστικά από συγχρονικά ελλαδικά κοινωνικο- και ιστορικο-πολιτισμικά στοιχεία.

Βέβαια, όσο ο μαθητής διαμένει στο εξωτερικό έχει τη δυνατότητα να απαλλαγεί απ' αυτή την αντιφατική κατάσταση αποχωρώντας από τα Τμήματα (Σχολεία) Ελληνόγλωσσης Εκπαίδευσης, φαινόμενο σύνηθες στα Απογευματινά και Σαββατιανά Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής.

Από τα παραπάνω προκύπτει αβίαστα το παιδαγωγικό συμπέρασμα, ότι προκειμένου να αντέχει η εθνοπολιτισμική ταυτότητα και σε περιβάλλοντα εκτός οικογένειας και παροικίας θα πρέπει να εμπλουτιστεί με συγχρονικά γλωσσικά, κοινωνικά και ιστορικοπολιτισμικά στοιχεία.

**Συμβολική
ελληνικότητα και
στάσεις του
ατόμου**

Ως αφητηρία της διαδικασίας αυτού του εμπλουτισμού μπορεί να λειτουργήσουν το πολιτισμικό ελάχιστο και η συμβολική ελληνικότητα που στηρίζεται σ' αυτό, γιατί αυτά συνοδεύονται από μια θετική στάση και από μια συναισθηματική σχέση του ατόμου με ό,τι είναι ελληνικό.

1.6.3 Εκφάνσεις της ελληνικότητας και η μεταξύ τους σχέση: από τον ελλαδοκεντρισμό στην «ενδοελληνική διαπολιτισμικότητα»

Συνοψίζοντας και σχηματοποιώντας τις παραπάνω αναλύσεις καταλήγει κανείς σε τουλάχιστον τρεις εκφάνσεις της ελληνικότητας:

**Εκφάνσεις της
ελληνικότητας**

- α) στην ελληνικότητα, όπως αυτή εκφράζεται στην Ελλάδα από τις εκάστοτε ισχυρές ομάδες,
- β) σε μια εξωελλαδική και εντούτοις έντονα ελλαδοκεντρική ελληνικότητα και
- γ) στην εξωελλαδική συμβολική ελληνικότητα.

Εύκολα μπορεί κανείς να φανταστεί και ενδιαμέσες εκφάνσεις, δεδομένου ότι ο πολιτισμός και η ταυτότητα δεν είναι στατικά, αλλά δυναμικά μεγέθη.

**Σχέση μεταξύ των
εκφάνσεων της
ελληνικότητας**

Οι πολιτικές, πολιτισμικές, εκπαιδευτικές και λοιπές προεκτάσεις και συνέπειες αυτής της κατάστασης γίνονται ορατές, όταν τεθεί το ερώτημα αναφορικά με τη σχέση μεταξύ των διαφόρων εκφάνσεων της ελληνικότητας, ή αλλιώς μεταξύ των πολλαπλών ελληνικών ταυτοτήτων.

Αν δεν θέλει κανείς να δεχτεί και να προωθήσει την ελλαδική πολιτισμική νόρμα ως τη μόνη

έγκυρη – δηλαδή αν δεν θέλει μια μονόδρομη και παρεμβατική³⁷, αλλά μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ Κέντρου και Διασποράς, μια «έκφραση όλων των δυνάμεων του απανταχού ελληνισμού», σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 108 του ελληνικού συντάγματος, τότε οδηγείται αναπόφευκτα σε μια διαδικασία συνάντησης και αλληλεπίδρασης των διαφόρων εκφάνσεων της ελληνικότητας.

Η διαδικασία αυτή συμπυκνώνεται στον όρο «ενδοελληνική διαπολιτισμικότητα».

Συγκεκριμένα, με τον όρο ενδοελληνική διαπολιτισμικότητα νοείται η δυναμική διαδικασία συνάντησης, αλληλεπίδρασης και αλληλοεμπλουτισμού των πολλαπλών εκφάνσεων της ελληνικότητας, ή αλλιώς των πολλαπλών ελληνικών ταυτοτήτων.

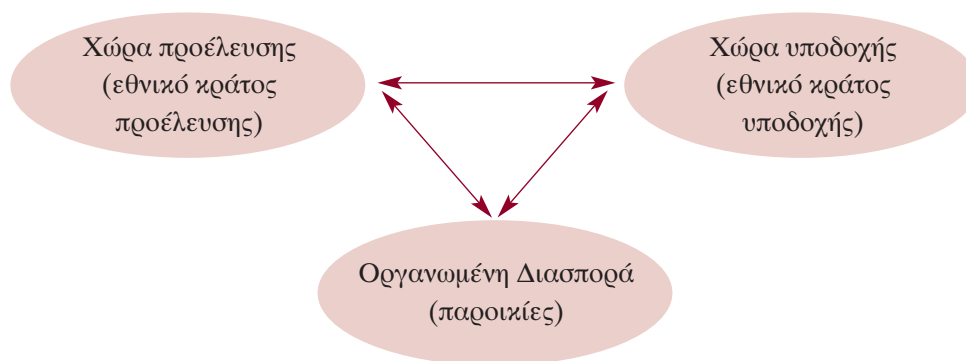
Η ενδοελληνική συνάντηση, αλληλεπίδραση και αλληλοεμπλουτισμός μπορεί να συμβούν με πολλούς τρόπους. Ένας απ' αυτούς είναι τα προγράμματα επιμόρφωσης των ομογενών εκπαιδευτικών και τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τους ομογενείς μαθητές. Ένας άλλος δρόμος περνά μέσα από τα Προγράμματα Σπουδών και το εκπαιδευτικό υλικό.

Μια συγκεκριμενοποίηση της ενδοελληνικής συνάντησης και αλληλεπίδρασης αποτελούν επίσης οι διαδικασίες του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού και τα δίκτυα του, στα οποία έγινε ήδη αναφορά στο κεφάλαιο 1.3.

Αναγκαία προϋπόθεση για την υλοποίηση της διαδικασίας της ενδοελληνικής πολιτισμικής συνάντησης, αλληλεπίδρασης και αλληλοεμπλουτισμού είναι η αμφίδρομη και ισότιμη σχέση μεταξύ των αλληλεπιδρώντων μερών. Το σημείο, επομένως, που πρέπει να διερευνηθεί και να αναλυθεί είναι η σχέση μεταξύ Κέντρου (Ελλάδας) και Διασποράς.

1.7 Σχέση Κέντρου και Διασποράς

Η σχέση μεταξύ Κέντρου και Διασποράς εξετάζεται, κατά κανόνα, στο πλαίσιο και στη λογική του λεγόμενου «διασπορικού τρίπολου».

Σχήμα 1.7.1: Το διασπορικό τρίπολο

³⁷ Η μονόδρομη παρεμβατική σχέση του Κέντρου στη Διασπορά εκφράζεται σε επίπεδο εκπαίδευσης ως προσπάθεια μετάδοσης στα ελληνόπουλα της Διασποράς ελλαδικών μορφωτικών περιεχομένων. Μια τέτοια προσπάθεια είναι όμως καταδικασμένη σε αποτυχία, επειδή τα περιεχόμενα αυτά είναι σε μεγάλο βαθμό ξένα προς τα βιώματα, τις εμπειρίες, τις παραστάσεις και τις ανάγκες των παιδιών και άρα δεν τα συγκινούν μαθησιακά. Αν εντούτοις επιμείνει κανείς σ' αυτά, κινδυνεύει να χάσει τους μαθητές.

Το αναλυτικό μοντέλο του διασπορικού τρίπολου συναρτάται άμεσα με το εθνικό κράτος και την οργάνωσή του, πράγμα που σημαίνει ότι τα μέλη μιας παροικίας προέρχονται από ένα εθνικό κράτος, ζουν σ' ένα άλλο εθνικό κράτος και στην καλύτερη περίπτωση μπορούν να λειτουργήσουν ως συνδετικός κρίκος μεταξύ των δύο κρατών-πόλων, οπότε και δημιουργείται ένα ισορροπημένο τρίπολο³⁸.

Διπλή αφοσίωση

Από την άλλη πλευρά είναι προφανές ότι η οργάνωση και η εξέλιξη της παροικίας επηρεάζονται από τις εκάστοτε σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών (προέλευσης και υποδοχής/διαμονής), καθώς επίσης ότι τα μέλη μιας παροικίας μπορεί να βρεθούν μπροστά στο δίλημμα της «διπλής αφοσίωσης». Το δίλημμα της «διπλής αφοσίωσης» (double loyalty) προκύπτει σε περιόδους κρίσης μεταξύ των δύο κρατών ή μεταξύ της παροικίας και της χώρας διαμονής, οπότε τα μέλη της παροικίας πιέζονται άμεσα ή έμμεσα να ταχθούν υπέρ της μιας ή της άλλης πλευράς.

Κέντρο - περιφέρεια

Σύμφωνα με το παραπάνω αναλυτικό μοντέλο η σχέση μεταξύ εθνικού κέντρου (χώρα προέλευσης) και Διασποράς εξετάζεται στη λογική κέντρου-περιφέρειας ή αλλιώς πομπού-δέκτη. Μ' άλλα λόγια, οι διασπορές αντιμετωπίζονται ως «δορυφόροι» του «εθνικού πλανήτη».

Αυτονομία διασπορών

Στον αντίποδα αυτής της προσέγγισης κινείται η νέα προσέγγιση των «Διασπορικών Σπουδών» (diaspora studies), σύμφωνα με την οποία στο πλαίσιο των μεταψυχροπολεμικών εξελίξεων και της παγκοσμιοποίησης οι διασπορές αρχίζουν να αυτονομούνται. Η αυτονομία των διασπορικών ομάδων αφορά στη σχέση της διασπορικής ομάδας τόσο με τη χώρα προέλευσης, όσο και με τη χώρα διαμονής και εκφράζεται τόσο σε πολιτισμικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο³⁹.

Το ερώτημα σε ποιο από τα δύο μοντέλα εντάσσεται η ελληνική περίπτωση μπορεί να απαντηθεί μέσα από την ανάλυση των θεσμικών μέτρων που παίρνει η Ελλάδα, ως κέντρο, για τη Διασπορά.

1.7.1 Θεσμικά μέτρα

Η συζήτηση που ξεκίνησε μετά το 1974 (πτώση της χούντας), αναφορικά με τον απόδημο ελληνισμό εκφράστηκε σε κυβερνητικό επίπεδο μέσω της ίδρυσης και λειτουργίας Υφυπουργείου Απόδημου Ελληνισμού και έλαβε συγκεκριμένη συνταγματική υπόσταση στο άρθρο 108 του ελληνικού συντάγματος του 1975.

Ελληνικό σύνταγμα Μέρημα του κέντρου για τη Διασπορά

Το κράτος σε μια «προνοιακή λογική» υποχρεώνει συνταγματικά τον εαυτό του να «μεριμνά δια την ζωήν του απόδημου ελληνισμού και την διατήρησιν των δεσμών του με την μητέρα Πατριδα. Επίσης μεριμνά δια την παιδείαν και την κοινωνικήν και επαγγελματικήν προαγωγήν των εκτός της επικρατείας εργαζομένων Ελλήνων».

³⁸ Σχετικά μ' αυτή την τριπολική σχέση βλέπε Hettlage, ο.π. σ.6 κ.ε.. Σχετικά με τα χαρακτηριστικά των διασπορών και τη σχέση τους με τον τόπο προέλευσης (την πατρίδα, την κοιτίδα) βλέπε επίσης τις σχετικές αναλύσεις του Robin Cohen (2003): *Παγκόσμια Διασπορά*. Παπαζήσης, Αθήνα (σελ. 315 κ.ε.). Τίτλος πρωτότυπου, Robin Cohen (2001): *Global Diaspora*, Routledge, London.

³⁹ Σχετικά με αυτό το ζήτημα βλέπε Κιτρόεφ Αλέξανδρος (2002): *Ο ρόλος του Ελληνο-Αμερικανικού Λόμπι στην Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ, 1992-2001*, στο Τσάκωνας Παναγιώτης (επιμ.) (2003): *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική – Μια Συνολική Προσέγγιση*, τόμος Α', Ι. Σιδερή Αθήνα (σ. 395-420) και του ίδιου: *Η Ελληνοαμερικανική πολιτισμική ταυτότητα τη δεκαετία του 1990*, στο: Δαμανάκης Μ., Καρδάσης Β., Μιχελιάκη Θ., Χουρδάκης Α. (επιμ.) (2004): *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς. Έρευνα και Διδασκαλία*, ΕΔΙΑΜΜΕ., Ρέθυμνο (τόμος Β', σ. 89-96).

Στην αναθεώρηση του συντάγματος το 2001 το άρθρο 108 συμπληρώθηκε με μια δεύτερη παράγραφο, η οποία προβλέπει:

«2. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την οργάνωση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού, που έχει ως αποστολή του την έκφραση όλων των δυνάμεων του απανταχού ελληνισμού».

Το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού ιδρύθηκε το 1989 με το νόμο 1867/89 άρθρο 17 και μάλιστα στα πλαίσια της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού, η οποία με τη σειρά της είχε ιδρυθεί ήδη το 1982 (νόμος 1288/1982, άρθρο 13) στο τότε Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης και είχε ως αποστολή να μεριμνά για την προστασία των δικαιωμάτων και συμφερόντων του Απόδημου Ελληνισμού, και εν γένει να μελετά και να εισηγείται στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση για όλα τα θέματα του Απόδημου Ελληνισμού.

Αν ληφθεί υπόψη η χρονολογική ίδρυση των δύο θεσμών, Γ.Γ.Α.Ε. (1982) και Σ.Α.Ε. (1989)⁴⁰, καθώς και το γεγονός ότι ο δεύτερος ιδρύθηκε στα πλαίσια του πρώτου, τότε η μνημονευθείσα παράγραφος 2 του άρθρου 108 του συντάγματος επιτρέπει το συμπέρασμα ότι στη λογική της «μερίμνας» του εθνικού κράτους για τους Έλληνες που εργάζονται «έξω από την επικράτεια» του (σύνταγμα του 1975) προστίθεται 26 χρόνια αργότερα η δυνατότητα «έκφρασης όλων των δυνάμεων του απανταχού ελληνισμού».

Αυτή η νέα διάσταση, η οποία εγγράφεται στο σύνταγμα το έτος 2001, είχε ήδη θεματοποιηθεί το έτος 1995. Παραμονές της Α' Οργανωτικής Συνέλευσης του Σ.Α.Ε., για παράδειγμα, ο τότε καθ' ύλη αρμόδιος Υφυπουργός Εξωτερικών σε κύριο άρθρο του στο Ειδικό Αφιέρωμα του Οικονομικού Ταχυδρόμου έγραφε: «ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας ολοκληρωμένης στη σύλληψή της Στρατηγικής του Ελληνισμού* προϋποθέτει συνεπώς, την ανάπτυξη και λειτουργία μιας αμφίδρομης* σχέσης, τόσο ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Διασπορά της, όσο και προς την αντίστροφη κατεύθυνση, της αυτοοργανωμένης ομογένειας προς τη χώρα καταγωγής, στη βάση τόσο της «προνοιακής διάταξης» του άρθρου 108 του Συντάγματος καθώς και του άρθρου 1 παρ. 3, που αναφέρεται στο Έθνος αντιστοίχως».

Η «αμφίδρομη» σχέση που υπογραμμίζεται στο πρώτο σκέλος του παραθέματος είναι ένα καινούργιο στοιχείο στην πολιτική ορολογία των καθ' ύλη αρμόδιων πολιτικών.

Το σημαντικό, ωστόσο, είναι ότι αυτή η «αμφίδρομη» σχέση ερμηνεύεται και οριοθετείται, στο δεύτερο σκέλος του παραθέματος, στο πνεύμα της «προνοιακής» επιταγής του άρθρου 108 και της «εθνικής» λογικής του άρθρου 1, παράγραφος 3, του συντάγματος. Πρόκειται, δηλαδή, για μια «αμφίδρομη» σχέση έτσι όπως γίνεται κατανοητή και οριοθετείται από τη μια πλευρά, του εθνικού κέντρου. Επομένως, πρόκειται για μια μονομερή φραστική διακήρυξη.

Ίσως να μην μπορούσε να είναι και διαφορετικά τότε, δεδομένου ότι το Σ.Α.Ε. ιδρύθηκε από την ελληνική πολιτεία ως συμβουλευτικό όργανο της. Μ' άλλα λόγια το Σ.Α.Ε. εκπορεύεται από το εθνικό κέντρο και καταλήγει σ' αυτό.

Η θέση περί μιας «αμφίδρομης» σχέσης μεταξύ Κέντρου και Διασποράς είχε διατυπωθεί ήδη

Έκφραση όλων των δυνάμεων του απανταχού ελληνισμού

Σ.Α.Ε.

Γ.Γ.Α.Ε.

Αμφίδρομη σχέση Κέντρου - Διασποράς

Σ.Α.Ε.

⁴⁰ Το ΣΑΕ συγκροτήθηκε με το ΠΔ 196/Α' 105/13-06-1995 και λειτούργησε για πρώτη φορά το Δεκέμβριο του ίδιου έτους.

*Οι υπογραμμίσεις είναι του ίδιου του υφυπουργού στο άρθρο του: *Ο Ελληνισμός στον παγκόσμιο χώρο*, στον Οικονομικό Ταχυδρόμο, ειδικό αφιέρωμα 27 Ιουλίου 1995 (σ.55).

στα τέλη της δεκαετίας του 1980 στο πλαίσιο ενός άλλου νομοθετήματος, αυτή τη φορά του Υπουργείου Παιδείας.

**Υπουργείο
Παιδείας
N 2413/1996**

Το Μάρτιο του 1987 συγκροτήθηκε μια επιτροπή για να συντάξει ένα προσχέδιο νόμου «για την εκπαίδευση και την παιδεία των Ελληνοπαίδων εξωτερικού». Το προσχέδιο αυτό δεν έγινε βέβαια τότε νόμος, όμως πολλές από τις τότε θέσεις των μελών της Επιτροπής, οι οποίες αφορούσαν στη σχέση μεταξύ Κέντρου και Διασποράς πέρασαν στο νέο νομοσχέδιο που ανασυντάχθηκε την περίοδο 1994/95, εμπλουτίστηκε και κατέληξε τον Ιούνιο του 1996 στο *Νόμο 2413/96 «η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις»*.

Μελετώντας κανείς τον ίδιο το νόμο 2413/96, αλλά και τη σχετική εισηγητική έκθεση καθώς και τα σχετικά πρακτικά της Βουλής μπορεί να καταλήξει αβίαστα στις ακόλουθες διαπιστώσεις.

**Πολυπολιτισμική-
τα, πολιτισμικός
πλουραλισμός,
πολιτισμική
ιδιαιτερότητα**

Για πρώτη φορά αποτελούν η πολυπολιτισμικότητα, ο πολιτισμικός πλουραλισμός και η πολιτισμική ιδιαιτερότητα αφηγητικά στοιχεία μιας εισηγητικής έκθεσης σ' ένα νομοσχέδιο, το οποίο αφορά στην ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, αλλά και στην εκπαίδευση των παλιννοστώντων και των αλλοδαπών στο εσωτερικό.

Για πρώτη φορά γίνεται ρητά λόγος για *ιστορία, για πλούτο και γνώση* της Διασποράς.

Στην εισηγητική έκθεση αναφέρεται επίσης ρητά ότι το πνεύμα του νόμου είναι ελληνοκεντρικό, και όχι ελλαδοκεντρικό. Επίσης υπογραμμίζεται ότι η παρέμβαση του Κέντρου στη Διασπορά «είναι και διαπολιτισμική, βλέποντας τον ελληνικό πολιτισμό ως συμβολή στον εμπλουτισμό ενός ευρύτερου ευρωπαϊκού και διεθνούς πολιτισμού, αλλά και βλέποντας ισότιμα και τους πολιτισμούς των άλλων λαών με τους οποίους συναντιέται ο δικός μας». (εισηγητική έκθεση IV, 5)

**Εθνική και
διαπολιτισμική
προσέγγιση**

Η ενδιαφέρουσα και σημαντική διαπίστωση, ωστόσο, είναι, ότι η νέα «διαπολιτισμική προσέγγιση» συνδέεται άμεσα και συζητείται σε σύζευξη με την «εθνική», έτσι ώστε να γίνεται τόσο στην εισηγητική έκθεση (σελ. 2) όσο και στα σχετικά πρακτικά της Βουλής (συνεδρία ΡΙΣΤ'- 2 Μαΐου 1996), λόγος για μια «διαπολιτισμική εθνική στρατηγική για τον Ελληνισμό».

Η σύζευξη της διαπολιτισμικής προσέγγισης με την εθνική δημιουργεί εννοιολογικές συγχύσεις και οδηγεί στην έμμεση ακύρωση της πρώτης, λόγω της ιστορικά διαμορφωμένης επικυριαρχίας της δεύτερης.

Εντούτοις παραμένει γεγονός ότι για πρώτη φορά στη νεοελληνική ιστορία επιχειρείται μια μετακίνηση από την εθνική προς τη διαπολιτισμική εκπαιδευτικοπολιτική προσέγγιση.

Συνοψίζοντας και σχηματοποιώντας τις παραπάνω αναλύσεις, αναφορικά με το ΣΑΕ και το νόμο 2413/96 για την ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, μπορεί κανείς να καταλήξει στο ακόλουθο συμπέρασμα.

**Δύο τάσεις στη
σχέση Κέντρου-
Διασποράς**

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 (το έτος 1996 αποτελεί έτος-σταθμό) παρατηρούνται δύο τάσεις αναφορικά με τη σχέση Κέντρου και Διασποράς.

Η μια που είναι και η κυρίαρχη, κινείται στη λογική της μέριμνας και της παρέμβασης του εθνικού κέντρου στη Διασπορά.

Ενώ η δεύτερη επιχειρεί να εγκαινιάσει μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ Κέντρου και Διασποράς, της οποίας το περιεχόμενο, ωστόσο, παραμένει ζητούμενο.

Το ερώτημα, ποια είναι η περαιτέρω εξέλιξη αυτών των δύο τάσεων και τι μπορεί να σημαίνουν αυτές για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό, και κατά συνέπεια και για το έργο *Παιδεία Ομογενών*, θα αναλυθεί παρακάτω.

Προηγουμένως, όμως, κρίνεται αναγκαία μια σύντομη αναφορά στα λοιπά θεσμικά μέτρα του εθνικού Κέντρου, που αφορούν στη Διασπορά.

Το πολιτικό ενδιαφέρον του εθνικού Κέντρου για τη Διασπορά τεκμηριώνεται και από την ίδρυση και λειτουργία της *Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Απόδημου Ελληνισμού της Βουλής των Ελλήνων*, το έτος 1996⁴¹.

Ο διακομματικός χαρακτήρας της Επιτροπής και η αδιάλειπτη ενασχόλησή της με τα ζητήματα των Ελλήνων της Διασποράς την έχουν αναδείξει σ' ένα σημαντικό πολιτικό όργανο που λειτουργεί κατ' εντολή του εθνικού κοινοβουλίου και λογοδοτεί σ' αυτό.

Ιδιαίτερη εκπαιδευτικοπολιτική σημασία πρέπει να αποδοθεί επίσης στην *Ειδική Γραμματεία Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*, καθώς και στο *Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε.)*⁴².

Πρόκειται για δύο θεσμούς (έναν πολιτικό και έναν επιστημονικό) που ανήκουν στο Υπουργείο Παιδείας και έχουν ως αντικείμενο την προώθηση της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού στο εξωτερικό, καθώς και την εκπαίδευση των παλινοστούτων και αλλοδαπών μαθητών στο εσωτερικό.

Η κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού» ανέδειξε την ύπαρξη και τα προβλήματα μιας παραμελημένης, αν όχι ξεχασμένης από την πολιτεία, ιστορικής Διασποράς. Τα μέλη αυτής της ιστορικής Διασποράς -κυρίως της ιστορικής Διασποράς στις παραεξείνιες χώρες, και της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία- είχαν, και έχουν, ανάγκη πρόνοιας από πλευράς του εθνικού Κέντρου.

Αυτή η εξέλιξη οδήγησε το 1990 στην ίδρυση του *Εθνικού Ιδρύματος Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλινοστούτων Ομογενών Ελλήνων*, του οποίου η κύρια αποστολή ήταν «η υποδοχή, φιλοξενία και αρωγή με στόχο την ομαλή προσαρμογή και κοινωνική ένταξη (...) των παλινοστούτων ομογενών» από τις παραεξείνιες χώρες.

Η αδυναμία του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. να επιλύσει τα προβλήματα των παλινοστούτων ομογενών οδήγησε τη Βουλή των Ελλήνων να ψηφίσει το έτος 2000 τον νόμο 2790/2000 για την «Αποκατάσταση Παλινοστούτων Ομογενών από την τ έως Σοβιετική Ένωση».

Αυτός ο νόμος έχει προνοιακό χαρακτήρα και αφορά σε θέματα απόκτησης ιθαγένειας, στη στέγαση, στην επαγγελματική αποκατάσταση και στην εκπαίδευση των ομογενών από την τ έως Σοβιετική Ένωση.

Το γεγονός ότι το πλέον πρόσφατο και τελευταίο θεσμικό μέτρο του Κέντρου έχει καθαρά προνοιακό χαρακτήρα, επιτρέπει τη διαπίστωση ότι το έτος 2000 συνεχίζει να επικυριαρχεί η προνοιακή επιταγή της παραγράφου 1 του άρθρου 108 του συντάγματος.

Η «έκφραση όλων των δυνάμεων του απανταχού ελληνισμού» που προβλέπεται στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου, η «αμφίδρομη» σχέση στη βάση της ισοτιμίας και της αμοιβαιότητας, μεταξύ Κέντρου και Διασποράς, λειτουργούν υπό τη σκιά της προνοιακής και παρεμβατικής λογικής.

Αυτή η δεδομένη κατάσταση δεν αξιολογείται ως ορθή ή λάθος, καλή ή κακή, αλλά κατανοείται ως έκφραση μιας μεταβατικής κατάστασης στη σχέση μεταξύ Κέντρου και Διασποράς.

⁴¹ Η επιτροπή συστάθηκε στα πλαίσια τροποποίησης του Κανονισμού της Βουλής το 1996 (απόφαση ολομέλειας της Βουλής της 20^{ης} Ιουνίου 1996 – ΦΕΚ 151 Α', 08-07-1996).

⁴² Η θέση του Ειδικού Γραμματέα ιδρύθηκε με την Υ.Α ΣΤ5/11/6-3-1995 (ΦΕΚ 171/18 Μαρτίου 1996), το δε ΙΠΟΔΕ με το νόμο 2413/1996, άρθρο 5.

**Επιτροπή
Απόδημου
Ελληνισμού**

**Ειδική
Γραμματεία
ΠΟΔΕ, ΙΠΟΔΕ**

Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.

N.2790/2000

**Προνοιακή,
παρεμβατική
λογική**

**Αναζήτηση νέου
ρόλου στο
παγκόσμιο
γίγνεσθαι**

Μπορεί επίσης να ερμηνευθεί, ως έκφραση μιας διαδικασίας αναζήτησης νέων ρόλων, τόσο από την πλευρά του Κέντρου όσο και από την πλευρά της Διασποράς, κάτω από νέα δεδομένα, όπως είναι:

- η πλήρης ένταξη της Ελλάδας στον υπερεθνικό σχηματισμό της Ε.Ε.,
- οι μεταψυχροπολεμικές παγκόσμιες εξελίξεις,
- οι νέες τεχνολογίες που μειώνουν τις αποστάσεις, ελαχιστοποιούν το χρόνο και διασφαλίζουν μια άμεση, ζωντανή επικοινωνία και αλληλοενημέρωση,
- η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας των μέσων συγκοινωνίας και επικοινωνίας.

Κάτω απ' αυτά τα νέα δεδομένα, λοιπόν, πρέπει να αναλυθεί και να αναζητηθεί η νέα σχέση μεταξύ Κέντρου και Διασποράς και να θεωρηθεί η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά. Προς το σκοπό αυτό θα εφαρμοσθούν, στη συνέχεια, οι έννοιες-κλειδιά που αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια.

1.7.2 Επανεξέταση της σχέσης Κέντρου – Διασποράς: από το «πολιτισμικό ελάχιστο» και το «διασπορικό έλλειμμα ενημέρωσης» στον «πολιτισμικό αλληλοεμπλουτισμό»

Αν και είναι προφανές, υπογραμμίζεται άλλη μια φορά ότι το ελάχιστο κοινό συνδετικό στοιχείο μεταξύ των πολλαπλών εκφάνσεων της ελληνικότητας είναι το *πολιτισμικό ελάχιστο*, ο *αυτοπροσδιορισμός* που στηρίζεται σ' αυτό και η συνακόλουθη *συμβολική εθνοτικότητα*.

Αν, επομένως, τίθεται θέμα διεύρυνσης της κοινής βάσης των πολλαπλών ελληνικών ταυτοτήτων, τότε πρέπει να εμπλουτισθεί το πολιτισμικό ελάχιστο με συγχρονικά στοιχεία, και ιδιαίτερα με τη γνώση της ελληνικής γλώσσας.

**Πολιτισμικός
εμπλουτισμός**

Για την επίτευξη αυτού του στόχου προσφέρεται ως πλαίσιο η διαδικασία της *ενδοελληνικής διαπολιτισμικότητας*, η οποία μπορεί να λειτουργήσει και ως εκπαιδευτική διαδικασία, και μάλιστα στη λογική του «*πολιτισμικού εμπλουτισμού*»⁴³.

**«Πολιτισμικό
έλλειμμα»**

Η προσπάθεια εμπλουτισμού του πολιτισμικού ελάχιστου με συγχρονικά γλωσσικά και πολιτισμικά στοιχεία, κυρίως από την Ελλάδα, θα μπορούσε να οδηγήσει στην παραδοχή, ότι το πολιτισμικό ελάχιστο ισοδυναμεί με *πολιτισμικό έλλειμμα* των ομογενών, το οποίο πρέπει να αντισταθμιστεί.

Μια τέτοια παραδοχή, όμως, δεν ευσταθεί, γιατί οι ομογενείς δεν στερούνται πολιτισμού. Απλώς έχουν αναπτύξει έναν «διαφορετικό» πολιτισμό, ο οποίος πέρα από τα ελληνογενή πολιτισμικά στοιχεία, εμπεριέχει και στοιχεία, ή ακριβέστερα εμπεριέχει κυρίως στοιχεία, από τον πολιτισμό ή τους πολιτισμούς της χώρας διαμονής.

Από την άλλη πλευρά, θα μπορούσε, βέβαια, να διατυπωθεί και το αντίθετο επιχείρημα, ότι, δηλαδή, στο «γνωστικό έλλειμμα» των ομογενών, σχετικά με τη σύγχρονη Ελλάδα, τους ελλαδίτες Έλληνες και τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, αντιστοιχεί ένα «γνωστικό έλλειμμα» των ελλαδιτών Ελλήνων, σχετικά με τους ομογενείς.

⁴³ Ο όρος «πολιτισμικός εμπλουτισμός» προέρχεται από τη διαπολιτισμική παιδαγωγική προσέγγιση και θέλει να λειτουργήσει ως εναλλακτική λύση στη λογική της αφομοίωσης και της εθνικής ομογενοποίησης. Βλ. Hohmann, M.: *Interkulturelle Erziehung – eine Chance für Europa?*, στο Hohmann M./Reich H.H. (Hrsg) (1989): *Ein Europa für Mehrheiten und Minderheiten. Diskussionen um interkulturelle Erziehung*. Waxmann Wissenschaft, München (σ.1-32).

Και πράγματι υπάρχει ένα «διασπορικό έλλειμμα ενημέρωσης» στην Ελλάδα. Οι ελλαδίτες μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, για παράδειγμα, διδάσκονται ελάχιστα έως μηδενικά στοιχεία για τη σύγχρονη ελληνική Διασπορά.

Από μια πρώτη σύγκριση του «πολιτισμικού ελάχιστου» με το «διασπορικό έλλειμμα ενημέρωσης» προκύπτει ότι το πρώτο είναι αποτέλεσμα μιας σταδιακής και ιστορικά προσδιορισμένης υποχώρησης της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού στη Διασπορά, και μ' αυτή την έννοια δεν πρόκειται περί ελλείμματος. Αντίθετα, το «διασπορικό έλλειμμα ενημέρωσης» οφείλεται πράγματι σε μια ελλειμματική ενημέρωση των ελλαδιτών σε θέματα της Διασποράς.

Γεγονός πάντως είναι ότι και στις δύο περιπτώσεις μπορεί να τεθεί θέμα αντιστάθμισης και εμπλουτισμού με γνωστικά στοιχεία που λείπουν. Στην περίπτωση της ελληνικότητας που στηρίζεται στο πολιτισμικό ελάχιστο τίθεται θέμα αντιστάθμισης και με συγχρονικά γνωστικά στοιχεία έτσι, ώστε να καταστεί δυνατή η αλληλεπίδραση και επικοινωνία της με τις λοιπές εκφάνσεις της ελληνικότητας. Στην περίπτωση της ελλαδικής ελληνικότητας τίθεται θέμα αντιστάθμισης με γνωστικά στοιχεία από τη Διασπορά, ώστε αυτή να μπορέσει να υπερβεί τα όρια του ελλαδοκεντρισμού και να καταστεί δυνατή η αλληλεπίδραση και η επικοινωνία της με τις λοιπές εκφάνσεις της ελληνικότητας.

Ζήτημα λήψης αντισταθμικών μέτρων τίθεται, λοιπόν, και για τις δύο πλευρές, και για το Κέντρο και για τη Διασπορά. Μια αντιστάθμιση, όμως, και προς τις δύο κατευθύνσεις ισοδυναμεί με αλληλοεμπλουτισμό.

Πολιτισμικός αλληλοεμπλουτισμός σημαίνει, ότι όπως εμπλουτίζονται οι ομογενείς μαθητές με ιστορικά, κοινωνικά, πολιτισμικά, γλωσσικά στοιχεία που αντλούνται από την Ελλάδα, έτσι μπορούν να εμπλουτιστούν και οι ελλαδίτες με ιστορικά, κοινωνικά, πολιτικά και πολιτισμικά στοιχεία που αντλούνται από τις ελληνικές παροικίες της Διασποράς, ώστε να διαμορφωθεί ελληνική παιδεία σ' ένα οικουμενικό πλαίσιο.

Με βάση τις παραπάνω αναλύσεις και μια συνολική θεώρηση της ελληνικής παιδείας εντός και εκτός Ελλάδας, θα μπορούσε να διατυπωθεί το ακόλουθο παιδαγωγικό και εκπαιδευτικο-πολιτικό πρόταγμα:

Η σύγχρονη ελληνική οικουμενική παιδεία οφείλει:

- με αφετηρία: α) τις πολλαπλές ελληνικές ταυτότητες με περιορισμένη κοινή γνωστική βάση,
β) το διαμορφούμενο παγκόσμιο οικονομικο-πολιτικό, πολιτισμικό και γλωσσικό περιβάλλον,
- μέσω της διαδικασίας: της ενδοελληνικής πολιτισμικής συνάντησης, της αλληλεπίδρασης και του αλληλοεμπλουτισμού,
- να συμβάλλει: α) στη διαμόρφωση εμπλουτισμένων και με διευρυμένη κοινή βάση ελληνικών ταυτοτήτων,
β) στον προσδιορισμό του ρόλου των απανταχού Ελλήνων στο διαμορφούμενο νέο παγκόσμιο οικονομικο-πολιτικό και πολιτισμικό περιβάλλον,
γ) στην ανάπτυξη και προώθηση της ελληνικής γλώσσας και μέσω αυτής του ελληνικού πολιτισμού σε υπερεθνικό περιβάλλον.

**Διασπορικό
έλλειμμα
ενημέρωσης**

**Πολιτισμικός
αλληλοεμπλου-
τισμός**

**Παιδαγωγικό και
εκπαιδευτικό -
πολιτικό
πρόγραμμα της
σύγχρονης
ελληνικής
οικουμενικής
παιδείας**

Μια σχηματική έκφραση του παραπάνω παιδαγωγικού και εκπαιδευτικοπολιτικού προτάγματος επιχειρείται στο σχήμα 1.7.2.1.

Σχήμα 1.7.2.1: Μετάβαση από το πολιτισμικό ελάχιστο και το διασπορικό έλλειμμα ενημέρωσης στον πολιτισμικό αλληλοεμπλουτισμό

Συμβολικό επίπεδο, κοινή βάση

Αν δεχτεί κανείς ότι η T1 ισούται με την *ελλαδική ελληνικότητα* και η T4 με τη *συμβολική ελληνικότητα* που στηρίζεται στο πολιτισμικό ελάχιστο, οι δε T2 και T3 συμβολίζουν ενδιάμεσες εκφάνσεις της ελληνικότητας, τότε η πρώτη διαπίστωση που μπορεί κανείς να κάνει είναι ότι όλοι οι φορείς των παραπάνω ταυτοτήτων αυτοπροσδιορίζονται ως Έλληνες. *Επομένως, σε επίπεδο συμβολικό και συναισθηματικό υπάρχει μια κοινή βάση μεταξύ των πολλαπλών ταυτοτήτων.*

Γνωστικό επίπεδο

Δεν ισχύει όμως το ίδιο στο *γνωστικό επίπεδο*, δεδομένου ότι η T4 δεν συνοδεύεται από συγχρονικά διαπιστώσιμα ελληνογενή στοιχεία, και η T1 δεν συνοδεύεται από γνωστικά στοιχεία που να αφορούν στη Διασπορά. Και πέραν τούτου, στις διαδικασίες αυτοπροσδιορισμού και διαμόρφωσης εθνοπολιτισμικής συνείδησης των σύγχρονων ελλαδικών Ελλήνων η Διασπορά δεν φαίνεται να παίζει κάποιο ρόλο.

Αμφίδρομος εμπλουτισμός

Σύμφωνα με το παραπάνω παιδαγωγικό, αλλά και πολιτικό πρόταγμα, το ζητούμενο είναι η δρομολόγηση ενός *αμφίδρομου πολιτισμικού εμπλουτισμού*, έτσι ώστε να διατηρηθούν μεν οι

πολλαπλές εκφάνσεις της ελληνικότητας, αλλά να διευρυνθεί συγχρόνως η κοινή τους βάση, μέσα από τον εμπλουτισμό τους κυρίως με γνωστικά, αλλά και με συμβολικά στοιχεία.

Είναι προφανές, ότι μια τέτοια προσέγγιση δεν περιορίζει αυτό που συμβατικά αποκαλούμε ελληνισμό και ελληνικότητα στα ελλαδικά σύνορα, αλλά τα τοποθετεί εκεί που αυτά πράγματι εμφανίζονται, και τα εξετάζει έτσι όπως αυτά είναι και όπως αυτά διασυνδέονται με τις γλώσσες, τους πολιτισμούς και την ιστορία των χωρών διαμονής. Τα εξετάζει, δηλαδή, σ' ένα υπερεθνικό και διαπολιτισμικό πλαίσιο.

Επίσης, μια τέτοια *πολυεστιακή προσέγγιση* δεν οδηγεί σε ομογενοποιήσεις, αλλά αφήνει ελεύθερο πεδίο για τη διαμόρφωση και διατήρηση πολλαπλών ταυτοτήτων, των οποίων, ωστόσο, η κοινή βάση διατηρείται ή και διευρύνεται μέσα από τη συνεχή αλληλεπίδραση και τον αλληλοεμπλουτισμό τους.

Με αυτή την έννοια, λοιπόν, η *ενδοελληνική διαπολιτισμικότητα* είναι μια δυναμική διαδικασία, είναι μια συνεχής *διαλογική σχέση* μεταξύ των Ελλήνων της Διασποράς μεταξύ τους και με το μητροπολιτικό κέντρο, την Ελλάδα. Και μια τέτοια διαδικασία είναι σήμερα αναγκαία, δεδομένου ότι το μέλλον των λαών δεν φαίνεται να διαδραματίζεται και να εξαντλείται πλέον στο πλαίσιο μιας εθνικής επικράτειας, αλλά στο πλαίσιο μιας παγκόσμιας πολυμορφικής κοινωνίας.

Αυτή η για πολλούς λαούς νέα κατάσταση δεν είναι νέα για τους Έλληνες, γιατί ο ελληνισμός ήταν πάντα παγκοσμιοποιημένος. Απλά αυτό ξεχάστηκε μετά την ίδρυση και εδραίωση του νεοελληνικού κράτους και ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση του «μειζονος ελληνισμού», την ανταλλαγή των πληθυσμών μετά την «μικρασιατική καταστροφή» και τη συνακόλουθη ομογενοποίηση του ελλαδικού ελληνισμού.

Όταν, κυρίως μετά την πτώση της δικτατορίας, το κέντρο ασχολήθηκε με τη Διασπορά του, την αντιμετώπισε στη βάση μιας «προνοιακής» λογικής. «*Το κράτος μεριμνά για τη ζωή του απόδημου ελληνισμού και τη διατήρηση των δεσμών του με την μητέρα Πατρίδα*», σύμφωνα με το άρθρο 108, παράγραφος 1, του ελληνικού συντάγματος του 1975.

Έκτοτε έχουν μεσολαβήσει πολλές παγκόσμιες, ευρωπαϊκές και ελληνικές εξελίξεις. Ο *Απόδημος Ελληνισμός* έχει μεν ανάγκη μιας πολιτιστικής υποστήριξης όχι όμως και μιας συνολικής μέριμνας, όπως επιτάσσει το σύνταγμα του 1975. Αντίθετα, ο *Απόδημος Ελληνισμός* μπορεί σ' ορισμένες περιπτώσεις να μεριμνήσει με τη σειρά του για το Κέντρο.

Στο πλαίσιο των μεταψυχροπολεμικών εξελίξεων αναδείχθηκε ο παραμελημένος *Ιστορικός Ελληνισμός* της Διασποράς, ο οποίος χρειάζεται σ' αυτή την ιστορική φάση υποστήριξη· όχι όμως στο πνεύμα της φιλανθρωπίας, αλλά στο πλαίσιο μιας συνολικής θεώρησης της σχέσης των Ελλήνων της Διασποράς μεταξύ τους και με το Κέντρο.

Το ζητούμενο είναι μια νέα οικουμενικότητα. Και στην παρούσα ιστορική συγκυρία η διαμόρφωση αυτής της νέας οικουμενικότητας φαίνεται να περνά μέσα από τη διαδικασία της ενδοελληνικής συνάντησης, αλληλεπίδρασης και αλληλοεμπλουτισμού.

Αυτή η διαδικασία επιτρέπει, στο βαθμό που συμβαίνει στη βάση της αμοιβαιότητας και της ισοτιμίας, την *έκφραση των απανταχού Ελλήνων*. Επιτρέπει πολλές *αφηγήσεις περί ελληνικότητας* και ανοίγει προοπτικές για νέες συνθέσεις και για επαναπροσδιορισμό του ρόλου και της δράσης του ελληνισμού στο διαμορφούμενο νέο παγκόσμιο περιβάλλον.

Η *οικουμενικότητα* που προκύπτει μέσα από την παραπάνω διαδικασία είναι σε μεγάλο βαθμό

Υπερεθνικό και διαπολιτισμικό πλαίσιο θεώρησης της ελληνικότητας

Διαλογική σχέση των ανά τον κόσμο Ελλήνων

Παγκοσμιοποιημένος ελληνισμός

Απόδημος Ελληνισμός

Ιστορικός Ελληνισμός

Η νέα οικουμενικότητα

**Διασπορά και
διαπολιτισμι-
κότητα**

μό απαλλαγμένη από εθνοκεντρικά στοιχεία, και δεν μπορεί να στιγματισθεί ως «πανελληνισμός», γιατί οι πολιτισμοί των Ελλήνων της Διασποράς είναι αργίοι διαπολιτισμικό προϊόν, που προκύπτει κάθε φορά από τη συνάντηση και αλληλεπίδραση εκφάνσεων του ελληνικού πολιτισμού με εκφάνσεις του πολιτισμού των χωρών διαμονής.

Συμπερασματικά μπορεί να υποστηριχθεί ότι η σχέση που διαμορφώνεται, μέσα από την ενδοελληνική συνάντηση, την αλληλεπίδραση και τον αλληλοεμπλουτισμό, μεταξύ των ελληνικών διασπορών μεταξύ τους και με το Κέντρο δεν εντάσσεται ούτε στη λογική του σχήματος *Κέντρο - περιφέρεια* ή αλλιώς του *πλανήτη και των δορυφόρων* του, αλλά ούτε και στη λογική των *αυτόνομων διασπορών*.

**Δικτύωση των
απανταχού
Ελλήνων**

Από την άλλη πλευρά, βέβαια, δεν μπορεί κανείς να παραβλέψει εξελίξεις σαν αυτές που περιγράφει ο Κιτρόεφ στις Η.Π.Α. (βλ. υποσημείωση 39). Σ' αυτή την ιστορική συγκυρία φαίνεται να υπάρχουν δύο τάσεις, αυτή της αυτονομίησης των διασπορών και εκείνη της διαδικτύωσής τους. Σύμφωνα με τη συσσωρευθείσα εμπειρία, στο πλαίσιο του έργου *Παιδεία Ομογενών* οι ελληνικές διασπορές δεν αποτελούν αυτόνομες και μεταξύ τους ανεξάρτητες οντότητες, αλλά τείνουν να αποτελέσουν από κοινού με την Ελλάδα ένα δίκτυο στο παγκόσμιο πολιτικο-οικονομικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι.

Μ' άλλα λόγια, Ελλάδα και Διασπορές τείνουν να συγκροτήσουν ένα υπερεθνικό δίκτυο, το οποίο δεν θα διαθέτει μόνο κοινά πολιτισμικά και ιδεολογικά στοιχεία, αλλά σε αντίθεση με το παρελθόν μπορεί να αποκτήσει και κοινούς υλικούς (οικονομικούς) πυλώνες στο διαμορφούμενο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον.

**Ελληνικό δίκτυο
και παγκόσμιος
ιστός**

Το διαμορφούμενο δίκτυο των απανταχού Ελλήνων δεν είναι αποκομμένο, αλλά ενταγμένο στον παγκόσμιο πολιτικο-οικονομικό και πολιτισμικό ιστό, δεδομένου ότι οι διασπορικές κοινότητες, με ελάχιστες εξαιρέσεις, είναι ήδη ενταγμένες στο πολιτικο-οικονομικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι των χωρών διαμονής τους.

Α2 Σκοποί και περιεχόμενα

2.1 Σκοποί

Στο πλαίσιο της παρούσας ιστορικής συγκυρίας και της διαμορφούμενης σχέσης μεταξύ Κέντρου και Διασποράς, από τη μια, και με βάση το κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο και τις ανάγκες των ελληνοπαίδων της Διασποράς, από την άλλη, η ελληνόγλωσση εκπαίδευση καλείται να παίξει το δικό της ρόλο και να εκπληρώσει μια διπλή γενική σκοποθεσία: μια παιδαγωγική και μια κοινωνικο-πολιτική.

Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση οφείλει, πρωτίστως, να βοηθήσει τον αναπτυσσόμενο άνθρωπο να αναπτύξει όλες τις δυνατότητές του και να αποκτήσει μια ταυτότητα που να συνάδει με τις διπολιτισμικές-διγλωσσικές συνθήκες κοινωνικοποίησής του.

Στο πλαίσιο της κοινωνικο-πολιτικής σκοποθεσίας η ελληνόγλωσση εκπαίδευση οφείλει να συμβάλλει στην αποσαφήνιση και στην οικοδόμηση της σχέσης των διασπορικών κοινοτήτων μεταξύ τους και με την χώρα προέλευσης, την Ελλάδα, και σ' ένα βαθμό και με τη χώρα διαμονής, στο πλαίσιο του παγκόσμιου γίνεσθαι.

Και οι δύο παραπάνω σκοποί οφείλουν να λειτουργούν στο πλαίσιο της σύγχρονης ελληνικής οικονομικής παιδείας, όπως αυτή διατυπώθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, 1.7.2.

Με βάση την ελληνική οικονομική παιδεία και τη διπλή σκοποθεσία της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, η σκοποθεσία των γνωστικών αντικειμένων «Γλώσσα» και «Στοιχεία Ιστορίας Πολιτισμού» διαμορφώνεται ως ακολούθως:

Ως προς τη Γλώσσα:

Η Ελληνική προσφέρεται στους ομογενείς (ομοεθνείς)

στο συμβολικό επίπεδο α) ως πολιτισμικό αγαθό και ως φορέας πολιτισμικών στοιχείων και νοημάτων,

β) ως εμπλουτιστικό και συνθετικό στοιχείο της εθνοπολιτισμικής τους ταυτότητας και

στο γνωστικό επίπεδο γ) ως γλωσσικό σύστημα (δομή, λεξιλόγιο, χρήση) και άρα ως μέσο επικοινωνίας και μάθησης.

Ως προς τα Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού:

Η προσφορά επιλεγμένων ιστορικοπολιτισμικών στοιχείων από την Ελλάδα και τη Διασπορά σκοπεύει να βοηθήσει τους μαθητές:

α) να αναπτύξουν μια προσωπική και κοινωνική ταυτότητα, η οποία να συνάδει με τις διπολιτισμικές/πολυπολιτισμικές συνθήκες κοινωνικοποίησης και διαβίωσής τους,

β) να συνειδητοποιήσουν την οικογενειακή τους βιογραφία, καθώς την ιστορία της παροικίας τους και τη θέση της στην κοινωνία της χώρας διαμονής,

γ) να γνωρίσουν και να συνειδητοποιήσουν τη σχέση της παροικίας τους με άλλες ελληνικές παροικίες και με την Ελλάδα, την ιστορία του ελληνισμού εντός και εκτός Ελλάδας, τη θέση και το ρόλο του στο παγκόσμιο γίνεσθαι.

Παιδαγωγική και κοινωνικοπολιτική σκοποθεσία

Γενική σκοποθεσία του γνωστικού αντικειμένου «Γλώσσα»

Γενική σκοποθεσία του γνωστικού αντικειμένου «Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού»

2.2 Θεματικοί κύκλοι, θεματικοί τομείς και κοινωνικοπολιτισμικοί χώροι άντλησης των περιεχομένων-καταστάσεις επικοινωνίας

Επικράτειες της ελληνικής στη Διασπορά

Αν ληφθεί ως αφετηρία η θέση ότι τα περιεχόμενα της διδασκαλίας θα πρέπει να αντλούνται από τους χώρους κοινωνικοποίησης του ατόμου και να ανταποκρίνονται στις κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις και ανάγκες του, τότε είναι σκόπιμος ο καθορισμός ιδιαίτερα εκείνων των *κοινωνικών χώρων* στους οποίους χρησιμοποιείται ή και καλλιεργείται η Ελληνική στο εξωτερικό και από τους οποίους μπορούν να αντληθούν μορφωτικά περιεχόμενα.

Από τις μελέτες που καταρτίστηκαν στην πρώτη φάση του έργου *Παιδεία Ομογενών* προκύπτει ότι οι *κοινωνικοί χώροι* όπου χρησιμοποιείται ακόμα συστηματικά έως ευκαιριακά/σποραδικά η Ελληνική είναι οι ακόλουθοι:

1. Σχολεία ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.
2. Οικογένεια.
3. Παροικιακές οργανώσεις (*Κοινότητες, Σύλλογοι, Σωματεία κ.λπ.*).
4. Ορθόδοξη εκκλησία.
5. Ελληνόφωνα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (*εφημερίδες, περιοδικά, ραδιοφωνία, τηλεόραση*).
6. *Ιδρύματα (Πανεπιστήμια, Ινστιτούτα, Ερευνητικά Κέντρα κ.λπ.) μελέτης και προώθησης της ελληνικής γλώσσας.*
7. *Εργασιακοί χώροι, όπως: τράπεζες, εστιατόρια, μικροεπιχειρήσεις.*

Όλοι οι παραπάνω χώροι λειτουργούν ως νησίδες σ' ένα αλλόγλωσσο και πολλές φορές ασφυκτικό περιβάλλον. Η κυρίαρχη γλώσσα της χώρας διαμονής διεισδύει σ' όλους τους παραπάνω χώρους και αναγκάζει την Ελληνική σε υποχώρηση.

Αυτή η διεύδυση είναι και η κύρια αιτία για την οποία φορείς και χώροι κοινωνικοποίησης, όπως οι ομάδες ομηλικών, η γειτονιά ή η παιδική χαρά, δεν λειτουργούν πλέον ως χώροι χρήσης της Ελληνικής.

Στο γεγονός ότι σ' όλους τους παραπάνω χώρους η επικοινωνία είναι κατά κανόνα διγλωσσική, προστίθεται το γεγονός ότι ορισμένοι από τους παραπάνω χώρους, όπως για παράδειγμα τα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα ή ορισμένα ΜΜΕ ή οι παροικιακές οργανώσεις, δεν είναι προσπελάσιμοι στα παιδιά και στους νέους ή δεν παρουσιάζουν ενδιαφέρον για παιδιά και νέους.

Έτσι, οι γλωσσικές επικράτειες (με την έννοια της επικράτησης και χρήσης της Ελληνικής) περιορίζονται για τα παιδιά στο σχολείο και στην οικογένεια (με την έννοια του οικογενειακού-συγγενικού δικτύου), στην οποία, όμως, πολλές φορές ομιλείται κάποια διάλεκτος της Ελληνικής.

Όπως μάλιστα προκύπτει από σχετικές μελέτες η διεύδυση της γλώσσας της χώρας υποδοχής είναι εντονότερη στην οικογένεια απ' ό,τι στο σχολείο. Άρα, ο μόνος κοινωνικός χώρος όπου η Ελληνική χρησιμοποιείται και μαθαίνεται συστηματικά παραμένει το σχολείο, το οποίο όμως λειτουργεί σε ένα αλλόγλωσσο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον.

Η υποχώρηση των γλωσσικών επικρατειών έχει ως συνέπεια την περιορισμένη παραγωγή ελληνόγλωσσου λόγου στη Διασπορά, σε σύγκριση με την Ελλάδα. Και από την άλλη, ο παραγόμενος λόγος αποκλίνει συχνά από την ελλαδική γλωσσική νόρμα.

**Κοινωνικοί
χώροι χρήσης
της Ελληνικής**

**Χώροι γλωσσικής
κοινωνικοποίησης**

Επομένως, η μεταφορά γλωσσικών προτύπων από την Ελλάδα στη Διασπορά είναι αναγκαία και αναπόφευκτη.

Αυτή και μόνο η αναγκαιότητα παραπέμπει στον ελλαδικό χώρο, όπου ομιλείται από φυσικούς ομιλητές και καλλιεργείται συστηματικά η ελληνική γλώσσα. Βέβαια η άντληση περιεχομένων από τον ελλαδικό χώρο και γενικότερα από την ελληνική ιστορία και πολιτισμό τεκμηριώνεται και από τις αναλύσεις ιδιαίτερα των κεφαλαίων 1.6 και 1.7.

Τα περιεχόμενα διδασκαλίας μπορούν, επομένως, να αναφέρονται και να αντλούνται:

- από την παροικία,
- από τη χώρα διαμονής,
- από τη χώρα προέλευσης (Ελλάδα) και
- από άλλους χώρους (οικουμενικά θέματα)

Οι θεματικοί κύκλοι, οι θεματικοί τομείς και οι χώροι άντλησης των περιεχομένων εμπεριέχονται σε κωδικοποιημένη μορφή στον πίνακα 2.2.1.

Ενδεικτικοί κύκλοι, τομείς και χώροι άντλησης των θεμάτων – καταστάσεις επικοινωνίας.

Ως προς τον πίνακα 2.2.1 υπογραμμίζεται ότι αυτός προέκυψε μετά από μελέτη της σχετικής ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας και «Αναλυτικών Προγραμμάτων», καθώς και από τη μελέτη του υλικού που προϋπήρχε του έργου *Παιδεία Ομογενών*, για τη διδασκαλία της Ελληνικής στο εξωτερικό.

Ο συγκεκριμένος πίνακας χρησίμευσε ως εργαλείο καταγραφής και κατηγοριοποίησης των θεμάτων του ήδη υπάρχοντος υλικού, καθώς επίσης ως πλαίσιο για την παραγωγή νέου εκπαιδευτικού υλικού, στο πλαίσιο του έργου *Παιδεία Ομογενών*, για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης και Ξένης Γλώσσας.

Η κατάταξη των γεωγραφικών και κοινωνικοπολιτισμικών χώρων σε τρεις κατηγορίες: χώρα προέλευσης, χώρα διαμονής και παροικία, παραπέμπει στη διπολιτισμικότητα και τη διγλωσσία που, συνήθως, χαρακτηρίζουν τους Έλληνες της Διασποράς.

Από την άλλη πλευρά, η άντληση και πραγμάτευση θεμάτων και από τους τρεις γεωγραφικούς, ιστορικούς και κοινωνικοπολιτισμικούς χώρους διευκολύνουν μια *διαπολιτισμική διδακτική προσέγγιση*.

Παίρνοντας, για παράδειγμα, ως θέμα διδασκαλίας-μάθησης την *αγορά*, μπορούν δάσκαλος και μαθητές να πραγματευθούν επιμέρους θέματα, όπως για παράδειγμα:

- *Victoria Market στη Μελβούρνη*
- *Αγορές άλλων εθνοτήτων (π.χ. China-Town)*
- *Ένα ελληνικό κατάστημα στη γειτονιά μου*
- *Η λαϊκή αγορά στην Ελλάδα*
- *Η αγορά στην αρχαία Ελλάδα κ.λπ. (βλέπε πίνακα 2.2.2)*

Η πραγμάτευση αυτών των επιμέρους θεμάτων δεν παρέχει μόνο την ευκαιρία χρήσης και καλλιέργειας διαφόρων μορφών προφορικού και γραπτού λόγου σε διάφορες καταστάσεις ε-

**Γλωσσικά
πρότυπα**

**Κοινωνικοί
χώροι άντλησης
περιεχομένων**

**Διαπολιτισμική
διδακτική
προσέγγιση**

**Διαθεματική
προσέγγιση**

πικοινωνίας (π.χ. α) διάλογος σ' ένα ελληνικό κατάστημα β) περιγραφή ενός κινέζικου εστιατορίου γ) αφηγηματικό κείμενο σχετικό με την αρχαία αγορά κ.λπ.), αλλά ανοίγει συγχρόνως στους μαθητές το δρόμο για διαπολιτισμικές και διαθεματικές προσεγγίσεις, π.χ. διαφορετικές διατροφικές συνήθειες, η ελληνική αγορά παλιά και σήμερα κ.λπ.

Πίνακας 2.2.1: Θεματικοί κύκλοι, θεματικοί τομείς και χώροι άντλησης περιεχομένων

Θεματικοί κύκλοι Α - Ζ Θεματικοί τομείς 1 - 25 Καταστάσεις επικοινωνίας	Χώροι άντλησης περιεχομένων			
	Χώρα προέλευσης	Χώρα διαμονής	Παροικία	Άλλοι χώροι/οικουμενικά θέματα
Α. Καθημερινή Ζωή				
1. Ζωή στο σπίτι				
2. Διατροφή				
3. Υγεία και καλή φυσική κατάσταση				
4. Σχολείο				
Β. Προσωπική και κοινωνική ζωή				
5. Οικογένεια				
6. Οι συγγενείς μου				
7. Εγώ και οι φίλοι μου				
8. Κοινωνικές σχέσεις-δραστηριότητες				
9. Ελεύθερος χρόνος				
Γ. Ο περίγυρός μου				
10. Γειτονιά-Χωριό-Πόλη				
11. Παροικία				
12. Κυρίαρχη ομάδα				
13. Άλλες εθνότητες				
14. Φυσικό περιβάλλον				
Δ. Ο κόσμος της εργασίας-οικονομία				
15. Εργασία				
16. Αγορά-οικονομία				
Ε. Ιστορία και πολιτισμός				
17. Ιστορικά γεγονότα				
18. Πολιτισμός				
19. Λαϊκός πολιτισμός (κουλτούρα, ήθη - έθιμα)				
ΣΤ. Θρησκεία-εκκλησία				
20. Θρησκευτικά μυστήρια				
21. Εκκλησιασμός-θρησκευτικές γιορτές				
22. Άλλες θρησκείες				
Ζ. Υφήλιος				
23. Οικουμενικά θέματα και γεγονότα				
24. Άλλα κράτη και έθνη				
25. Ταξίδια-διακοπές				

Πίνακας 2.2.2: Διαπολιτισμική – διαθεματική διδακτική προσέγγιση

Ευρύτερη κοινωνία	ΧΩΡΑ ΔΙΑΜΟΝΗΣ		ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	
	Ελληνική παροικία	Άλλες παροικίες	Αρχαία Ελλάδα	Σύγχρονη Ελλάδα
Victoria–Market στη Μελβούρνη	Ελληνικά καταστήματα στη Μελβούρνη	China–Town στη Μελβούρνη	Η αγορά στην αρχαία Ελλάδα	Λαϊκή αγορά στην Ελλάδα
Η ψαραγορά της Μελβούρνης	Ένα ελληνικό κατάστημα στη γειτονιά μου	Μια κινεζική συνταγή	Διατροφικές συνήθειες στην αρχαία Ελλάδα	
	Εστιατόρια με αρχαιοελληνικά ονόματα	Μια κινεζική και μια ελληνική συνταγή		

Ας υπογραμμιστεί, τέλος ότι η επιλογή των περιεχομένων συναρτάται άμεσα με τη *στοχοθεσία* της ελληνόγλωσσης διδασκαλίας και προσδιορίζεται κατά κύριο λόγο απ' αυτή. Η πρόθεση, για παράδειγμα, να καλλιεργηθεί η εκάστοτε ταυτότητα, δηλαδή η ετερότητα, οδηγεί, στη δημιουργία ιστορικοπολιτισμικού υλικού ανά χώρα, το οποίο αντλεί τα περιεχόμενά του, σχεδόν αποκλειστικά, από τους διάφορους κοινωνικοπολιτισμικούς τομείς και την ιστορία της παροικίας⁴⁴.

Αντίθετα, η προσπάθεια διεύρυνσης της κοινής πολιτισμικής βάσης των απανταχού Ελλήνων μέσα από τη δυναμική διαδικασία της ενδοελληνικής πολιτισμικής συνάντησης και αλληλεπίδρασης (ενδοελληνική διαπολιτισμικότητα) καθιστά αναγκαία την πραγμάτευση κοινών (για όλους) *θεμάτων* που αντλούν τα περιεχόμενά τους απ' όλες τις παροικίες και από την Ελλάδα.

Στοχοθεσία και περιεχόμενα

⁴⁴ Αυτό το ιστορικοπολιτισμικό υλικό συγκροτεί τη σειρά «Από τη Ζωή των Ελλήνων της Διασποράς» και λειτουργεί σε συνάρτηση με τη σειρά «Εμείς και οι Άλλοι», η οποία αντλεί τα περιεχόμενά της κυρίως από την ελληνική ιστορία και τον ελληνικό (ελλαδικό) πολιτισμό. (βλ. κεφ. 4.2.1).

A3 Εκπαιδευτικοί και μαθητές

3.1 Οι εκπαιδευτικοί

Από παλαιότερες μελέτες, καθώς και από εκείνες που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του έργου *Παιδεία Ομογενών*, προκύπτει ότι η γλώσσα της χώρας διαμονής διεισδύει ευκολότερα στην οικογενειακή απ' ό,τι στην παροικιακή και προπάντων στη σχολική επικοινωνία. Τα σχολεία ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης είναι ο πλέον σαφής χώρος χρήσης και καλλιέργειας της Ελληνικής, ο δε δάσκαλος φαίνεται να είναι το κατεξοχήν πρόσωπο που λειτουργεί και συγχρόνως θεωρείται από τους μαθητές ως ο «εκπρόσωπος» της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που ο δάσκαλος είναι αποσπασμένος από την Ελλάδα.

**Αποσπασμένοι
ελλαδίτης
εκπαιδευτικός**

Στον αντίποδα αυτού του τύπου δασκάλου (του αποσπασμένου), ο οποίος συνήθως δεν είναι εξοικειωμένος με τη νοοτροπία και τους κώδικες επικοινωνίας των ομογενών μαθητών του, βρίσκεται ο ομογενής δάσκαλος, γέννημα θρέμμα της χώρας διαμονής, απόφοιτος ενός Πανεπιστημίου αυτής της χώρας, με καλή παιδαγωγική-διδασκτική κατάρτιση, αλλά όχι οπωσδήποτε και με γλωσσική επάρκεια στην Ελληνική. Αυτός ο τύπος δασκάλου δεν επικοινωνεί πάντα στην Ελληνική με τους μαθητές του.

**Ομογενής
εκπαιδευτικός**

Ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο τύπους δασκάλου –που ο μεν πρώτος λειτουργεί ως εκπρόσωπος της Ελλάδας και ως φορέας του ελλαδικού πολιτισμού και της ελλαδικής ελληνικότητας, ο δε δεύτερος ως φορέας της παροικίας και της διασπορικής ελληνικότητας– κινούνται οι τυπολογίες των δασκάλων με διδασκαλική κατάρτιση. Γιατί υπάρχουν και δάσκαλοι οι οποίοι δεν διαθέτουν διδασκαλική κατάρτιση, αλλά διδάσκουν κυρίως στα απογευματινά και Σαββατιανά Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής, λόγω έλλειψης επαγγελματία δασκάλου⁴⁵.

**Επαγγελματίες
και μη
επαγγελματίες
εκπαιδευτικοί**

Αυτή η κατάσταση υπαγορεύει, εκτός από την ανάγκη μιας συνεχούς και συστηματικής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, και την ανάγκη κατάρτισης εξειδικευμένων Προγραμμάτων Σπουδών και διαφοροποιημένων πακέτων εκπαιδευτικού υλικού που θα βοηθούν ιδιαίτερα τον μη επαγγελματία εκπαιδευτικό στο έργο του.

3.2 Οι μαθητές

Με βάση τα κριτήρια: *εθνοτική προέλευση και γλώσσα*, οι μαθητές των διαφόρων μορφών ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό μπορούν να διακριθούν στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες:

**Κατηγορίες
μαθητών**

- α) *Ομοεθνείς ελληνόγλωσσοι*
- β) *Ομοεθνείς χωρίς γνώση της Ελληνικής*
- γ) *Αλλοεθνείς αλλόγλωσσοι*

Η τρίτη κατηγορία αποτελεί μικρή μειοψηφία σε σύγκριση με τις δύο πρώτες. Εμφανίζεται όμως αυξανόμενη σε διάφορες χώρες, και ιδιαίτερα στην Αυστραλία και στις παρευξείνιες χώρες.

⁴⁵ Βλ. σχετικά Πετράκη Κ. (2003): *Επιμόρφωση ομογενών εκπαιδευτικών σε ελληνικά Πανεπιστήμια. Το κοινωνικοπολιτικό και επαγγελματικό τους προφίλ*. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο.

Η παραπάνω διαφοροποίηση εμπεριέχει μεν στοιχεία παιδαγωγικά και διδακτικά αξιοποιήσιμα, δεν αρκεί όμως σε καμιά περίπτωση για την οριοθέτηση των κοινωνικοπολιτισμικών, γλωσσικών και μαθησιακών προϋποθέσεων και αναγκών των μαθητών της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, λόγω του ότι οι συνθήκες αγωγής και εκπαίδευσής τους είναι πολυσύνθετες και πολυεπίπεδες.

Οι διαφοροποιημένες γεωγραφικές και κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες, η εθνοτική σύνθεση των οικογενειών και η εθνοτική προέλευση των μαθητών που διδάσκονται την Ελληνική στο εξωτερικό, τα πολλαπλά θεσμικά πλαίσια και οι πολλαπλές μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό, οι ανομοιογενείς γλωσσικές και κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις των μαθητών θέτουν τον ερευνητή και προπάντων τους διδακτικολόγους και τους παραγωγούς εκπαιδευτικού υλικού μπροστά σε κρίσιμα ζητήματα.

Ένα από τα βασικά ζητήματα που έχει να αντιμετωπίσει όποιος ασχολείται με την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά είναι τα *κριτήρια* βάσει των οποίων θα οριοθετηθούν οι ομάδες-στόχοι και θα οργανωθούν τα *Προγράμματα Σπουδών* και το εκπαιδευτικό υλικό.

Μελετώντας κανείς το νόμο 2413/1996 διαπιστώνει ότι το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας στηρίζει την εκπαιδευτική του πολιτική κυρίως σε τρία κριτήρια:

- α) *Εθνοτικό Κριτήριο:* Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση απευθύνεται κυρίως σε μαθητές ελληνικής καταγωγής, αλλά και αλλοεθνείς που επιθυμούν να μάθουν Ελληνικά.
- β) *Θεσμικό Κριτήριο:* Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση συνήθως διαφοροποιείται σε δύο βαθμίδες: πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια, και σε δύο μορφές: Ημερήσια Σχολεία και Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής.
- γ) *Γεωγραφικό Κριτήριο:* Κατά καιρούς λαμβάνονται ειδικά εκπαιδευτικά μέτρα για μια συγκεκριμένη χώρα διαμονής (π.χ. Γερμανία).

Κριτήρια οριοθέτησης των ομάδων - στόχων, σύμφωνα με τον Ν. 2413/96

3.2.1 Κριτήρια οριοθέτησης των ομάδων-στόχων

Αν στα παραπάνω κριτήρια προστεθούν: το ηλικιακό, το κοινωνικοπολιτισμικό και το παιδαγωγικό, τότε προκύπτουν τα ακόλουθα κριτήρια οριοθέτησης των ομάδων-στόχων:

- α) *Εθνοτικό κριτήριο*
- β) *Θεσμικό κριτήριο*
- γ) *Γεωγραφικό κριτήριο*
- δ) *Ηλικιακό κριτήριο*
- ε) *Κοινωνικοπολιτισμικό κριτήριο*
- στ) *Παιδαγωγικό κριτήριο*

Ως προς το α): *Εθνοτικό κριτήριο*

Οι όροι που χρησιμοποιούνται για την εθνοτική οριοθέτηση των μαθητών που μαθαίνουν Ελληνικά είναι συνήθως οι ακόλουθοι:

*ελληνικής καταγωγής – μη ελληνικής καταγωγής
ομογενής-αλλογενής
ομοεθνής-αλλοεθνής
Έλληνας-ξένος*

Κριτήρια οριοθέτησης των ομάδων-στόχων

Επειδή στις περισσότερες των περιπτώσεων υπονοείται και η φυλετική καταγωγή, η παραπάνω ορολογία καθίσταται παιδαγωγικά προβληματική, δεδομένου ότι οι μικτοί γάμοι είναι πλέον κανόνας στις περισσότερες παροικίες.

Εθνοτικό κριτήριο

Προς αποφυγή παρεξηγήσεων υπογραμμίζεται, λοιπόν, εξ αρχής ότι, όταν χρησιμοποιείται το *εθνοτικό κριτήριο*, περιορίζεται στην *πολιτισμική του διάσταση*. Στο ίδιο πνεύμα χρησιμοποιείται και ο όρος «ομογενής». Αυτό σημαίνει ότι το *εθνοτικό* και το *κοινωνικοπολιτισμικό κριτήριο* επικαλύπτονται σε μεγάλο βαθμό, και ότι οι όροι *ομογενής* και *ομοεθνής* χρησιμοποιούνται ως συνώνυμα.

Ως προς το β): Θεσμικό κριτήριο

Όπως προκύπτει από το κεφάλαιο 1.4, οι συνηθέστερες μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό είναι οι ακόλουθες:

- Τα «*αμιγή» Ελληνικά Σχολεία*: Σ' αυτά τα σχολεία υποτίθεται ότι φοιτούν μαθητές ελληνικής καταγωγής με υψηλό βαθμό ελληνομάθειας και προσανατολισμό παλιννόστησης και άρα οι ανάγκες τους καλύπτονται από τα ελλαδικά Αναλυτικά Προγράμματα και το αντίστοιχο εκπαιδευτικό υλικό.
- Τα *Ημερήσια Σχολεία*: Το πρόγραμμά τους είναι σε κάποιο βαθμό δίγλωσσο (ή και τρίγλωσσο, π.χ. Κεμπέκ στον Καναδά) και έχουν ανάγκη εξειδικευμένου εκπαιδευτικού υλικού.
- Τα *Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής*, τα οποία είναι ενταγμένα στο «κανονικό» πρόγραμμα των δημόσιων ή ιδιωτικών σχολείων της χώρας διαμονής και προσφέρονται σε κάθε ενδιαφερόμενο μαθητή.
Τα Τμήματα αυτά έχουν επίσης ανάγκη ενός διαφοροποιημένου εκπαιδευτικού υλικού, λόγω της ετερογένειας του μαθητικού τους πληθυσμού.
- Τα *απογευματινά ή Σαββατιανά Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής*, στα οποία φοιτά η πλειοψηφία των μαθητών ελληνικής καταγωγής.
Και σ' αυτά τα Τμήματα υπάρχει υψηλός βαθμός ετερογένειας των μαθητών ως προς τις γλωσσικές και κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις τους. Επίσης, υπάρχει ετερογένεια ως προς την ηλικία των μαθητών εντός του ιδίου Τμήματος.

Οι παραπάνω μορφές εκπαίδευσης απαντώνται, άλλες περισσότερο κι άλλες λιγότερο, σ' όλες τις χώρες. Ποια απ' αυτές είναι η συνηθέστερη, σε κάθε χώρα, εξαρτάται τόσο από την εκπαιδευτική πολιτική της χώρας όσο και από την ιστορική εξέλιξη των ελληνικών παροικιών σε κάθε χώρα διαμονής.

Ως προς το γ): Γεωγραφικό κριτήριο

Κατά καιρούς διατυπώνεται από πολιτικά πρόσωπα, αλλά και από επιστήμονες η θέση ότι η εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας θα πρέπει να διαφοροποιείται ανά χώρα και ότι θα ήταν σκόπιμο να παραχθεί διαφορετικό εκπαιδευτικό υλικό για κάθε χώρα, ή τουλάχιστον για κάθε μεγάλο γεωγραφικό διαμέρισμα (π.χ. ΗΠΑ, Καναδά, Αυστραλία).

Ένα τέτοιο εγχείρημα θα είχε να αντιμετωπίσει ένα οικονομικό-τεχνικό κι ένα θεωρητικό-φιλοσοφικό ζήτημα. Δεν είναι δύσκολο να τεκμηριώσει κανείς τη θέση, ότι μια εκπαιδευτική

Συνήθεις μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και εκπαιδευτικό υλικό

Γεωγραφική προσέγγιση

πολιτική που θα εκινείτο σ' αυτό τον άξονα δεν θα άντεχε από οικονομικής και οργανωτικής-τεχνικής πλευράς σε βάθος χρόνου.

Σε θεωρητικό-φιλοσοφικό επίπεδο το ζήτημα που τίθεται είναι το ακόλουθο:

Αν οι ελληνικές διασπορές χαρακτηρίζονται από ετερογένεια, τότε η Ελλάδα ως εθνικό Κέντρο προτάσσει μια εκπαιδευτική πολιτική που θα καλλιεργεί την ετερότητα κάθε γεωγραφικής Διασποράς ή αντίθετα μια εκπαιδευτική πολιτική που σεβόμενη την ετερότητα κάθε Διασποράς θα καλλιεργεί συγχρόνως τα κοινά στοιχεία των Διασπορών, έτσι ώστε να καθίσταται δυνατή μια αλληλεπίδραση και ένας αλληλοεμπλουτισμός μεταξύ των πολλών ελληνικών ταυτοτήτων, των πολλών εκφάνσεων της ελληνικότητας;

Η απάντηση του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών* στο παραπάνω ζήτημα είναι υπέρ της δεύτερης λύσης (βλ. κεφ. 1.7.2). Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι αγνοούνται οι ιδιαιτερότητες της κάθε παροικίας και των μελών της, οι οποίες ανάγονται στις ιδιαίτερες συνθήκες και ιστορικές συγκυρίες της κάθε χώρας διαμονής. Αντίθετα, αυτές λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, κατά την κατάρτιση των Προγραμμάτων Σπουδών και την παραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού (βλ. κεφ.4.2).

Ως προς το δ): Ηλικιακό κριτήριο

Η διαφοροποίηση των μαθητών σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παραπέμπει έμμεσα και στην ηλικία τους. Δεδομένου, όμως, ότι σύμφωνα με την εξελικτική ψυχολογία τα στάδια ανάπτυξης (γνωστικής, συναισθηματικής, ηθικής, κοινωνικής) του ατόμου είναι περισσότερα των δύο, είναι αναγκαίο κατά την οριοθέτηση μιας ομάδας-στόχου και κατά τη διαφοροποίηση της διδασκαλίας σ' ένα Τμήμα Ελληνόγλωσσης Εκπαίδευσης να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη η ηλικία (και άρα το στάδιο εξέλιξης) των μαθητών. Το κριτήριο αυτό συναρτάται άμεσα με τη δόμηση των Προγραμμάτων Σπουδών και του εκπαιδευτικού υλικού σε μαθησιακά επίπεδα (βλ. κεφ. 4.2.3).

Ως προς το ε): Κοινωνικοπολιτισμικό κριτήριο

Αν δεχθούμε ότι οι κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις των μαθητών, συμπεριλαμβανομένων και των *γλωσσικών προϋποθέσεων*, είναι προϊόν των οικογενειακών και λοιπών περιβαλλοντικών συνθηκών κοινωνικοποίησης του ατόμου, τότε είναι προφανές ότι στο *κοινωνικοπολιτισμικό κριτήριο*, το *εθνοτικό* και το *γεωγραφικό κριτήριο* επικαλύπτονται.

Εξετάζοντας κανείς συγκριτικά τις ελληνικές παροικίες στις διάφορες χώρες, και ιδιαίτερα τους μαθητές ελληνικής καταγωγής σ' αυτές, διαπιστώνει πολλά κοινά κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία, τα οποία σχετικοποιούν σε μεγάλο βαθμό τη γεωγραφική διάσταση.

Οι παροικίες που δημιουργήθηκαν, για παράδειγμα, μέσα από τη μεταπολεμική μετανάστευση στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα (μεταναστευτική Διασπορά) παρουσιάζουν πάρα πολλά κοινά οικονομικά, κοινωνικοπολιτισμικά και πολιτικά στοιχεία.

Οι διαστάσεις που εξετάστηκαν μέχρι τώρα (εθνοτική, θεσμική, γεωγραφική, κοινωνικοπολιτισμική), αποτελούν το πλαίσιο, το περιβάλλον εντός του οποίου λαμβάνει χώρα η κοινωνικοποίηση του ατόμου.

Επειδή, όμως, η *ταυτότητα* του ατόμου διαμορφώνεται μέσα από την ενεργό αλληλεπίδρασή του με το περιβάλλον του και μέσα από την εσωτερίκευση στοιχείων (αξιών, στάσεων, συμπε-

**Το παιδί ως
εξελισσόμενη
οντότητα**

**Κοινωνικοπολι-
τισμικές συνθήκες,
προϋποθέσεις
και ανάγκες των
μαθητών**

Ο κόσμος ως αντικειμενική και ως εσωτερικευμένη υποκειμενική πραγματικότητα

ριφορών) αυτού του περιβάλλοντος, τις παραπάνω διαστάσεις δεν τις συναντάμε μόνο ως μια αντικειμενική, έξω από το άτομο, πραγματικότητα, αλλά και ως υποκειμενική πραγματικότητα, βιωμένη και εσωτερικευμένη από το άτομο στα πλαίσια της οντογένεσής του.

Το άτομο εσωτερικεύει τον κόσμο και μ' αυτή την έννοια οι αντικειμενικές συνθήκες κοινωνικοποίησης του ατόμου ενυπάρχουν και μέσα στο άτομο και εκφράζονται απ' αυτό ως εθνοπολιτισμική συνείδηση, κοινωνική συνείδηση, στάσεις, γνώσεις, προσδοκίες, προσανατολισμοί, δεξιότητες.

Ως προς το στ): Παιδαγωγικό κριτήριο

Το παραπάνω γεγονός καθιστά δυνατή μια παιδαγωγική προσέγγιση και οριοθέτηση των ομάδων-στόχων, δηλαδή μια θέαση των παραπάνω από τη σκοπιά του παιδιού.

Παιδαγωγική προσέγγιση

Παιδαγωγική προσέγγιση και οριοθέτηση στη συγκεκριμένη περίπτωση σημαίνει, ότι αφετηρία είναι το άτομο με το συγκεκριμένο στάδιο γνωστικής και ψυχοσυναισθηματικής εξέλιξης του, με τις κοινωνικοπολιτισμικές, γλωσσικές και μαθησιακές προϋποθέσεις του, τις ανάγκες και τις προσδοκίες του, και στόχος είναι ο εμπλουτισμός του με ελληνογενή πολιτισμικά στοιχεία και γλωσσικές δεξιότητες.

3.2.2 Ομάδες – στόχοι

Διαφοροποιώντας το παιδαγωγικό κριτήριο σε δύο σκέλη, στο εθνοπολιτισμικό και στο γλωσσικό, και συνδυάζοντάς το με το θεσμικό κριτήριο καθώς και με το ηλικιακό (εξελικτικό), καταλήγουμε στην οριοθέτηση των ακόλουθων ομάδων-στόχων:

Ομάδες στόχοι:

Ομάδες-στόχοι

1. Ομοεθνείς μαθητές της προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας με έστω περιορισμένη επικοινωνιακή επάρκεια στην Ελληνική.
2. Ομοεθνείς μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με περιορισμένη επικοινωνιακή επάρκεια στην Ελληνική.
3. Ομοεθνείς μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης χωρίς καθόλου γλωσσικές και με ελάχιστες ή «καθόλου» ελληνογενείς πολιτισμικές προϋποθέσεις.
4. Αλλοεθνείς – αλλόγλωσσοι μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που μαθαίνουν την Ελληνική (βλ. επίσης κεφ. 4.1).

Συγκρίνοντας κανείς τις ομάδες 3 και 4 θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι από παιδαγωγικής και διδακτικής απόψεως δεν έχει νόημα μια διαφοροποίηση μεταξύ τους, και ότι και στις δύο περιπτώσεις η Ελληνική θα πρέπει να προσφέρεται ως Ξένη Γλώσσα.

Μια τέτοια επιχειρηματολογία ισχύει σ' ό,τι αφορά τη μεθοδολογία, όμως παραβλέπει ότι οι παραπάνω δύο ομάδες μαθητών διαφοροποιούνται τουλάχιστον ως προς την πρόσληψη της Ελληνικής.

Για τον ελληνικής καταγωγής μαθητή το πιθανότερο είναι ότι η Ελληνική δεν προσλαμβάνεται και δεν αφομοιώνεται μόνο ως επικοινωνιακό μέσο, αλλά και ως πολιτισμικό χαρακτηριστικό

στοιχείο της παροικίας του και ως συνθετικό στοιχείο της δικής του εθνοπολιτισμικής προέλευσης και ταυτότητας.

Αντίθετα, ο αλλοεθνής την προσλαμβάνει ως επικοινωνιακό μέσο και ως στοιχείο πολιτισμικού εμπλουτισμού. Αυτό σημαίνει ότι η μεθοδολογία διδασκαλίας της Ελληνικής στις ομάδες-στόχους 3 και 4 μπορεί να είναι η ίδια, αλλά η στοχοθεσία της διαφοροποιείται εκ των πραγμάτων.

Οι παραπάνω ομάδες-στόχοι εμφανίζονται λίγο ως πολύ σ' όλες τις χώρες διαμονής. Ποια απ' αυτές τις ομάδες είναι πληθυσμιακά η κυρίαρχη, εξαρτάται κυρίως από την ιστορική εξέλιξη των παροικιών σε κάθε χώρα, την εκπαιδευτική πολιτική της κάθε χώρας διαμονής και φυσικά τις εκάστοτε συνθήκες κοινωνικοποίησης του ατόμου. Σε χώρες, για παράδειγμα, που δεν έχουν εντάξει την Ελληνική στο «κανονικό» σχολικό τους πρόγραμμα, δεν εμφανίζεται η τέταρτη ομάδα-στόχος. Από την άλλη θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι τα όρια μεταξύ των ομάδων δεν είναι απόλυτα, αλλά ρευστά.

Το γεγονός ωστόσο ότι οι παραπάνω ομάδες-στόχοι εμφανίζονται λίγο ως πολύ σ' όλες τις χώρες διαμονής δίδει τη δυνατότητα, να ληφθούν ως βάση για την κατάρτιση των Προγραμμάτων Σπουδών, και του αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού, οι ομάδες-στόχοι και όχι οι χώρες διαμονής (γεωγραφικό κριτήριο).

Αντιμετωπίζοντας μεθοδολογικά τις ομάδες 3 και 4 ως μια ομάδα-στόχο καταρτίστηκαν, λοιπόν, τρία Προγράμματα Σπουδών για τη Γλώσσα και ένα Πρόγραμμα Σπουδών για τα Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού, καθώς και τέσσερις σειρές εκπαιδευτικού υλικού για:

1. τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας (ΕΔΓ) στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση,
2. τη διδασκαλία της ΕΔΓ σε Ταχύρρυθμα Τμήματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση,
3. τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση,
4. τη διδασκαλία Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Στις ενότητες του κεφαλαίου 4 γίνεται αναλυτικότερη αναφορά τόσο στα χαρακτηριστικά των ομάδων-στόχων όσο και στα Προγράμματα Σπουδών και στο αντίστοιχο εκπαιδευτικό υλικό.

Βασικές διαφορές μεταξύ ομοεθνών και αλλοεθνών μαθητών

Ομάδες-στόχοι, γεωγραφική, ιστορική και θεσμική διάσταση

Σειρές εκπαιδευτικού υλικού

A4 Ομάδες-στόχοι, Προγράμματα Σπουδών και οργάνωση του εκπαιδευτικού υλικού

4.1 Κύρια χαρακτηριστικά των ομάδων-στόχων και η διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης και Ξένης Γλώσσας

Οι ομάδες-στόχοι που οριοθετήθηκαν βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων στο προηγούμενο κεφάλαιο, 3.2.2 παρουσιάζουν διαφοροποιημένα κοινωνικοπολιτισμικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά, τα οποία μπορούν να περιγραφούν με βάση τις ακόλουθες κατηγορίες.

1. Κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις
  - 1.1. Οικογενειακή βιογραφία
    - 1.1.1 γενιά της οικογένειας,
    - 1.1.2 εθνοτική σύνθεση της οικογένειας,
    - 1.1.3 ένταξη της οικογένειας στην παροικία και την κοινωνία διαμονής,
    - 1.1.4 μορφωτικό επίπεδο και επάγγελμα γονέων,
    - 1.1.5 μελλοντικοί προσανατολισμοί της οικογένειας,
    - 1.1.6 ενδοοικογενειακή επικοινωνία.
  - 1.2. Ατομική βιογραφία
    - 1.2.1 σχολική βιογραφία μαθητή,
    - 1.2.2 στάσεις, προσδοκίες, κίνητρα,
    - 1.2.3 κοινωνικοπολιτισμικές δεξιότητες και γνώσεις.
2. Γλωσσικές προϋποθέσεις
  - 2.1. ακρόαση / κατανόηση προφορικού λόγου,
  - 2.2. ομιλία / παραγωγή προφορικού λόγου,
  - 2.3. ανάγνωση / κατανόηση γραπτού λόγου,
  - 2.4. γραφή / παραγωγή γραπτού λόγου.

Τα κύρια κοινωνικοπολιτισμικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά των ομάδων-στόχων μπορεί να σκιαγραφηθούν ως ακολούθως:

Υπάρχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά των ομάδων-στόχων τα οποία σχετίζονται κυρίως με την ιστορική εξέλιξη της νεοελληνικής μετανάστευσης.

Αν εξαιρεθεί ο χώρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου υπάρχει μια ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων, στις λοιπές διασπορές και παροικίες σπανίζουν οι οικογένειες της πρώτης γενιάς.

Επίσης, αν εξαιρεθεί ο χώρος της Ευρώπης, στις λοιπές διασπορές και παροικίες δεν κυριαρχούν πλέον λογικές παλιννόστησης, αλλά μόνιμης διαμονής και άρα ένταξης στην κοινωνία διαμονής, με συνήθως παράλληλη οργάνωση και λειτουργία της παροικίας προς κάλυψη ιδιαίτερων κοινωνικοπολιτισμικών και ψυχολογικών αναγκών.

Οι διεθνοτικοί (μικτοί) γάμοι είναι πλέον σύνηθες φαινόμενο σ' όλες τις παροικίες. Από την

**Κύρια
χαρακτηριστικά
των ομάδων -
στόχων**

**Κοινά
χαρακτηριστικά
των ομάδων-
στόχων**

άλλη πλευρά, όλες οι οικογένειες που στέλνουν τα παιδιά τους σε κάποια μορφή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης διατηρούν κάποια σχέση με την παροικία και με την Ελλάδα.

Οι οικογένειες που έχουν απομακρυνθεί από την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό και δεν στέλνουν τα παιδιά τους σε κάποια μορφή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, δεν είναι εύκολα προσπελάσιμες και δεν είναι επαρκώς γνωστά τα κοινωνικοπολιτισμικά χαρακτηριστικά τους. Το αναμενόμενο εθνοπολιτισμικό χαρακτηριστικό στο μεγαλύτερο μέρος αυτών των οικογενειών είναι αυτό που οριοθετήσαμε ως *πολιτισμικό ελάχιστο*, το περιεχόμενο του οποίου, ωστόσο, μάλλον διαφοροποιείται από Διασπορά σε Διασπορά.

Παρά τα κοινά χαρακτηριστικά των ομάδων-στόχων υπάρχουν πολλές και σημαντικές διαφορές που θα μπορούσαν να περιγραφούν με βάση τις κατηγορίες που προαναφέρθηκαν.

Πρώτη και δεύτερη ομάδα-στόχος

Οι μαθητές της *πρώτης ομάδας* εξαρτώνται και ταυτίζονται με την οικογένεια τους λόγω της ηλικίας τους και του σταδίου ανάπτυξής τους. Οι οικογένειες αυτών των μαθητών, ακόμα και αν είναι εθνοτικά μικτές και ανήκουν στην τρίτη γενιά, διατηρούν σχέσεις με την οργανωμένη παροικία, έχουν συνείδηση της εθνοπολιτισμικής τους προέλευσης και συνήθως διατηρούν επαφές με την Ελλάδα.

Οι κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις αυτών των μαθητών συνοδεύονται κατά κανόνα από αρκετά συγχρονικά και διαπιστώσιμα στοιχεία. Ως προς την ελληνομάθεια υπάρχουν έστω και λίγοι μαθητές των οποίων τα γλωσσικά χαρακτηριστικά προσεγγίζουν εκείνα ενός φυσικού ομιλητή αντίστοιχης ηλικίας και κοινωνικής προέλευσης, αλλά υπάρχουν και μαθητές με πολύ περιορισμένες επικοινωνιακές δυνατότητες.

Ως προς τις γλωσσικές δεξιότητες της ακρόασης και της ομιλίας κατά κανόνα υπάρχει ένας τέτοιος βαθμός επάρκειας που, όταν η επικοινωνιακή κατάσταση υποστηρίζεται από το περιβάλλον, καθίσταται δυνατή μια ελληνόγλωσση επικοινωνία.

Δεν είναι όμως αναμενόμενο ότι οι μαθητές έχουν κατακτήσει τις βασικές δομές της Ελληνικής, όπως για παράδειγμα: συμφωνία άρθρου - γένους, χρήση ή μη χρήση του άρθρου, συμφωνία προσώπου αριθμού υποκειμένου και ρήματος, επιθέτου-ουσιαστικού, χρήση ή μη χρήση του υποκειμένου κ.λπ., τομείς που κατακτούν με φυσικό τρόπο οι συνομήλικοι τους στην Ελλάδα. Δεν πρόκειται, επομένως, για φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής, πράγμα που έχει επιπτώσεις στη μεθοδολογία της διδασκαλίας της.

Το λεξιλόγιό τους είναι συνήθως περιορισμένο και εξαντλείται σε θέματα που σχετίζονται με το οικείο οικογενειακό και παροικιακό περιβάλλον και με κάλυψη αναγκών της καθημερινότητας.

Ωστόσο, το γεγονός ότι η Ελληνική χρησιμοποιείται για κάλυψη επικοινωνιακών αναγκών στο οικείο περιβάλλον του μαθητή και συνδέεται με κοινωνικούς ρόλους, επιτρέπει την αντιμετώπισή της ως δεύτερης και όχι ως ξένης γλώσσας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται διδακτικά και μεθοδολογικά.

Η *δεύτερη ομάδα-στόχος* διαφοροποιείται από την πρώτη ηλικιακά- αναπτυξιακά και λιγότερο κοινωνικοπολιτισμικά και γλωσσικά. Βέβαια, ως προς τις γλωσσικές δεξιότητες της ανάγνωσης και της γραφής διαφοροποιείται από την πρώτη ομάδα όχι μόνο επειδή μπορεί να έχει πίσω της έναν αλφαριθμητικό στην Ελληνική, αλλά και επειδή λόγω του σταδίου ανάπτυξης και της σχολικής βιογραφίας της φέρει πολλές γνώσεις και δεξιότητες από την κύρια εκπαίδευση της χώρας διαμονής, οι οποίες είναι αξιοποιήσιμες και για την εκμάθηση της Ελληνικής. Ιδιαί-

Διαφορές μεταξύ των ομάδων-στόχων

Κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις

Γλωσσικές δεξιότητες και γλωσσικές δομές

Λεξιλόγιο

Η Ελληνική ως Δεύτερη Γλώσσα

τερα σ' αυτή την ομάδα μαθητών μπορούν να αξιοποιηθούν γνώσεις και δεξιότητες των μαθητών στη γλώσσα της χώρας υποδοχής / διαμονής – η οποία κατά κανόνα γίνεται πρώτη γλώσσα για το μαθητή – για την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας, της Ελληνικής.

Η δεύτερη ομάδα-στόχος αποτελείται κατά κανόνα από μαθητές της πρώτης ομάδας, οι οποίοι ξεκινούν να μαθαίνουν σε κάποιο απογευματινό ή Σαββατιανό Τμήμα την Ελληνική, στη συνέχεια όμως για διάφορους λόγους δε φοιτούν με συνέπεια ή διακόπτουν τη φοίτηση και επανέρχονται σε ηλικία δώδεκα ετών και άνω, επειδή ανακαλύπτουν ότι μπορούν να κατοχυρώσουν την Ελληνική ως μάθημα επιλογής για την εισαγωγή τους σε πανεπιστημιακές σχολές. Η ομάδα αυτή απαντάται, τουλάχιστον σ' αυτή τη χρονική συγκυρία, σε πολλές χώρες και είναι σχετικά πολυπληθής, γι' αυτό και κρίθηκε αναγκαία η παραγωγή ειδικού γλωσσικού υλικού γι' αυτή.

Οι μαθητές της πρώτης ομάδας στόχου διαθέτουν κατά κανόνα μια έστω περιορισμένη επικοινωνιακή επάρκεια όχι όμως και μια γλωσσική. Δηλαδή η Ελληνική μπορεί να χρησιμοποιείται ως μέσο επικοινωνίας, δεν λειτουργεί όμως και ως εργαλείο σκέψης και μάθησης⁴⁶.

Βασικός στόχος μιας εκπαιδευτικής παρέμβασης σ' αυτή την ομάδα – στόχο είναι, επομένως, η βελτίωση της επικοινωνιακής επάρκειας και η κατάκτηση της γλωσσικής.

Στη δεύτερη ομάδα - στόχο δεν υπάρχει γλωσσική επάρκεια στην ελληνική, η δε επικοινωνιακή είναι πολύ περιορισμένη. Γι' αυτό, εξάλλου, το γλωσσικό υλικό που απευθύνεται σ' αυτή την ομάδα-στόχο ξεκινά με το «επικοινωνιακά αναγκαίο και γραμματικά βασικό» υλικό (*Ελληνικά με την παρέα μου 1*), περνά από το «επικοινωνιακά κατάλληλο και γραμματικά επαρκές» υλικό (*Ελληνικά με την παρέα μου 2*), για να καταλήξει στο «γλωσσικά ακριβές» (*Ελληνικά από κοντά*)⁴⁷.

Όπως στην περίπτωση της πρώτης ομάδας, έτσι και στην περίπτωση της δεύτερης η εκμάθηση και η χρήση της Ελληνικής συνδέονται με εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανάγκες, με θεσμούς (π.χ. κατοχύρωση της Ελληνικής ως γνωστικό αντικείμενο για εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο) και κοινωνικούς ρόλους, και επομένως η Ελληνική λειτουργεί ως δεύτερη γλώσσα, δίπλα στην επίσημη γλώσσα της χώρας διαμονής.

Τρίτη και τέταρτη ομάδα-στόχος

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες δύο ομάδες-στόχους, στην τρίτη ομάδα-στόχο δεν υπάρχουν ούτε γλωσσικές δομές της Ελληνικής ούτε η ελάχιστη επικοινωνιακή επάρκεια.

Η ενδοοικογενειακή επικοινωνία στις περιπτώσεις αυτών των παιδιών είναι μονόγλωσση (στη γλώσσα της χώρας διαμονής) και επομένως η Ελληνική δεν συνδέεται με κοινωνικούς ρόλους

Η Ελληνική ως μέσο επικοινωνίας και ως εργαλείο σκέψης και μάθησης

Επικοινωνιακές ανάγκες, κοινωνικοί ρόλοι και η Ελληνική

⁴⁶ Οι όροι «μέσο επικοινωνίας» και «εργαλείο σκέψης / μάθησης» χρησιμοποιούνται κατ' αναλογία προς τους όρους «βασικές διαπροσωπικές επικοινωνιακές δεξιότητες» και «γνωστική / ακαδημαϊκή γλωσσική επάρκεια» του Cummins. Βλ. σχετικά: Cummins J. (1984a), *Bilingualism and Special Education: Issues in Assessment and Pedagogy*, Multilingual Matters, Clevedon., Cummins J. (1984b), *Wanted: A theoretical framework for relating language proficiency to academic achievement among bilingual students*. In C. Rivera (ed.) *Language Proficiency and Academic Achievement*. Multilingual Matters, Clevedon. Βλ. επίσης, Baker, Colin (1996²), *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism* Multilingual Matters, Clevedon, σελ. 151 κ.ε., και την ελληνική έκδοση: Baker Colin (2001), *Εισαγωγή στη Διγλωσσία και τη Δίγλωσση Εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα, σελ. 245κ.ε.

⁴⁷ Σχετικά με τη φιλοσοφία και μεθοδολογία αυτού του υλικού βλέπε: Κατσιμάλη Γ. και συνεργάτες: «*Ταχύρρυθμη διδασκαλία των Ελληνικών: Επίπεδα, σκοποθεσία, διδακτική προσέγγιση*» στο: Δαμανάκη Μ. (επιμ.) (2001): *Επίπεδα και Κριτήρια Διαπίστωσης/ Πιστοποίησης της Ελληνομάθειας*. Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο (σ.80-91), καθώς και στον παρόντα τόμο Μέρος Δεύτερο, κεφ. Β1.2.

ούτε καλύπτει επικοινωνιακές ανάγκες.

Το γεγονός ότι αυτοί οι μαθητές επιχειρούν να μάθουν Ελληνικά φοιτώντας σε κάποια μορφή ελληνόγλωσσας εκπαίδευσης οφείλεται σε διάφορους λόγους, που συναρτώνται είτε με την οικογενειακή βιογραφία, είτε με εξελίξεις στην παροικία και στην ευρύτερη κοινωνία διαμονής.

Παρατηρείται, για παράδειγμα, το εξής φαινόμενο: γονείς ελληνικής καταγωγής, δεύτερης και τρίτης γενιάς, οι οποίοι έχουν ενταχθεί επιτυχώς στην κοινωνία διαμονής και έχουν κατανοήσει τα πλεονεκτήματα της διγλωσσίας και της διαπολιτισμικότητας, να επιδιώκουν μια διγλώσση ή και τρίγλωσση εκπαίδευση για τα παιδιά τους. Από την άλλη πλευρά παρατηρείται και ένα είδος «αναβίωσης» της Ελληνικής κυρίως στις παραευξείνιες χώρες, λόγω των μεταψυχροπολεμικών εξελίξεων.

Ανεξάρτητα από τα κίνητρα και τις προθέσεις για την εκμάθηση της Ελληνικής, εκείνο που διαφοροποιεί τους μαθητές της τρίτης ομάδας-στόχου από την τέταρτη είναι τουλάχιστον η πρόσληψη της Ελληνικής.

Για τον ομογενή (ομοεθνή) μαθητή η Ελληνική αποτελεί συνθετικό στοιχείο της ταυτότητάς του και ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της παροικίας του, ενώ για τον αλλοεθνή αυτό δεν ισχύει.

Ο ομογενής μαθητής που διαθέτει έστω και ασυνείδητα τη συμβολική ελληνικότητα έχει μια άλλη συναισθηματική σχέση με την ελληνική γλώσσα και διαθέτει διαφορετικές στάσεις και μαθησιακά κίνητρα από τον αλλοεθνή. Ενδεικτικές για το σε πρώτη ματιά μη αναγνωρίσιμο «ελληνογενές πολιτισμικό κεφάλαιο» αυτής της ομάδας μαθητών είναι οι ακόλουθες φράσεις μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης⁴⁸:

We went to church and κοινώνησα.

I went to my γιαγιά house.

Η λέξη «κοινώνησα» συμβολίζει ένα άλλο θρησκευτικό κόσμο, δεν σημαίνει ότι το παιδί πήρε communion. Παραπέμπει σε άλλα πραγματολογικά στοιχεία, σε μια άλλη εκκλησιαστική κοινότητα με διαφορετικούς θρησκευτικούς κώδικες, αλλά και διαφορετικό γλωσσικό κώδικα. Τον τελευταίο δεν τον γνωρίζει ο μαθητής· χρησιμοποιεί όμως, ενδεχομένως μη συνειδητά, μια λέξη που παραπέμπει σ' αυτόν.

Από την άλλη, η «γιαγιά», δεν είναι η Oma ή η grandmother. Η «γιαγιά» συνδέεται με κοινωνικούς και πολιτισμικούς ρόλους που δεν εντάσσονται κατ' ανάγκη στο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της κυρίαρχης ομάδας στη χώρα διαμονής.

Δηλαδή, οι μαθητές της τρίτης ομάδας δεν διαθέτουν καμιά γλωσσική δεξιότητα στην Ελληνική και αδυνατούν να επικοινωνήσουν σ' αυτή. Εντούτοις, η Ελληνική έχει γι' αυτούς, έστω κι αν δεν τους είναι συνειδητό στην παιδική ηλικία, ένα *συμβολικό νόημα*. Αυτό το συμβολικό νόημα συνήθως το κατανοούν οι μη ελληνόφωνοι αλλά ελληνικής καταγωγής μαθητές την περίοδο της εφηβείας τους και χρησιμοποιούν συμβολικά, αλλά συνειδητά πλέον, κάποιες ελληνικές λέξεις για να σηματοδοτήσουν την ελληνικότητά τους (π.χ ...έλα ρε! ...μάγκας! ...παλικάρι!).

⁴⁸ Τις παραπάνω φράσεις, καθώς και άλλες που σχετίζονται με τον μικτό κώδικα ή με την εναλλαγή κώδικα των μαθητών ελληνόγλωσσας εκπαίδευσης στη Διασπορά κατέθεσαν γραπτώς οι ομογενείς δάσκαλοι που έλαβαν μέρος στο επιμορφωτικό σεμινάριο του Ιουλίου 2003 στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Βλ. επίσης Hatzidaki, A. (1994): *Ethnic Language Use Among Second - Generation Greek Immigrants in Brussels*, thesis Vrije Univesiteit Brussel.

Κίνητρα μάθησης της Ελληνικής

Το σε πρώτη ματιά μη αναγνωρίσιμο «ελληνογενές πολιτισμικό κεφάλαιο»

Συμβολικό νόημα της Ελληνικής

Ταυτότητα και εναλλαγή κώδικα

Εύκολα μπορεί κανείς να υποθέσει, ότι σ' αυτή την περίπτωση η εναλλαγή του κώδικα δεν σχετίζεται τόσο με τη γλωσσική ή μη γλωσσική επάρκεια του μαθητή στην Ελληνική, αλλά με την ανάγκη ή επιθυμία του να εκφράσει και να σηματοδοτήσει το ελληνογενές σκέλος της ταυτότητάς του, μέσα από την εναλλαγή του κώδικα.

Ομοεθνείς, αλλοεθνείς και διδασκαλία της Ελληνικής

Η διδασκαλία της Ελληνικής στην τρίτη και τέταρτη ομάδα-στόχο μπορεί, επομένως, να μη διαφοροποιείται μεθοδολογικά, διαφοροποιείται όμως εκ των πραγμάτων ως προς την απώτερη στοχοθεσία της και ως προς την πρόσληψή της από τον μαθητή και κατά συνέπεια και ως προς τα περιεχόμενά της.

Αυτή η διαφοροποίηση καθίσταται σαφέστερη, όταν διασυνδεθεί με την παροικιακή ζωή. Σε αντίθεση με τον αλλοεθνή μαθητή, ο ομοεθνής μπορεί, για παράδειγμα, να συμμετάσχει σε δραστηριότητες της παροικίας, να ενταχθεί σταδιακά σ' αυτή και να εξελιχθεί σε δραστήριο μέλος της.

Η Ελληνική ως Δεύτερη και ως Ξένη Γλώσσα

Αν δεχθεί κανείς ως κριτήρια για την οριοθέτηση μιας γλώσσας ως *δεύτερης* ή ως *ξένης*

α) τη σύνδεσή της με θεσμικούς και κοινωνικούς ρόλους

β) τις λειτουργίες της κυρίως σε σχέση με την κάλυψη επικοινωνιακών, κοινωνικών και ψυχολογικών αναγκών του ατόμου και της ομάδας⁴⁹ και

γ) τις κοινωνικοπολιτισμικές και γλωσσικές προϋποθέσεις (υπόβαθρο), καθώς και τη στάση των μαθητών έναντι της Ελληνικής,

τότε μπορεί να καταλήξει στις ακόλουθες διαπιστώσεις:

i. Στην περίπτωση της *τέταρτης ομάδας-στόχου* είναι σαφές ότι τα μέλη της δεν διαθέτουν ούτε ελληνογενείς κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις, ούτε γλωσσικές δεξιότητες. Επίσης δεν υπάρχει καταρχήν καμία διασύνδεση μεταξύ αυτών και κάποιων πιθανών θεσμικών και κοινωνικών ρόλων, από τη μια, και πιθανών επικοινωνιακών, κοινωνικών λειτουργιών της Ελληνικής από την άλλη. Στην περίπτωση των αλλοεθνών-αλλόγλωσσων δεν πληρούνται τα παραπάνω κριτήρια και, επομένως, η Ελληνική είναι γι' αυτούς *ξένη γλώσσα*.

ii. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση της *τρίτης ομάδας-στόχου* ως προς τα κριτήρια α) και β). Υπάρχει, ωστόσο, μια διαφοροποίηση ως προς το τρίτο κριτήριο (κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις). Αυτή η ομάδα μαθητών δεν φέρει μεν εμφανή, διαπιστώσιμα, ελληνογενή κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία, φέρει όμως αυτό που αποκαλέσαμε *πολιτισμικό ελάχιστο* και *συμβολική εθνοτικότητα* και με αυτή την έννοια η Ελληνική έχει γι' αυτούς έστω *συμβολικό νόημα*, γι' αυτό την προσλαμβάνουν διαφορετικά από τα μέλη της *τέταρτης ομάδας*.

iii. Σε αντίθεση με την *τέταρτη και τρίτη ομάδα*, στην περίπτωση της *πρώτης και της δεύτερης* πληρούνται λίγο έως πολύ και οι τρεις παραπάνω προϋποθέσεις, γι' αυτό η Ελληνική είναι γι' αυτούς *δεύτερη γλώσσα*.

Βέβαια τόσο οι *θεσμικοί και κοινωνικοί ρόλοι* όσο και οι *λειτουργίες* της Ελληνικής συνδέονται με την παροικία και εξαρτώνται από αυτή. Η Ελληνική λειτουργεί και, άρα, διδάσκεται κιόλας

Συμβολικό νόημα της Ελληνικής

⁴⁹ Σχετικά με τη σύνδεση της δεύτερης γλώσσας με θεσμικούς και κοινωνικούς ρόλους και τις σχετικές λειτουργίες της βλ. Ellis Rod (1996⁴), *The Study of Second Language Acquisition*, Oxford University Press, σελ. 11κ.ε.

ως *δεύτερη γλώσσα* στο βαθμό που υπάρχει και λειτουργεί μια *ελληνόγλωσση παροικία*, η οποία λόγω του οικονομικού, πολιτικού και πολιτιστικού κύρους της διεκδικεί στην κοινωνία υποδοχής κοινωνικοπολιτισμικούς χώρους στους οποίους να μπορεί να καλλιεργεί τις δικές της πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και να καλύπτει δικές της ιδιαίτερες κοινωνικοπολιτισμικές ανάγκες.

Σ' αυτή την ιστορική συγκυρία υπάρχουν ακόμη τέτοιες παροικίες και, άρα, υπάρχει και η ανάγκη διδασκαλίας της *Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας*.

Από τις παραπάνω αναλύσεις και ιδιαίτερα από το παράδειγμα της τρίτης ομάδας-στόχου προκύπτει ότι τα όρια μεταξύ της διδασκαλίας της Ελληνικής ως Δεύτερης και ως Ξένης Γλώσσας είναι αρκετά ρευστά. Η ρευστότητα αυτή δημιουργεί δυσκολίες στην κατάρτιση διαφοροποιημένων Προγραμμάτων Σπουδών για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης και ως Ξένης Γλώσσας. Έτσι, στο εκπαιδευτικό υλικό παρατηρείται το φαινόμενο, αυτό να λειτουργεί σε επίπεδο μεθοδολογίας στη λογική της ξένης γλώσσας και σε επίπεδο στοχοθεσίας και περιεχομένου στη λογική της δεύτερης, δηλαδή να είναι τα περιεχόμενά του κυρίως ελληνογενή.

Η μεθοδολογική προσπάθεια σύζευξης αλλά και διαφοροποίησης μεταξύ Ελληνικής ως Δεύτερης και ως Ξένης Γλώσσας φαίνεται μάλλον ευκρινέστερα στην περίπτωση του διδακτικού υλικού για τη διδασκαλία της Ελληνικής σε Ταχύρρυθμα Τμήματα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (βλέπε Μέρος Δεύτερο, κεφ. Β.1.2).

Συγκεκριάζοντας και με βάση το κριτήριο *εθνο- και κοινωνικο-πολιτισμικές προϋποθέσεις (υπόβαθρο)* οι φοιτούντες στις διάφορες μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης μπορούν να χωρισθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: σ' αυτούς που είναι φορείς ελληνογενών κοινωνικοπολιτισμικών στοιχείων και σ' εκείνους που δεν είναι.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν η πρώτη και η δεύτερη ομάδες-στόχοι, ενώ στη δεύτερη ανήκει η τέταρτη ομάδα-στόχος. Η τρίτη ομάδα-στόχος κινείται στις παρυφές της πρώτης κατηγορίας με την έννοια ότι δεν διαθέτει συγχρονικά, διαπιστώσιμα πολιτισμικά στοιχεία. Διαθέτει όμως κατά κανόνα αυτό που οριοθετήθηκε ως «*συμβολική ελληνικότητα*» ή αλλιώς ένα σε πρώτη ματιά μη αναγνωρίσιμο, αλλά παιδαγωγικά αξιοποιήσιμο *ελληνογενές πολιτισμικό κεφάλαιο*.

Αυτό σημαίνει ότι μπορεί κανείς να προϋποθέσει και στις τρεις ομάδες - στόχους μια «*εν δυνάμει διπολιτισμικότητα*», ενώ στις δύο πρώτες και κάποια μορφή διγλωσσίας, πράγμα που δεν ισχύει για την τέταρτη ομάδα - στόχο.

Με δεδομένο την «*εν δυνάμει διπολιτισμικότητα*» και με αφετηρία τον «*παιδαγωγικό κοινό τόπο*», ότι το σχολείο οφείλει να αποδέχεται το μαθητή όπως έρχεται από την οικογένεια του και τον κοινωνικοπολιτισμικό του περίγυρο, να αξιοποιεί κατάλληλα τις προϋποθέσεις που αυτός φέρει και να του δίδει την ευκαιρία να αναπτύξει όλες τις δυνατότητές του, μπορεί να υιοθετηθεί η ακόλουθη διδακτική μεθοδολογική αρχή για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση των τριών πρώτων ομάδων-στόχων: *αποδοχή και αξιοποίηση του διπολιτισμικού κεφαλαίου των μαθητών*.

4.2 Οργάνωση των Προγραμμάτων Σπουδών και του εκπαιδευτικού υλικού

Με βάση τις ομάδες-στόχους, όπως αυτές οριοθετήθηκαν στα κεφάλαια 3.2 και 4.1, καταρτίστηκαν τρία Προγράμματα Σπουδών για το γνωστικό αντικείμενο *Γλώσσα* και ένα Πρόγραμμα Σπουδών για το γνωστικό αντικείμενο *Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού*. Επίσης δημιουργήθηκαν τέσσερις σειρές εκπαιδευτικού υλικού.

Οργάνωση της παροικίας και λειτουργίες της Ελληνικής

Μεθοδολογία και περιεχόμενα του εκπαιδευτικού υλικού

Εν δυνάμει διπολιτισμικότητα

Διδακτική-μεθοδολογική αρχή

Πίνακας 4.2.1: Ομάδες-στόχοι, Προγράμματα Σπουδών και σειρές εκπαιδευτικού υλικού

Ομάδα-στόχος	Η Ελληνική ως Δεύτερη Γλώσσα		Η Ελληνική ως Ξένη Γλώσσα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση
	στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση	σε Ταχύρρυθμα Τμήματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση		
1 ^η ομάδα-στόχος	+			+
2 ^η ομάδα-στόχος	(+)	+		+
3 ^η ομάδα-στόχος		+	+	+
4 ^η ομάδα-στόχος			+	(+)

Ο πίνακας 4.2.1 δίνει μια οπτική εικόνα της αντιστοίχισης μεταξύ ομάδων-στόχων, Προγραμμάτων Σπουδών και σειρών εκπαιδευτικού υλικού. Ο σταυρός εντός παρενθέσεως σημαίνει ότι η συγκεκριμένη σειρά υλικού μπορεί να χρησιμοποιηθεί υπό προϋποθέσεις και γι' αυτή την ομάδα-στόχο.

Ο πίνακας 4.2.2 παρέχει μια οπτική εικόνα της σύνδεσης του γενικότερου Θεωρητικού Πλαισίου για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά (Μέρος Πρώτο στον παρόντα τόμο), των Προγραμμάτων Σπουδών και του αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού (Μέρος Δεύτερο).

Πίνακας 4.2.2: Σχηματική παρουσίαση της σύνδεσης του Θεωρητικού Πλαισίου, των Προγραμμάτων Σπουδών και των σειρών εκπαιδευτικού υλικού

4.2.1 Υλικό Ταυτότητας και Ετερότητας

Πίνακας 4.2.3: Η σχέση μεταξύ του Υλικού Ταυτότητας και Ετερότητας

	ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ				
	1	2	3	4	5
Γλωσσικό Υλικό Ετερότητας	Γλωσσικό Υλικό Ετερότητας (διαφοροποιημένο ανά χώρα)				
Διδακτικό Υλικό Ταυτότητας	Γλωσσικό Υλικό Ταυτότητας ή Κορμού (κοινό για όλους) Ιστορικοπολιτισμικό Υλικό Ταυτότητας ή Κορμού (κοινό για όλους)				
Ιστορικο - πολιτισμικό Υλικό Ετερότητας	Ιστορικοπολιτισμικό Υλικό Ετερότητας (διαφοροποιημένο ανά χώρα)				

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 4.2.3, η διαφοροποίηση του εκπαιδευτικού Υλικού σε Υλικό Κορμού ή Ταυτότητας και σε Υλικό Ετερότητας ισχύει τόσο για τη Γλώσσα όσο και για τα Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού.

Οι διάφορες σειρές εκπαιδευτικού υλικού, και ιδιαίτερα οι σειρές για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας και Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού αποτελούνται από το *Υλικό Κορμού* ή *Ταυτότητας* και από το *Υλικό Ετερότητας*, δηλαδή υλικό διαφοροποιημένο ανά χώρα.

Το *Υλικό Κορμού* ή *Ταυτότητας* είναι κοινό για όλους τους μαθητές και στοχεύει στη δημιουργία μιας κοινής πολιτισμικής βάσης που θα καθιστά δυνατή την επικοινωνία των διαφόρων ελληνικών διασπορών μεταξύ τους και με την Ελλάδα.

Το *Υλικό Ετερότητας*, αντίθετα, λαμβάνει υπόψη του τις ιδιαιτερότητες κάθε Διασποράς και κάθε χώρας διαμονής και στοχεύει στην κάλυψη των ειδικών αναγκών των μαθητών σε κάθε χώρα διαμονής.

Το ανά χώρα διαφοροποιημένο εκπαιδευτικό υλικό (Υλικό Ετερότητας) διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες:

α) *Υλικό Ετερότητας που συνδέεται άμεσα και συνοδεύει το Υλικό Κορμού.*

Πρόκειται για ένα δεύτερο Τετράδιο Δραστηριοτήτων, που συνοδεύει το γλωσσικό υλικό του Β' και Γ' επιπέδου για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας (σειρά Πράγματα και Γράμματα).

Τα συγκεκριμένα Τετράδια Δραστηριοτήτων αντλούν τα περιεχόμενά τους από τις αγγλόφωνες χώρες Αμερική, Καναδά, Αυστραλία, Βρετανία και τη Ν. Αφρική και συμπληρώνουν το υλικό κορμού με κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία απ' αυτές τις χώρες.

Επίσης στοχεύουν στην πραγμάτευση και εμπέδωση γλωσσικών φαινομένων που δημιουργούν δυσκολίες στους μαθητές, καθώς και στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου τους.

**Υλικό
Ταυτότητας και
Ετερότητας**

**Τρεις κατηγορίες
υλικού
ετερότητας**

β) *Υλικό Ετερότητας που λειτουργεί σε συνάρτηση με το Υλικό Κορμού, αλλά μπορεί να λειτουργήσει και ανεξάρτητα απ' αυτό.*

Πρόκειται για τα βιβλία της σειράς «*Από τη Ζωή των Ελλήνων της Διασποράς*» τα οποία καλύπτουν τους ακόλουθους τομείς της παροικιακής ιστορίας σε κάθε χώρα: *Εγκατάσταση των Ελλήνων σε κάθε χώρα, οικογενειακή ζωή-κατοικία, εκκλησία, εκπαίδευση, κοινότητες, αγορά-εργασία, παροικιακές οργανώσεις, ενημέρωση-επικοινωνία, γράμματα και τέχνες, πολιτική ζωή.*

Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται και το «*Ανθολόγιο της Διασποράς*», στο οποίο ανθολογούνται λογοτέχνες της ελληνικής Διασποράς από Αμερική, Καναδά, Αυστραλία, Ν. Αφρική, Γερμανία, Σουηδία, Βρετανία και τις παρευξείνιες χώρες και του οποίου η δόμηση αντικατοπτρίζει τη φιλοσοφία του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών*.

γ) *Εξειδικευμένο γλωσσικό υλικό για κάλυψη ειδικών αναγκών σε διάφορες χώρες.*

Σ' αυτή την κατηγορία εντάσσονται τα βιβλία «*Νέα Ελληνικά για το GCSE*», τα οποία ακολουθούν το Πρόγραμμα Σπουδών (syllabus) του Πανεπιστημίου του Λονδίνου για τις εξετάσεις του G.C.S.E⁵⁰, (General Certificate of Secondary Education).

Στην ίδια κατηγορία υλικού ανήκουν και τα βιβλία «*Ελληνικά, γιατί όχι;*», στα οποία χρησιμοποιείται η Αγγλική ως γλώσσα στήριξης, και που στοχεύουν στην κάλυψη των γλωσσικών αναγκών μαθητών μικτών Τμημάτων στο αυστραλιανό κρατικό σύστημα εκπαίδευσης, με βάση το syllabus LOTE (Language other than English).

Στην κατηγορία του εξειδικευμένου ανά χώρα αυτόνομου υλικού ανήκουν επίσης τα βιβλία της σειράς «*Μια φορά κι έναν καιρό 1-3*» (για τις παρευξείνιες χώρες) καθώς και το «*Ελληνο-ισπανικό – Ισπανο-ελληνικό Λεξικό*».

4.2.2. Εκπαιδευτικό υλικό σε ψηφιακή μορφή

Το εκπαιδευτικό υλικό σε ψηφιακή μορφή χωρίζεται στις ακόλουθες κατηγορίες.

α) *Συνοδευτικό ψηφιακό υλικό*

Πρόκειται για CD ήχου και για διαδραστικό λογισμικό που συνοδεύουν το έντυπο εκπαιδευτικό υλικό κάθε κατηγορίας και επιπέδου και λειτουργούν σε άμεση συνάρτηση μ' αυτό (π.χ. *Μιλώ και γράφω Ελληνικά*, δεύτερο επίπεδο της σειράς *Πράγματα και Γράμματα και Περιπέτειες στη Μυθοχώρα*, τρίτο επίπεδο της σειράς *Εμείς και οι Άλλοι*).

β) *Ανεξάρτητο ψηφιακό υλικό*

Σε αντίθεση προς το προηγούμενο ψηφιακό υλικό που συνοδεύει το έντυπο και συλλειτουργεί μ' αυτό, υπάρχει υλικό σε ψηφιακή μορφή που διασυνδέεται με το λοιπό εκπαιδευτικό υλικό, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί ανεξάρτητα από αυτό. Τέτοιο είναι για παράδειγμα το λογισμικό *Ο Διαγώρας στην Ολυμπία* και το τηλεοπτικό υλικό ΜΟΡΜΩ.

Το πρώτο είναι ένα διαδραστικό λογισμικό που εστιάζει σε ιστορικοπολιτισμικά στοιχεία με βάση τον Ολυμπισμό και τους Ολυμπιακούς Αγώνες, ενώ το δεύτερο αποτελείται από μια σειρά 15λεπτων τηλεοπτικών εκπομπών, που μπορούν να τρέξουν, σε μορφή DVD, και μέσω ηλε-

⁵⁰ Σχετικά με το πρόγραμμα και τις εξετάσεις του GCSE, βλ. Λουκά-Crann M: *Επίπεδα Ελληνομάθειας και οι εξετάσεις του GCSE: Η εμπειρία της Βρετανίας*, στο Δαμανάκης Μ. (επιμ.) (2001): *Επίπεδα και Κριτήρια Διαπίστωσης / Πιστοποίησης της Ελληνομάθειας*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ, Ρέθυμνο (σ. 51-67).

κτρονικού υπολογιστή και απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 5-7 ετών.

Σκοπός της σειράς ΜΟΡΜΩ είναι να φέρει τη νέα γενιά των παιδιών ελληνικής καταγωγής, αλλά και αλλοεθνή παιδιά σε μια πρώτη επαφή με την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό (πρώτα γλωσσικά και μουσικά ακούσματα, πρώτη επαφή με το ελληνικό αλφάβητο, πρώτη επαφή με την ελληνική παράδοση, με τη μυθολογία, τη μουσική κ.λπ.) και να καλλιεργήσει τις ακόλουθες τρεις δεξιότητες:

- α) κατανόηση του προφορικού λόγου (ακρόαση),
- β) παραγωγή προφορικού λόγου (ομιλία),
- γ) κατανόηση γραπτού λόγου (αναγνώριση γραμμμάτων, λέξεων, φράσεων).

4.2.3 Δόμηση του εκπαιδευτικού υλικού σε επίπεδα

Το εκπαιδευτικό υλικό, και ιδιαίτερα εκείνο του Κορμού, δομήθηκε σε επίπεδα με βάση παιδαγωγικά και θεσμικά κριτήρια.

Κάθε επίπεδο έχει μια βασική σκοποθεσία και καλύπτει, κατά κανόνα, δύο σχολικά έτη. Ο όρος «σχολική τάξη» χρησιμοποιείται για επικοινωνιακούς λόγους και όχι επειδή παίζει κάποιο ρόλο, δεδομένου ότι σχολικές τάξεις υπάρχουν μόνο στα Ημερήσια Σχολεία.

Στον πίνακα 4.2.4 παρουσιάζονται, ενδεικτικά, τα επίπεδα και η σκοποθεσία ανά επίπεδο για τα γνωστικά αντικείμενα *Ελληνική ως Δεύτερη Γλώσσα* (σειρά *Πράγματα και Γράμματα*) και *Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού* (σειρά *Εμείς και οι Άλλοι*), τα οποία και συνδέονται άμεσα μεταξύ τους, δεδομένου ότι η διδασκαλία της *Ελληνικής* και των *Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού* αντιμετωπίζονται όχι μόνο για οργανωτικούς λόγους και για οικονομία χρόνου, αλλά κυρίως για παιδαγωγικούς-διδασκτικούς λόγους, *ολιστικά*. Δηλαδή, το αντικείμενο της γλώσσας συνδέεται άμεσα με ιστορικοπολιτισμικά στοιχεία που αναφέρονται στην Ελλάδα και στην παροικία, και άρα μέσω της γλώσσας διδάσκονται και ιστορικοπολιτισμικά στοιχεία. Και αντίστροφα, μέσω του αντικειμένου *Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού* διδάσκεται γλώσσα, και μάλιστα εξοικειώνονται οι μαθητές μ' ένα συγκεκριμένο λεξιλόγιο (βλ. Πρόγραμμα Σπουδών για τη Διδασκαλία Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού στο δεύτερο μέρος του παρόντος τόμου, κεφ. Β3).

Η ολιστική προσέγγιση δεν αφορά, όμως, μόνο στα *Προγράμματα Σπουδών*, αλλά και στην κοινότητα και στο άτομο. Οι ελληνικές παροικίες αντιμετωπίζονται σε άμεση σχέση με την κοινωνία της χώρας διαμονής, δηλαδή ως μέρος, ή καλύτερα ως συνθετικό στοιχείο, των κατά κανόνα πολυπολιτισμικών κοινωνιών των χωρών διαμονής. Από την άλλη πλευρά, όμως, θεωρούνται και σε συνδυασμό με την Ελλάδα, τον ελλαδικό πολιτισμό, καθώς και με τη «συναισθηματική, ιδεολογική κοινότητα» των απανταχού Ελλήνων. Αυτή η ολιστική διδακτική προσέγγιση ανάγεται σε μια γενικότερη παιδαγωγική – κοινωνιολογική λογική, με βάση την οποία επιδιώχθηκε μια ολιστική προσέγγιση της διαδικασίας κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων της Διασποράς, στο κεφάλαιο 1 (βλ. πίνακα Α).

Από την άλλη πλευρά, το άτομο (ο μαθητής) αντιμετωπίζεται ως ολότητα, ως μια αδιαίρετη οντότητα η οποία συντίθεται τόσο από ελληνογενή κοινωνικοπολιτισμικά, γνωστικά και λοιπά στοιχεία όσο και από αντίστοιχα στοιχεία της κοινωνίας διαμονής⁵¹.

⁵¹ Σχετικά με την ολιστική προσέγγιση βλ. Genesee Fred (1997⁵), *Educating Second Language Children. The whole child, the whole curriculum, the whole community*, Cambridge University Press.

**Τηλεοπτικό
υλικό**

**Ολιστική
προσέγγιση των
Προγραμμάτων
Σπουδών**

**Ολιστική
προσέγγιση της
παροικίας**

**Ολιστική
προσέγγιση του
ατόμου**

Πίνακας 4.2.4: Επίπεδα παραγωγής διδακτικού υλικού για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας και Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού

ΗΛΙΚΙΑ	ΤΑΞΗ	ΕΠΙΠΕΔΟ	ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	ΙΣΤΟΡΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
6	Προδημοτική	ΠΡΩΤΟ:	Προαναγνωστικό - Αναγνωστικό	Το άτομο και η οικογένειά του (οικο-ιστορία)
7	1 ^η			
8	2 ^η			
9	3 ^η	ΔΕΥΤΕΡΟ:	Εμπέδωση της παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου	Το άτομο, η οικογένεια και ο άμεσος περίγυρός του (τοπο-ιστορία)
10	4 ^η			
11	5 ^η	ΤΡΙΤΟ:	Καλλιέργεια της παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου	Χώρα προέλευσης και παροικίες (κοινωνιο-και εθνο-ιστορία)
12	6 ^η			
13	7 ^η	ΤΕΤΑΡΤΟ:	Αυτόνομη παραγωγή γραπτού λόγου	Ελληνική και παροικιακή ιστορία (εθνο- και κοσμο-ιστορία)
14	8 ^η			
15	9 ^η			
16	10 ^η	ΠΕΜΠΤΟ:	Ενασχόληση με την ελληνική γλώσσα και γραμματεία	Ενασχόληση με την ιστορία και τον πολιτισμό της Ελλάδας και της ελληνικής διασποράς
17	11 ^η			
18	12 ^η			

Καταλήγοντας υπογραμμίζεται, λοιπόν, ότι καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε

**Εκπαιδευτική
πολυμορφία και
ποικιλία
εκπαιδευτικού
υλικού**

- στη θεσμική πολυμορφία,
- στην εθνοπολιτισμική ποικιλότητα,
- στη γλωσσική ετερογένεια και
- στις πολλαπλές μεταναστευτικές, οικογενειακές και ατομικές βιογραφίες

να δοθεί μια πολλαπλή απάντηση, μέσα από μια ποικιλία εκπαιδευτικού υλικού, από το οποίο θα επιλέγει ο εκπαιδευτικός αυτό που είναι κάθε φορά καταλληλότερο για τις ανάγκες των μαθητών του και το οποίο μπορεί να λειτουργήσει καλύτερα κάτω από τις συγκεκριμένες θεσμικές και οργανωτικές συνθήκες της διδασκαλίας του.

Για τη διάγνωση της ελληνομάθειας και των αναγκών των μαθητών, από πλευράς δασκάλου, είναι αναγκαίες δύο προϋποθέσεις: α) μια συνεχής και συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και β) κριτήρια διαπίστωσης της ελληνομάθειας.

Προς εκπλήρωση της δεύτερης προϋπόθεσης καταρτίστηκαν/ καταρτίζονται διαπιστωτικά κριτήρια, τα οποία εμπεριέχονται στα παραρτήματα του παρόντος τόμου για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά.

4.3 Σχολικός χρόνος και εκπαιδευτικό υλικό

Η πολυμορφία της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά και οι δύσκολες συνθήκες διδασκαλίας της Ελληνικής εκφράζονται και μέσα από τον εβδομαδιαίο διδακτικό χρόνο στις

διάφορες μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.

Στα *Απογευματινά και Σαββατιανά Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής* ο εβδομαδιαίος χρόνος κυμαίνεται μεταξύ 2 και 4 διδακτικών ωρών. Μόνο σε πολύ σπάνιες περιπτώσεις ο διδακτικός χρόνος ξεπερνά τις 4 ώρες και φτάνει συνήθως μέχρι τις 6.

Σ' αυτά τα χρονικά πλαίσια πρέπει να διδαχθούν τόσο η Γλώσσα όσο και τα Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού, και σ' ορισμένες περιπτώσεις και τα Θρησκευτικά.

Στα *Ημερήσια (Δίγλωσσα) Σχολεία* ο εβδομαδιαίος διδακτικός χρόνος, κατά κανόνα, δεν ξεπερνά τις 6 ώρες.

Σχολικός χρόνος

Με δεδομένα, λοιπόν:

α) τους παραπάνω διδακτικούς χρόνους και

β) ότι το σχολικό έτος διαρκεί 35 - 37 βδομάδες

λήφθηκε πρόνοια ώστε το *Γλωσσικό Διδακτικό Υλικό Κορμού* για κάθε έτος να καλύπτει 35 εβδομάδες επί 4 ώρες τη βδομάδα.

Το δε *Υλικό Κορμού* για τη διδασκαλία *Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού* καλύπτει τουλάχιστον 35 βδομάδες επί 2 ώρες τη βδομάδα.

Αν στο *Γλωσσικό και Ιστορικοπολιτισμικό Υλικό Κορμού* προστεθεί το υλικό σε ψηφιακή μορφή και το *Υλικό Ετερότητας*, τότε το μεν γλωσσικό υλικό υπερκαλύπτει τις 6 διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως, το δε ιστορικοπολιτισμικό τις 4.

Η ποικιλία του εκπαιδευτικού υλικού επιχειρεί, λοιπόν, να δώσει μια απάντηση και στα ζητήματα που προκύπτουν από την ετερογένεια της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και ως προς τον σχολικό χρόνο.

4.4 Ανοιχτά vs κλειστά, ανθρωποκεντρικά vs αντικειμενοκεντρικά Προγράμματα Σπουδών

Όπως αναφέρθηκε ήδη στο κεφάλαιο 4.2.3, στο πλαίσιο του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών* καταβλήθηκε προσπάθεια να δοθεί μια κατά το δυνατό *λειτουργική και αποδοτική παιδαγωγική – διδακτική απάντηση* στη *θεσμική πολυμορφία*, στην *εθνοπολιτισμική ποικιλότητα* στη *γλωσσική ετερογένεια* και στις *πολλαπλές μεταναστευτικές, οικογενειακές και ατομικές βιογραφίες*.

Η δεδομένη πολυμορφία στην ελληνική Διασπορά δεν αφήνει περιθώρια για τη σύνταξη ενός και μόνο Προγράμματος Σπουδών με σαφώς διατυπωμένους και ιεραρχημένους στόχους, με σαφώς διατεταγμένα μαθησιακά περιεχόμενα, με προκαθορισμένα μέσα και μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης και με συγκεκριμένα κριτήρια μέτρησης της αποτελεσματικότητας των διαφόρων μορφών ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά.

Τα *Προγράμματα Σπουδών* και το αντίστοιχο εκπαιδευτικό υλικό συντάχτηκαν με κύριο γνώμονα τις *προϋποθέσεις* (υπόβαθρο) και τις *ανάγκες των μαθητών* και όχι τα *γνωστικά* (σχολικά) *αντικείμενα*. Αυτό είχε ως φυσική συνέπεια στην ποικιλία των ομάδων - στόχων να αντιστοιχηθεί μια ποικιλία Προγραμμάτων Σπουδών και εκπαιδευτικού υλικού.

Εντούτοις υπήρξαν και αποκλίσεις απ' αυτόν τον κανόνα – όπως για παράδειγμα, στην περίπτωση του διδακτικού υλικού «Ελληνικά για το G.C.S.E» - οι οποίες επιβλήθηκαν εκ των πραγμάτων. Το εν λόγω υλικό δημιουργήθηκε με βάση τις αντικειμενικές απαιτήσεις των εξετάσεων για απόκτηση του *General Certificate of Secondary Education*, πράγμα που σημαίνει ότι, μια αλλαγή ή κατάργηση των εξετάσεων θα 'χει επιπτώσεις στη χρήση του. Αυτό, το αποκλίνον από

τον κανόνα, διδακτικό υλικό έχει βέβαια τη δική του πιλοτική αξία και μπορεί να προσφέρει χρήσιμες και μελλοντικά αξιοποιήσιμες εμπειρίες.

Από την άλλη συνέβαλε στην ανάσχεση της μείωσης του αριθμού των μαθητών που δηλώνονται γι' αυτές τις εξετάσεις.

**Τράπεζα
εκπαιδευτικού
υλικού**

Οι πολλαπλές σειρές εκπαιδευτικού υλικού λειτουργούν περισσότερο στη λογική μιας «Τράπεζας Εκπαιδευτικού Υλικού» από την οποία επιλέγει ο δάσκαλος εκείνο το υλικό που ανταποκρίνεται περισσότερο στις προϋποθέσεις και στις ανάγκες των μαθητών του.

**Μετατόπιση
ομάδων – στόχων
και εκπαιδευτικό
υλικό**

Έτσι μια ενδεχόμενη μετατόπιση του κέντρου βάρους του μαθητικού πληθυσμού προς την τρίτη ομάδα – στόχο μπορεί να αντιμετωπιστεί σε μεγάλο βαθμό μέσα από την ποικιλότητα του εκπαιδευτικού υλικού.

Η υιοθέτηση, λοιπόν, μιας ανθρωποκεντρικής προσέγγισης καθιστά δυνατή μια παιδαγωγική – διδακτική προσέγγιση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά, απαλλαγμένη σ' ένα βαθμό από τους καταναγκασμούς του αντικειμένου, των εξετάσεων και των επιδόσεων.

**Συμβολικό και
γνωστικό
επίπεδο
προσφοράς της
Ελληνικής**

Όπως υπογραμμίστηκε ήδη στο κεφάλαιο 2.1, η Ελληνική προσφέρεται στους ομογενείς τόσο σε *συμβολικό επίπεδο* (δηλαδή ως πολιτισμικό αγαθό και ως εμπλουτιστικό και συνθετικό στοιχείο της εθνοπολιτισμικής τους ταυτότητας) όσο και σε *γνωστικό επίπεδο* (δηλαδή, ως γλωσσικό σύστημα και άρα και ως μέσο επικοινωνίας και μάθησης).

Μια ομάδα οικογενειών και μαθητών αρκούνται στο *συμβολικό επίπεδο* και δεν στοχεύουν στην κατάκτηση *γλωσσικής επάρκειας* στην Ελληνική. Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά οφείλει να έχει χώρο και γι' αυτούς.

Β1.2 Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας σε Ταχύρρυθμα Τμήματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Σειρά υλικού:	<i>Ελληνικά με την παρέα μου I, II και Ελληνικά από κοντά</i>
Ομάδα-στόχος:	2 ^η : Ομοεθνείς μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με περιορισμένη επικοινωνιακή επάρκεια στην Ελληνική.
Ηλικία μαθητών:	12 – 16 ετών
Βαθμίδα εκπαίδευσης:	Δευτεροβάθμια
Μορφή εκπαίδευσης:	Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής (ενταγμένα, απογευματινά, Σαββατιανά), Κανονικές Τάξεις με ελληνογλωσσους ή και αλλόγλωσσους μαθητές.
Διάρκεια σπουδών:	3 έτη x 4 ώρες εβδομαδιαίως
Χώρα διαμονής:	Όλες
Επίπεδα υλικού:	Τρία (3) 1^ο επίπεδο: Επικοινωνιακά αναγκαίο και γραμματικά βασικό. 2^ο επίπεδο: Επικοινωνιακά κατάλληλο και γραμματικά επαρκές. 3^ο επίπεδο: Γλωσσικά ακριβές.

1.2.1 Μεθοδολογικές επισημάνσεις

1.2.1.1 Εισαγωγικές επισημάνσεις

Σκοπός της διδασκαλίας της Ελληνικής ως Δεύτερης ή Ξένης είναι να καταστούν οι μαθητές επαρκείς χρήστες της γλώσσας σε προφορικό και γραπτό λόγο.

Ειδικότεροι στόχοι της μεθοδικής διδασκαλίας της Νέας Ελληνικής σε τυπικό περιβάλλον τάξης (εμπρόθετη μάθηση) είναι:

- να αναπτύξουν οι μαθητές τις βασικές γλωσσικές δεξιότητες (ακρόαση/κατανόηση, ανάγνωση/κατανόηση, παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου) στα ελληνικά,
- να καλλιεργήσουν οι μαθητές το λεξιλόγιό τους,
- να οδηγηθούν σε αποτελεσματική επικοινωνία σε προφορικό και γραπτό λόγο,
- να συνδέσουν τα πολιτισμικά στοιχεία με τα συναφή γλωσσικά στοιχεία στα ελληνικά,
- να επιτύχουν οι μαθητές αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση σε σχέση με το επίπεδο γλωσσομάθειάς τους και τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες.

Το Πρόγραμμα λαμβάνει υπόψη τις ακόλουθες παραμέτρους:

- 1) το διαθέσιμο χρόνο διδασκαλίας της γλώσσας στις χώρες υποδοχής,
- 2) την πολιτική των χωρών υποδοχής για τη διδασκαλία των ελληνικών,
- 3) το θεσμικό πλαίσιο εντός του οποίου διδάσκεται η ελληνική γλώσσα (απογευματινά, σαββατιανά, ενταγμένα τμήματα),
- 4) τα γλωσσικά χαρακτηριστικά των μαθητών, όσον αφορά την ελληνική γλώσσα αλλά και τη γλώσσα που ομιλείται στη χώρα διαμονής,
- 5) τα εσωτερικά (συναισθηματικά) και εξωτερικά (χρηστικά) κίνητρα των μαθητών για την παρακολούθηση των μαθημάτων των ελληνικών,
- 6) την ηλικία, τη γνωστική εξέλιξη και τα ενδιαφέροντα των μαθητών,
- 7) τη δομή της γλώσσας που κυριαρχεί στη χώρα διαμονής (αγγλικά, γερμανικά, ρώσικα κ.λπ.)

Οι άξονες στους οποίους διαρθρώνεται το Πρόγραμμα Σπουδών είναι:

- 1) τα περιβάλλοντα (κοινωνικοί χώροι) χρήσης της ελληνικής (οικογένεια, παροικιακές εκδηλώσεις, σχολείο κ.λπ.),
- 2) τα επίπεδα ελληνομάθειας των μαθητών (αρχάριοι, ενδιάμεσοι, προχωρημένοι),
- 3) η στοχοθεσία-φιλοσοφία του Προγράμματος Σπουδών ανά επίπεδο γλωσσομάθειας,
- 4) το γλωσσικό περιεχόμενο (γλωσσικά στοιχεία και λεξιλόγιο) ανά επίπεδο,
- 5) η έμφαση της διδασκαλίας ανά επίπεδο ως προς τη μορφή του κώδικα (προφορικός, γραπτός λόγος) και ως προς το περιεχόμενο (γλωσσικό και θεματικό),
- 6) η αρμονική διαπλοκή των γλωσσικών στοιχείων με τις κατάλληλες θεματικές, οι οποίες υλοποιούν το λεξιλόγιο ανά περίπτωση επικοινωνίας.

Οι παραπάνω άξονες αντανakλώνται στα διδακτικά υλικά τα οποία δημιουργούνται για την εκάστοτε ομάδα-στόχο. Το σημείο συνάντησης όλων των μορφών διδασκαλίας, με οποιοδήποτε Πρόγραμμα Σπουδών, εντοπίζεται στο ότι το περιεχόμενο της διδασκαλίας είναι κοινό, δηλαδή η νεοελληνική γλώσσα.

Ο εκπαιδευτικός με αφετηρία το θεωρητικό του υπόβαθρο, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των μαθητών και τις συνθήκες διδασκαλίας, προσαρμόζει το διδακτικό του υλικό κατά περίπτωση, επιλέγοντας την καταλληλότερη μεθοδολογία, αξιοποιώντας τα διαθέσιμα διδακτικά υλικά και δίνοντας έμφαση κάθε φορά στον ειδικότερο στόχο της διδασκαλίας.

1.2.1.2 Ταχύρρυθμη προσέγγιση

Με βάση τις διαθέσιμες διδακτικές ώρες εβδομαδιαία στο εξωτερικό (35-37 εβδομάδες X 4 ώρες X 3 χρόνια κατά μέσο όρο) και το γεγονός ότι οι έφηβοι μαθητές (12–16 ετών) έχουν περιορισμένο χρόνο για τα ελληνικά και περιορισμένες και μη συστηματικές γνώσεις, κυρίως προφορικού λόγου, προτείνεται για τη συγκεκριμένη ομάδα-στόχο ένα ταχύρρυθμο πρόγραμμα που καλύπτει περίπου 200 ώρες διδασκαλίας.

Το εκπαιδευτικό υλικό που έχει παραχθεί, βασίστηκε στην ακόλουθη φιλοσοφία, ανά επίπεδο γλωσσολογίας:

Πρώτο επίπεδο (Ελληνικά με την Παρέα μου 1):

- Επικοινωνιακά αναγκαίο
- Γραμματικά βασικό
- Χρήση διαλογικών κειμένων

Δεύτερο επίπεδο (Ελληνικά με την παρέα μου 2):

- Επικοινωνιακά κατάλληλο
- Γραμματικά επαρκές
- Διεύρυνση στους τύπους κειμένων

Τρίτο επίπεδο (Ελληνικά από κοντά... 20 γλωσσικά μυστήρια για τον επιθεωρητή Σαχίνη... κι εσένα)

- Ακρίβεια
- Σπονδυλωτή δομή (μεμονωμένα φαινόμενα)
- Διορθωτική αγωγή (με βάση τα λάθη)

Συνολική θεώρηση της δομής της γλώσσας παρέχεται τέλος στο βιβλίο: «Κλειδιά της Ελληνικής Γραμματικής»

Η φιλοσοφία της συγκεκριμένης Παιδαγωγικής Γραμματικής συνίσταται στο:

- ότι θεωρεί ότι η δομή της γλώσσας είναι συνδυασμός μορφολογίας - σημασίας - χρήσης,
- ότι η δομή της γλώσσας αναδεικνύεται, αν γίνει αντιπαραθετική ανάλυση με άλλες γλώσσες, π.χ. Αγγλικά,

- ότι τα Νέα Ελληνικά διακρίνονται εν μέρει από κανονικότητες και εν μέρει από πληροφορίες στο λεξικό (Λεξικο-γραμματική),
- ότι οι σχέσεις συστατικών και κατηγοριών στη δομή πρότασης και τη σύνδεση των προτάσεων αποτελούν σημαίνοντα στοιχεία για την κατανόηση της γλώσσας.

1.2.1.3 Δόμηση Προγράμματος Σπουδών

Το Πρόγραμμα Σπουδών, για τη συγγραφή των συγκεκριμένων εγχειριδίων, δομείται λαμβάνοντας υπόψη τους παράγοντες:

α) Δομή της ελληνικής γλώσσας

Στο επίπεδο της Ονοματικής Φράσης, το άρθρο (οριστικό, αόριστο, μηδενικό) σε συνδυασμό με τις δεικτικές αντωνυμίες (*αυτός/εκείνος ο μαθητής* vs. *this/the student*) παρουσιάζεται τονισμένο επειδή αποτελεί χαρακτηριστικό της ΟΦ στα Ελληνικά. Επιχειρείται να συνδυαστεί με τις λειτουργίες του υποκειμένου και του αντικειμένου μέσα στην πρόταση η κατηγορία των πτώσεων (εκτός της κλητικής η οποία θεωρείται κειμενική).

Η μορφολογία ονόματος και ρήματος, ήδη από το πρώτο επίπεδο, συνδυασμένη με τη σημασία (ενεργητική/παθητική) αποτελεί το κεντρικό σημείο.

Το θέμα του τρόπου ενέργειας το οποίο θεωρείται λεξιλογικής φύσεως (οι μαθητές πρέπει να διαχωρίσουν τα *βλεπ-, ιδ-*) εφόσον τα ρηματικά αλλόμορφα που δηλώνουν συνεχή τρόπο ενέργειας και τέλειο τρόπο ενέργειας δεν προκύπτουν από κανόνα αλλά αποτελούν θέμα του λεξιλογίου. Επιλέχθηκε να ονομαστούν οι τύποι *-ώ/-όντας* επιρρηματικοί ρηματικοί τύποι για να διατηρηθεί η ρηματική προέλευση του τύπου και να περιοριστεί η ονοματική του φύση.

Οι λειτουργικές κατηγορίες σηματοδοτούν τη διάκριση γένους/αριθμού, ρηματικής ενέργειας, χρόνου και στάσης του ομιλητή και διαφοροποιούν την ελληνική γλώσσα από άλλες γλώσσες οι οποίες δεν υιοθετούν στον ίδιο βαθμό την εναλλαγή σε γραμματικά μορφήματα για να υποδηλώσουν τις λειτουργίες μέσα στη γλώσσα (π.χ. Αγγλικά).

Η επιλογή των διαλόγων / κειμένων και δραστηριοτήτων αντλείται από τον προφορικό λόγο (αυθεντικό ή όχι) έτσι ώστε να αντανακλά σχήματα που επαναλαμβάνονται στον προφορικό, διαλογικό λόγο (στρατηγικές έναρξης/λήξης διαλόγου, στρατηγικές συμφωνίας/διαφωνίας με το συνομιλητή) καθώς επίσης και διαφοροποίηση ύφους (επίσημο/ανεπίσημο). Τέλος, παρουσιάζονται δείγματα από τη λόγια παράδοση τα οποία έχουν πλέον ενσωματωθεί στο σύστημα της τρέχουσας δημοτικής και τα οποία διαφοροποιούν το ύφος του (προφορικού/γραπτού κειμένου) ανάλογα με τον αποδέκτη.

β) Θεματικές

Η επιλογή των θεματικών βασίζεται στα ενδιαφέροντα των εφήβων μαθητών και επιχειρείται αντιστοιχία των θεμάτων με το συχνόχρηστο σχετικό λεξιλόγιο στα ελληνικά. Παρουσιάζονται πραγματικές περιστάσεις επικοινωνίας στην Ελλάδα, χωρίς να αποσιωπάται η χρήση της γλώσσας στις χώρες διαμονής (οικογενειακές σχέσεις, εκδηλώσεις κ.λπ.).

γ) Τύποι κειμένων

Από τα διαλογικά κείμενα με καθημερινά θέματα, οι τύποι κειμένων εμπλουτίζονται βαθμιαία με κείμενα διαφημίσεων, αλληλογραφίας (ηλεκτρονικής και συμβατικής) λογοτεχνίας κ.λπ.

δ) Διαστρωμάτωση γλωσσικού περιεχομένου

Το γλωσσικό περιεχόμενο το οποίο καταγράφεται αναλυτικά ανά εγχειρίδιο διαστρωματώνεται σχηματικά ως ακολούθως:

ΕΠΙΠΕΔΑ		Αρχάριοι	Ενδιάμεσοι	Προχωρημένοι
ΒΙΒΛΙΑ		1 ^ο επίπεδο	2 ^ο επίπεδο	3 ^ο επίπεδο
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ				
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	Σύνδεση προφοράς/ακρόασης- γραφής/ανάγνωσης Επικοινωνία: Προφορικός-Γραπτός Λόγος Μορφολογία-Σύνταξη			
ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ- ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ				
ΤΥΠΟΙ ΚΕΙΜΕΝΩΝ				
ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ	Ερωτήσεις κατανόησης, δομικές ασκήσεις (αναγνώριση, μορφολογικός σηματισμός), παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου			

ε) Χρήση άλλης γλώσσας κατά τη διδασκαλία

Η χρήση της κυρίαρχης γλώσσας κατά τα αρχικά μαθήματα ελληνικών στο εξωτερικό είναι ίσως αναπόφευκτη σε τμήματα τα οποία έχουν σε μεγάλο ποσοστό μαθητές που δεν επικοινωνούν προφορικά στα ελληνικά (δεύτερης ή τρίτης γενιάς και αλλοεθνείς μαθητές). Αυτό διευκολύνει την ταχύτατη συνεννόηση διδάσκοντος και διδασκομένου και δεν αποθαρρύνει τους μαθητές που δεν κατανοούν τι πρέπει να κάνουν. Κάποια υλικά του προγράμματος Παιδεία Ομογενών (βλ. *Ελληνικά γιατί όχι;*) χρησιμοποιούν και τους δύο κώδικες (ελληνικά και κυρίαρχη γλώσσα) στις εντολές των δραστηριοτήτων, δεδομένου ότι οι γλωσσικές δομές που αποδίδουν το νόημα των εντολών είναι γλωσσικά απαιτητικές για το επίπεδο των αρχαρίων. Επιπλέον, δίνεται έτσι η δυνατότητα στο μαθητή να διακρίνει τα δύο αλφαβητικά συστήματα, να συγκρίνει δομές στις δύο γλώσσες, αλλά κυρίως διασφαλίζεται εκ μέρους του μαθητή η κατανόηση του στόχου της δραστηριότητας. Βαθμιαία ωστόσο θα πρέπει να επικρατήσει η γλώσσα που διδάσκεται (ελληνικά) τόσο στο λόγο του εκπαιδευτικού όσο και στο διδακτικό εγχειρίδιο. Η απόδοση του νέου λεξιλογίου στη γλώσσα του περιβάλλοντος των μαθητών γίνεται μόνο όταν δεν επαρκεί το υπάρχον λεξιλόγιο στα ελληνικά για να οριοθετήσει τη σημασία της άγνωστης λέξης.

στ) Μεθοδολογικές αρχές για το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού

Η διδακτική πράξη αποκτά υπόσταση από τη στιγμή που υπάρχει επικοινωνία και ουσιαστική συνεργασία ανάμεσα σε εκπαιδευτικό και μαθητή. Το μέσο γι' αυτή τη συνεργατική σχέση είναι το διδακτικό υλικό (εγχειρίδια, φάκελοι κ.λπ.). Άρα ο σκοπός της όποιας διδασκαλίας έχει περισσότερες ευκαιρίες να πετύχει, αν στηρίζεται σε φιλικό προς τους χρήστες υλικό. Ειδικότερα το εγχειρίδιο αποτελεί εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών, ακόμη και αν διατίθενται και υιοθετούνται άλλες προσεγγίσεις (αυτόνομη μάθηση, πολλαπλότητα υλικών, πολυμέσα κ.λπ.). Αυτό σημαίνει τα ακόλουθα:

1. Το υλικό κατευθύνεται από τις ανάγκες του μαθητή. Οι δραστηριότητες σχετίζονται με τα πράγματα που καλείται ο μαθητής να κάνει σε πραγματικές συνθήκες επικοινωνίας.
2. Το γλωσσικό υλικό αντλείται από τα ελληνικά που χρησιμοποιούνται σήμερα. Όπου είναι δυνατόν είναι αυθεντικό. Όσο ανεβαίνει το επίπεδο προχωράμε από διαλογικές φράσεις σε κείμενο. Παρέχονται ευκαιρίες να καταλάβουν οι μαθητές τις πολλαπλές λειτουργίες της γλώσσας. Στόχος είναι πάντοτε η γλωσσική επάρκεια του μαθητή. Οι μαθητές καλούνται να «πράξουν» αντί να μάθουν για τη γλώσσα.
3. Οι αρχές για τη μάθηση ανάλογα με το αναπτυξιακό στάδιο του μαθητή επίσης λαμβάνονται υπόψη.
4. Οι ενότητες είναι απαιτητικές, φορτωμένες σε ύλη λόγω σεβασμού στον ελάχιστο χρόνο διδασκαλίας ελληνικών ο οποίος πρέπει να αξιοποιηθεί όσο γίνεται περισσότερο. Παρέχεται η δυνατότητα για αξιολόγηση και αυτοαξιολόγηση με τις επαναληπτικές ασκήσεις.
5. Ο σχεδιασμός του ωρολογίου προγράμματος που υλοποιείται με ένα συναφές διδακτικό εγχειρίδιο και η αξιολόγηση των εγχειριδίων αποτελούν μέρος της δουλειάς του εκπαιδευτικού.

- 1.2.2 Πρώτο Επίπεδο:**
- Επικοινωνιακά αναγκαίο
  - Γραμματικά βασικό
  - Χρήση διαλογικών κειμένων

Αλφαριθμητικός	- Βασικά στοιχεία προφοράς/ ακρόασης, γραφής/ ανάγνωσης	
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ
1. Κοινωνική ζωή: κοινωνικές επαφές / γνωριμίες	- έναρξη επικοινωνίας σε φιλικό περιβάλλον - ρωτάω το όνομα κάποιου - ρωτάω κάποιον τι κάνει/ πώς είναι - χαιρετώ επίσημα/ φιλικά	- ρήματα: είμαι (ενεστώτας) - άρνηση (όχι, δεν) - ερωτηματικά στοιχεία (τι, πώς)
2. Οικογένεια: οικογενειακό δένδρο /σχέσεις συγγένειας	- λέω τι κάνω τώρα /συνήθως - ρωτάω κάποιον με ποιον μένει - γράφω ένα γράμμα - μιλάω για την οικογένειά μου	- ρήματα: ενεστώτας (ενεργητική φωνή, α' συζυγία, οριστική) - το οριστικό άρθρο - κτητικές αντωνυμίες
3. Προσωπική και κοινωνική ζωή: διαπροσωπικές σχέσεις / συστάσεις	- συστήνω / συστήνομαι - λέω από πού είμαι και πού μένω - τοποθετώ γεγονότα στο χρόνο - γράφω μια πρόσκληση - φτιάχνω ένα πρόγραμμα	- προθέσεις (από, σε, με) + αιτιατική - αριθμητικά - αιτιατική του χρόνου (την Πέμπτη)
4. Στα καταστήματα: ψώνια	- έναρξη επικοινωνίας σε μη οικείο περιβάλλον (καταστήματα) - ρωτάω (ποιος, ποιον, από ποιον, τι, πού, πώς, πότε) - λεξιλόγιο: επαγγέλματα	- ουσιαστικά: αρσενικά, θηλυκά, ουδέτερα (ονομαστική/ αιτιατική, ενικός αριθμός) - ονομαστική/ υποκείμενο - αιτιατική/ αντικείμενο - φυσικό/ γραμματικό γένος - το αόριστο άρθρο
5. Στα καταστήματα: περιγραφή πραγμάτων	- περιγράφω αντικείμενα - λογοτεχνικό κείμενο (διασκευή) - λεξιλόγιο: χρώματα	- επίθετα: αρσενικά, θηλυκά, ουδέτερα (ονομαστική/ αιτιατική, ενικός αριθμός) - συμφωνία επιθέτου – ουσιαστικού - δομές κατηγορούμενου - ρήματα: ενεστώτας (ενεργητική φωνή, β' συζυγία, οριστική)
6. Αγορά: στο περίπτερο	- ζητάω κάτι - ρωτάω πόσο κάνει κάτι - λεξιλόγιο: προϊόντα / καταστήματα	- ουσιαστικά: αρσενικά, θηλυκά, ουδέτερα (ονομαστική/ αιτιατική, πληθυντικός αριθμός) - αριθμητικά

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ
7. Προσωπική και κοινωνική ζωή: παρέες ομηλικών, ελεύθερος χρόνος	<ul style="list-style-type: none"> - προτείνω δραστηριότητες/ δέχομαι, αρνούμαι μια πρόσκληση - εντάσσω τον εαυτό μου στον χώρο/ τοποθετώ αντικείμενα στον χώρο 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα: λέω, ακούω, πάω, κλαίω, φταίω, τρώω (ενεστώτας) - ρήματα: ενεστώτας (μέση φωνή, α' συζυγία, οριστική) - η διαφορά ενεργητικής/ μέσης φωνής - η δομή επίρρημα + πρόθεση + ουσιαστικό για δήλωση σχέσεων στο χώρο
8. Σχολείο - σχολικά αντικείμενα	<ul style="list-style-type: none"> - περιγράφω πρόσωπα και πράγματα - ταυτίζω αντικείμενα και πρόσωπα μέσα από την περιγραφή - λεξιλόγιο: το σώμα και το πρόσωπο 	<ul style="list-style-type: none"> - επίθετα (ονομαστική/ αιτιατική, πληθυντικός αριθμός)
9. Σχολική ζωή - συμμαθητές και φιλικά πρόσωπα	<ul style="list-style-type: none"> - ανακαλώ πρόσωπα (θυμάμαι) - εκφράζω συναισθήματα (φοβάμαι, λυπάμαι) - λεξιλόγιο: σχολείο-σπουδές 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα: θυμάμαι, κοιμάμαι, λυπάμαι, φοβάμαι (ενεστώτας, οριστική) - προσωπικές αντωνυμίες (ονομαστική/ υποκείμενο και αιτιατική/ άμεσο αντικείμενο)
10. Στο εστιατόριο: παραγγελίες	<ul style="list-style-type: none"> - παραγγέλνω και μιλάω για φαγητό - εκφράζω προτίμηση - γράφω μια συνταγή - παροιμίες 	<ul style="list-style-type: none"> - η δομή μου αρέσει.../μου αρέσουν... - ουσιαστικά/ επίθετα (γενική, ενικός και πληθυντικός αριθμός) - χρήση της γενικής
11. Προσωπική ζωή: ένα δυσάρεστο συμβάν	<ul style="list-style-type: none"> - μιλάω για το παρελθόν/ αφηγούμαι προσωπικές εμπειρίες 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα: αόριστος (ενεργητική φωνή, ομαλά/ ανώμαλα)
12. Προσωπική και κοινωνική ζωή: τηλεφώνημα μ' έναν /μια φίλο/η	<ul style="list-style-type: none"> - τηλεφωνική συνομιλία - κάνω σχέδια για το μέλλον - δίνω ευχές-ευχετήρια κάρτα 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα: μέλλοντας (ενεργητική φωνή, ομαλά/ ανώμαλα)
13. Προσωπική και κοινωνική ζωή: ελεύθερος χρόνος	<ul style="list-style-type: none"> - προτείνω (δέχομαι, αρνούμαι μια πρόταση), εκφράζω προτίμηση - καθημερινές ασχολίες/ αθλητισμός 	<ul style="list-style-type: none"> - προτασικά συμπληρώματα με να - αντωνυμίες –επιρρήματα σε αρνητικές/ ερωτηματικές προτάσεις
14. Οικογενειακή ζωή: στην τηλεόραση	<ul style="list-style-type: none"> - δίνω εντολές (με άμεσο ή έμμεσο τρόπο) - προσφωνώ κάποιον - διαφήμιση 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα: προστακτική (ενεργητική φωνή) /άρνηση στην προστακτική/ προσωπικές αντωνυμίες με προστακτική - ουσιαστικά: κλητική
15. Προσωπική και κοινωνική ζωή: κοινωνικές σχέσεις	<ul style="list-style-type: none"> - αναγνωρίζω και εκφράζω διαθέσεις μέσω του εντοπισμού - συμφωνώ/ διαφωνώ 	<ul style="list-style-type: none"> - διάταξη κύριων όρων στα νέα ελληνικά - ομαδοποίηση όρων στην πρόταση (Ονομαστική Φράση, Ρηματική Φράση, Προθετική Φράση) - συνδυαστικότητα των συντακτικών κατηγοριών

- 1.2.3 Δεύτερο Επίπεδο:**
- Επικοινωνιακά κατάλληλο
  - Γραμματικά επαρκές
  - Διεύρυνση στους τύπους κειμένων

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ
1. Καθημερινή ζωή: πρώτη μέρα στο σχολείο	<ul style="list-style-type: none"> - εκφραστικό λεξιλόγιο (επιφωνήματα) - επικοινωνιακοί δείκτες: <i>έλα τώρα, δε μου λες...</i> - <i>μήπως</i> vs. <i>ίσως</i> - λεξιλόγιο καθημερινής και σχολικής ζωής 	<ul style="list-style-type: none"> - μεσοπαθητική φωνή: ενεστώτας α' συζυγίας (<i>λέγομαι</i>) - αυτοπαθή ρήματα vs. ενεργητικά (<i>ντύνω / ντύνομαι</i>) - αποθετικά ρήματα (<i>χρειάζομαι</i>)
2. Προσωπική και κοινωνική ζωή: ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων	<ul style="list-style-type: none"> - εισαγωγή και κλείσιμο επιστολής σε τυπικό και ανεπίσημο ύφος - επικοινωνιακοί δείκτες: <i>ξέρεις τώρα...</i> - λεξιλόγιο: καιρός 	<ul style="list-style-type: none"> - μεσοπαθητική φωνή: ενεστώτας β' συζυγίας (<i>συναντιέμαι, θεωρούμαι</i>) - παθητικά ρήματα (<i>η γη φωτίζεται από τον ήλιο</i>) - αποθετικά ρήματα (<i>βαριέμαι</i>) - αλληλοπαθή ρήματα (<i>αγαπιέμαι</i>) - δεοντικός / δυνητικός ενεστώτας (<i>ο φραπέ πίνεται κρύος</i>)
3. Σχολείο: διαγώνισμα στη γεωμετρία	<ul style="list-style-type: none"> - επικοινωνιακοί δείκτες: <i>σιγά!, καλά...</i> - λεξιλόγιο μαθημάτων, εξετάσεων 	<ul style="list-style-type: none"> - ουδέτερα ουσιαστικά σε – ος (<i>λάθος, μέγεθος</i>) - θηλυκά ουσιαστικά σε –ση, –ξη, –ψη (<i>άσκηση, πράξη, σκέψη</i>) - επίθετα σε –υς, –ιά, –ύ (<i>παχύς, παχιά, παχύ, πολύς</i>) - παραγωγή επιρρημάτων από επίθετα (<i>καλά, βαθιά</i>) - περιφραστική και μονολεκτική σύγκριση (<i>πιο μεγάλος / μεγαλύτερος</i>)
4. Καθημερινή ζωή: τυχαία συμβάντα	<ul style="list-style-type: none"> - ευχετικές δομές: <i>ας γίνει κάτι να ...</i> - πηγές ενέργειας και αντικείμενα καθημερινής χρήσης - αρκτικόλεξα: <i>ΔΕΗ, ΟΤΕ...</i> - σχόλιο εφημερίδας 	<ul style="list-style-type: none"> - μεσοπαθητικός αόριστος: ανώμαλα ρήματα (<i>έγινα</i>)
5. Οικογενειακή ζωή: γάμος	<ul style="list-style-type: none"> - επικοινωνιακοί δείκτες: <i>πάντως, άσε που...</i> - λεξιλόγιο σχετικό με το γάμο - ευχές, παροιμίες - κείμενα: πρόσκληση, σχόλιο εφημερίδας 	<ul style="list-style-type: none"> - μεσοπαθητικός αόριστος: ομαλά ρήματα (<i>χτενίστηκα</i>) - μεσοπαθητικός μέλλοντας (<i>θα χτενιστώ</i>) - μεσοπαθητική υποτακτική (<i>να χτενιστώ</i>)

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ
6. Προσωπική ζωή: δίαιτα και άθληση	<ul style="list-style-type: none"> - σχεδιασμός προγράμματος (από αύριο θα ...) - λεξιλόγιο: διατροφή, δίαιτα, μαγείρεμα, σκεύη, υλικά 	<ul style="list-style-type: none"> - μη συνοπτικός τρόπος ενέργειας: μέλλοντας (θα τρώω, θα ασχολούμαι) - μη συνοπτικός τρόπος ενέργειας: υποτακτική (να τρώω, να ασχολούμαι) - σχετικά επιρρηματικά (κάθε μέρα, συνέχεια...)
7. Οικογενειακή ζωή: αναδρομή στο παρελθόν	<ul style="list-style-type: none"> - αφήγηση στο παρελθόν: συνθηκών, καταστάσεων, προϋποθέσεων - λεξιλόγιο ένδυσης - λογοτεχνικά κείμενα, ιστορία, μυθολογία 	<ul style="list-style-type: none"> - μη συνοπτικός τρόπος ενέργειας: παρατατικός ενεργητικής και μεσοπαθητικής φωνής (διάβαζα, χαιρόμουν (α))
8. Καθημερινή ζωή: στο γήπεδο	<ul style="list-style-type: none"> - έκφραση συμφωνίας – διαφωνίας (Μα τι λες; ...) - λεξιλόγιο, φράσεις, τραγούδι από το χώρο του αθλητισμού - ευχετική δομή: μακάρι να ... 	<ul style="list-style-type: none"> - υποθετικοί λόγοι
9. Οικογενειακή και κοινωνική ζωή: γενέθλια	<ul style="list-style-type: none"> - λεξιλόγιο των νέων - τυπικό και οικείο ύφος στον προφορικό λόγο - δοκίμιο 	<ul style="list-style-type: none"> - μονόπρωτα και δίπρωτα ρήματα: συμπληρώματα (μιλάω, δίνω) - ασθενείς τύποι προσωπικών αντωνυμιών σε θέση άμεσου και έμμεσου αντικειμένου (τον βλέπω, του δίνω) - σύνταξη ρημάτων με ψυχολογικό υποκείμενο (μου αρέσει, μου πάει...)
10. Κοινωνική και προσωπική ζωή: ελεύθερος χρόνος	<ul style="list-style-type: none"> - επικοινωνιακοί δείκτες: δε μου λες, μπα... - ελεύθερος χρόνος, δραστηριότητες - τηλεόραση - ερωτηματολόγιο 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα ελέγχου του τρόπου ενέργειας (αρχίζω να..., κοντεύω να...) - πλάγιος λόγος - θηλυκά σε – ος (η λεωφόρος) - μετακίνηση τόνου στα αρσενικά και θηλυκά σε – ος (άνθρωπος, είσοδος) και ουδέτερα σε – ο (άλογο) - γενική προσδιοριστική (συλλογή γραμματοσήμων)
11. Από τον κόσμο της εργασίας: βιογραφικό, συνέντευξη	<ul style="list-style-type: none"> - έκφραση εμπειριών - βιογραφικό σημείωμα - εύρεση εργασίας - δημοσιογραφικά επαγγέλματα 	<ul style="list-style-type: none"> - συντελικοί χρόνοι ενεργητικής και μεσοπαθητικής φωνής (έχω γράψει, έχω γραφτεί) - σχετικά επιρρηματικά (ποτέ, ακόμα...) - χρήση των συντελικών χρόνων στους υποθετικούς λόγους

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ
<p>12. Ταξίδια - διακοπές</p>	<ul style="list-style-type: none"> - μορφές τουρισμού, ταξίδια - πληροφοριακό κείμενο 	<ul style="list-style-type: none"> - το μπορώ στην έκφραση δυνατότητας και πιθανότητας (<i>μπορώ να πάω, μπορεί να πάω</i>) - το πρέπει στην έκφραση υποχρέωσης και ισχυρής πιθανότητας (<i>πρέπει να φύγει, πρέπει να έφυγε</i>) - ρήματα που συντάσσονται με <i>ότι, να, που</i>
<p>13. Από τον κόσμο της εργασίας: αγγελίες, δουλειές, επαγγέλματα</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ηλεκτρονική αλληλογραφία - αγγελίες - επαγγέλματα και επαγγελματικός προσανατολισμός - έκφραση εντολών 	<ul style="list-style-type: none"> - παραγωγή: επαγγελματικά ουσιαστικά (<i>εργάτης, εργάτρια...</i>) - ανισοσύλλαβα ουσιαστικά (<i>μπαμπάς, μαμά, καφές...</i>) - ανισοσύλλαβα επίθετα (<i>γκρινιάρης, γκρινιάρα, γκρινιάρικο</i>) - χρονικές προτάσεις: προτερόχρονο, υστερόχρονο, ταυτόχρονο
<p>14. Προσωπική και κοινωνική ζωή: αφήγηση ιστοριών τρόμου</p>	<ul style="list-style-type: none"> - αφήγηση στο παρελθόν: συμβάντα - λεξιλόγιο: συναισθήματα (<i>ευτυχισμένος, φοβισμένος...</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - επιρρηματικός ρηματικός τύπος / <i>ondas/</i> (<i>τρέχοντας, γελώντας</i>) - μετοχή μεσοπαθητικού παρακειμένου - ενδοιαστικές προτάσεις (<i>φοβάμαι μήπως / μην...</i>)
<p>15. Σχολική ζωή: σχολικό οικολογικό φεστιβάλ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - οικολογία - συμβουλές – συστάσεις (<i>να μην κόβεις</i>) - αφίσα 	<ul style="list-style-type: none"> - ουδέτερα ουσιαστικά σε <i>-ον, -ός, -σιμο</i> (<i>προϊόν, γεγονός, γράψιμο</i>) - μη συνοπτικός τρόπος ενέργειας: <i>υποτακτική/προστακτική</i> (<i>αγόραξε, να αγοράζεις</i>) - επίθετα σε <i>-ης, -ες</i> (<i>διεθνής, διεθνές</i>)
<p>Τι ξέρω για την Ελλάδα</p>	<p>Ελλάδα: στοιχεία ιστορίας και πολιτισμού</p>	<ul style="list-style-type: none"> - τακτικά αριθμητικά (<i>πρώτος</i>) - συντομογραφίες (<i>π.Χ., μ.Χ...</i>)

- 1.2.4 Τρίτο επίπεδο:**
- Ακρίβεια
  - Σπονδυλωτή δομή (μεμονωμένα φαινόμενα)
  - Διορθωτική αγωγή (με βάση τα λάθη)

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
<p>Ενότητες 1 – 4 Ιστορική ορθογραφία της Ελληνικής Στόχος των ενοτήτων είναι η συνειδητοποίηση από πλευράς των μαθητών ότι η ορθή γραφή κατευθύνεται από πληροφορίες που αφορούν:</p> <p>α) τη δόμηση των προτάσεων, β) συντακτικές λειτουργίες (υποκείμενο / αντικείμενο) και γ) τη συμφωνία υποκειμένου - ρήματος.</p>		
1. Τεχνολογία και διασκέδαση	<ul style="list-style-type: none"> • γραμματικές κατηγορίες: ρήμα – ουσιαστικό και διάκριση της λειτουργίας τους 	<ul style="list-style-type: none"> • γραφηματική διάκριση ομόηχων τύπων (ονοματικών και ρηματικών) με κριτήριο τις συντακτικές σχέσεις (<i>έχω λύσει/ έχω λύση για... βρίσκετε/ βρίσκεται</i>)
2. Συνάντηση πολιτισμών (φαγητό, ρούχα, συνήθειες)	<ul style="list-style-type: none"> • πρόταση: συμφωνία υποκειμένου- ρήματος (αριθμός, πρόσωπο) • ονοματική φράση: συμφωνία επιθέτου- ουσιαστικού (γένος, αριθμός, πτώση) 	<ul style="list-style-type: none"> • εναλλακτικές μορφές συμφωνίας στα πλαίσια της πρότασης: υποκείμενου- ρήματος (<i>μια παρέα παιδιών χορεύει/ χορεύουν</i>) • υποχρεωτικές μορφές συμφωνίας: υποκειμένου – κατηγορουμένου ως προς το γένος, αντικειμένου- κατηγορουμένου ως προς την πτώση (<i>προτιμώ τον αρακά κρύο</i>)
3. Γνωριμία με την αρχαιότητα	<ul style="list-style-type: none"> • κλιτική μορφολογία του <i>πολύς, πολλή, πολύ</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • χρήση του επιθέτου <i>πολύς</i> σε ποικίλα περιβάλλοντα • λειτουργία του <i>πολύ</i> (επίρρημα) διάκριση των: <i>πως/πώς, ότι/ό,τι, που/πού</i>
4. Χειρισμός προσωπικών ευθυνών	<ul style="list-style-type: none"> • μορφολογικές καταλήξεις ρημάτων και επιθέτων 	<ul style="list-style-type: none"> • ορθογραφική απόδοση συγκεκριμένων ρηματικών καταλήξεων (<i>-ίζω, -αίνω, -ώνω, -εύω</i>) • παραγωγή ουσιαστικών και επιθέτων από τις παραπάνω ομάδες ρημάτων

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
<p>Ενότητες 5 – 7 Ιδιαίτερα προβλήματα στην προφορά των νέων ελληνικών. Στόχος των εννοιών είναι: α) η ευαισθητοποίηση / άσκηση των μαθητών, μη φυσικών ομιλητών, στην εκφορά λέξεων / φράσεων, β) η επισήμανση και διόρθωση λανθασμένων γραφηματικών απεικονίσεων και γ) αντιστοιχία προφοράς - γραφής</p>		
5. Σχέδια για διασκέδαση	<ul style="list-style-type: none"> • προφορά των [j], [ç], [n] • συλλαβισμός 	<ul style="list-style-type: none"> • προφορά της ακολουθίας σύμφωνο-άτονο /i/-φωνήεν (τραπέζια, καρφιά, τζάμια) • συλλαβισμός της ακολουθίας σύμφωνο-άτονο /i/-φωνήεν • αναντιστοιχία προφοράς - γραφής
6. Η φύση κι εμείς	<ul style="list-style-type: none"> • προφορά και αντίληψη των /s / και /z / 	<ul style="list-style-type: none"> • προφορά της ακολουθίας ηχηρό σύμφωνο-ς (σιγήνος, μας λείπει) • αναντιστοιχία προφοράς – γραφής
7. Οργάνωση προσωπικού χώρου και χρόνου	<ul style="list-style-type: none"> • κλίση των ουσιαστικών • τρισυλλαβία 	<ul style="list-style-type: none"> • μετακίνηση του τόνου σε ουσιαστικά: ομαδοποίησή τους (άνθρωπος, ανθρώπου) • σύνδεση της μετακίνησης του τόνου με γένος και κλιτικές καταλήξεις
<p>Ενότητες 8 – 13 Συστηματική ενασχόληση με τον τρόπο ενέργειας των ρημάτων στα νεά ελληνικά: α) διαρκές / επαναλαμβανόμενο των πράξεων, β) στιγμιαίο / συντελεσμένο των πράξεων, σε σχέση με την οριστική και υποτακτική έγκλιση. Αντιστοιχία ενεργητικής και παθητικής σύνταξης, τρόπος ενέργειας των ρημάτων στην προστακτική. Έκφραση μη πιθανού / μη πραγματικού στα ελληνικά</p>		
8. Τοποθέτηση γεγονότων στο χώρο και στο χρόνο	<ul style="list-style-type: none"> • λεξιλόγιο που σχετίζεται με το χώρο και το χρόνο 	<ul style="list-style-type: none"> • ένταξη και χρήση λεξιλογικών στοιχείων για τη δήλωση του χώρου και του χρόνου σε κειμενικό περιβάλλον: ουσιαστικά (χρόνος, καιρός, ώρα) επιρρήματα (ακόμα, πια, μόλις, κιόλας) ρήματα (πάω – έρχομαι)

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
9. Σχολικά και εξωσχολικά στιγμιότυπα	<ul style="list-style-type: none"> μορφολογικός σχηματισμός της οριστικής σε ενεργητική και μέση φωνή για όλες τις χρονικές βαθμίδες (παρόν, παρελθόν, μέλλον) 	<ul style="list-style-type: none"> τρόποι ενέργειας του ρήματος: στιγμιαίος, διαρκής σύνδεση του τρόπου ενέργειας με συγκεκριμένο ρηματικό θέμα, το ίδιο για το παρελθόν και το μέλλον επιρρήματα, σύνδεσμοι ή άλλα λεξιλογικά στοιχεία που ελέγχουν τη χρήση του στιγμιαίου ή του διαρκούς τρόπου ενέργειας
10. Κοινωνικές επαφές μέσα από σύντομα πληροφοριακά κείμενα	<ul style="list-style-type: none"> μορφολογία του ρήματος και για τις δύο φωνές 	<ul style="list-style-type: none"> σχέση ενεργητικής και παθητικής σύνταξης όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε την πράξη, και οι αντίστοιχες συντακτικές και μορφολογικές επιλογές
11. Σχέσεις προσώπων στο πλαίσιο της οικογένειας	<ul style="list-style-type: none"> διάκριση στιγμιαίου/ διαρκούς τρόπου ενέργειας των ρημάτων στην υποτακτική (ελπίζω να δω/ να βλέπω τους φίλους μου) 	<ul style="list-style-type: none"> ρήματα που συντάσσονται υποχρεωτικά με διαρκή τρόπο ενέργειας στο ρήμα της συμπληρωματικής πρότασης (<i>αρχίζω να καταλαβαίνω ελληνικά</i>) ρήματα ή εκφράσεις που συντάσσονται υποχρεωτικά με στιγμιαίο τρόπο ενέργειας στο ρήμα της συμπληρωματικής πρότασης (<i>είναι ώρα να φύγω</i>)
12. Συμβουλές για ομαλή συμβίωση συνομιλήκων	<ul style="list-style-type: none"> μορφολογικός σχηματισμός των τύπων της προστακτικής 	<ul style="list-style-type: none"> διάκριση του τρόπου ενέργειας στην προστακτική: <i>γράφε (συχνά, τακτικά, κάθε μήνα...), γράψε (απόψε, αύριο, την επόμενη φορά...)</i> εναλλακτικοί τρόποι για την έκφραση εντολών ορθογραφική διάκριση σε ομόηχους ρηματικούς τύπους (<i>κατηγορείστε- κατηγορήστε</i>)
13. Απραγματοποίητα όνειρα	<ul style="list-style-type: none"> έκφραση ευχών χρήση της υποτακτικής, του μέλλοντα και του παρατατικού 	<ul style="list-style-type: none"> έκφραση του απίθανου και του αδύνατου (<i>αν ζούσαμε στην αρχαία Αθήνα, θα συναντούσαμε τον Σωκράτη</i>) έκφραση απραγματοποιήτων (στο παρόν) ευχών (<i>να ήξερα καλά ελληνικά</i>)

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
<p>Ενότητες 14 – 16</p> <p>Ενασχόληση με τις προσωπικές αντωνυμίες (ασθενείς και ισχυρούς τύπους) στις διάφορες πραγματώσεις τους. Η επιλογή ενός αντωνυμικού τύπου συνδέεται με:</p> <p>α) τις σημασιολογικές απαιτήσεις του ρήματος (σε σκέφτομαι / μου λείπεις), β) τις δυνατότητες συνδυασμού του με άλλα στοιχεία της πρότασης (δε θα του το είχα δώσει), γ) τις προθέσεις του ομιλητή να δώσει έμφαση ή όχι σε συγκεκριμένους όρους της πρότασης (με σκέφτεται / εμένα σκέφτεται, και όχι εμένα).</p> <p>Παρουσίαση της λεξιλογικής ομάδας : κανείς, καμία, κανένα, τίποτα, καθόλου, ποτέ, πουθενά, και η σημασία τους ανάλογα με τον τύπο της πρότασης στην οποία εμφανίζονται.</p>		
<p>14. Πρόσκληση σε πάρτι γενεθλίων / ευχές</p>	<ul style="list-style-type: none"> ασθενείς τύποι προσωπικών αντωνυμιών στη θέση του αντικειμένου σε αιτιατική (τον είδα) και γενική (του τηλεφώνησα) θέση των αρνητικών δεν και μην (δε θα έρθει / να μην έρθει) 	<ul style="list-style-type: none"> προσωπικές αντωνυμίες (κλιτικά) με ρήματα (θα της το αγοράσω) θέση των κλιτικών (δώσ' της το/ δώσ' το της) ιδιοματικές εκφράσεις προφορικού λόγου με κλιτικά
<p>15. Έκφραση συναισθημάτων/ προτιμήσεων</p>	<ul style="list-style-type: none"> σύνταξη και χρήση του ρήματος: κλιτικό σε γενική + αρέσει/ -ουν + έναρθρο υποκείμενο (της αρέσει ο Πέτρος αλλά της αρέσουν και οι φίλοι της) 	<ul style="list-style-type: none"> ρήματα που εκφράζουν συναισθημάτων (μου λείπει/-ουν, μου πάει/-νε, μου φταίει /-νε) εμφατικές δομές (εμένα μου αρέσει να διαβάω) σημασιολογικές διαφοροποιήσεις των ρημάτων πάω, φτάνω, λείπω ανάλογα με τη σύνταξη
<p>16. Ομαδική ζωή εφήβων σε διακοπές</p>	<ul style="list-style-type: none"> μορφολογία του κανείς/ κανένας, καμία, κανένα προτάσεις κρίσεως, επιθυμίας και ερωτηματικές στιγμαίος/διαρκής τρόπος ενέργειας στα ρήματα 	<ul style="list-style-type: none"> δεν ξέρω κανένα παιδί (=ούτε ένα): σε προτάσεις κρίσεως γράψε μου κανένα γράμμα (=ένα): σε προτάσεις επιθυμίας: αγόρασες κανέναν καινούργιο δίσκο; (=κάποιον, οποιονδήποτε): σε ερωτηματικές προτάσεις

Ενότητες 17 – 18

Πραγμάτευση της ευρύτερης σχέσης φωνής και διάθεσης στη νέα ελληνική. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι στη νέα ελληνική δεν υπάρχει πλήρης αντιστοιχία μεταξύ της μορφολογικής κατάληξης και της σημασίας του ρήματος. Ένα ρήμα μέσης φωνής μπορεί να έχει ενεργητική διάθεση, ή αντίστροφα, ένα ρήμα ενεργητικής φωνής μπορεί να έχει μέση / παθητική διάθεση (το μπλουζάκι λέρωσε, με την τρέχουσα σημασία του «λερώθηκε»). Η αναντιστοιχία φωνής και διάθεσης έχει σχέση περισσότερο με τα λεξικά χαρακτηριστικά των ρημάτων και κατά συνέπεια δεν παρουσιάζει σησηματικότητα.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
17. Φίλοι με τα ζώα	<ul style="list-style-type: none"> • σύνδεση της φωνής με τη διάθεση του ρήματος: χτενίζω ενεργητική φωνή και διάθεση και χτενίζομαι μέση παθητική φωνή και διάθεση • σχέση της ενεργητικής και της παθητικής σύνταξης 	<ul style="list-style-type: none"> • λεξιλογική ομάδα των ρημάτων που έχουν μόνο μέση – παθητική μορφολογία (<i>μεταχειρίζομαι</i>) • αναντιστοιχία μορφολογίας (μέσης-παθητικής) και διάθεσης (συνήθως ενεργητικής) αυτών των ρημάτων • μερική συνωνυμία αυτών των ρημάτων με άλλα ρήματα (<i>αισθάνομαι/ νιώθω</i>)
18. Σώμα και ρούχα	<ul style="list-style-type: none"> • σύνδεση της φωνής του ρήματος με τη διάθεση του ρήματος: βασανίζω ενεργητική φωνή και διάθεση και βασανίζομαι μέση- παθητική φωνή και διάθεση 	<ul style="list-style-type: none"> • ρήματα που έχουν μόνο ενεργητική μορφολογία (<i>αδυνατιζώ</i>) • δομικές εναλλαγές και σχέση αιτίας – αποτελέσματος (<i>η σκληρή δίαιτα αδυνάτισε την Κατερίνα/ η Κατερίνα αδυνάτισε με τη σκληρή δίαιτα</i>)
<p>Ενότητες 19 – 20 Ενασχόληση με: α) την υφολογική στη βάση της διάκρισης προφορικού – γραπτού λόγου και τη διαφοροποίηση επίσημου – ανεπίσημου ύφους σε γραπτό και προφορικό λόγο, β) τα στοιχεία, λεξιλογικά ή μη, που χρησιμοποιούνται στο διάλογο σε συνάρτηση με τις ακόλουθες παραμέτρους: • το θέμα της συζήτησης (έναρξη, λήξη) και • τη στάση μας απέναντι στα λεγόμενα (συμφωνία, διαφωνία)</p>		
19. Άλλα λέμε, άλλα γράφουμε	<ul style="list-style-type: none"> • διάκριση προφορικού και γραπτού επικοινωνιακού λόγου 	<ul style="list-style-type: none"> • διάκριση προφορικού και γραπτού επικοινωνιακού λόγου • διάσταση προφορικού/ γραπτού λόγου σε λεξιλογικό επίπεδο (<i>φούρνος-αρτοποιείο</i>) • διάκριση επίσημου/ ανεπίσημου ύφους σε γραπτό και προφορικό λόγο • υφολογικές παραλλαγές σε προφορικό και γραπτό λόγο: ανεπίσημο /φιλικό περιβάλλον, επίσημο/ τυπικό κοινωνικό περιβάλλον

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
20. Συμμετοχή σε συνομιλία: έκφραση συμφωνίας διαφωνίας ανάλογα με τους συνομιλητές	<ul style="list-style-type: none"> κοινωνικές συμπεριφορές στην επικοινωνία με τη βοήθεια του σώματος 	<ul style="list-style-type: none"> εκφράσεις που χρησιμοποιούμε στον προφορικό λόγο για: έναρξη ομιλίας, έκφραση συμφωνίας /διαφωνίας, λήξη συνομιλίας παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή των εκφράσεων: ηλικία, φύλο, οικειότητα, κοινωνική απόσταση, περίσταση επικοινωνίας

Β1.2 Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας σε Ταχύρρυθμα Τμήματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Σειρά υλικού:	<i>Ελληνικά με την παρέα μου I, II και Ελληνικά από κοντά</i>
Ομάδα-στόχος:	2 ^η : Ομοεθνείς μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με περιορισμένη επικοινωνιακή επάρκεια στην Ελληνική.
Ηλικία μαθητών:	12 – 16 ετών
Βαθμίδα εκπαίδευσης:	Δευτεροβάθμια
Μορφή εκπαίδευσης:	Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής (ενταγμένα, απογευματινά, Σαββατιανά), Κανονικές Τάξεις με ελληνογλωσσους ή και αλλόγλωσσους μαθητές.
Διάρκεια σπουδών:	3 έτη x 4 ώρες εβδομαδιαίως
Χώρα διαμονής:	Όλες
Επίπεδα υλικού:	Τρία (3) 1^ο επίπεδο: Επικοινωνιακά αναγκαίο και γραμματικά βασικό. 2^ο επίπεδο: Επικοινωνιακά κατάλληλο και γραμματικά επαρκές. 3^ο επίπεδο: Γλωσσικά ακριβές.

1.2.1 Μεθοδολογικές επισημάνσεις

1.2.1.1 Εισαγωγικές επισημάνσεις

Σκοπός της διδασκαλίας της Ελληνικής ως Δεύτερης ή Ξένης είναι να καταστούν οι μαθητές επαρκείς χρήστες της γλώσσας σε προφορικό και γραπτό λόγο.

Ειδικότεροι στόχοι της μεθοδικής διδασκαλίας της Νέας Ελληνικής σε τυπικό περιβάλλον τάξης (εμπρόθετη μάθηση) είναι:

- να αναπτύξουν οι μαθητές τις βασικές γλωσσικές δεξιότητες (ακρόαση/κατανόηση, ανάγνωση/κατανόηση, παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου) στα ελληνικά,
- να καλλιεργήσουν οι μαθητές το λεξιλόγιό τους,
- να οδηγηθούν σε αποτελεσματική επικοινωνία σε προφορικό και γραπτό λόγο,
- να συνδέσουν τα πολιτισμικά στοιχεία με τα συναφή γλωσσικά στοιχεία στα ελληνικά,
- να επιτύχουν οι μαθητές αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση σε σχέση με το επίπεδο γλωσσομάθειάς τους και τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες.

Το Πρόγραμμα λαμβάνει υπόψη τις ακόλουθες παραμέτρους:

- 1) το διαθέσιμο χρόνο διδασκαλίας της γλώσσας στις χώρες υποδοχής,
- 2) την πολιτική των χωρών υποδοχής για τη διδασκαλία των ελληνικών,
- 3) το θεσμικό πλαίσιο εντός του οποίου διδάσκεται η ελληνική γλώσσα (απογευματινά, σαββατιανά, ενταγμένα τμήματα),
- 4) τα γλωσσικά χαρακτηριστικά των μαθητών, όσον αφορά την ελληνική γλώσσα αλλά και τη γλώσσα που ομιλείται στη χώρα διαμονής,
- 5) τα εσωτερικά (συναισθηματικά) και εξωτερικά (χρηστικά) κίνητρα των μαθητών για την παρακολούθηση των μαθημάτων των ελληνικών,
- 6) την ηλικία, τη γνωστική εξέλιξη και τα ενδιαφέροντα των μαθητών,
- 7) τη δομή της γλώσσας που κυριαρχεί στη χώρα διαμονής (αγγλικά, γερμανικά, ρώσικα κ.λπ.)

Οι άξονες στους οποίους διαρθρώνεται το Πρόγραμμα Σπουδών είναι:

- 1) τα περιβάλλοντα (κοινωνικοί χώροι) χρήσης της ελληνικής (οικογένεια, παροικιακές εκδηλώσεις, σχολείο κ.λπ.),
- 2) τα επίπεδα ελληνομάθειας των μαθητών (αρχάριοι, ενδιάμεσοι, προχωρημένοι),
- 3) η στοχοθεσία-φιλοσοφία του Προγράμματος Σπουδών ανά επίπεδο γλωσσομάθειας,
- 4) το γλωσσικό περιεχόμενο (γλωσσικά στοιχεία και λεξιλόγιο) ανά επίπεδο,
- 5) η έμφαση της διδασκαλίας ανά επίπεδο ως προς τη μορφή του κώδικα (προφορικός, γραπτός λόγος) και ως προς το περιεχόμενο (γλωσσικό και θεματικό),
- 6) η αρμονική διαπλοκή των γλωσσικών στοιχείων με τις κατάλληλες θεματικές, οι οποίες υλοποιούν το λεξιλόγιο ανά περίπτωση επικοινωνίας.

Οι παραπάνω άξονες αντανakλώνται στα διδακτικά υλικά τα οποία δημιουργούνται για την εκάστοτε ομάδα-στόχο. Το σημείο συνάντησης όλων των μορφών διδασκαλίας, με οποιοδήποτε Πρόγραμμα Σπουδών, εντοπίζεται στο ότι το περιεχόμενο της διδασκαλίας είναι κοινό, δηλαδή η νεοελληνική γλώσσα.

Ο εκπαιδευτικός με αφετηρία το θεωρητικό του υπόβαθρο, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των μαθητών και τις συνθήκες διδασκαλίας, προσαρμόζει το διδακτικό του υλικό κατά περίπτωση, επιλέγοντας την καταλληλότερη μεθοδολογία, αξιοποιώντας τα διαθέσιμα διδακτικά υλικά και δίνοντας έμφαση κάθε φορά στον ειδικότερο στόχο της διδασκαλίας.

1.2.1.2 Ταχύρρυθμη προσέγγιση

Με βάση τις διαθέσιμες διδακτικές ώρες εβδομαδιαία στο εξωτερικό (35-37 εβδομάδες X 4 ώρες X 3 χρόνια κατά μέσο όρο) και το γεγονός ότι οι έφηβοι μαθητές (12–16 ετών) έχουν περιορισμένο χρόνο για τα ελληνικά και περιορισμένες και μη συστηματικές γνώσεις, κυρίως προφορικού λόγου, προτείνεται για τη συγκεκριμένη ομάδα-στόχο ένα ταχύρρυθμο πρόγραμμα που καλύπτει περίπου 200 ώρες διδασκαλίας.

Το εκπαιδευτικό υλικό που έχει παραχθεί, βασίστηκε στην ακόλουθη φιλοσοφία, ανά επίπεδο γλωσσολογίας:

Πρώτο επίπεδο (Ελληνικά με την Παρέα μου 1):

- Επικοινωνιακά αναγκαίο
- Γραμματικά βασικό
- Χρήση διαλογικών κειμένων

Δεύτερο επίπεδο (Ελληνικά με την παρέα μου 2):

- Επικοινωνιακά κατάλληλο
- Γραμματικά επαρκές
- Διεύρυνση στους τύπους κειμένων

Τρίτο επίπεδο (Ελληνικά από κοντά... 20 γλωσσικά μυστήρια για τον επιθεωρητή Σαχίνη... κι εσένα)

- Ακρίβεια
- Σπονδυλωτή δομή (μεμονωμένα φαινόμενα)
- Διορθωτική αγωγή (με βάση τα λάθη)

Συνολική θεώρηση της δομής της γλώσσας παρέχεται τέλος στο βιβλίο: «Κλειδιά της Ελληνικής Γραμματικής»

Η φιλοσοφία της συγκεκριμένης Παιδαγωγικής Γραμματικής συνίσταται στο:

- ότι θεωρεί ότι η δομή της γλώσσας είναι συνδυασμός μορφολογίας - σημασίας - χρήσης,
- ότι η δομή της γλώσσας αναδεικνύεται, αν γίνει αντιπαραθετική ανάλυση με άλλες γλώσσες, π.χ. Αγγλικά,

- ότι τα Νέα Ελληνικά διακρίνονται εν μέρει από κανονικότητες και εν μέρει από πληροφορίες στο λεξικό (Λεξικο-γραμματική),
- ότι οι σχέσεις συστατικών και κατηγοριών στη δομή πρότασης και τη σύνδεση των προτάσεων αποτελούν σημαίνοντα στοιχεία για την κατανόηση της γλώσσας.

1.2.1.3 Δόμηση Προγράμματος Σπουδών

Το Πρόγραμμα Σπουδών, για τη συγγραφή των συγκεκριμένων εγχειριδίων, δομείται λαμβάνοντας υπόψη τους παράγοντες:

α) Δομή της ελληνικής γλώσσας

Στο επίπεδο της Ονοματικής Φράσης, το άρθρο (οριστικό, αόριστο, μηδενικό) σε συνδυασμό με τις δεικτικές αντωνυμίες (*αυτός/εκείνος ο μαθητής* vs. *this/the student*) παρουσιάζεται τονισμένο επειδή αποτελεί χαρακτηριστικό της ΟΦ στα Ελληνικά. Επιχειρείται να συνδυαστεί με τις λειτουργίες του υποκειμένου και του αντικειμένου μέσα στην πρόταση η κατηγορία των πτώσεων (εκτός της κλητικής η οποία θεωρείται κειμενική).

Η μορφολογία ονόματος και ρήματος, ήδη από το πρώτο επίπεδο, συνδυασμένη με τη σημασία (ενεργητική/παθητική) αποτελεί το κεντρικό σημείο.

Το θέμα του τρόπου ενέργειας το οποίο θεωρείται λεξιλογικής φύσεως (οι μαθητές πρέπει να διαχωρίσουν τα *βλεπ-, ιδ-*) εφόσον τα ρηματικά αλλόμορφα που δηλώνουν συνεχή τρόπο ενέργειας και τέλειο τρόπο ενέργειας δεν προκύπτουν από κανόνα αλλά αποτελούν θέμα του λεξιλογίου. Επιλέχθηκε να ονομαστούν οι τύποι *-ώ/-όντας* επιρρηματικοί ρηματικοί τύποι για να διατηρηθεί η ρηματική προέλευση του τύπου και να περιοριστεί η ονοματική του φύση.

Οι λειτουργικές κατηγορίες σηματοδοτούν τη διάκριση γένους/αριθμού, ρηματικής ενέργειας, χρόνου και στάσης του ομιλητή και διαφοροποιούν την ελληνική γλώσσα από άλλες γλώσσες οι οποίες δεν υιοθετούν στον ίδιο βαθμό την εναλλαγή σε γραμματικά μορφήματα για να υποδηλώσουν τις λειτουργίες μέσα στη γλώσσα (π.χ. Αγγλικά).

Η επιλογή των διαλόγων / κειμένων και δραστηριοτήτων αντλείται από τον προφορικό λόγο (αυθεντικό ή όχι) έτσι ώστε να αντανακλά σχήματα που επαναλαμβάνονται στον προφορικό, διαλογικό λόγο (στρατηγικές έναρξης/λήξης διαλόγου, στρατηγικές συμφωνίας/διαφωνίας με το συνομιλητή) καθώς επίσης και διαφοροποίηση ύφους (επίσημο/ανεπίσημο). Τέλος, παρουσιάζονται δείγματα από τη λόγια παράδοση τα οποία έχουν πλέον ενσωματωθεί στο σύστημα της τρέχουσας δημοτικής και τα οποία διαφοροποιούν το ύφος του (προφορικού/γραπτού κειμένου) ανάλογα με τον αποδέκτη.

β) Θεματικές

Η επιλογή των θεματικών βασίζεται στα ενδιαφέροντα των εφήβων μαθητών και επιχειρείται αντιστοιχία των θεμάτων με το συχνόχρηστο σχετικό λεξιλόγιο στα ελληνικά. Παρουσιάζονται πραγματικές περιστάσεις επικοινωνίας στην Ελλάδα, χωρίς να αποσιωπάται η χρήση της γλώσσας στις χώρες διαμονής (οικογενειακές σχέσεις, εκδηλώσεις κ.λπ.).

γ) Τύποι κειμένων

Από τα διαλογικά κείμενα με καθημερινά θέματα, οι τύποι κειμένων εμπλουτίζονται βαθμιαία με κείμενα διαφημίσεων, αλληλογραφίας (ηλεκτρονικής και συμβατικής) λογοτεχνίας κ.λπ.

δ) Διαστρωμάτωση γλωσσικού περιεχομένου

Το γλωσσικό περιεχόμενο το οποίο καταγράφεται αναλυτικά ανά εγχειρίδιο διαστρωματώνεται σχηματικά ως ακολούθως:

ΕΠΙΠΕΔΑ		Αρχάριοι	Ενδιάμεσοι	Προχωρημένοι
ΒΙΒΛΙΑ		1 ^ο επίπεδο	2 ^ο επίπεδο	3 ^ο επίπεδο
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ				
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	Σύνδεση προφοράς/ακρόασης- γραφής/ανάγνωσης Επικοινωνία: Προφορικός-Γραπτός Λόγος Μορφολογία-Σύνταξη			
ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ- ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ				
ΤΥΠΟΙ ΚΕΙΜΕΝΩΝ				
ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ	Ερωτήσεις κατανόησης, δομικές ασκήσεις (αναγνώριση, μορφολογικός σηματισμός), παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου			

ε) Χρήση άλλης γλώσσας κατά τη διδασκαλία

Η χρήση της κυρίαρχης γλώσσας κατά τα αρχικά μαθήματα ελληνικών στο εξωτερικό είναι ίσως αναπόφευκτη σε τμήματα τα οποία έχουν σε μεγάλο ποσοστό μαθητές που δεν επικοινωνούν προφορικά στα ελληνικά (δεύτερης ή τρίτης γενιάς και αλλοεθνείς μαθητές). Αυτό διευκολύνει την ταχύτατη συνεννόηση διδάσκοντος και διδασκομένου και δεν αποθαρρύνει τους μαθητές που δεν κατανοούν τι πρέπει να κάνουν. Κάποια υλικά του προγράμματος Παιδεία Ομογενών (βλ. *Ελληνικά γιατί όχι;*) χρησιμοποιούν και τους δύο κώδικες (ελληνικά και κυρίαρχη γλώσσα) στις εντολές των δραστηριοτήτων, δεδομένου ότι οι γλωσσικές δομές που αποδίδουν το νόημα των εντολών είναι γλωσσικά απαιτητικές για το επίπεδο των αρχαρίων. Επιπλέον, δίνεται έτσι η δυνατότητα στο μαθητή να διακρίνει τα δύο αλφαβητικά συστήματα, να συγκρίνει δομές στις δύο γλώσσες, αλλά κυρίως διασφαλίζεται εκ μέρους του μαθητή η κατανόηση του στόχου της δραστηριότητας. Βαθμιαία ωστόσο θα πρέπει να επικρατήσει η γλώσσα που διδάσκεται (ελληνικά) τόσο στο λόγο του εκπαιδευτικού όσο και στο διδακτικό εγχειρίδιο. Η απόδοση του νέου λεξιλογίου στη γλώσσα του περιβάλλοντος των μαθητών γίνεται μόνο όταν δεν επαρκεί το υπάρχον λεξιλόγιο στα ελληνικά για να οριοθετήσει τη σημασία της άγνωστης λέξης.

στ) Μεθοδολογικές αρχές για το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού

Η διδακτική πράξη αποκτά υπόσταση από τη στιγμή που υπάρχει επικοινωνία και ουσιαστική συνεργασία ανάμεσα σε εκπαιδευτικό και μαθητή. Το μέσο γι' αυτή τη συνεργατική σχέση είναι το διδακτικό υλικό (εγχειρίδια, φάκελοι κ.λπ.). Άρα ο σκοπός της όποιας διδασκαλίας έχει περισσότερες ευκαιρίες να πετύχει, αν στηρίζεται σε φιλικό προς τους χρήστες υλικό. Ειδικότερα το εγχειρίδιο αποτελεί εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών, ακόμη και αν διατίθενται και υιοθετούνται άλλες προσεγγίσεις (αυτόνομη μάθηση, πολλαπλότητα υλικών, πολυμέσα κ.λπ.). Αυτό σημαίνει τα ακόλουθα:

1. Το υλικό κατευθύνεται από τις ανάγκες του μαθητή. Οι δραστηριότητες σχετίζονται με τα πράγματα που καλείται ο μαθητής να κάνει σε πραγματικές συνθήκες επικοινωνίας.
2. Το γλωσσικό υλικό αντλείται από τα ελληνικά που χρησιμοποιούνται σήμερα. Όπου είναι δυνατόν είναι αυθεντικό. Όσο ανεβαίνει το επίπεδο προχωράμε από διαλογικές φράσεις σε κείμενο. Παρέχονται ευκαιρίες να καταλάβουν οι μαθητές τις πολλαπλές λειτουργίες της γλώσσας. Στόχος είναι πάντοτε η γλωσσική επάρκεια του μαθητή. Οι μαθητές καλούνται να «πράξουν» αντί να μάθουν για τη γλώσσα.
3. Οι αρχές για τη μάθηση ανάλογα με το αναπτυξιακό στάδιο του μαθητή επίσης λαμβάνονται υπόψη.
4. Οι ενότητες είναι απαιτητικές, φορτωμένες σε ύλη λόγω σεβασμού στον ελάχιστο χρόνο διδασκαλίας ελληνικών ο οποίος πρέπει να αξιοποιηθεί όσο γίνεται περισσότερο. Παρέχεται η δυνατότητα για αξιολόγηση και αυτοαξιολόγηση με τις επαναληπτικές ασκήσεις.
5. Ο σχεδιασμός του ωρολογίου προγράμματος που υλοποιείται με ένα συναφές διδακτικό εγχειρίδιο και η αξιολόγηση των εγχειριδίων αποτελούν μέρος της δουλειάς του εκπαιδευτικού.

- 1.2.2 Πρώτο Επίπεδο:**
- Επικοινωνιακά αναγκαίο
  - Γραμματικά βασικό
  - Χρήση διαλογικών κειμένων

Αλφαριθμητισμός	- Βασικά στοιχεία προφοράς/ ακρόασης, γραφής/ ανάγνωσης	
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ
1. Κοινωνική ζωή: κοινωνικές επαφές / γνωριμίες	- έναρξη επικοινωνίας σε φιλικό περιβάλλον - ρωτάω το όνομα κάποιου - ρωτάω κάποιον τι κάνει/ πώς είναι - χαιρετώ επίσημα/ φιλικά	- ρήματα: είμαι (ενεστώτας) - άρνηση (όχι, δεν) - ερωτηματικά στοιχεία (τι, πώς)
2. Οικογένεια: οικογενειακό δένδρο /σχέσεις συγγένειας	- λέω τι κάνω τώρα /συνήθως - ρωτάω κάποιον με ποιον μένει - γράφω ένα γράμμα - μιλάω για την οικογένειά μου	- ρήματα: ενεστώτας (ενεργητική φωνή, α' συζυγία, οριστική) - το οριστικό άρθρο - κτητικές αντωνυμίες
3. Προσωπική και κοινωνική ζωή: διαπροσωπικές σχέσεις / συστάσεις	- συστήνω / συστήνομαι - λέω από πού είμαι και πού μένω - τοποθετώ γεγονότα στο χρόνο - γράφω μια πρόσκληση - φτιάχνω ένα πρόγραμμα	- προθέσεις (από, σε, με) + αιτιατική - αριθμητικά - αιτιατική του χρόνου (την Πέμπτη)
4. Στα καταστήματα: ψώνια	- έναρξη επικοινωνίας σε μη οικείο περιβάλλον (καταστήματα) - ρωτάω (ποιος, ποιον, από ποιον, τι, πού, πώς, πότε) - λεξιλόγιο: επαγγέλματα	- ουσιαστικά: αρσενικά, θηλυκά, ουδέτερα (ονομαστική/ αιτιατική, ενικός αριθμός) - ονομαστική/ υποκείμενο - αιτιατική/ αντικείμενο - φυσικό/ γραμματικό γένος - το αόριστο άρθρο
5. Στα καταστήματα: περιγραφή πραγμάτων	- περιγράφω αντικείμενα - λογοτεχνικό κείμενο (διασκευή) - λεξιλόγιο: χρώματα	- επίθετα: αρσενικά, θηλυκά, ουδέτερα (ονομαστική/ αιτιατική, ενικός αριθμός) - συμφωνία επιθέτου – ουσιαστικού - δομές κατηγορούμενου - ρήματα: ενεστώτας (ενεργητική φωνή, β' συζυγία, οριστική)
6. Αγορά: στο περίπτερο	- ζητάω κάτι - ρωτάω πόσο κάνει κάτι - λεξιλόγιο: προϊόντα / καταστήματα	- ουσιαστικά: αρσενικά, θηλυκά, ουδέτερα (ονομαστική/ αιτιατική, πληθυντικός αριθμός) - αριθμητικά

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ
7. Προσωπική και κοινωνική ζωή: παρέες ομηλικών, ελεύθερος χρόνος	<ul style="list-style-type: none"> - προτείνω δραστηριότητες/ δέχομαι, αρνούμαι μια πρόσκληση - εντάσσω τον εαυτό μου στον χώρο/ τοποθετώ αντικείμενα στον χώρο 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα: λέω, ακούω, πάω, κλαίω, φταίω, τρώω (ενεστώτας) - ρήματα: ενεστώτας (μέση φωνή, α' συζυγία, οριστική) - η διαφορά ενεργητικής/ μέσης φωνής - η δομή επίρρημα + πρόθεση + ουσιαστικό για δήλωση σχέσεων στο χώρο
8. Σχολείο - σχολικά αντικείμενα	<ul style="list-style-type: none"> - περιγράφω πρόσωπα και πράγματα - ταυτίζω αντικείμενα και πρόσωπα μέσα από την περιγραφή - λεξιλόγιο: το σώμα και το πρόσωπο 	<ul style="list-style-type: none"> - επίθετα (ονομαστική/ αιτιατική, πληθυντικός αριθμός)
9. Σχολική ζωή - συμμαθητές και φιλικά πρόσωπα	<ul style="list-style-type: none"> - ανακαλώ πρόσωπα (θυμάμαι) - εκφράζω συναισθήματα (φοβάμαι, λυπάμαι) - λεξιλόγιο: σχολείο-σπουδές 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα: θυμάμαι, κοιμάμαι, λυπάμαι, φοβάμαι (ενεστώτας, οριστική) - προσωπικές αντωνυμίες (ονομαστική/ υποκείμενο και αιτιατική/ άμεσο αντικείμενο)
10. Στο εστιατόριο: παραγγελίες	<ul style="list-style-type: none"> - παραγγέλνω και μιλάω για φαγητό - εκφράζω προτίμηση - γράφω μια συνταγή - παροιμίες 	<ul style="list-style-type: none"> - η δομή μου αρέσει.../μου αρέσουν... - ουσιαστικά/ επίθετα (γενική, ενικός και πληθυντικός αριθμός) - χρήση της γενικής
11. Προσωπική ζωή: ένα δυσάρεστο συμβάν	<ul style="list-style-type: none"> - μιλάω για το παρελθόν/ αφηγούμαι προσωπικές εμπειρίες 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα: αόριστος (ενεργητική φωνή, ομαλά/ ανώμαλα)
12. Προσωπική και κοινωνική ζωή: τηλεφώνημα μ' έναν /μια φίλο/η	<ul style="list-style-type: none"> - τηλεφωνική συνομιλία - κάνω σχέδια για το μέλλον - δίνω ευχές-ευχετήρια κάρτα 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα: μέλλοντας (ενεργητική φωνή, ομαλά/ ανώμαλα)
13. Προσωπική και κοινωνική ζωή: ελεύθερος χρόνος	<ul style="list-style-type: none"> - προτείνω (δέχομαι, αρνούμαι μια πρόταση), εκφράζω προτίμηση - καθημερινές ασχολίες/ αθλητισμός 	<ul style="list-style-type: none"> - προτασικά συμπληρώματα με να - αντωνυμίες –επιρρήματα σε αρνητικές/ ερωτηματικές προτάσεις
14. Οικογενειακή ζωή: στην τηλεόραση	<ul style="list-style-type: none"> - δίνω εντολές (με άμεσο ή έμμεσο τρόπο) - προσφωνώ κάποιον - διαφήμιση 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα: προστακτική (ενεργητική φωνή) /άρνηση στην προστακτική/ προσωπικές αντωνυμίες με προστακτική - ουσιαστικά: κλητική
15. Προσωπική και κοινωνική ζωή: κοινωνικές σχέσεις	<ul style="list-style-type: none"> - αναγνωρίζω και εκφράζω διαθέσεις μέσω του εντοπισμού - συμφωνώ/ διαφωνώ 	<ul style="list-style-type: none"> - διάταξη κύριων όρων στα νέα ελληνικά - ομαδοποίηση όρων στην πρόταση (Ονομαστική Φράση, Ρηματική Φράση, Προθετική Φράση) - συνδυαστικότητα των συντακτικών κατηγοριών

- 1.2.3 Δεύτερο Επίπεδο:**
- Επικοινωνιακά κατάλληλο
  - Γραμματικά επαρκές
  - Διεύρυνση στους τύπους κειμένων

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ
1. Καθημερινή ζωή: πρώτη μέρα στο σχολείο	<ul style="list-style-type: none"> - εκφραστικό λεξιλόγιο (επιφωνήματα) - επικοινωνιακοί δείκτες: <i>έλα τώρα, δε μου λες...</i> - <i>μήπως</i> vs. <i>ίσως</i> - λεξιλόγιο καθημερινής και σχολικής ζωής 	<ul style="list-style-type: none"> - μεσοπαθητική φωνή: ενεστώτας α' συζυγίας (<i>λέγομαι</i>) - αυτοπαθή ρήματα vs. ενεργητικά (<i>ντύνω / ντύνομαι</i>) - αποθετικά ρήματα (<i>χρειάζομαι</i>)
2. Προσωπική και κοινωνική ζωή: ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων	<ul style="list-style-type: none"> - εισαγωγή και κλείσιμο επιστολής σε τυπικό και ανεπίσημο ύφος - επικοινωνιακοί δείκτες: <i>ξέρεις τώρα...</i> - λεξιλόγιο: καιρός 	<ul style="list-style-type: none"> - μεσοπαθητική φωνή: ενεστώτας β' συζυγίας (<i>συναντιέμαι, θεωρούμαι</i>) - παθητικά ρήματα (<i>η γη φωτίζεται από τον ήλιο</i>) - αποθετικά ρήματα (<i>βαριέμαι</i>) - αλληλοπαθή ρήματα (<i>αγαπιέμαι</i>) - δεοντικός / δυνητικός ενεστώτας (<i>ο φραπέ πίνεται κρύος</i>)
3. Σχολείο: διαγώνισμα στη γεωμετρία	<ul style="list-style-type: none"> - επικοινωνιακοί δείκτες: <i>σιγά!, καλά...</i> - λεξιλόγιο μαθημάτων, εξετάσεων 	<ul style="list-style-type: none"> - ουδέτερα ουσιαστικά σε – ος (<i>λάθος, μέγεθος</i>) - θηλυκά ουσιαστικά σε –ση, –ξη, –ψη (<i>άσκηση, πράξη, σκέψη</i>) - επίθετα σε –υς, –ιά, –ύ (<i>παχύς, παχιά, παχύ, πολύς</i>) - παραγωγή επιρρημάτων από επίθετα (<i>καλά, βαθιά</i>) - περιφραστική και μονολεκτική σύγκριση (<i>πιο μεγάλος / μεγαλύτερος</i>)
4. Καθημερινή ζωή: τυχαία συμβάντα	<ul style="list-style-type: none"> - ευχετικές δομές: <i>ας γίνει κάτι να ...</i> - πηγές ενέργειας και αντικείμενα καθημερινής χρήσης - αρκτικόλεξα: <i>ΔΕΗ, ΟΤΕ...</i> - σχόλιο εφημερίδας 	<ul style="list-style-type: none"> - μεσοπαθητικός αόριστος: ανώμαλα ρήματα (<i>έγινα</i>)
5. Οικογενειακή ζωή: γάμος	<ul style="list-style-type: none"> - επικοινωνιακοί δείκτες: <i>πάντως, άσε που...</i> - λεξιλόγιο σχετικό με το γάμο - ευχές, παροιμίες - κείμενα: πρόσκληση, σχόλιο εφημερίδας 	<ul style="list-style-type: none"> - μεσοπαθητικός αόριστος: ομαλά ρήματα (<i>χτενίστηκα</i>) - μεσοπαθητικός μέλλοντας (<i>θα χτενιστώ</i>) - μεσοπαθητική υποτακτική (<i>να χτενιστώ</i>)

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ
6. Προσωπική ζωή: δίαιτα και άθληση	<ul style="list-style-type: none"> - σχεδιασμός προγράμματος (από αύριο θα ...) - λεξιλόγιο: διατροφή, δίαιτα, μαγείρεμα, σκεύη, υλικά 	<ul style="list-style-type: none"> - μη συνοπτικός τρόπος ενέργειας: μέλλοντας (θα τρώω, θα ασχολούμαι) - μη συνοπτικός τρόπος ενέργειας: υποτακτική (να τρώω, να ασχολούμαι) - σχετικά επιρρηματικά (κάθε μέρα, συνέχεια...)
7. Οικογενειακή ζωή: αναδρομή στο παρελθόν	<ul style="list-style-type: none"> - αφήγηση στο παρελθόν: συνθηκών, καταστάσεων, προϋποθέσεων - λεξιλόγιο ένδυσης - λογοτεχνικά κείμενα, ιστορία, μυθολογία 	<ul style="list-style-type: none"> - μη συνοπτικός τρόπος ενέργειας: παρατατικός ενεργητικής και μεσοπαθητικής φωνής (διάβαζα, χαιρόμουν (α))
8. Καθημερινή ζωή: στο γήπεδο	<ul style="list-style-type: none"> - έκφραση συμφωνίας – διαφωνίας (Μα τι λες; ...) - λεξιλόγιο, φράσεις, τραγούδι από το χώρο του αθλητισμού - ευχετική δομή: μακάρι να ... 	<ul style="list-style-type: none"> - υποθετικοί λόγοι
9. Οικογενειακή και κοινωνική ζωή: γενέθλια	<ul style="list-style-type: none"> - λεξιλόγιο των νέων - τυπικό και οικείο ύφος στον προφορικό λόγο - δοκίμιο 	<ul style="list-style-type: none"> - μονόπρωτα και δίπρωτα ρήματα: συμπληρώματα (μιλάω, δίνω) - ασθενείς τύποι προσωπικών αντωνυμιών σε θέση άμεσου και έμμεσου αντικειμένου (τον βλέπω, του δίνω) - σύνταξη ρημάτων με ψυχολογικό υποκείμενο (μου αρέσει, μου πάει...)
10. Κοινωνική και προσωπική ζωή: ελεύθερος χρόνος	<ul style="list-style-type: none"> - επικοινωνιακοί δείκτες: δε μου λες, μπα... - ελεύθερος χρόνος, δραστηριότητες - τηλεόραση - ερωματολογία 	<ul style="list-style-type: none"> - ρήματα ελέγχου του τρόπου ενέργειας (αρχίζω να..., κοντεύω να...) - πλάγιος λόγος - θηλυκά σε – ος (η λεωφόρος) - μετακίνηση τόνου στα αρσενικά και θηλυκά σε – ος (άνθρωπος, είσοδος) και ουδέτερα σε – ο (άλλογο) - γενική προσδιοριστική (συλλογή γραμματοσήμων)
11. Από τον κόσμο της εργασίας: βιογραφικό, συνέντευξη	<ul style="list-style-type: none"> - έκφραση εμπειριών - βιογραφικό σημείωμα - εύρεση εργασίας - δημοσιογραφικά επαγγέλματα 	<ul style="list-style-type: none"> - συντελικοί χρόνοι ενεργητικής και μεσοπαθητικής φωνής (έχω γράψει, έχω γραφτεί) - σχετικά επιρρηματικά (ποτέ, ακόμα...) - χρήση των συντελικών χρόνων στους υποθετικούς λόγους

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ
<p>12. Ταξίδια - διακοπές</p>	<ul style="list-style-type: none"> - μορφές τουρισμού, ταξίδια - πληροφοριακό κείμενο 	<ul style="list-style-type: none"> - το μπορώ στην έκφραση δυνατότητας και πιθανότητας (<i>μπορώ να πάω, μπορεί να πάω</i>) - το πρέπει στην έκφραση υποχρέωσης και ισχυρής πιθανότητας (<i>πρέπει να φύγει, πρέπει να έφυγε</i>) - ρήματα που συντάσσονται με <i>ότι, να, που</i>
<p>13. Από τον κόσμο της εργασίας: αγγελίες, δουλειές, επαγγέλματα</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ηλεκτρονική αλληλογραφία - αγγελίες - επαγγέλματα και επαγγελματικός προσανατολισμός - έκφραση εντολών 	<ul style="list-style-type: none"> - παραγωγή: επαγγελματικά ουσιαστικά (<i>εργάτης, εργάτρια...</i>) - ανισοσύλλαβα ουσιαστικά (<i>μπαμπάς, μαμά, καφές...</i>) - ανισοσύλλαβα επίθετα (<i>γκρινιάρης, γκρινιάρα, γκρινιάρικο</i>) - χρονικές προτάσεις: προτερόχρονο, υστερόχρονο, ταυτόχρονο
<p>14. Προσωπική και κοινωνική ζωή: αφήγηση ιστοριών τρόμου</p>	<ul style="list-style-type: none"> - αφήγηση στο παρελθόν: συμβάντα - λεξιλόγιο: συναισθήματα (<i>ευτυχισμένος, φοβισμένος...</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - επιρρηματικός ρηματικός τύπος / <i>ondas/</i> (<i>τρέχοντας, γελώντας</i>) - μετοχή μεσοπαθητικού παρακειμένου - ενδοιαστικές προτάσεις (<i>φοβάμαι μήπως / μην...</i>)
<p>15. Σχολική ζωή: σχολικό οικολογικό φεστιβάλ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - οικολογία - συμβουλές – συστάσεις (<i>να μην κόβεις</i>) - αφίσα 	<ul style="list-style-type: none"> - ουδέτερα ουσιαστικά σε <i>-ον, -ός, -σιμο</i> (<i>προϊόν, γεγονός, γράψιμο</i>) - μη συνοπτικός τρόπος ενέργειας: <i>υποτακτική/προστακτική</i> (<i>αγόραζε, να αγοράζεις</i>) - επίθετα σε <i>-ης, -ες</i> (<i>διεθνής, διεθνές</i>)
<p>Τι ξέρω για την Ελλάδα</p>	<p>Ελλάδα: στοιχεία ιστορίας και πολιτισμού</p>	<ul style="list-style-type: none"> - τακτικά αριθμητικά (<i>πρώτος</i>) - συντομογραφίες (<i>π.Χ., μ.Χ...</i>)

- 1.2.4 Τρίτο επίπεδο:**
- Ακρίβεια
  - Σπονδυλωτή δομή (μεμονωμένα φαινόμενα)
  - Διορθωτική αγωγή (με βάση τα λάθη)

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
<p>Ενότητες 1 – 4 Ιστορική ορθογραφία της Ελληνικής Στόχος των ενοτήτων είναι η συνειδητοποίηση από πλευράς των μαθητών ότι η ορθή γραφή κατευθύνεται από πληροφορίες που αφορούν:</p> <p>α) τη δόμηση των προτάσεων, β) συντακτικές λειτουργίες (υποκείμενο / αντικείμενο) και γ) τη συμφωνία υποκειμένου - ρήματος.</p>		
1. Τεχνολογία και διασκέδαση	<ul style="list-style-type: none"> • γραμματικές κατηγορίες: ρήμα – ουσιαστικό και διάκριση της λειτουργίας τους 	<ul style="list-style-type: none"> • γραφηματική διάκριση ομόηχων τύπων (ονοματικών και ρηματικών) με κριτήριο τις συντακτικές σχέσεις (έχω λύσει/ έχω λύση για... βρίσκετε/ βρίσκεται)
2. Συνάντηση πολιτισμών (φαγητό, ρούχα, συνήθειες)	<ul style="list-style-type: none"> • πρόταση: συμφωνία υποκειμένου- ρήματος (αριθμός, πρόσωπο) • ονοματική φράση: συμφωνία επιθέτου- ουσιαστικού (γένος, αριθμός, πτώση) 	<ul style="list-style-type: none"> • εναλλακτικές μορφές συμφωνίας στα πλαίσια της πρότασης: υποκείμενου- ρήματος (μια παρέα παιδιών χορεύει/ χορεύουν) • υποχρεωτικές μορφές συμφωνίας: υποκειμένου – κατηγορουμένου ως προς το γένος, αντικειμένου- κατηγορουμένου ως προς την πτώση (προτιμώ τον αρακά κρύο)
3. Γνωριμία με την αρχαιότητα	<ul style="list-style-type: none"> • κλιτική μορφολογία του <i>πολύς, πολλή, πολύ</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • χρήση του επιθέτου <i>πολύς</i> σε ποικίλα περιβάλλοντα • λειτουργία του <i>πολύ</i> (επίρρημα) διάκριση των: <i>πως/πώς, ότι/ό,τι, που/πού</i>
4. Χειρισμός προσωπικών ευθυνών	<ul style="list-style-type: none"> • μορφολογικές καταλήξεις ρημάτων και επιθέτων 	<ul style="list-style-type: none"> • ορθογραφική απόδοση συγκεκριμένων ρηματικών καταλήξεων (-ίζω, -αίνω, -ώνω, -εύω) • παραγωγή ουσιαστικών και επιθέτων από τις παραπάνω ομάδες ρημάτων

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
<p>Ενότητες 5 – 7 Ιδιαίτερα προβλήματα στην προφορά των νέων ελληνικών. Στόχος των εννοιών είναι: α) η ευαισθητοποίηση / άσκηση των μαθητών, μη φυσικών ομιλητών, στην εκφορά λέξεων / φράσεων, β) η επισήμανση και διόρθωση λανθασμένων γραφηματικών απεικονίσεων και γ) αντιστοιχία προφοράς - γραφής</p>		
5. Σχέδια για διασκέδαση	<ul style="list-style-type: none"> • προφορά των [j], [ç], [ŋ] • συλλαβισμός 	<ul style="list-style-type: none"> • προφορά της ακολουθίας σύμφωνο-άτονο /i/-φωνήεν (τραπέζια, καρφιά, τζάμια) • συλλαβισμός της ακολουθίας σύμφωνο-άτονο /i/-φωνήεν • αναντιστοιχία προφοράς - γραφής
6. Η φύση κι εμείς	<ul style="list-style-type: none"> • προφορά και αντίληψη των /s / και /z / 	<ul style="list-style-type: none"> • προφορά της ακολουθίας ηχηρό σύμφωνο-ς (σιγήνος, μας λείπει) • αναντιστοιχία προφοράς – γραφής
7. Οργάνωση προσωπικού χώρου και χρόνου	<ul style="list-style-type: none"> • κλίση των ουσιαστικών • τρισυλλαβία 	<ul style="list-style-type: none"> • μετακίνηση του τόνου σε ουσιαστικά: ομαδοποίησή τους (άνθρωπος, ανθρώπου) • σύνδεση της μετακίνησης του τόνου με γένος και κλιτικές καταλήξεις
<p>Ενότητες 8 – 13 Συστηματική ενασχόληση με τον τρόπο ενέργειας των ρημάτων στα νεά ελληνικά: α) διαρκές / επαναλαμβανόμενο των πράξεων, β) στιγμιαίο / συντελεσμένο των πράξεων, σε σχέση με την οριστική και υποτακτική έγκλιση. Αντιστοιχία ενεργητικής και παθητικής σύνταξης, τρόπος ενέργειας των ρημάτων στην προστακτική. Έκφραση μη πιθανού / μη πραγματικού στα ελληνικά</p>		
8. Τοποθέτηση γεγονότων στο χώρο και στο χρόνο	<ul style="list-style-type: none"> • λεξιλόγιο που σχετίζεται με το χώρο και το χρόνο 	<ul style="list-style-type: none"> • ένταξη και χρήση λεξιλογικών στοιχείων για τη δήλωση του χώρου και του χρόνου σε κειμενικό περιβάλλον: ουσιαστικά (χρόνος, καιρός, ώρα) επιρρήματα (ακόμα, πια, μόλις, κιόλας) ρήματα (πάω – έρχομαι)

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
9. Σχολικά και εξωσχολικά στιγμιότυπα	<ul style="list-style-type: none"> μορφολογικός σχηματισμός της οριστικής σε ενεργητική και μέση φωνή για όλες τις χρονικές βαθμίδες (παρόν, παρελθόν, μέλλον) 	<ul style="list-style-type: none"> τρόποι ενέργειας του ρήματος: στιγμιαίος, διαρκής σύνδεση του τρόπου ενέργειας με συγκεκριμένο ρηματικό θέμα, το ίδιο για το παρελθόν και το μέλλον επιρρήματα, σύνδεσμοι ή άλλα λεξιλογικά στοιχεία που ελέγχουν τη χρήση του στιγμιαίου ή του διαρκούς τρόπου ενέργειας
10. Κοινωνικές επαφές μέσα από σύντομα πληροφοριακά κείμενα	<ul style="list-style-type: none"> μορφολογία του ρήματος και για τις δύο φωνές 	<ul style="list-style-type: none"> σχέση ενεργητικής και παθητικής σύνταξης όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε την πράξη, και οι αντίστοιχες συντακτικές και μορφολογικές επιλογές
11. Σχέσεις προσώπων στο πλαίσιο της οικογένειας	<ul style="list-style-type: none"> διάκριση στιγμιαίου/ διαρκούς τρόπου ενέργειας των ρημάτων στην υποτακτική (ελπίζω να δω/ να βλέπω τους φίλους μου) 	<ul style="list-style-type: none"> ρήματα που συντάσσονται υποχρεωτικά με διαρκή τρόπο ενέργειας στο ρήμα της συμπληρωματικής πρότασης (<i>αρχίζω να καταλαβαίνω ελληνικά</i>) ρήματα ή εκφράσεις που συντάσσονται υποχρεωτικά με στιγμιαίο τρόπο ενέργειας στο ρήμα της συμπληρωματικής πρότασης (<i>είναι ώρα να φύγω</i>)
12. Συμβουλές για ομαλή συμβίωση συνομιλήκων	<ul style="list-style-type: none"> μορφολογικός σχηματισμός των τύπων της προστακτικής 	<ul style="list-style-type: none"> διάκριση του τρόπου ενέργειας στην προστακτική: <i>γράφε (συχνά, τακτικά, κάθε μήνα...), γράψε (απόψε, αύριο, την επόμενη φορά...)</i> εναλλακτικοί τρόποι για την έκφραση εντολών ορθογραφική διάκριση σε ομόηχους ρηματικούς τύπους (<i>κατηγορείστε- κατηγορήστε</i>)
13. Απραγματοποίητα όνειρα	<ul style="list-style-type: none"> έκφραση ευχών χρήση της υποτακτικής, του μέλλοντα και του παρατατικού 	<ul style="list-style-type: none"> έκφραση του απίθανου και του αδύνατου (<i>αν ζούσαμε στην αρχαία Αθήνα, θα συναντούσαμε τον Σωκράτη</i>) έκφραση απραγματοποιήτων (στο παρόν) ευχών (<i>να ήξερα καλά ελληνικά</i>)

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
<p>Ενότητες 14 – 16</p> <p>Ενασχόληση με τις προσωπικές αντωνυμίες (ασθενείς και ισχυρούς τύπους) στις διάφορες πραγματώσεις τους. Η επιλογή ενός αντωνυμικού τύπου συνδέεται με:</p> <p>α) τις σημασιολογικές απαιτήσεις του ρήματος (σε σκέφτομαι / μου λείπεις), β) τις δυνατότητες συνδυασμού του με άλλα στοιχεία της πρότασης (δε θα του το είχα δώσει), γ) τις προθέσεις του ομιλητή να δώσει έμφαση ή όχι σε συγκεκριμένους όρους της πρότασης (με σκέφτεται / εμένα σκέφτεται, και όχι εμένα).</p> <p>Παρουσίαση της λεξιλογικής ομάδας : κανείς, καμία, κανένα, τίποτα, καθόλου, ποτέ, πουθενά, και η σημασία τους ανάλογα με τον τύπο της πρότασης στην οποία εμφανίζονται.</p>		
<p>14. Πρόσκληση σε πάρτι γενεθλίων / ευχές</p>	<ul style="list-style-type: none"> ασθενείς τύποι προσωπικών αντωνυμιών στη θέση του αντικειμένου σε αιτιατική (τον είδα) και γενική (του τηλεφώνησα) θέση των αρνητικών δεν και μην (δε θα έρθει / να μην έρθει) 	<ul style="list-style-type: none"> προσωπικές αντωνυμίες (κλιτικά) με ρήματα (θα της το αγοράσω) θέση των κλιτικών (δώσ' της το/ δώσ' το της) ιδιοματικές εκφράσεις προφορικού λόγου με κλιτικά
<p>15. Έκφραση συναισθημάτων/ προτιμήσεων</p>	<ul style="list-style-type: none"> σύνταξη και χρήση του ρήματος: κλιτικό σε γενική + αρέσει/ -ουν + έναρθρο υποκείμενο (της αρέσει ο Πέτρος αλλά της αρέσουν και οι φίλοι της) 	<ul style="list-style-type: none"> ρήματα που εκφράζουν συναισθημάτων (μου λείπει/-ουν, μου πάει/-νε, μου φταίει /-νε) εμφατικές δομές (εμένα μου αρέσει να διαβάω) σημασιολογικές διαφοροποιήσεις των ρημάτων πάω, φτάνω, λείπω ανάλογα με τη σύνταξη
<p>16. Ομαδική ζωή εφήβων σε διακοπές</p>	<ul style="list-style-type: none"> μορφολογία του κανείς/ κανένας, καμία, κανένα προτάσεις κρίσεως, επιθυμίας και ερωτηματικές στιγμαίος/διαρκής τρόπος ενέργειας στα ρήματα 	<ul style="list-style-type: none"> δεν ξέρω κανένα παιδί (=ούτε ένα): σε προτάσεις κρίσεως γράψε μου κανένα γράμμα (=ένα): σε προτάσεις επιθυμίας: αγόρασες κανέναν καινούργιο δίσκο; (=κάποιον, οποιονδήποτε): σε ερωτηματικές προτάσεις

Ενότητες 17 – 18

Πραγμάτευση της ευρύτερης σχέσης φωνής και διάθεσης στη νέα ελληνική. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι στη νέα ελληνική δεν υπάρχει πλήρης αντιστοιχία μεταξύ της μορφολογικής κατάληξης και της σημασίας του ρήματος. Ένα ρήμα μέσης φωνής μπορεί να έχει ενεργητική διάθεση, ή αντίστροφα, ένα ρήμα ενεργητικής φωνής μπορεί να έχει μέση / παθητική διάθεση (το μπλουζάκι λέρωσε, με την τρέχουσα σημασία του «λερώθηκε»). Η αναντιστοιχία φωνής και διάθεσης έχει σχέση περισσότερο με τα λεξικά χαρακτηριστικά των ρημάτων και κατά συνέπεια δεν παρουσιάζει σησηματικότητα.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
17. Φίλοι με τα ζώα	<ul style="list-style-type: none"> • σύνδεση της φωνής με τη διάθεση του ρήματος: χτενίζω ενεργητική φωνή και διάθεση και χτενίζομαι μέση παθητική φωνή και διάθεση • σχέση της ενεργητικής και της παθητικής σύνταξης 	<ul style="list-style-type: none"> • λεξιλογική ομάδα των ρημάτων που έχουν μόνο μέση – παθητική μορφολογία (<i>μεταχειρίζομαι</i>) • αναντιστοιχία μορφολογίας (μέσης-παθητικής) και διάθεσης (συνήθως ενεργητικής) αυτών των ρημάτων • μερική συνωνυμία αυτών των ρημάτων με άλλα ρήματα (<i>αισθάνομαι/ νιώθω</i>)
18. Σώμα και ρούχα	<ul style="list-style-type: none"> • σύνδεση της φωνής του ρήματος με τη διάθεση του ρήματος: βασανίζω ενεργητική φωνή και διάθεση και βασανίζομαι μέση- παθητική φωνή και διάθεση 	<ul style="list-style-type: none"> • ρήματα που έχουν μόνο ενεργητική μορφολογία (<i>αδυνατιζώ</i>) • δομικές εναλλαγές και σχέση αιτίας – αποτελέσματος (<i>η σκληρή δίαιτα αδυνάτισε την Κατερίνα/ η Κατερίνα αδυνάτισε με τη σκληρή δίαιτα</i>)
<p>Ενότητες 19 – 20 Ενασχόληση με: α) την υφολογική στη βάση της διάκρισης προφορικού – γραπτού λόγου και τη διαφοροποίηση επίσημου – ανεπίσημου ύφους σε γραπτό και προφορικό λόγο, β) τα στοιχεία, λεξιλογικά ή μη, που χρησιμοποιούνται στο διάλογο σε συνάρτηση με τις ακόλουθες παραμέτρους: • το θέμα της συζήτησης (έναρξη, λήξη) και • τη στάση μας απέναντι στα λεγόμενα (συμφωνία, διαφωνία)</p>		
19. Άλλα λέμε, άλλα γράφουμε	<ul style="list-style-type: none"> • διάκριση προφορικού και γραπτού επικοινωνιακού λόγου 	<ul style="list-style-type: none"> • διάκριση προφορικού και γραπτού επικοινωνιακού λόγου • διάσταση προφορικού/ γραπτού λόγου σε λεξιλογικό επίπεδο (<i>φούρνος-αρτοποιείο</i>) • διάκριση επίσημου/ ανεπίσημου ύφους σε γραπτό και προφορικό λόγο • υφολογικές παραλλαγές σε προφορικό και γραπτό λόγο: ανεπίσημο /φιλικό περιβάλλον, επίσημο/ τυπικό κοινωνικό περιβάλλον

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ/ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	
	Προαπαιτούμενες γνώσεις	Γλωσσικά φαινόμενα προς εμπέδωση
20. Συμμετοχή σε συνομιλία: έκφραση συμφωνίας διαφωνίας ανάλογα με τους συνομιλητές	<ul style="list-style-type: none"> κοινωνικές συμπεριφορές στην επικοινωνία με τη βοήθεια του σώματος 	<ul style="list-style-type: none"> εκφράσεις που χρησιμοποιούμε στον προφορικό λόγο για: έναρξη ομιλίας, έκφραση συμφωνίας /διαφωνίας, λήξη συνομιλίας παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή των εκφράσεων: ηλικία, φύλο, οικειότητα, κοινωνική απόσταση, περίσταση επικοινωνίας

B2 Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Σειρά υλικού:	<i>Μαργαρίτα</i>
Ομάδα – στόχος:	3 ^η : Ομοεθνείς μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης χωρίς καθόλου γλωσσικές και με ελάχιστες ή και «καθόλου» ελληνογενείς πολιτισμικές προϋποθέσεις. 4 ^η : Αλλοεθνείς – αλλόγλωσσοι μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που μαθαίνουν την Ελληνική.
Ηλικία μαθητών:	6 – 12 ετών
Βαθμίδα εκπαίδευσης:	Πρωτοβάθμια
Μορφή εκπαίδευσης:	Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής (ενταγμένα, απογευματινά, σαββατιανά), Κανονικές Τάξεις με αλλοεθνείς ή / και ομοεθνείς μαθητές χωρίς καθόλου γνώση της Ελληνικής, εν μέρει και Ημερήσια Σχολεία.
Διάρκεια σπουδών:	6 έτη x 3 ώρες εβδομαδιαίως
Χώρα διαμονής:	Όλες
Επίπεδα υλικού:	Τρία (3) 1^ο επίπεδο: κατά προσέγγιση 1 ^η και 2 ^α τάξη Βασική ανάπτυξη των στοιχειωδών δεξιοτήτων κατανόησης και παραγωγής προφορικού λόγου / αλφαριθμητισμός. 2^ο επίπεδο: κατά προσέγγιση 3 ^η και 4 ^η τάξη Ανάπτυξη βασικών γλωσσικών δεξιοτήτων και καλλιέργεια της εκφραστικής επάρκειας και των δεξιοτήτων κατανόησης και παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου / αλφαριθμητισμός. 3^ο επίπεδο: κατά προσέγγιση 5 ^η και 6 ^η τάξη Καλλιέργεια της γλωσσικής επάρκειας, ανάπτυξη και εμπέδωση των δεξιοτήτων παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου.

2.1 Εισαγωγή

Τα μαθησιακά επίπεδα του Προγράμματος Σπουδών και του εκπαιδευτικού υλικού για την Ελληνική ως Ξένη Γλώσσα ορίζονται σύμφωνα με την καταγραφή των δεδομένων στο πρώτο μέρος του παρόντος τόμου.

Επειδή η πρωτοβάθμια εκπαίδευση των μαθητών σε πολλές χώρες διαρκεί έξι (6) σχολικά έτη, τα γλωσσικά επίπεδα διαμορφώνονται ως ακολούθως:

1ο επίπεδο: 1^η και 2^α τάξη

2ο επίπεδο: 3^η και 4^η τάξη

3ο επίπεδο: 5^η και 6^η τάξη

Γενικά κριτήρια του Προγράμματος Σπουδών:

1. Το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας όπου διδάσκεται η γλώσσα, το πρόγραμμα και ο αριθμός ωρών διδασκαλίας.
2. Οι σκοποί του σχολείου όπου διδάσκεται η ελληνική γλώσσα ως δεύτερη / ξένη και οι μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.
3. Το στάδιο της γνωστικής ανάπτυξης των μαθητών (ηλικία).
4. Η ψυχολογική/συναισθηματική τους κατάσταση.
5. Το άμεσο φυσικό, πολιτισμικό και κοινωνικό περιβάλλον της παροικίας και της χώρας στην οποία διδάσκεται η ελληνική γλώσσα.
6. Το φυσικό, πολιτισμικό και κοινωνικό περιβάλλον της Ελλάδας.
7. Τα ενδιαφέροντα, οι επικοινωνιακές ανάγκες και η κοινωνική κατάσταση των μαθητών.

Ειδικά κριτήρια του Προγράμματος Σπουδών:

1. Επιλογή των επικοινωνιακών περιστάσεων με γνώμονα την αυθεντικότητα και την ποικιλία του γλωσσικού υλικού.
2. Λαμβάνοντας υπόψη τις 4 επικοινωνιακές δεξιότητες (κατανόηση προφορικού λόγου, παραγωγή προφορικού λόγου, κατανόηση γραπτού λόγου, παραγωγή γραπτού λόγου) δίνεται έμφαση στον προφορικό λόγο.
3. Το γλωσσικό σύστημα (γραμματική-συντακτικό) δε διδάσκεται ως αυτοσκοπός, αλλά ως μέσο για την ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας του μαθητή.
4. Οι αρχές λειτουργίας του γλωσσικού κώδικα (κανόνες) κατακτούνται από τους ίδιους τους μαθητές με φυσικό τρόπο, χωρίς να θεωρείται απαραίτητη η διατύπωσή τους.
5. Ο αριθμός, ο βαθμός δυσκολίας και το είδος των γλωσσικών φαινομένων σε μια ενότητα καθορίζονται από την περίσταση επικοινωνίας μέσα από την οποία γίνεται η διδασκαλία τους και όχι με βάση την παραδοσιακή σειρά παρουσίασης των γραμματικών φαινομένων.
6. Εφόσον η μάθηση ορίζεται ως μία μόνιμη μεταβολή της δυνητικής συμπεριφοράς ενός ατόμου, η οποία οφείλεται στην εμπειρία, ο παραγόμενος λόγος πρέπει να διαθέτει βιωματικό και επικοινωνιακό φορτίο.

7. Το μαθησιακό υλικό προϋποθέτει τη δραστηριοποίηση των μαθητών ως ισότιμων μελών της τάξης - ομάδας.

8. Το μαθησιακό υλικό δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να εντοπίζουν και να διορθώνουν τα λάθη τους, να αξιολογούν στο σύνολο τη μαθησιακή διαδικασία και το αποτέλεσμα της και να κατακτούν στρατηγικές επανόρθωσης της επικοινωνίας.

2.2 Επικοινωνιακές καταστάσεις – Γλωσσικές λειτουργίες

Οι επικοινωνιακές καταστάσεις, οι οποίες καθορίζονται με βάση τη συχνότητα εύρεσής τους στην κοινωνική ζωή, τα ενδιαφέροντα των μαθητών και ειδικότερα το γενικό στόχο, συγκροτούνται από γλωσσικές λειτουργίες και παρασύρουν κάποιες από αυτές στη βάση της συχνότητάς τους ή και το αντίστροφο.

Οι επικοινωνιακές καταστάσεις είναι οι ίδιες σε όλα τα επίπεδα και οι διαφοροποιήσεις εξαρτώνται από τις γλωσσικές λειτουργίες που τις συγκροτούν, ίδιες ή και διαφορετικές, πιο σύνθετες για το κάθε επίπεδο.

Με βάση τις γλωσσικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών καθώς και το γενικό στόχο, οι επικοινωνιακές καταστάσεις (ειδικές έννοιες- θέματα) οριοθετούνται ως εξής:

1. Κοινωνικότητα
2. Σπίτι – Σχολείο - Περιβάλλον
3. Καθημερινή ζωή
4. Ελεύθερος χρόνος - Διασκέδαση
5. Διαπροσωπικές σχέσεις
6. Ταξίδια - Διακοπές
7. Κλιματολογικές συνθήκες – Χρόνος - Εποχές
8. Αγορά - Μαγαζιά
9. Τρόφιμα - Ποτά
10. Υγεία – Άθληση

2.3 Γλωσσικοί και κοινωνικοπολιτισμικοί στόχοι

2.3.1 Γλωσσικοί στόχοι

Πρώτο επίπεδο	Δεύτερο επίπεδο	Τρίτο επίπεδο
<i>Βασική ανάπτυξη των στοιχειωδών δεξιοτήτων κατανόησης και παραγωγής προφορικού λόγου / αλφαριθμητισμός.</i>	<i>Ανάπτυξη βασικών γλωσσικών δεξιοτήτων και καλλιέργεια της εκφραστικής επάρκειας και των δεξιοτήτων κατανόησης και παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου / αλφαριθμητισμός.</i>	<i>Καλλιέργεια της γλωσσικής επάρκειας, ανάπτυξη και εμπέδωση των δεξιοτήτων παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου.</i>
<p>Το πρώτο επίπεδο στοχεύει να βοηθήσει το μαθητή:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να κατανοεί στοιχεία της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού και να διαμορφώνει απλές αλλά εκφραστικές προτάσεις και να αναπτύσσει τη δεξιότητα παραγωγής του προφορικού λόγου στην οποία δεξιότητα επικεντρώνεται η προσοχή στο πρώτο επίπεδο γλωσσομάθειας, • να κατανοεί απλές φράσεις (λεκτικές πράξεις) που έχουν σχέση με το άμεσο περιβάλλον του καθώς και με την καθημερινότητά του, • να δημιουργήσει και να διατηρήσει με επικοινωνιακό τρόπο έναν διάλογο, • να μπορέσει να περιγράψει με λιτό και στοιχειώδη τρόπο το άμεσο περιβάλλον του, • να μπορέσει να κατανοεί απλά γραπτά κειμενάκια, επιγραφές κ.λπ., • να βιώσει, να κατανοήσει και να αγαπήσει το σύγχρονο ελληνικό πολιτισμό στοιχεία του οποίου διδάσκεται, μέσα από τις περιστάσεις επικοινωνίας οι οποίες περιέχονται στο διδακτικό του υλικό, • να αποδεχτεί τη διαφορετικότητα –ετερότητα μεταξύ των ανθρώπων, • να δεχθεί τα οφέλη της διαπολιτισμικής προσέγγισης. 	<p>Το δεύτερο επίπεδο στοχεύει να βοηθήσει το μαθητή:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να καλλιεργήσει και να αναπτύξει περισσότερο την ικανότητα κατανόησης και παραγωγής προφορικού λόγου, • να διαμορφώσει μια εκφραστική επάρκεια πάνω σε θέματα του άμεσου κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντός του, • να αποκτήσει την ικανότητα κατανόησης απλών γραπτών πολυτροπικών κειμένων, • να αναπτύξει τη δεξιότητα της ανάγνωσης σε απλά κείμενα, • να γνωρίσει στοιχεία της ελληνικής μυθολογίας και των λαϊκών παραμυθιών, • να βελτιώσει τη γλώσσα μέσα από την εκμάθηση του ελληνικού τραγουδιού. 	<p>Το τρίτο επίπεδο στοχεύει να βοηθήσει το μαθητή:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να καλλιεργήσει ακόμη περισσότερο τις γλωσσικές και επικοινωνιακές δεξιότητες (κατανόησης και παραγωγής προφορικού λόγου) και να αναπτύξει σταδιακά την κατανόηση και παραγωγή του γραπτού λόγου, • να μπορεί να λειτουργεί σε πιο σύνθετα γλωσσικά περιβάλλοντα, μέσα από κείμενα, εικόνες, διαφημίσεις κ.λπ., • παράλληλα να εμπλουτίσει το λεξιλόγιό του πάνω σε θέματα που άπτονται των περιστάσεων επικοινωνίας οι οποίες έχουν την ίδια θεματική σε όλα τα επίπεδα, • να εμπλουτίσει τις γνώσεις του για τον ελληνικό πολιτισμό με στοιχεία από την ελληνική πολιτισμική παράδοση και τις πολλαπλές εκφάνσεις του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού.

2.3.2 Κοινωνικοπολιτισμικοί στόχοι

Πρώτο επίπεδο	Δεύτερο επίπεδο	Τρίτο επίπεδο
<p>Το πρώτο επίπεδο στοχεύει να βοηθήσει το μαθητή:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να προσεγγίσει μέσα από επικοινωνιακές περιστάσεις τη σύγχρονη ζωή στην Ελλάδα, • να αναγνωρίσει κοινά πολιτισμικά στοιχεία με τους δύο πολιτισμούς, • να αναγνωρίζει γεωγραφικά περιοχές και πόλεις της Ελλάδας, • να αποδεχθεί καταρχήν το διαφορετικό πολιτιστικό πλαίσιο που του φέρνει η εκμάθηση μιας άλλης γλώσσας, • να προσεγγίσει και να κατανοήσει τη γλώσσα του σώματος όπως αυτή εμφανίζεται μέσα από την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, • να μαθαίνει μέσα από το παιχνίδι και τη φαντασίωση. 	<p>Το δεύτερο επίπεδο στοχεύει να βοηθήσει το μαθητή:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να προσεγγίσει μέσα από περιστάσεις επικοινωνιακές τη σύγχρονη ζωή στην Ελλάδα, τα ήθη, τις γιορτές και τα έθιμά της, • να βιώσει φαντασιακά το ελληνικό περιβάλλον με ό,τι αυτό συνεπάγεται (σπίτια, οικογένεια, αγορά, ελεύθερος χρόνος, ταξίδια κ.λπ.), • να αναγνωρίσει την οικουμενικότητα αξιών και βασικών ιδεών (οικολογία, ειρήνη, αγάπη, ζωοφιλία, διατροφικές συνήθειες κ.λπ.), • να παίζει και να τραγουδήσει στους ρυθμούς ενός νέου πολιτισμού που τον μαγεύει και τον παρσύρει σε νέες συμπεριφορές. 	<p>Το τρίτο επίπεδο στοχεύει να βοηθήσει το μαθητή:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να οικειοποιηθεί βασικά κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία της Ελλάδας σε σύγκριση με αντίστοιχα της χώρας διαμονής του (παραμύθια, ήθη και έθιμα, γαστρονομικές συνήθειες, μουσική, χορός) και να αντιληφθεί την σύμπτωση των στοιχείων αυτών σε άλλους πολιτισμούς, • να προσεγγίσει εμμέσως, πλην σαφώς, την Τέχνη όπως αυτή εμφανίζεται στην καθημερινότητά μας, • να γνωρίσει πολιτισμικά αγαθά της σύγχρονης Ελλάδας και να τα αντιπαραβάλει με αντίστοιχα της χώρας διαμονής.

2.4 Λεκτικές πράξεις και τρόπος πραγμάτωσής τους

Πρώτο επίπεδο	Δεύτερο επίπεδο	Τρίτο επίπεδο
<p>Ο μαθητής θα πρέπει:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να μάθει μερικούς από τους βασικούς και συχνούς χαιρετισμούς, • να μάθει να αυτοσυστήνεται, • να μάθει να χαιρετά σε οικείο ύφος, • να ζητά πληροφορίες για κάτι με την ερώτηση: «<i>τι είναι αυτό;</i>», • να ζητά επιβεβαίωση με την ερώτηση: «<i>Είναι + ουσιαστικό;</i>», • να επιβεβαιώνει ή διαψεύδει μια πληροφορία με : «<i>Ναι/ Όχι. Είναι...</i>»), • να κατανοεί τη σημασία των τοπικών επιρρημάτων: «<i>πάνω</i>», «<i>κάτω</i>», «<i>μέσα</i>», «<i>έξω</i>», • να ανταλλάσσει και ειδικότερα να ζητά πληροφορίες για αντικείμενα, • να απαντά σε ερωτήσεις εντοπισμού με ελλιπείς προτάσεις να προτρέπει κάποιον να δει με: «<i>Δες! Να!</i>», • να χρησιμοποιεί τους χρονικούς προσ- 	<p>Ο μαθητής θα πρέπει:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να μάθει να αυτοσυστήνεται, • να μάθει να ρωτά για το όνομα κάποιου, • να μάθει να ρωτά για την καταγωγή κάποιου «<i>από πού είσαι;</i>», • να μάθει να απαντά στην ερώτηση «<i>από πού είσαι;</i>», • να μάθει να χρησιμοποιεί τους αριθμούς από το δέκα ως το είκοσι, • να μάθει να ρωτά και να απαντά για την ηλικία, • να μάθει να δίνει ευχές για τα γενέθλια, • να μάθει να εκφράζει συναισθήματα, • να μάθει να κάνει συστάσεις, • να μάθει να απαντά όταν ρωτούν τι κάνει, • να μάθει ρωτά για την ταυτότητα κάποιου, • να μάθει να απαντά σε σχετική ερώτηση, • να μάθει λεξιλόγιο σχετικά με τα μέλη της οικογένειας. • να μάθει λεξιλόγιο σχετικό με επαγγέλματα, • να μάθει να προσφωνεί κάποιον, • να εκφράζει συναισθήματα «<i>είναι καταπληκτική!</i>», • να ρωτά για το επάγγελμα κάποιου «<i>τι δουλειά κάνεις;</i>», • να προσφωνεί κάποιον «<i>κύριε/ κυρία</i>», 	<p>Ο μαθητής θα πρέπει:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να δίνει πληροφορίες για τον εαυτό του, που αφορούν το ονοματεπώνυμο, την εθνικότητα, την ηλικία του, τις γνώσεις του, και τα ενδιαφέροντά του, π.χ. <i>Με λένε Φοίξο. Είμαι Έλληνας, είμαι 3 χρονών. Ξέρω ελληνικά. Ο αγαπημένος μου ήρωας είναι ο Χάρι Πότερ.</i> • να ζητά και να δίνει πληροφορίες για άλλα πρόσωπα σχετικά με την εθνικότητα και τις γνώσεις τους, π.χ. <i>-Από πού είσαι; Ξέρεις αγγλικά;</i> • να μιλά για τους αγαπημένους του ήρωες και τα αγαπημένα του αντικείμενα, π.χ. <i>Ο αγαπημένος μου ήρωας είναι ο Χάρου Πότερ.</i> • να χαιρετά και να καλοσωρίζει, π.χ. <i>Γεια χαρά! Καλώς ήρθατε.</i> • να χρησιμοποιεί τύπους ευγένειας, π.χ. <i>Κυρία Δάφνη, από πού είστε;</i> • να δίνει πληροφορίες για το βαθμό γνώσεών ή ικανοτήτων του, π.χ. <i>(γλώσσες) Μιλώ ελληνικά λίγο.</i> • να περιγράφει πρόσωπα βάσει των εξωτερικών τους χαρακτηριστικών, π.χ. <i>Έχει μακριά ίσια μαλλιά και γαλάζια μάτια. Είναι κοντή και λεπτή.</i> • να αρχίζει ένα γράμμα σε φίλους, π.χ. <i>Αγαπημένο μου Φοίξο...</i> • να τελειώνει ένα γράμμα σε φίλους, π.χ. <i>Φιλιά, Ελένη.</i> • να ρωτά για την αρέσκεια κάποιου και να εκφράζει και ο ίδιος αρέσκεια και απαρέσκεια, π.χ. <i>Τι σου αρέσει να κάνεις; ή Ποια είναι τα χόμπι σου;</i>

Πρώτο επίπεδο	Δεύτερο επίπεδο	Τρίτο επίπεδο
<p>διορισμούς: <i>το πρωί, το μεσημέρι, το απόγευμα, το βράδυ,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • να εκφράζει αρέσκεια και / ή απαρέσκεια, • να ζητά κάτι από κάποιον «δώσε, φέρε», • να δίνει απλές εντολές «δες, έλα», • να επιβραβεύει κάποιον «Μπράβο!», • να εκφράζει συγκατάθεση «Εντάξει», • να προσκαλεί κάποιον «έλα», • να προσφέρει κάτι με ευγενικό τρόπο «Ορίστε!», • να παρακινεί κάποιον «Γρήγορα ...!», • να εκφράζει τρόπο «γρήγορα», • να χρησιμοποιεί τους αριθμούς από το ένα έως το δέκα. 	<ul style="list-style-type: none"> • να μάθει τις ημέρες της εβδομάδας, • να ρωτάει και να απαντάει για τον χρόνο, που αφορά στις ημέρες της εβδομάδας, • π.χ.- <i>Τι μέρα είναι σήμερα;</i> • - <i>Σήμερα είναι Τρίτη ή Τρίτη,</i> • να κατανοεί το τακτικό πρόγραμμα μιας εβδομάδας, • να ρωτά και να απαντά για τον χρόνο, που έχει σχέση με καθημερινές συνήθειες ή επαναλαμβανόμενες ενέργειες μιας εβδομάδας, • να αφηγείται σε απλό ύφος και σε περιορισμένη έκταση το πρόγραμμα μιας εβδομάδας του, • να ζητά και να δίνει πληροφορίες για τον χρόνο που σχετίζονται με επαναλαμβανόμενες και συνήθειες πράξεις, • π.χ.-<i>Πότε πηγαίνεις στο σχολείο;</i> - <i>Κάθε μέρα</i> - <i>Πότε πηγαίνει η Μαρίνα στη γιαγιά της;</i> - <i>Την Δευτέρα το μεσημέρι,</i> • να λέει τι θέλει όταν πηγαίνει για ψώνια στα μαγαζιά, • να ρωτά τι θέλουν οι άλλοι, • να εκφράζει αρέσκεια και απαρέσκεια «μου αρέσουν / δεν μου αρέσουν...», • να ρωτά για την ποσότητα «πόσα είναι;», • να ζητά πληροφορίες για τις επιθυμίες των άλλων, π.χ. <i>Τι θέλεις;</i> • να δίνει πληροφορίες για τις δικές του επιθυμίες, π.χ. <i>(Δεν)Θέλω + ου-</i> 	<p><i>Μου αρέσει η μουσική ή Μου αρέσει να διαβάσω βιβλία.ή Λατρεύω το σινεμά ή Τρελαίνομαι για τα σπορ!</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • να εκφράζει την ποσοτική διαβάθμιση της αρέσκειας ή απαρέσκειας του, π.χ. <i>Μου αρέσει να βλέπω κινούμενα σχέδια πάρα πολύ!</i> ή <i>Δεν μου αρέσει καθόλου το ποδόσφαιρο.</i> • να ρωτά για την τιμή, π.χ. <i>Πόσο κάνει;</i> • να ζητά κάτι, π.χ. <i>Θέλουμε δύο κιλά.</i> • να δίνει εντολές/ να προτρέπει, π.χ. <i>Αγοράστε, πιείτε ...</i> • να προσφέρει κάτι με ευγενικό τρόπο <i>Ορίστε!.</i> • να εκφράζει ιδιότητα/ κρίση, π.χ. <i>Οι πιο καλές ντομάτες.</i> • να εκφράζει κρίση, π.χ. <i>Η μπλούζα είναι πολύ ακριβή.</i> • να ρωτά για τα σχέδια κάποιου, π.χ. <i>Θα το αγοράσεις;</i> • να επισύρει την προσοχή, π.χ. <i>Για δες αυτό το μπλουζάκι.</i> • να εκφράζει απογοήτευση, π.χ. <i>Αχ, δεν μου κάνει.</i> • να ζητά την άποψη κάποιου, π.χ. <i>Έλα, πες, μου πάει;</i> • να κάνει συγκρίσεις, π.χ. <i>Είναι πιο μικρό από το κίτρινο.</i> • να εκφράζει δυσάρεστα συναισθήματα για τον εαυτό του, π.χ. <i>Πονάω, έχω πονοκέφαλο. Φοβάμαι τους γιατρούς.</i> • να εκφράζει προτροπή, εντολή, π.χ. <i>Ανοιξε το στόμα σου. Βήξε λίγο, σε παρακαλώ. Πήγαινε στο μπάνιο και πλύ-</i>

Πρώτο επίπεδο	Δεύτερο επίπεδο	Τρίτο επίπεδο
	<p>σιαστικό,</p> <ul style="list-style-type: none"> • να ζητά και να δίνει πληροφορίες σχετικά με το φαγητό, π.χ. - <i>Τι τρως;</i> - <i>(Τρώω) + ουσιαστικό</i> - <i>Τι πίνεις;</i> - <i>(Πίνω) + ουσιαστικό.</i> • να δίνει οδηγίες μαγειρικής, π.χ. <i>Βάζουμε/ βάζετε + ουσιαστικό,</i> • να δίνει προσταγές, π.χ. <i>φέρε + ουσιαστικό,</i> • να εκφράζει ευχές, π.χ. <i>Καλή όρεξη!</i> • να ζητά και να δίνει πληροφορίες για οικείες, καθημερινές ενέργειες που λαμβάνουν χώρα στο παρόν, μέσα σε ένα σπίτι, • να ζητά και να δίνει πληροφορίες για τον τόπο και συγκεκριμένα να ρωτά σε ποιο μέρος του σπιτιού βρίσκεται κάποιο πρόσωπο , • να δίνει εντολές, που σχετίζονται με καθημερινές πράξεις μέσα στους χώρους ενός σπιτιού, • να εκφράζει ευγνωμοσύνη: <p>Ευχαριστώ</p> <ul style="list-style-type: none"> • και να απαντά σε έκφραση ευγνωμοσύνης: <p>Παρακαλώ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • να προτρέπει τον συνομιλητή του, π.χ. <i>Πάμε μέσα;</i> <i>Παίζουμε;</i> • να εκφράζει ευχαρίστηση/ ικανοποίηση για κάτι που ακούει ή βλέπει, • να εκφράζει επιδοκιμασία και έπαινο, 	<p><i>νε τα δόντια σου!</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • να εύχεται σε ασθενή: <i>Περαστικά!</i> • να δίνει συμβουλές, π.χ. <i>-Να βουρτσίζεις τα δόντια σου. Να μην τρως πολλά γλυκά.</i> • να δίνει πληροφορίες-κανόνες, π.χ. <i>Πίνω φυσικούς χύμους. Δεν πίνω κόκα-κόλα.</i> • να διηγείται κάτι που έζησε: <i>Χθες η αδελφή μου αρρώστησε και δεν πήγε στο σχολείο...</i> • να προτείνει/να δέχεται κάτι, π.χ. <i>Τι λέτε; Πάμε κι εμείς; Και βέβαια θα πάμε</i> • να εκφράζει συμφωνία-βεβαιότητα, π.χ. <i>Και βέβαια!</i> • να ζητά διευκρινίσεις, π.χ. <i>Τι σημαίνει η λέξη;</i> • να δηλώνει ότι δε γνωρίζει μία λέξη, π.χ. <i>Δεν καταλαβαίνω.</i> • να δίνει οδηγίες/ συμβουλές, π.χ. <i>Μη(ν)βγαίνεις στο μπαλκόνι</i> • να απαγορεύει, π.χ. <i>Μη(ν)βγάζετε φωτογραφίες.</i> • να προσκαλεί γραπτώς, π.χ. <i>Σας προσκαλούμε...</i> • να εκφράζει προτίμηση, π.χ. <i>Προτιμώ το αεροπλάνο.</i> • να χαιρετά κάποιον που φεύγει, π.χ. <i>Καλό ταξίδι. Να πας/πάτε στο καλό!</i> • να διηγείται τα μελλοντικά του σχέδια, π.χ. <i>Θα παίζουμε όλη την ημέρα./ Θα φτάσουμε το πρωί.</i> • να εκφράζει επιθυμία και να ρωτά τον συνομιλητή του για τις επιθυμίες του, π.χ. <i>Το όνειρο μου είναι να γίνω σκηνοθέτης. Θέλω να δω τον αγώνα</i>

Πρώτο επίπεδο	Δεύτερο επίπεδο	Τρίτο επίπεδο
	<ul style="list-style-type: none"> • να δίνει εντολές στον πληθυντικό και στον ενικό αριθμό, • να δίνει πληροφορίες για τον καιρό, • να εκφράζει απόφαση/ σχέδιο να κάνει κάτι, • να αφηγείται σε τρίτο πρόσωπο. 	<p><i>μπάσκετ. Τι θέλεις να αγοράσεις; Θέλεις να πάμε σινεμά; Θέλεις να πάρουμε ποπ κορν;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • να εκφράζει αναγκαιότητα, π.χ. <i>Πρέπει να διαβάσω τα μαθήματα μου, και ικανότητα, π.χ. Μπορώ να τρέξω πιο γρήγορα</i> • να λέει τι ξέρει ή δεν ξέρει για πρόσωπα/ πράγματα και γεγονότα, π.χ. <i>Η ταινία αρχίζει στις 5:30. Ο συγγραφέας είναι ο Η.Μ., και να ρωτά τον συνομιλητή του αν ξέρει για πρόσωπα και γεγονότα, π.χ. Ποια ταινία παίζει στο σινεμά;</i> • να διηγείται την ιστορία μιας ταινίας, ενός βιβλίου.

2.5 Μορφολογικά και συντακτικά στοιχεία

		Πρώτο επίπεδο	
ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ		<ul style="list-style-type: none"> • Βασικά στοιχεία του φωνολογικού συστήματος (φωνήματα) τα οποία παρουσιάζονται στους διαλόγους των μαθημάτων. 	
	Ουσιαστικά	<ul style="list-style-type: none"> • Η κλητική προσφώνηση των ονομάτων, που συνοδεύουν χαιρετισμούς: • Καταλήξεις ονομαστικής και αιτιατικής αρσενικών, θηλυκών και ουδετέρων ουσιαστικών. • Ονομαστική, ενικός και πληθυντικός ουσιαστικών. Συγκεκριμένα: α) αρσενικά σε -ας, -ος, β) θηλυκά σε -α, γ) ουδέτερα σε -ι. Πληθυντικός: α) αρσενικά σε -ες, -οι, β) θηλυκά σε -ες, γ) ουδέτερα σε -α. 	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ		<ul style="list-style-type: none"> • Γνωριμία με τους δύο αριθμούς της ελληνικής 	
		<ul style="list-style-type: none"> • Γνωριμία με τα άρθρα (το οριστικό και το αόριστο). 	
	Επίθετα	<ul style="list-style-type: none"> • Επίθετα σε -ος,-η,-ο/-ος,-α,-ο, ενικός αριθμός 	
	Παραθετικά		
	Αριθμητικά	<ul style="list-style-type: none"> • Εμφάνιση των απόλυτων και τακτικών αριθμητικών ως το 10. 	
Αντωνυμίες	<ul style="list-style-type: none"> • Προσωπικές αντωνυμίες: εγώ, εσύ, μου, σου • Δεικτική αντωνυμία, αυτός,-ή,-ό • Ερωτηματική, τι 		

Δεύτερο επίπεδο	Τρίτο επίπεδο
<ul style="list-style-type: none"> • Στοιχεία του φωνολογικού συστήματος, φωνήματα - γραφήματα τα οποία παρουσιάζονται στα μαθήματα 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάγνωση, γραφή
<ul style="list-style-type: none"> • Αιτιατική του χρόνου(την Δευτέρα, την Τρίτη κ.λπ.) • Αιτιατική ενικού πληθυντικού ουσιαστικών σε: -ος,-ας,-ης,-α,-η,-ι,-ο,-μα) 	<ul style="list-style-type: none"> • Κλητική και αιτιατική ενικού πληθυντικού των ουσιαστικών: -ος,-ης,-ας,-α,-η,-ο,-ι,-μα • Υποκοριστικά ουδετέρου σε: -άκι • Ανισοσύλλαβα ουσιαστικά
<ul style="list-style-type: none"> • Εμπέδωση των δύο αριθμών 	
<ul style="list-style-type: none"> • Εμπέδωση οριστικού και αόριστου άρθρου 	<ul style="list-style-type: none"> • Εμπέδωση της χρήσης των άρθρων
<ul style="list-style-type: none"> • Επίθετα σε: -ος,-η,-ο/-ος,-α,-ο, ενικός και πληθυντικός αριθμός 	<ul style="list-style-type: none"> • Επίθετα σε: -ος,-η,-ο/-ος,-α,-ο, ενικός και πληθυντικός αριθμός
	<ul style="list-style-type: none"> • Σχηματισμός παραθετικών των επιθέτων (με το πιο).
<ul style="list-style-type: none"> • Εμφάνιση των απόλυτων μέχρι το 100 και των τακτικών αριθμητικών 10 ως το 20 	<ul style="list-style-type: none"> • Εμπέδωση όλων των προαναφερθέντων αριθμητικών. • Τακτικά αριθμητικά (πρώτος-η,-ο) • Απόλυτα αριθμητικά (ένας, μία, ένα, τρεις, τρία, τέσσερις, τέσσερα) 100-1000
<ul style="list-style-type: none"> • Κτητικές: μου, σου κ.λπ. • Ερωτηματικές: ποιος, ποια, πόσα, πόσων • Προσωπικές –ονομαστική(εγώ, εσύ κ.λπ.) • Αόριστη (κάθε) 	<ul style="list-style-type: none"> • Εμπέδωση όλων των προαναφερθεισών αντωνυμιών. • Ο αδύνατος τύπος της προσωπικής αντωνυμίας με...

		Πρώτο επίπεδο	
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	Ρήματα	<ul style="list-style-type: none"> • Εμφάνιση των ρημάτων είμαι ,φορώ, αρέσει, πηγαίνω, τρώω, παίζω, διαβάζω (ενεστώτας, 1ο και 2ο πρόσωπο ενικού) • Προστακτική ενικού αριθμού(δες, έλα, φέρε, δώσε) • κοιμάμαι (1ο πρόσωπο ενικού, ενεστώτας) 	
	Μετοχές		
	Επιρρήματα	<ul style="list-style-type: none"> • Γρήγορα, εντάξει, τοπικά(πάνω, κάτω, έξω, μέσα) 	
	Προθέσεις <i>Χρήση, σύνταξη και σημασία</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Σε, 	
	Επιφωνήματα/επιφωνηματικές εκφράσεις	Συχνόχρηστα επιφωνήματα (Α!, μπράβο, ποπό)	

Δεύτερο επίπεδο	Τρίτο επίπεδο
<ul style="list-style-type: none"> • Αρέσει- αρέσουν, απρόσωπα ρήματα (βρέχει, χιονίζει, φυσάει, κάνει ζέστη, κάνει κρύο, έχει ήλιο) • Ενεστώτας βαρύτονων ρημάτων (1ο και 2ο και 3ο πρόσωπο ενικού και πληθυντικού) • Το 2ο ενικό και πληθυντικό πρόσωπο προστακτικής αορίστου(πάρε, δεξ, βάλε, μπες, φέρε, έλα) • Τα ρήματα έρχομαι και φοβάμαι στο 1ο και 2ο πρόσωπο του ενεστώτα • Συνηρημένα ρήματα σε -άω ,3ο ενικό ενεστώτα • Συνοπτικός μέλλοντας, 1ο πρόσωπο, των τριών ρημάτων, αφήνω, παίρνω, έρχομαι 	<ul style="list-style-type: none"> • Εμπέδωση των προαναφερθέντων. • Ενεστώτας βαρύτονων και συνηρημένων ενεργητικών ρημάτων • Υποτακτική ενεστώτα και αορίστου των προαναφερθέντων ρημάτων • Απρόσωπα ρήματα (πάει, κάνει) • Εξακολουθητικός και συνοπτικός μέλλοντας των προαναφερθέντων ρημάτων • Παρατατικός του είμαι.
<ul style="list-style-type: none"> • -ώντας/ όντας • -μένος,-η,-ο (π.χ. στενοχωρημένος -η-ο) 	Εμπέδωση μετοχών
<ul style="list-style-type: none"> • Πότε 	<ul style="list-style-type: none"> • Εμπέδωση των προαναφερθέντων • Πολύ, λίγο.
<ul style="list-style-type: none"> • Σε, από 	<ul style="list-style-type: none"> • Με, για
Χρήση επιφωνημάτων και επιφωνηματικών εκφράσεων	Εμπέδωση επιφωνηματικών εκφράσεων

Δεύτερο επίπεδο	Τρίτο επίπεδο
<ul style="list-style-type: none"> • Σχηματισμός της απλής πρότασης. • Απλή δομή της ονοματικής και ρηματικής φράσης. • Συμφωνία υποκειμένου και κατηγορουμένου. 	<ul style="list-style-type: none"> • Εμπέδωση των προαναφερθέντων
<ul style="list-style-type: none"> • Δομή και χρήση του ονοματικού προσδιορισμού (συμφωνία επιθέτου με ουσιαστικό), του εμπρόθετου και του επιρρηματικού προσδιορισμού. 	<ul style="list-style-type: none"> • Εμπέδωση των προαναφερθέντων
<ul style="list-style-type: none"> • Καταφατικές, ερωτηματικές και αποφατικές προτάσεις. 	<ul style="list-style-type: none"> • Εμπέδωση των προαναφερθέντων
<ul style="list-style-type: none"> • Γενική κτητική • Αιτιατική ως αντικείμενο 	<ul style="list-style-type: none"> • Επανάληψη πτώσεων (ονομαστική-υποκείμενο, κατηγορούμενο/ γενική κτητική/ αιτιατική αντικείμενο, χρόνου, εμπρόθετη)
<ul style="list-style-type: none"> • Παρατακτική σύνδεση προτάσεων και συστατικών (με συμπλεκτικούς συνδέσμους). • Σύνδεση προτάσεων καθ' υπόταξη (τελικές,). • Λειτουργία του ευθέως λόγου. • Αφήγηση, δηλώσεις, αρέσκεια, απαρέσκεια, πληροφορίες, προσαγές-εντολές 	<ul style="list-style-type: none"> • Σύνδεση επιρρηματικών δευτερευουσών προτάσεων (χρονικές, αιτιολογικές, ,) • Ερωτηματικές προτάσεις. • Ευχετική (απλές ευχές) • Προτροπή, κρίση, απαγόρευση, επιθυμία, διήγηση, διευκρίνιση, συμβουλή

B3 Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Σειρά υλικού:	α) <i>Εμείς και οι Άλλοι</i> β) Από τη Ζωή των Ελλήνων της Διασποράς
Ομάδα – στόχος:	Όλες
Ηλικία μαθητών:	6 – 16 ετών
Βαθμίδα εκπαίδευσης:	Πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια
Μορφή εκπαίδευσης:	Όλες
Διάρκεια σπουδών:	9 έτη x 3 ώρες εβδομαδιαίως
Χώρα διαμονής:	Όλες
Επίπεδα υλικού:	Τέσσερα (4) 1^ο επίπεδο: κατά προσέγγιση 1 ^η και 2 ^α τάξη Το άτομο και η οικογένειά του (οικο - ιστορία). 2^ο επίπεδο: κατά προσέγγιση 3 ^η και 4 ^η τάξη Το άτομο, η οικογένεια και ο περίγυρός του (τοπο-ιστορία). 3^ο επίπεδο: κατά προσέγγιση 5 ^η και 6 ^η τάξη Χώρα προέλευσης και παροικίες (κοινωνιο- και εθνο-ιστορία). 4^ο επίπεδο: κατά προσέγγιση 7 ^η - 9 ^η / 10 ^η τάξη Ελληνική και παροικιακή ιστορία σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πλαίσιο (εθνο- και κοσμο-ιστορία).

3.1 Εισαγωγή

Το Πρόγραμμα Σπουδών των Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού (Π.Σ.Σ.Ι.Π.) προσπαθεί να αναπτύξει μια αρχιτεκτονική διδασκαλία, η οποία θα επενδύει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης¹ και θα ενθαρρύνει τη μελέτη των ιστορικών και πολιτιστικών² στοιχείων, εκκινώντας από τον κοινωνικο-πολιτισμικό χώρο του έλληνα μαθητή της Διασποράς. Παράλληλα, στο πρόγραμμα αυτό γίνεται προσπάθεια ο μαθητής να μάθει να επιλέγει και να χρησιμοποιεί ένα ευρύ φάσμα πηγών ιστορικής πληροφόρησης, να καταφεύγει στην επιτόπια παρατήρηση και να αποκτά εξελικτικά μια ικανότητα «βιωματικής» προσέγγισης του παρελθόντος³.

Το προτεινόμενο Π.Σ.Σ.Ι.Π. επιδιώκει να προβάλλει την ελληνική ιστορία και τον πολιτισμό μέσα από ένα πνεύμα πολυπολιτισμικότητας και οικουμενικότητας, επιχειρώντας παράλληλα να αποτελέσει μέσο ενεργοποίησης του πολιτισμικού κεφαλαίου των ομογενών μαθητών και «τόπο» καλλιέργειας μιας δι-ιστορικής και δι-πολιτισμικής συνείδησης⁴.

Οι προτεινόμενες κατευθύνσεις αναμένεται να βοηθήσουν το μαθητή να γνωρίσει την ιστορία, τα επιτεύγματα, τον τρόπο ζωής, και τις νοοτροπίες των Ελλήνων στην πορεία του χρόνου, να κατανοήσει τα ιστορικο-πολιτιστικά δρώμενα και την εξέλιξη της κοινωνίας, και να διακρίνει τι από όλα αυτά έχει επιβιώσει στον εαυτό του και στο γύρω κοινωνικο-πολιτιστικό του περιβάλλον.

Μια τέτοια διδακτική προσέγγιση δεν αρκείται στην περιγραφή και την αφήγηση, αλλά προχωρά και στην ανάλυση, την ερμηνεία και την εξήγηση των ιστορικών γεγονότων και δράσεων. Δεν παραμένει, κατά το δυνατόν, σε μια γεγονотική και γραμμική προσέγγιση, αλλά αναζητά κυρίως τη λειτουργική σύνδεση των γεγονότων, τα αίτια εκείνα που κινούν την ιστορική δράση και ερμηνεύουν σε γενικές γραμμές την ιστορία.

Ένα, ωστόσο, από τα σημαντικότερα επιστημολογικά και μεθοδολογικά εγχειρήματα του σύγχρονου παιδαγωγικού λόγου είναι η μεταφορά στην σχολική πράξη των θεωριών της νέας ιστορίας («παιδαγωγική ζεύξη» μεταξύ ιστορικής επιστήμης και σχολικής ιστορίας)⁵. Πρόκειται ακριβώς για ουσιαστικές μεταβολές που συμβαίνουν από τη μια στο χώρο της ιστοριογραφίας και των πολιτισμικών σπουδών

¹ Για τον όρο αυτό και τη σχετική προς τον όρο αυτό βιβλιογραφία βλ. Γ. Φλουρής (1992), *Η Αρχιτεκτονική της Διδασκαλίας και η Διαδικασία της Μάθησης*, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα. Βλ. επίσης Γ. Φλουρής (1996), *Αρχιτεκτονική της νόησης και της διδασκαλίας*. Προς ένα διδακτικό σύστημα, στο Η. Μαρσαγγούρας (επιμ.), *Η εξέλιξη της διδακτικής*, Αθήνα, Gutenberg, σσ. 231-273, και ιδίως (2001), *Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η κριτική σκέψη στη διδακτική πράξη*, Αθήνα, Gutenberg.

² Συνήθως στη βιβλιογραφία γίνεται διάκριση μεταξύ των όρων «πολιτισμικός» και «πολιτιστικός», η μεταξύ τους όμως διαφορά δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτη. Το «πολιτιστικός» χρησιμοποιείται για να αποδώσει ενεργητική και δυναμική σημασία: π.χ. πολιτιστικές εκδηλώσεις, πολιτιστικές ανταλλαγές, πολιτιστικά σωματεία, κλπ., ενώ το «πολιτισμικός» για να δηλώσει καταστάσεις και έννοιες πιο μόνιμες, όπως, π.χ., πολιτισμικές διαφορές, πολιτισμική παράδοση, πολιτισμικοί θεσμοί, πολιτισμικό επίπεδο, κλπ.

³ Μια τέτοια εκδοχή διδασκαλίας επενδύει κυρίως στον επαγωγικό συλλογισμό του μαθητή και προχωρά από το συγκεκριμένο και κοινινό στο αφηρημένο και μακρινό. Η συλλογιστική αυτή, εφόσον υποστηρίζεται από τη χρήση κατάλληλου εποπτικού υλικού και πλαισιώνεται από μια διεπιστημονική προσέγγιση, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για την ανάπτυξη της δι-ιστορικής σκέψης.

⁴ Για το θέμα της συγκρότησης δι-ιστορικής σκέψης στους έλληνες μαθητές της Διασποράς βλ. Α. Χουρδάκης (2001), *Θεωρητικές και διδακτικές προσεγγίσεις στην ιστορία και στον πολιτισμό: Προλεγόμενα στην σύνταξη ενός Αναλυτικού Προγράμματος για τα ελληνόπουλα του εξωτερικού*, στο Μ. Βάμβουκας, Μ. Δαμανάκης, Γ. Κατσιμαλή, *Προλεγόμενα Αναλυτικού Προγράμματος για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά*, Ρέθυμνο, Ε. ΔΙΑ. Μ. ΜΕ, σελ. 163.

⁵ Βλ. τελείως ενδεικτικά F. Dosse (1993), *Η ιστορία σε ψίχουλα. Από τα Annales στη Νέα Ιστορία*, μτφρ. Αγγ. Βλαχοπούλου, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης και Γ. Ίγκρες (1991), *Νέες κατευθύνσεις στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία*, μτφρ. Βασίλης Οικονομίδης, Αθήνα, Γνώση.

(cultural studies)⁶ και από την άλλη στο πεδίο της διαπολιτισμικής προσέγγισης της κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων του εξωτερικού⁷ και οι οποίες οδήγησαν στη ανάγκη συγκρότησης και εφαρμογής ενός νέου/ εναλλακτικού, «διασπορικού» παραδείγματος διδασκαλίας της ιστορίας και του πολιτισμού για τους Έλληνες μαθητές της Διασποράς αλλά και στην ανάγκη συγγραφής νέων / εναλλακτικών εγχειριδίων με ανασηματοδοτημένο ρόλο.

Η πρόταση για μια άλλη θέαση της ιστορίας των Ελλήνων (που σε τελική ανάλυση δεν εξαντλείται στην ιστορία της Ελλάδας), εδράζεται στην παραδοχή ότι η «επίσημη» σχολική ιστορία επιμένει να παραγκωνίζει ή και να αγνοεί σε μεγάλο βαθμό την ιστορία της Διασποράς, αν και η τελευταία αποτελεί οργανικό τμήμα της. Το εναλλακτικό αυτό παιδαγωγικό παράδειγμα αναδεικνύει και προσπαθεί να αξιοποιήσει και την ιστορία της ελληνικής Διασποράς (ενταγμένης μέσα στο συγκείμενο της ιστορίας και του πολιτισμού της χώρας διαβίωσης) ως μια συνθετική ιστορία, μια «ιστορία του τρίτου χώρου»⁸, που θα συνεξετάζει:

- την ιστορία και τον πολιτισμό της χώρας προέλευσης,
- την ιστορία και τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής μαζί με
- την ιστορία και τον πολιτισμό των παροικιών.

Η ιστορία στο παιδαγωγικό αυτό παράδειγμα παρουσιάζεται πλέον όχι ως κάτι «δεδομένο», αλλά ως ένα πολυσχιδές πεδίο σύγχρονου προβληματισμού με την προώθηση μιας «ζωντανής σχέσης /σύνδεσης» της σύγχρονης ιστορικής επιστήμης και της παιδαγωγικής προσέγγισης του μαθήματος.

⁶ Βλ. R. Williams (1994), *Κουλτούρα και Ιστορία*, μτφρ. Βεν. Αποστολίδου, Γνώση, Αθήνα.

⁷ Μ. Δαμανάκης (1999), Θεωρητική προσέγγιση της κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων εξωτερικού, στο Μ. Δαμανάκης (επιμ.), *Παιδεία ομογενών: θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις. Συνολική έκθεση –μελέτη της επιστημονικής επιτροπής του Πανεπιστημίου Κρήτης*, Ρέθυμνο, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., και στον παρόντα τόμο κεφ. 1.6.

⁸ Α. Χουρδάκης (2004), Προς μια «Ιστορία τρίτου Χώρου»: Ζητήματα διδασκαλίας της ιστορίας και του πολιτισμού των Ελλήνων της Διασποράς, στα *Πρακτικά του Συνεδρίου Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς, Έρευνα και Διδασκαλία*, τομ. Β', Ρέθυμνο, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., σελ. 297-305.

3.2 Το Π.Σ.Σ.Ι.Π για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά

Οι προσπάθειες οργάνωσης της διδασκαλίας της ιστορίας και του πολιτισμού στην ελληνόγλωσση Διασπορά, εκκινούν από την παραδοχή ότι οι έλληνες μαθητές και μαθήτριες στους οποίους απευθύνεται διαβιώνουν μέσα σε διγλωσσικές και πολυπολιτισμικές συνθήκες όπως και το ότι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί τους ζουν και εργάζονται μέσα σε ένα οικονομικο-πολιτικό και γλωσσο-πολιτισμικό περιβάλλον παγκοσμιοποιημένο. Συνεπώς γίνεται όλο και περισσότερο συνείδηση ότι η διδασκαλία της εθνικής ιστορίας πρέπει να εντάσσεται μέσα στο πλαίσιο αυτό και να δίδεται έμφαση στην πολυδιάστατη θεώρηση (multidimensional perspective) και τη διαπολιτισμική αλληλεπίδραση (cross-cultural interaction).

Έτσι το προτεινόμενο Π.Σ.Σ.Ι.Π προσανατολίζεται σε:

- μια διδακτική προσέγγιση που θέλει να αντιμετωπίζει την ιστορία ως πρόβλημα (histoire- problème) και όχι μόνο ως απλή αφήγηση. Επιχειρεί να απομακρυνθεί από την παραδοσιακή διδακτική του μαθήματος, η οποία θεωρούσε την ιστορία ως μακρά εξιστόρηση γεγονότων και έδινε έμφαση στη μηχανική απομνημόνευση⁹,
- μια εναλλακτική προσέγγιση που στρέφει το βλέμμα στις ειρηνικές περιόδους (την πολιτιστική δραστηριότητα) -σε αντιδιαστολή με την παραδοσιακή σχολική ιστοριογραφία που ήταν κατεξοχήν στρατιωτικο-πολιτική και διπλωματική-, δίνοντας έμφαση στην καθημερινή ζωή και στις συνήθειες των ανθρώπων, χωρίς ωστόσο να οδηγείται και στο αντίθετο άκρο με το να αποσιωπά τους πολέμους ή να ωραιοποιεί πρόσωπα, γεγονότα και καταστάσεις,
- μια ιστορικο-συγκριτική διαπολιτισμική προσέγγιση που στοχεύει στην επαφή των μαθητών με διάφορους πολιτισμούς, λαμβάνοντας υπόψη και τις εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτισμικές αλλά και πολιτικές προσδοκίες των διάφορων εθνικών ομάδων,
- μια προσέγγιση κατανόησης της ιστορίας με βάση όχι μόνο το βραχύ ιστορικό χρόνο, αλλά και τη μέση και μακρά διάρκεια. Έτσι, η κατανόηση των επιμέρους ιστορικών γεγονότων είναι δυνατή μόνο όταν η παρουσίασή τους εντάσσεται σε ένα ευρύτερο χωρο-χρονικό πλαίσιο μέσης και μακράς διάρκειας¹⁰,
- μια διαπραγμάτευση νέων ιστορικών πεδίων και στην ανάδειξη νέων διαστάσεων της ιστοριογραφίας, όπως: η ιστορία των κοινωνικών αναπαραστάσεων (αντιλήψεων, ιδεολογιών, νοοτροπιών, κλπ.), η ιστορία των επιστημών, η ιστορία της τέχνης, η ιστορία της καθημερινής ζωής (μικροϊστορία), η ιστορία της διατροφής, η ιστορία των γυναικών, των παιδιών, των μη προνομιούχων ομάδων, κ.ά.

Η δομή του μαθήματος της ιστορίας και του πολιτισμού για τους έλληνες μαθητές της Διασποράς διακρίνεται σε 4 επίπεδα. Τα επίπεδα, το περιεχόμενό τους και οι σχολικές τάξεις στις οποίες αυτά αντιστοιχούν φαίνονται στον παρακάτω πίνακα:

⁹ Βλ. ενδεικτικά Β. Σκουλάτου (1997), Το μάθημα της ιστορίας στο ελληνικό σχολείο κατά την τελευταία εικοσαετία: εγγενείς παθογένειες και προσπάθειες ανανέωσης, *Νέα Παιδεία*, 82, σελ. 62-68.

¹⁰ F. Braudel (1987), *Μελέτες για την ιστορία*, Αθήνα, Ε.Μ.Ν.Ε.-Μνήμων.

Επίπεδα	Περιεχόμενο	Τάξεις
1ο επίπεδο:	Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού Ι	1 ^η – 2 ^α Δημοτικού
2ο επίπεδο:	Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού ΙΙ	3 ^η – 4 ^η Δημοτικού
2 ^ο -3 ^ο επίπεδο /μεσοεπίπεδο ¹¹ :	Μυθολογία	4 ^η – 6 ^η Δημοτικού
3ο -4 ^ο επίπεδο/μεσοεπίπεδο:	Ιστορία Αρχαίων και Βυζαντινών Χρόνων	τελευταίες τάξεις Δημοτικού & 1 ^η Γυμνασίου
4 ^ο επίπεδο:	Ιστορία Νεότερου Ελληνισμού	2 ^α – 3 ^η Γυμνασίου

3.3 Γενικοί σκοποί και στόχοι

Οι μεθοδολογικές στρατηγικές και η οργάνωση της διδασκαλίας στο παρόν πρόγραμμα σπουδών ευθυγραμμίζονται τόσο με τις γενικότερες στοχεύσεις της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης¹² όσο και με τις αρχές μιας παιδαγωγικής της ιστορίας προορισμένης για τους έλληνες μαθητές της Διασποράς. Προς την κατεύθυνση αυτή η διδασκαλία της ιστορίας θέτει ως γενικούς σκοπούς της, οι έλληνες μαθητές / -τριες της Διασποράς:

- να αναπτύξουν πρώτα απ' όλα ιστορική και πολιτισμική σκέψη και συνείδηση. Η ο γενικός αυτός σκοπός θα πρέπει να συνδέεται με ένα γενικότερο σκοπό της εκπαίδευσης: την προετοιμασία συνειδητοποιημένων πολιτών στον σύγχρονο μεταβαλλόμενο κόσμο.
- να αξιοποιήσουν την οικογενειακή εμπειρία τους και να οδηγηθούν μέσα από περιεχόμενα που προσιδιάζουν στη φυσιογνωμία του οικογενειακού και κοινωνικού τους χώρου στο ιστορικό παρελθόν της Ελλάδας μέσα όμως από το πλέγμα της παγκόσμιας και ευρωπαϊκής ιστορίας και να καλλιεργήσουν την (δι) ιστορική τους συνείδηση
- να γνωρίσουν αντιπροσωπευτικά την ιστορία, τη γεωγραφία και τον πολιτισμό της Ελλάδας αλλά να μην αναφέρονται μόνο στην ελλαδική εκδοχή της ιστορίας και του πολιτισμού, στα ιστορικά και πολιτισμικά μορφώματα της «μητροπολιτικής» μονάχα Ελλάδας. Η αντίθετα, να έρχονται σε επαφή με περιεχόμενα που να παραπέμπουν στον κοινωνικό και πολιτισμικό χώρο/ «πεδίο» στο οποίο διαβιώνουν οι ίδιοι,

¹¹ Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι ιδιαίτερη σημασία δίνεται και στη διδασκαλία των στοιχείων της μυθολογίας, τόσο της ελληνικής όσο και άλλων λαών (συγκριτική προσέγγιση). Ωστόσο, η διδασκαλία της μυθολογίας θεάται μέσα από το πρίσμα των σχέσεων μύθου και ιστορίας, προς την κατεύθυνση που πολλοί σύγχρονοι μελετητές έχουν υποδείξει, όπως για παράδειγμα ο C. Brillante (1991), *Myth and History – History and the historical interpretation of myth*, στο L. Edmonds, *Approaches to greek myth*, J. Hopkins, σελ. 91 κ.εξ. και Ch. Jacob (1994), *L'ordre genealogique entre le myth et l'histoire*, στο M. Detienne (ed.), *Transcrire les mythologies*, A. Michel, σσ. 169-202. Επίσης θα πρέπει να επισημανθεί ότι το επίπεδο αυτό δεν καταλαμβάνει ένα διακριτό επίπεδο αλλά καλύπτει τα όρια των επιπέδων 2 και 3. Αναφέρεται δηλαδή σε μαθητές που βρίσκονται στην 4^η, 5^η και 6^η Δημοτικού.

¹² Τελείως ενδεικτικά Kl. F. Geiger (2002), Η ανάπτυξη μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας και οι ευκαιρίες μιας διαπολιτισμικής παιδαγωγικής, στο M. Καϊλα et al (επιμ.), *Σύγχρονοι παιδαγωγικοί προβληματισμοί*, Αθήνα, Ατραπός, σσ. 245-275, P. G. Ramsey & L. R. Williams (2004), *Multicultural Education: A source book*, Routledge Falmer, New York, σελ. 154 κ.εξ. και Α. Χουρδάκη (2001), «Θεωρητικές και διδακτικές προσεγγίσεις στην Ιστορία και τον Πολιτισμό», ό.π.

- να κατανοήσουν το στοιχείο της ανθρώπινης συμπεριφοράς γενικά στην ιστορία και να ανακαλύψουν καλύτερα και αποτελεσματικότερα τους κανόνες κοινωνικής διάδρασης και τις αρχές της ατομικής και κοινωνικής εξέλιξης,
- μέσω της σπουδής θεμάτων ιστορίας και πολιτισμού να εξοικειωθούν με τον ιστορικό τρόπο σκέψης για την κατανόηση των σχέσεων που διατρέχουν τα ιστορικά γεγονότα, με τον τρόπο εργασίας και τις τεχνικές που υιοθετεί η ιστορία (συλλογή, ταξινόμηση, έλεγχος και ερμηνεία του ιστορικού υλικού, διατύπωση υποθέσεων, συναγωγή βασικών αρχών κ.ά.), με τη διαθεματική προσέγγιση της ιστορίας ως επιστήμης και με τη μελέτη βασικών ιστορικών αρχών.

Το ζητούμενο σε μια τέτοια σκοποθεσιακή προοπτική δεν είναι η απομνημόνευση των ιστορικών πληροφοριών, αλλά: α) η κριτική αξιοποίηση εκ μέρους των παιδιών της ιστορικής μαρτυρίας β) η αντιμετώπιση με δημιουργικό τρόπο αντιτιθέμενων ιστορικών μαρτυριών ή των αποσιωπήσεων στην ιστορία και γ) η κατανόηση ότι στην ιστορία και τον πολιτισμό, όπως και στην καθημερινή μας ζωή, λαοί και άνθρωποι συναντιούνται και από τη συνάντησή αυτή προκύπτουν νέα ιστορικο-πολιτισμικά μορφώματα. (διαδικασία αλληλεπίδρασης των πολιτισμών).

Ως εκ τούτου είναι σημαντικό κατά την παιδαγωγική διαδικασία:

- να εφαρμόζονται διδακτικές στρατηγικές και στυλ τέτοια που να καλύπτουν τις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών που προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικο-πολιτισμικά περιβάλλοντα σε θέματα ιστορίας και πολιτισμού,
- να προσεγγίζονται οι βασικές ιστορικές έννοιες με αφετηρία το ιδιαίτερο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό κεφάλαιο των μαθητών και παράλληλα να διασυνδέονται οι έννοιες αυτές με τα ηλικιακά χαρακτηριστικά της ομάδας αναφοράς,
- να γίνεται προσπάθεια μείωσης των προκαταλήψεων και των αρνητικών αναπαραστάσεων για τον «εαυτό» και τον «άλλο», μέσα από μια εκπαιδευτική αλληλεπίδραση δυναμική και μια «ποιοτική» σχολική κουλτούρα,
- να ενοποιούνται (αλληλοσυνδέονται/ συμπληρώνονται) τα διδακτικά περιεχόμενα / επίπεδα και αυτά να αποτελούν αφορμή για την προσέγγιση θεμελιωδών ιστορικών προτάσεων, εννοιών και αρχών,
- οι εκπαιδευτικοί να ωθούν τους μαθητές στην κατανόηση της ιστορίας και του πολιτισμού μέσω της έρευνας και της «ανακάλυψης» της νέας γνώσης (και να δημιουργεί λειτουργικές συνδέσεις με την προϋπάρχουσα γνώση).

1ο ΕΠΙΠΕΔΟ Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού I	2ο ΕΠΙΠΕΔΟ Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού II	2ο-3ο ΕΠΙΠΕΔΟ Μυθολογία
<p>Σκοποί 1ου επιπέδου είναι:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Να αξιοποιήσουν οι μαθητές-τριες της Διασποράς τις εμπειρίες τους από την οικογενειακή ζωή, τις φιλικές τους σχέσεις αλλά και το γενικότερο βίβωσμά τους, για να εξοικειωθούν με έννοιες και όρους της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού. 2 Να είναι σε θέση να μυηθούν σταδιακά, μέσα από μια φυσιολογική πορεία, στη γνώση του ελληνικού πολιτισμού, αλλά και των άλλων πολιτισμών. (ελληνογνωσία- ετερογνωσία). 3 Να προσδιορίσουν τη θέση τους μέσα τον κοινωνικο-πολιτισμικό τους περίγυρο και να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στην πολιτισμική τους ταυτότητα και ανεκτικότητα απέναντι στη διαφορά. 4 Απώτερος σκοπός τόσο στο επίπεδο αυτό όσο και στο επόμενο είναι τα παιδιά να έχουν μια συνολική θεώρηση και συνειδητοποίηση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων των Ελλήνων από την αρχαιότητα έως σήμερα μέσα από ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία προσιτά στα παιδιά. 	<p>Σκοποί 2ου επιπέδου είναι:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Η προώθηση και η καλλιέργεια μιας εποικοδομητικής στάσης των μαθητών-τριών απέναντι στην ιστορική μάθηση, και διερεύνηση των ιστορικών και πολιτιστικών στοιχείων και πηγών. 2 Να κατανοήσουν οι μαθητές-τριες την έννοια της κοινωνικής συγκρότησης και αλλαγής, στις διάφορες ιστορικές φάσεις της. 3 Να εννοήσουν ότι η ζωή και το περιβάλλον του ανθρώπου υπόκεινται σε συνεχή αλλαγή και να εισαχθούν στην έννοια της πολιτισμικής εξέλιξης. 4 Να τοποθετούνται στον κοινωνικο-πολιτισμικό χώρο διαβίωσής τους, αναλύοντας τα κοινωνικά φαινόμενα και κατανοώντας τη διαλεκτική σχέση των ιστορικών γεγονότων. 	<p>Σκοποί 2ου-3ου επιπέδου είναι:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Να γνωρίσουν οι μαθητές-τριες και να μελετήσουν στοιχεία της ελληνικής μυθολογίας. 2 Να συσχετίσουν και να συγκρίνουν ορισμένους ελληνικούς μύθους με μύθους άλλων λαών και πολιτισμών. 3 Μέσω της μυθολογίας, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά θέματα από τα διάφορα μέρη της Ελλάδας (από την αρχαιότητα έως σήμερα). 4 Να μάθουν να ανακαλύπτουν το τι κρύβεται πίσω από τους διάφορους μύθους (αναπαραστάσεις του κόσμου, γεγονότα, κλπ.) και να τους συσχετίζουν με τις πραγματικότητες της κάθε εποχής. 5 Να μάθουν να διακρίνουν το γεγονός από το μύθο.

<p>3ο-4ο ΕΠΙΠΕΔΟ</p> <p>Ιστορία αρχαίων και βυζαντινών χρόνων</p>	<p>4ο ΕΠΙΠΕΔΟ</p> <p>Ιστορία Νεότερου Ελληνισμού</p>
<p>Σκοποί 3ου-4ου επιπέδου είναι:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Οι μαθητές-τριες να έρθουν σε επαφή και πρώτη γνωριμία με αντιπροσωπευτικά (γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά, κλπ.) στοιχεία από τον ιστορικό και πολιτιστικό βίο της Ελλάδας και της Κύπρου, κατά την αρχαία και βυζαντινή περίοδο. 2 Να γνωρίσουν τον τρόπο ζωής, τα δημιουργήματα και τις νοοτροπίες των Ελλήνων στα αρχαία και βυζαντινά χρόνια, 3 Να γνωρίσουν την Ελλάδα ως γεωγραφική, ιστορική και πολιτιστική έννοια, και να τοποθετούν την γεωγραφία στο ιστορικό και πολιτιστικό της περιεχόμενο (να συνδέσουν τη γεωγραφία με την ιστορία –ιστοριογεωγραφική προσέγγιση) 4 Να μάθουν να συνεξετάζουν την ελληνική ιστορία και τον ελληνικό πολιτισμό με την ιστορία και τον πολιτισμό της παροικίας και της χώρας διαβίωσής τους. 5 Να έρθουν σε επαφή με την ιστορική επιστήμη και τις μεθόδους έρευνας των ιστορικών. 6 Να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στην εκμάθηση της ιστορίας και του πολιτισμού (ανάπτυξη του ενδιαφέροντός τους, αντικειμενικότητα, διάθεση για περαιτέρω διερεύνηση των πηγών). 	<p>Σκοποί 4ου επιπέδου είναι:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Οι μαθητές-τριες να έρθουν σε επαφή και γνωριμία με στοιχεία και πτυχές από τη νεότερη ιστορία των Ελλήνων (Ελλάδα, Κύπρος, Διασπορά) και να τα συνδέσουν με γεγονότα που συνέβησαν στην Ευρώπη ή στις χώρες όπου ζουν. 2 Να πληροφορηθούν για γεγονότα και δράσεις (τοπικού, εθνικού και διεθνούς βεληνεκούς, που σχετίζονται με θρησκευτικές, αθλητικές ή κοινωνικές δραστηριότητες). 3 Να εξοικειωθούν με τη διαδικασία αναζήτησης της ιστορικής «αλήθειας» ή των πολλών εκδοχών της, μέσω της ατομικής ή συλλογικής ερευνητικής προσπάθειας 4 Να αξιολογήσουν και να κατανοήσουν το παρελθόν μέσα από τις πράξεις και τα σφάλματα των παλαιότερων, ώστε οι ίδιοι να αποφασίσουν να συμμετέχουν στην ζωή του τόπου τους ή στη ευρύτερη κοινωνία των εθνών. 5 Να μετασχηματίσουν τις ιστορικές τους γνώσεις, στάσεις και αναπαραστάσεις μέσα από τη διαδικασία μιας προσωπικής ερευνητικής πορείας, αναπτύσσοντας δεξιότητες ιστορικής έρευνας. 6 Να αποκτήσουν επίγνωση της άμεσης σύνδεσης του ιστορικού και πολιτιστικού γίνεσθαι με τη ζωή τους κάτι που θεωρείται ότι συμβάλλει και στην προετοιμασία τους ως συνειδητοποιημένων πολιτών.

1ο ΕΠΙΠΕΔΟ Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού I	2ο ΕΠΙΠΕΔΟ Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού II	2ο-3ο ΕΠΙΠΕΔΟ Μυθολογία
<p>Οι διδακτικοί στόχοι του 1ου επιπέδου εντοπίζονται, κατά κύριο λόγο:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στην εισαγωγή των μαθητών-τριών της Διασποράς σε βασικές κοινωνικο-πολιτισμικές έννοιες, • στην εξοικείωση των μαθητών-τριών με βασικά στοιχεία και όρους της ιστορίας και του πολιτισμού, με έμφαση στην έννοια του χρόνου και των διαστάσεών του. • στην καλλιέργεια της κοινωνικής τους συνείδησης, στο μέτρο που η τελευταία αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση αρμονικής συμβίωσης, δημιουργικής συνεργασίας και σεβασμού για την ετερότητα του άλλου. • στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και της δημιουργικής τους φαντασίας, μέσα από την ανάπτυξη πολλαπλών γνωστικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών δεξιοτήτων, • στο να γνωρίζουν τις φυσικές ομορφιές και το κλίμα της Ελλάδας και κατανοήσουν πώς αυτό βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τον τρόπο ζωής, την ιστορία και τον πολιτισμό των Ελλήνων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, και τέλος • στο να ενημερωθούν όχι μόνο για το τι πρόσφεραν οι Έλληνες στην ιστορία και τον πολιτισμό της Δύσης (γράμματα, παιδεία, τέχνες, επιστήμες, κλπ.) αλλά και το τι πήραν από άλλους πολιτισμούς. 	<p>Οι διδακτικοί στόχοι του 2ου επιπέδου εντοπίζονται, κατά κύριο λόγο:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στην περαιτέρω (σε σχέση με το πρώτο επίπεδο) εξοικείωση του Έλληνα μαθητή-τριας του εξωτερικού με διαχρονικές ιστορικές και πολιτισμικές έννοιες, μέσα από παραδείγματα του άμεσου ή ευρύτερου περιβάλλοντός του. • στην εξοικείωση του με βασικές χρονικές έννοιες και με τις έννοιες παρελθόν-παρόν-μέλλον. • στην προσέγγιση της χρονικής εξέλιξης και στην άσκηση του σε χρονικούς υπολογισμούς. • στην προσέγγιση με βιωματικό τρόπο, ιστορικών και πολιτισμικών εννοιών και θεματικών (όπως ελευθερία, δημοκρατία, οργάνωση, παραγωγή, κατανάλωση, μεταφορά, μετακίνηση, ταξίδια, κ.ο.κ.) που συσχετίζονται με τις εμπειρίες του άμεσου ή ευρύτερου περιβάλλοντός του, αναπτύσσοντας παράλληλα τις γνωστικές, κοινωνικές και ψυχοκινητικές του δεξιότητες, • στην ευαισθητοποίησή του απέναντι στην περιβαλλοντική, ιστορική και πολιτισμική κληρονομιά και στην ανάπτυξη σεβασμού και αγάπης προς αυτή, • στην κατανόηση από μέρους του ότι η ιστορία σχετίζεται με το παρελθόν αλλά και με το παρόν του, και τέλος • στην συνειδητοποίηση του αγώνα του ανθρώπου για επιβίωση και συνεχή ανέλιξη. 	<p>Οι διδακτικοί στόχοι του 2ου – 3ου επιπέδου εντοπίζονται, κατά κύριο λόγο, στο:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να προβληματιστούν και να σχολιάσουν οι έλληνες ομογενείς μαθητές το περιεχόμενο μύθων σε σχέση με ιστορικά δεδομένα και πηγές. • να ερμηνεύσουν τη διασύνδεση της μυθολογίας με τη λαϊκή παράδοση. • να αναζητήσουν τη σχέση – σύνδεση της μυθολογίας με την αρχαία ελληνική θρησκεία. • να σχολιάσουν και να αναλύσουν το μύθο της αρπαγής της Ευρώπης και να τον αντιπαραβάλλουν με σύγχρονα ιστορικά στοιχεία. • να έρθουν σε επαφή και με συγγραφείς και ποιητές της αρχαιότητας. • να έρθουν σε επαφή με τα δύο γνωστά έπη: την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. • να αναζητήσουν ποιήματα και λογοτεχνικά ή καλλιτεχνικά έργα με θέματα από τη Μυθολογία. • να έρθουν σε επαφή με στοιχεία του μυκηναϊκού και του μινωικού πολιτισμού. • να αρχίσουν να αντιλαμβάνονται το ρόλο που είχαν τα μυστήρια και οι τελετές στην αρχαιότητα. • να κατανοήσουν την ιστορική αλλά και συμβολική διάσταση της αργοναυτικής εκστρατείας (πρώτα βήματα αποικισμού των αρχαίων Ελλήνων- μυητικά ταξίδια). • να έρθουν σε επαφή με τις ιστορικές απαρχές σημαντικών πολιτιστικών γεγονότων της αρχαιότητας με απήχηση στη σημερινή εποχή (Ολυμπιακοί αγώνες). • να συνδέσουν τα μυθικά γεγονότα που αναφέρονται στη ζωή και στη δράση των θεών με τη ζωή των ανθρώπων και με τη γεωγραφία των τόπων που πραγματώνονται • να αναζητήσουν το συμβολισμό που έχουν οι διάφοροι μύθοι στους διάφορους πολιτισμούς. • να αντιπαραβάλλουν / συγκρίνουν «παρόμοιους» μύθους και θρησκείες άλλων λαών. • να είναι σε θέση να κάνουν τη διάκριση ανάμεσα στο «μυθικό» και το «ιστορικό», τη μυθολογία από την ιστορία.

3ο-4ο ΕΠΙΠΕΔΟ Ιστορία αρχαίων και βυζαντινών χρόνων	4ο ΕΠΙΠΕΔΟ Ιστορία Νεότερου Ελληνισμού
<p>Οι διδακτικοί στόχοι του 3ου επιπέδου εντοπίζονται, κατά κύριο λόγο, στο:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να είναι σε θέση οι μαθητές-τριες να στοχαστούν και να διερευνήσουν: <ul style="list-style-type: none"> α) τη σημασία που έχει για την ιστορία να γνωρίζουμε τη μορφολογία του εδάφους και το κλίμα μιας χώρας ή μιας περιοχής, β) τους παράγοντες που επηρεάζουν την οικονομία μιας χώρας ή μιας περιοχής. • να κατανοήσουν τη σημασία των αρχαιολογικών ευρημάτων ενός τόπου και να μάθουν να αναγνωρίζουν και να αξιολογούν διάφορα ιστορικά αντικείμενα ή μαρτυρίες (π.χ. εικόνες, φωτογραφίες, ταινίες, θεατρικά έργα, τραγούδια, κείμενα ποικίλου περιεχομένου, εκθέματα, προφορικές μαρτυρίες, αρχιτεκτονικές δημιουργίες, τοπία, κλπ.) • να συνειδητοποιήσουν τη στενή σχέση της ιστορίας και του πολιτισμού της Ελλάδας με την ιστορική πορεία και τα πολιτιστικά στοιχεία της Διασποράς. • να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν και να συγκρίνουν τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα στη μεταναστευτική κίνηση των σημερινών ανθρώπων και των ανθρώπων παλαιότερων εποχών. • να αντιπαραβάλλουν τις πληροφορίες και τα στοιχεία με τα οποία έρχονται σε επαφή με τις πιθανές προσωπικές τους γνώσεις και εμπειρίες από επισκέψεις στα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας και της Κύπρου. • να κατανοήσουν την προσφορά του ελληνικού πολιτισμού (φιλοσοφική σκέψη, τέχνες, επιστήμες, κλπ.) στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού και παγκόσμιου πολιτισμού αλλά και το τι πήρε από άλλους πολιτισμούς. • να αναπτύξουν την αίσθηση του χρόνου, καθώς και της χρονικής διασύνδεσης προσώπων, γεγονότων ή αντικειμένων, και να εξοικειωθούν με τους τρόπους μέτρησης του χρόνου. • να είναι σε θέση να συνθέσουν τις πληροφορίες που έλαβαν σε ένα ενιαίο γνωστικό σύνολο. 	<p>Οι διδακτικοί στόχοι του 4ου επιπέδου εντοπίζονται, κατά κύριο λόγο, στο:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να συγκεντρώνουν και να μελετούν οι μαθητές-τριες πηγές από τα αρχεία της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας (ελλαδικής και διασπορικής). • να είναι σε θέση να διαμορφώνουν άποψη, να συζητούν και να κρίνουν ιστορικά γεγονότα με βάση τις προσωπικές τους απόψεις και προσλαμβάνουσες που αποκτούν από τη μελέτη ιστορικών πηγών (τόσο της Ελλάδας όσο και της Διασποράς). • να προσεγγίζουν κριτικά ηγετικές φυσιογνωμίες της νεότερης ελληνικής ιστορίας, με γνώμονα τις θέσεις και τις πράξεις τους που επηρέασαν καταστάσεις. • να γνωρίσουν απλούς καθημερινούς ανθρώπους που με τη δράση τους συμπυκνώνουν γενικότερες τάσεις και εξελίξεις (καλλιτέχνες, εξερευνητές, επιστήμονες, αθλητές, εργαζόμενους, κλπ.). • να διακρίνουν τις αφορμές και να αναζητούν τις αιτίες αντιπροσωπευτικών ιστορικών δράσεων της ιστορίας της νεότερης Ελλάδας. • να προβληματιστούν σχετικά με τον τρόπο διερεύνησης της ιστορίας και του πολιτισμού της χώρας καταγωγής τους, αλλά και σχετικά με τους γενικότερους τρόπους συλλογής πληροφοριών για το ιστορικό παρελθόν. • να είναι σε θέση να συνθέσουν τις πληροφορίες που έλαβαν σε ένα ενιαίο γνωστικό σύνολο και να αποκτήσουν την ικανότητα του «δημοσίου βήματος», δηλαδή να μπορούν να ανακοινώνουν τις γνώσεις τους και να υποστηρίζουν με επιχειρήματα τις γνώμες τους προφορικά ή γραπτά.

3.4 Θεματικές περιοχές/κύκλοι και στόχοι διδασκαλίας ανά επίπεδο

Επίπεδο 1ο: Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού Ι

Το 1ο επίπεδο διδασκαλίας στοιχείων ιστορίας και πολιτισμού για τους έλλη-νες μαθητές της Διασποράς προορίζεται να εισάγει παιδιά προσχολικής και κυρίως πρωτοσχολικής ηλικίας, σε βασικές πολιτισμικές έννοιες. Αποτελείται από θεματικές ενότητες, οι οποίες «κινούνται» σε ένα αρχικό γνωστικό και εννοιολογικό στάδιο, πολιτισμικών κυρίως στοιχείων (οικογενειακού /ή ευρύτερου κοινωνικού επιπέδου) με μικρές αναφορές στην ιστορία και τη μυθολογία.

Στο επίπεδο αυτό, η επικέντρωση της διδασκαλίας σε θέματα όπως: η συνεργασία και αλληλοβοήθεια μέσα στην οικογένεια, οι φιλικές σχέσεις που αναπτύσσουν τα παιδιά μεταξύ τους, η συμπεριφορά μυθικών προσώπων, αλλά και ηρώων του πα-ραμυθίου, βοηθούν στο να οδηγηθούν οι μικροί έλληνες μαθητές της Διασποράς προς μια ανθρωπογνωσία και «κοινωνιογνωσία» μέσα από πραγματικότητες υποθετικές ή πραγματικές. Κι αυτό γιατί οι δυνατότητες και δεξιότητες των παιδιών της ηλικίας αυτής, που μεγαλώνουν σε ένα εξωελλαδικό κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο, είναι υπό συγκρότηση και η διδασκαλία βασικών στοιχείων ιστορίας και πολιτισμού μπορεί να συμβάλει στην παραπέρα εξέλιξη και ανάπτυξή τους, ικανοποιώντας ταυτόχρονα την εικόνα του «κόσμου» των εμπειριών των παιδιών, αλλά και του κόσμου, στον οποίο καλούνται να ζήσουν.

Η δομή του 1ου επιπέδου, με τις επιμέρους θεματικές περιοχές και τους αντίστοιχους στόχους διδασκαλίας παρουσιάζεται αναλυτικά στον πίνακα που ακολουθεί:

	Θεματικές περιοχές /κύκλοι	Στόχοι διδασκαλίας
Ονοματοθεσία	<i>Η ονοματοθεσία στην μυθολογία και στα παραμύθια</i>	Οι μαθητές/ -τριες: - Να έρθουν σε επαφή με πρακτικές ονοματοθεσίας, όπως αυτές προκύπτουν μέσα από την ελληνική μυθολογία, αλλά και μέσα από ελληνικά και ξένα παραμύθια.
	<i>Η ονοματοθεσία στο παιχνίδι</i>	- Να αποκτήσουν μια βιωματική επαφή με τη διαδικασία της ονοματοθεσίας.
Οικογένεια	<i>Η Οικογένεια χθες και σήμερα</i>	- Να γνωρίσουν οικογένειες του παρελθόντος και μέσα από την εμπειρία του παππού και της γιαγιάς την δική τους οικογένεια και να τις συγκρίνουν με τις σημερινές οικογένειες.
	<i>Υποχρεώσεις και δικαιώματα - συνεργασία στην οικογένεια</i>	- Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της συνεργασίας και της αλληλοϋποστήριξης με αφορμή τη ζωή μέσα στην οικογένεια.
Φιλία	<i>Η φιλία στην ανθρώπινη ζωή</i>	- Να μνηθούν στην έννοια της φιλίας μέσα από τις ίδιες τις εμπειρίες τους.
	<i>Η φιλία στην ιστορία και στον πολιτισμό</i>	- Να έρθουν σε επαφή με παραδείγματα φιλίας από την ιστορία και την λαϊκή παράδοση. - Να αντιληφθούν τη σημασία της πολιτισμικής ανταλλαγής και του αμοιβαίου εμπλουτισμού μέσω της φιλίας.

	Θεματικές περιοχές /κύκλοι	Στόχοι διδασκαλίας
Παιχνίδια του κόσμου	<i>Το παιχνίδι στην Ελλάδα και στον κόσμο</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τα διαφορετικά είδη παιχνιδιών (π.χ. ατομικά, ομαδικά, παιχνίδια δράσης, παιχνίδια με αντικείμενα κλπ.) και τις διαφορετικές λειτουργίες που επιτελούν. - Να κατανοήσουν τα παιδιά, ότι το παιχνίδι αποτελεί κοινή ενασχόληση και βασική ανάγκη όλων των ανθρώπων και ιδιαίτερα όλων των παιδιών του κόσμου.
	<i>Παραδοσιακά και σύγχρονα παιχνίδια</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να έρθουν σε επαφή με παραδοσιακά παιχνίδια, που «επιβιώνουν» στην καθημερινή πραγματικότητα των παιδιών. -Να συγκρίνουν σύγχρονα και παραδοσιακά παιχνίδια. - Να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και τα βιώματά τους για τα παιχνίδια.
Διατροφή	<i>Διατροφικές συνήθειες –πρακτικές στην Ελλάδα και στον κόσμο</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να καταλάβουν ότι μια από τις βασικές ανάγκες του ανθρώπου είναι η τροφή. -Να κατανοήσουν τις πολλαπλές διαστάσεις της διατροφής στην ζωή του ανθρώπου: υγεία, απόλαυση, ψυχαγωγία, μέσο επικοινωνίας – ανταλλαγής μεταξύ ανθρώπων από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. - Να συνειδητοποιήσουν ότι η υγεία τους συναρτάται άμεσα με τη διατροφή τους (υγιεινές ανθυγιεινές τροφές).
Εργασία	<i>Εργαλεία και επαγγέλματα του χθες και του σήμερα</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να καταλάβουν ότι ο άνθρωπος ικανοποιεί τις ανάγκες με την εργασία και ότι η εργασία συνδέεται με τη δημιουργική προσπάθεια. -Να γνωρίσουν με την εξέλιξη των εργαλείων και να κατανοήσουν τη σημασία τους για την ανάπτυξη του πολιτισμού. - Να αντιληφθούν τη διαχρονικότητα της εργασίας, τη διατήρηση και την αλλαγή επαγγελμάτων στην ιστορία.
	<i>Είδη και μορφές εργασίας</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να ταξινομήσουν τα επαγγέλματα που γνωρίζουν και να αναφέρουν τα βασικά χαρακτηριστικά αυτών των επαγγελμάτων. - Να μάθουν ότι οι εργαζόμενοι έχουν υποχρεώσεις αλλά και δικαιώματα.
Κατοικία	<i>Η σημασία και οι πολλαπλές λειτουργίες της κατοικίας</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να μνηθούν στην έννοια και χρησιμότητα της κατοικίας. - Να αντιληφθούν ότι η κατοικία ικανοποιεί πολλαπλές κοινωνικές και ατομικές ανάγκες των ανθρώπων: εστία συγκέντρωσης – επικοινωνίας των ανθρώπων, ασφάλεια, προφύλαξη από τις καιρικές συνθήκες, άνεση, κλπ.
	<i>Η εξέλιξη της κατοικίας στον χρόνο και στον χώρο</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να κατανοήσουν ότι ο τύπος μιας κατοικίας βρίσκεται σε συνάρτηση με τις κλιματολογικές συνθήκες, την τοποθεσία, το περιβάλλον, αλλά και το κοινωνικοπολιτισμικό της πλαίσιο (π.χ. διαφορετικό στυλ και λειτουργικότητα έχουν τα σπίτια στην Αλάσκα και διαφορετικό στην Κίνα).

	Θεματικές περιοχές /κύκλοι	Στόχοι διδασκαλίας
Ενδυμασία	<i>Η ενδυμασία ως σημαντική διάσταση του πολιτισμού</i>	- Να εκφράσουν τις απόψεις τους για τη σημασία της ενδυμασίας. Να συζητήσουν για τα ρούχα τους, για τις διαφορές και τις ομοιότητες της ενδυμασίας, ως προς το φύλο και ως προς την ηλικία.
	<i>Η ενδυμασία στην Ιστορία του πολιτισμού</i>	- Να κατανοήσουν ότι οι άνθρωποι στις διάφορες ιστορικές περιόδους, ντύνονταν με διαφορετικό τρόπο, ως συνέπεια των πολιτιστικών, αλλά και των τεχνικών εξελίξεων και δυνατοτήτων, που δημιουργούνταν κάθε φορά.
Σχολείο	<i>Το σχολείο στη ζωή του παιδιού</i>	- Να κατανοήσουν τη σημασία της εκπαίδευσης στη ζωή τους και στη ζωή της κοινωνίας. - Να μάθουν ότι η παιδεία θεωρείται ένα από τα βασικά δικαιώματα του παιδιού στις σύγχρονες κοινωνίες.
	<i>Αρχαία και σύγχρονα σχολεία</i>	- Να μάθουν για τα σχολεία στην Ελλάδα του χθες (αρχαιότητα) και του σήμερα. - Να μάθουν ότι και οι μεγαλύτεροι πηγαίνουν σε σχολεία, που έχουν διαφορετικά ονόματα (Γυμνάσιο, Λύκειο, Πανεπιστήμιο, Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές, Ινστιτούτα, κλπ.).
Ταξίδια στην Ελλάδα και στον κόσμο	<i>Τα ταξίδια στην ζωή των ανθρώπων</i>	- Να εισαχθούν στην έννοια στη σημασία του ταξιδιού (ψυχαγωγική, παιδαγωγική και επαγγελματική), μέσα από εμπειρίες τους σε διάφορες χώρες και πολιτισμούς ή τα διαβάσματά τους.
	<i>Ταξίδια του χθες και του σήμερα</i>	- Να γνωρίσουν ότι και παλιά οι άνθρωποι ταξίδευαν (διαχρονική διάσταση του ταξιδιού). Παράλληλα, να δουν διάφορες εκδοχές του ταξιδιού, πέρα από τις διακοπές και την ψυχαγωγία (μετανάστευση για εξεύρεση εργασίας) και να τους συνδέσουν με ανάλογα βιώματα, από το οικογενειακό και κοινωνικό τους περιβάλλον.

Επίπεδο 2ο: Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού II

Το δεύτερο επίπεδο του μαθήματος της ιστορίας και του πολιτισμού για τους έλληνες μαθητές της Διασποράς, απευθύνεται κατά προσέγγιση σε παιδιά της 3ης και 4ης τάξη του Δημοτικού σχολείου. Διακρίνεται από περισσότερες αναφορές στην ιστορία και τη μυθολογία σε σύγκριση με το πρώτο, χωρίς ωστόσο να απομακρύνεται από το πλαίσιο και τη φιλοσοφία του πρώτου επιπέδου (επαλληλία-σπειροειδής ανέλιξη).

Μέσα από τη μαθησιακή διαδικασία, γίνεται επίσης προσπάθεια οι έλληνες μαθητές-τριες του εξωτερικού να είναι σε θέση να κατανοούν τη διαλεκτική σχέση των γεγονότων, να αναλύουν τα κοινωνικά φαινόμενα και να μάθουν να τοποθετούνται στον κοινωνικο-πολιτισμικό χώρο διαβίωσής τους.

Η θεματολογία και στο δεύτερο επίπεδο, συναρτάται με δύο βασικές ιδέες:

α) μια ιστορικο-πολιτισμική, σύμφωνα με την οποία έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα οι συνθήκες κάτω από τις οποίες ζει, δραστηριοποιείται και δημιουργεί ο μαθητής της Διασποράς, και

β) μια παιδαγωγική, σύμφωνα με την οποία το ελληνόπουλο του εξωτερικού κατανοεί καλύτερα, ανθρώπινους χαρακτήρες, έργα, θεσμούς και καταστάσεις που είναι οικείες σ' αυτό, άλλοτε σε πλαίσιο διαχρονικό και άλλοτε όχι.

Η προσέγγιση του ιστορικο-πολιτισμικού κεφαλαίου των ομογενών μαθητών αποβλέπει στη γόνιμη συνάντηση διαφόρων γνωστικών αντικειμένων, ώστε να μπορέσουν οι μαθητές αυτοί να κατανοήσουν καλύτερα την κοινωνική συγκρότηση στις διάφορες ιστορικές φάσεις της και μάλιστα να ενδιαφερθούν για το ελληνογενές πα-ρελθόν τους, παίρνοντας τις περισσότερες φορές αφορμή από το παρόν τους.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται αναλυτικά η δομή του 2ου επιπέδου, με τις επιμέρους θεματικές περιοχές και τους αντίστοιχους στόχους διδασκαλίας:

	Θεματικές περιοχές /κύκλοι	Στόχοι διδασκαλίας
Οικογένεια	Μορφές και τύποι οργάνωσης της οικογένειας	<p>Οι μαθητές/ -τριες:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να κατανοήσουν περισσότερο τις σχέσεις μεταξύ των μελών μιας οικογένειας και των συγγενών τους (παππούς- γιαγιά- θείος-θεία- ξαδέρφια κλπ.). - Να κατανοήσουν την έννοια, αλλά και την διαδικασία «κατασκευής» ενός γενεαλογικού δέντρου. - Να συγκρίνουν την παραδοσιακή με σύγχρονες μορφές οικογένειας (μονογονεϊκή, μεικτοί γάμοι, κλπ.)
	Η εξέλιξη της οικογένειας στην Ιστορία	<ul style="list-style-type: none"> - Να κατανοήσουν τα παιδιά αυτής της ηλικίας πως η οικογένεια είναι ένας θεσμός, που υπάρχει από τα παλιά χρόνια μέχρι σήμερα αλλά αλλάζει μορφές -Να μάθουν την ιστορία της οικογένειάς τους και να μιλούν για τη δική τους οικογένεια, για τους γονείς και τα αδέρφια τους, κλπ.

	Θεματικές περιοχές /κύκλοι	Στόχοι διδασκαλίας
Παιχνίδια και αγωνίσματα	<i>Το παιχνίδι ως ατομική και συλλογική ανάγκη και δραστηριότητα</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να αντιληφθούν ότι το παιχνίδι είναι μια από τις σημαντικότερες ανάγκες των παιδιών αλλά και των μεγάλων, καθώς ικανοποιεί την ανάγκη για επικοινωνία, ψυχαγωγία και μάθηση, κοινωνικοποίηση κλπ. - Να μάθουν παραδοσιακά παιχνίδια της Ελλάδας και να παίζουν ορισμένα από αυτά (Περνά – περνά η μέλισσα, μπιζ, κολοκυθιά, κλπ.).
	<i>Παιχνίδια και αγωνίσματα στην ιστορία και στον σύγχρονο κόσμο</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να μάθουν την ιστορία ορισμένων παιχνιδιών. -Να αντιληφθούν πότε ένα παιχνίδι παραμένει παιχνίδι και πότε γίνεται αγώνισμα ή άθλημα. - Να κατανοήσουν τη σημασία που είχε, στην αρχαιότητα, αλλά και σήμερα στον σύγχρονο κόσμο η προβολή του νικητή και η επιβράβευσή του. Να ανταλλάξουν εντυπώσεις από τα παιχνίδια και τα αγωνίσματα που συμμετέχουν. -Να σχολιάσουν με αφορμή την ενότητα αυτή θέματα ρατσισμού, βίας, ευ αγωνίζεσθαι, εκτροπών, κλπ.
Δικαιώματα, Ισότητα, Ελευθερία	<i>Ανθρώπινα δικαιώματα και κοινωνικές ελευθερίες</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να προσεγγίσουν τις έννοιες της δικαιοσύνης, της ελευθερίας και της ισοτιμίας βιωματικά και κυρίως μέσα από την διαπραγμάτευση περιπτώσεων απουσίας αυτών των εννοιών. - Να αντιληφθούν τη διαχρονικότητα και τη σημασία που έχουν που έχουν αυτές οι αξίες στη ζωή μας σήμερα. -Να καταλάβουν ότι μικροί και μεγάλοι έχουν δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις.
Πόλεμος και ειρήνη	<i>Ειρήνη και πόλεμος στον σύγχρονο κόσμο</i>	-Να εξοικειωθούν με τις έννοιες του πολέμου και της ειρήνης μέσα από τη διεθνή πραγματικότητα (καθημερινή ειδησεογραφία), αλλά και μέσα από διηγήσεις προσώπων του οικογενειακού ή κοινωνικού τους περιβάλλοντος.
	<i>Πόλεμος και ειρήνη στην ιστορία</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να μάθουν για ορισμένους πολέμους από την ιστορία σε τοπικό ή διεθνές επίπεδο. -Να αντιληφθούν τις διαστάσεις του πολέμου και ειδικά τις τρομερές συνέπειες που έχει (ανεξάρτητα από χώρες, φυλές και τόπους). - Να προβληματιστούν σχετικά με τις παραδοσιακές και τις σύγχρονες μορφές του πολέμου.
Μορφές και μέσα επικοινωνίας	<i>Έννοια και μορφές επικοινωνίας</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με την έννοια της επικοινωνίας (κι ειδικότερα με μια από τις πιο "κλασικές" μορφές της, δηλαδή την αλληλογραφία) μέσα από τα προσωπικά και οικογενειακά τους βιώματα. - Να πληροφορηθούν για τις διάφορες μορφές επικοινωνίας.

	Θεματικές περιοχές /κύκλοι	Στόχοι διδασκαλίας
Μορφές και μέσα επικοινωνίας	Ιστορική εξέλιξη των μέσων και των μορφών επικοινωνίας	<ul style="list-style-type: none"> - Να αντιληφθούν την παρουσία της επικοινωνίας στην ιστορία (διαχρονικά) και τη σημασία που αυτή είχε πάντοτε στην ανθρώπινη ζωή και δημιουργία, μέσα από σχετικές αναφορές από την μυθολογία και την ιστορία. - Να αντιληφθούν τις σημαντικές αλλαγές στις μορφές και στους τρόπους επικοινωνίας των ανθρώπων σήμερα. - Να ανταλλάξουν απόψεις για τις σύγχρονες μορφές επικοινωνίας.
	Ο χρόνος και οι μορφές του	<ul style="list-style-type: none"> - Να εξοικειωθούν με χρονικές έννοιες και να μνηθούν στην έννοια της εξέλιξης και της αλλαγής. -Να αναπτύξουν τα παιδιά την αίσθηση του χρόνου, των εποχών, των μηνών, των εβδομάδων. - Να «παιξουν» με τον χρόνο, αναπτύσσοντας τις κατάλληλες ψυχοκινητικές δεξιότητες. - Να μάθουν να αξιοποιούν τα γεγονότα που επαναλαμβάνονται στη ζωή τους κάθε μέρα και να ενθαρρύνονται να μιλήσουν για το τι έκαναν χθες, τι έκαναν στις διακοπές τους, ή τι «θα κάνουν αύριο», «αργότερα», «σε λίγα λεπτά», «την άλλη βδομάδα» κλπ.
	Χρόνος και η μέτρησή του στην ιστορία του πολιτισμού	<ul style="list-style-type: none"> - Να καταλάβουν ότι ο χρόνος «κυλάει αδιάκοπα» μέσα στη ιστορία και στον πολιτισμό. - Να προβληματιστούν γύρω από τη χρονολογική σειρά των γεγονότων. -Να έρθουν σε επαφή με τις παραδοσιακές αντιλήψεις για το χρόνο και τις ιδιότητες του. - Να έρθουν σε επαφή με διάφορους τρόπους μέτρησης του χρόνου και να αντιληφθούν τη σημασία του, αλλά και τη σχέση του με την ιστορία.

Επίπεδο 2ο – 3ο: Μυθολογία

Το 2ο – 3ο επίπεδο απευθύνεται στους έλληνες μαθητές της Διασποράς που βρίσκονται στο τέλος του δευτέρου και στο τρίτο επίπεδο (4η - 6η τάξη του Δημοτικού σχολείου). Η δομή και ο χαρακτήρας του μεσοεπιπέδου αυτού, επιχειρούν να ανταποκριθούν, στο μέτρο του δυνατού, στις γνωστικές και παιδαγωγικές ανάγκες, στα ενδιαφέροντα και τις ιδιαιτερότητες των μαθητών της ομογένειας. Στο σημείο όμως αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι ενώ στο αναλυτικό πρόγραμμα του ελλαδικού σχολείου η μυθολογία διδάσκεται κυρίως στην τρίτη τάξη του Δημοτικού με έντονο το «παραμυθιακό» στοιχείο, στο παρόν Πρόγραμμα Σπουδών η μυθολογία απευθύνεται σε παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, όπου χωρίς πλέον την έντονη «μυθική» διάθεση θα αξιοποιούν τη μυθολογική γνώση πιο κριτικά και συγκριτικά. Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα «ταξίδι» στον κόσμο των μύθων, με έναν παιδαγωγικό, δημιουργικό και ευχάριστο τρόπο, όπως είναι το ταξίδι σε μια χώρα μυθική αλλά και συνάμα «πραγματική», ελληνική και ταυτόχρονα πολυπολιτισμική.

Τα μυθικά στοιχεία στη διδασκαλία παραμένουν, όμως αυτά συνεξετάζονται με πραγματολογικά και ερμηνευτικά στοιχεία που τοποθετούνται σε διακριτά πλαίσια. Για τους παραπάνω λόγους, το συγκεκριμένο επίπεδο του μαθήματος της ιστορίας και του πολιτισμού:

- διακρίνεται από την πολυδιάστατη προσέγγιση της μυθολογικής γνώσης, η οποία ωθεί τους μαθητές,
  - να διαχωρίζουν το μύθο από το ιστορικό γεγονός, το μυθικό από το ιστορικό στοιχείο και
  - να αναζητούν τη γεωγραφία (φανταστική ή πραγματική) των μύθων
- αναδεικνύει τις αξίες, τις ιδέες και τα πρότυπα της ελληνικής και παγκόσμιας μυθολογίας,
- δίνει έμφαση στη δυναμική αλληλεπίδραση της μυθολογίας με άλλα επιστημονικά πεδία,
- προάγει την ενεργητική συμμετοχή του μαθητή στη διαδικασία της μάθησης μέσα αλλά και έξω από τη σχολική τάξη,
- βοηθά το μαθητή-τρια να σκέφτεται και να ερμηνεύει τη στάση προσώπων και δράσεων στο μύθο.

Για την επίτευξη τέτοιων διδακτικών στόχων θεωρείται αναγκαίος:

- ο ενεργητικός ρόλος των μαθητών στο μάθημα της μυθολογίας,
- η ανάθεση ερευνητικών δραστηριοτήτων (projects) που θα φέρουν τους μαθητές σε επαφή με βιβλιοθήκες, μουσεία, ιστορικές πηγές αλλά και κάθε είδους ερμηνευτικά στοιχεία,
- η επέκταση της συζήτησης σε παγκόσμια γεωγραφικά και ιστορικά θέματα, μέσα από πολιτιστικές, πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές αφορμές.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
<i>Θεογονία</i>	<p>Οι μαθητές/ -τριες:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με τη μυθολογία, μέσα από το ταξίδι κάποιου μυθικού προσώπου ή όντος και να αναδείξουν τη γεωγραφία των μύθων. - Να εντοπίσουν τα μέρη των διάφορων μύθων στο χάρτη και να ενθαρρύνονται να αναζητήσουν από βιβλία, εγκυκλοπαίδειες, διαδίκτυο και άλλες συναφείς πηγές περιοχές, των οποίων η δημιουργία, ονομασία ή ιστορία συνδέεται με αρχαίους θεούς και θεές. - Να γνωρίσουν τις βασικές πτυχές της μυθικής δημιουργίας του κόσμου.
	<ul style="list-style-type: none"> - Να αντιπαραβάλουν τα μυθικά πρόσωπα, με τα οποία οι αρχαίοι συνήθως συμβόλιζαν το σύμπαν, τη γη και τα στοιχεία της φύσης, με τα σημερινά επιστημονικά δεδομένα. - Να γνωρίσουν και να συγκρίνουν μύθους άλλων λαών για τη δημιουργία του κόσμου (Μάγια, Αζτέκοι, Αιγύπτιοι, Σκανδιναβοί, Γερμανοί, Κινέζοι, Ιάπωνες, κτλ.). - Να μάθουν τι πίστευαν οι Έλληνες για τη γέννηση των θεών. - Να ανακαλύψουν τη συμβολική διάσταση μύθων, όπως του Κρόνου και των παιδιών του, της Τιτανομαχίας και της Γιγαντομαχίας. - Να αναζητήσουν μύθους για τη δημιουργία των ανθρώπων (ανθρώπινα γένη), αλλά και μύθους σχετικά με την καταστροφή του γένους των ανθρώπων (κατακλυσμοί).
<i>Θεοί της Μυθολογίας</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να εξοικειωθούν με τους θεούς της ελληνικής αρχαιότητας και το τι συμβόλιζαν (δωδεκάθεο). - Να γνωρίσουν τον τόπο κατοικίας των θεών, τις βασικές ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά τους. - Να αντιληφθούν τον ανθρωπομορφικό χαρακτήρα των θεών. - Να διακρίνουν τους τομείς του βίου και της κοινωνικής ζωής που προστάτευαν- αντιπροσώπευαν οι θεοί και οι θεές.
<i>Ήρωες της Μυθολογίας</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τα πρόσωπα, τα γεγονότα και τους τόπους της Αργοναυτικής εκστρατείας και να την προσεγγίσουν μέσα από τις εξερευνήσεις και τις κατακτήσεις των Μυκηναίων. - Να γνωρίσουν το μύθο του Τάλω στην Κρήτη. - Να γνωρίσουν το μύθο του Δαίδαλου και του Ίκαρου και κάποιους συμβολισμούς των μύθων. - Να προβληματιστούν σχετικά με το μινωικό πολιτισμό, τη χρησιμότητα εργα-

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
	<p>λείων και κατασκευών, αλλά και να συζητήσουν για την τεχνολογική ανάπτυξη τότε και σήμερα.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν δυο γνωστούς ήρωες της ελληνικής μυθολογίας (Θησέα και Ηρακλή), τους συμβολισμούς που κρύβουν και τα παράλληλά τους σε άλλες μυθολογίες (βόρειες ή ανατολικές). - Να έρθουν σε επαφή με διλήμματα, όπως αυτό που αντιμετώπισε ο Ηρακλής στο σταυροδρόμι της αρετής και της κακίας και να αναπτύξουν ανάλογες στάσεις και αξίες. - Να μάθουν για τις περιπέτειες του «πολυμήχανου» Οδυσσέα κατά την επιστροφή του στην Ιθάκη.
<i>Μυθικές συγκρούσεις</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να μάθουν για τον Τρωικό πόλεμο και τη γεωγραφία του μέσα από τα γεγονότα και τους «πρωταγωνιστές» του. - Να μάθουν να διακρίνουν το μύθο από την πραγματικότητα. - Να προβληματιστούν σχετικά με τις αιτίες και τις συνέπειες του πολέμου γενικά, με αφορμή τον Τρωικό πόλεμο ή άλλους πολέμους μυθικούς ή πραγματικούς και να εκτιμήσουν τα αγαθά της ειρήνης.

Επίπεδο 3ο – 4ο: Ιστορία Αρχαίων και Βυζαντινών Χρόνων

Το τρίτο (και τέταρτο) επίπεδο του μαθήματος της ιστορίας και του πολιτισμού για τα ελληνόπουλα της Διασποράς, απευθύνεται σε παιδιά του τρίτου μαθησιακού κύκλου, δηλαδή της 5ης και 6ης τάξης του Δημοτικού και της 1ης τάξης του Γυμνασίου.

Στο πλαίσιο αυτού του επιπέδου, ο έλληνας μαθητής-τρια της Διασποράς μνείται σταδιακά στο χώρο της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού και εξοικειώνεται με τη διαδικασία μελέτης πτυχών των κοινωνιών του παρελθόντος. Το παράδειγμα αυτό αναδεικνύει και αξιοποιεί παράλληλα με την ιστορία της Ελλάδας και την ιστορία των Ελλήνων της Διασποράς.

Το περιεχόμενο του 3ου και 4ου επιπέδου καλύπτει θέματα της αρχαίας και μεσαιωνικής/ βυζαντινής ιστορίας, η οποία όμως αναδεικνύεται και εκδιπλώνεται τμηματικά μέσα από τη διδασκαλία μιας διευρυμένης τοπικής ιστορίας, της ιστορίας των γεωγραφικών διαμερισμάτων της Ελλάδας.

Η μέθοδος στην οποία στηρίζεται το επίπεδο και κρίνεται κατάλληλη για τους έλληνες μαθητές-τριες του εξωτερικού είναι η «ιστοριογεωγραφική». Η μέθοδος αυτή έχει ως στόχο την ανάδειξη πεδίων του ιστορικού και πολιτισμικού γίνεσθαι, όπως καταγωγή, γεωγραφική θέση, επικοινωνία, πολιτιστική παράδοση, κλπ. Η προσέγγιση του ελληνικού χώρου γίνεται από τη θέση που θα διασφάλιζε περισσότερες προσωπικές εμπειρίες (πραγματικές ή δυνατές να αποκτηθούν) και βιώματα των μαθητών, όπως είναι εκείνη του ταξιδιώτη.

Η διευρυμένη τοπική ιστορία με τα συγκεκριμένα παραδείγματα (Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Ιόνια νησιά, Θεσσαλία, Στερεά, Πελοπόννησος, Κρήτη, Νησιά Αιγαίου, Κύπρος) κάθε περιοχής φαίνεται να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών-τριών και να εξάπτει την περιέργειά τους, επειδή είναι ένα κομμάτι της ζωής τους (λόγω καταγωγής) ή μπορεί να γίνει με την επίσκεψή τους. Έτσι μέσα από το υλικό γίνεται προσπάθεια να συνταχθεί ένα είδος ιστορικού και πολιτιστικού κατά περιοχές άτλαντα της Ελλάδας με στόχο την σύνθεση των επιμέρους σε ενιαίο όλο μέσα από κομβικά (κοινά) ιστορικά και πολιτισμικά συμβάντα ή δράσεις.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
ΑΡΧΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	Η προσέγγιση γίνεται με βάση τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας (Θράκη, Μακεδονία, Θεσσαλία, Ήπειρος, Ιόνια νησιά, Νησιά Αιγαίου, Κρήτη, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησος) -συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου. Οι μαθητές/ -τριες καλούνται:
Γενική και τοπική ιστορία /γεωγραφία	<ul style="list-style-type: none"> -Να πραγματοποιούν την ιστορία και τον πολιτισμό των Ελλήνων με βάση τη διάκριση γενική και τοπική ιστορία. - Να παρακινηθούν στη μελέτη της τοπικής ιστορίας και της ιστορίας απομακρυσμένων κοινωνικών ομάδων ήδη από την αρχαιότητα - Να προετοιμαστούν σταδιακά στην κατανόηση της γενικής ιστορίας μέσα από την τοπική ιστορία και τον τοπικό πολιτισμό.
Σύνδεση παρελθόντος - παρόντος	<ul style="list-style-type: none"> - Να παρατηρήσουν τις αλλαγές που σημειώνονται στη ζωή τους, στην οικογένειά τους και στο περιβάλλον τους. - Να συνδέσουν την ιστορική γνώση με πληροφορίες από τη σύγχρονη πραγματικότητα και τη λαϊκή παράδοση. - Να καταλάβουν την αλλαγή που συμβαίνει στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων σε μεγάλα χρονικά διαστήματα.
Διαθεματική και συγκριτική προσέγγιση της ιστορίας	<ul style="list-style-type: none"> - Να εκτιμήσουν τη σημασία του γεωγραφικού και περιβαλλοντικού παράγοντα στην ίδρυση και στην πρόοδο μιας πόλης, ενός κράτους, ενός πολιτισμού. -Να πληροφορηθούν για γεγονότα και δράσεις (τοπικού, εθνικού και διεθνούς βεληνεκούς, που σχετίζονται με θρησκευτικές, αθλητικές, κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες). - Να συνδέσουν την ιστορία με την ποίηση, το τραγούδι, τον κινηματογράφο, και γενικά την τέχνη καθώς και με πτυχές της καθημερινότητας, όπως ενδυμασία, διατροφή, διασκέδαση, κλπ. - Να συσχετίζουν μεταξύ τους γεγονότα και τις δράσεις μέσα στην ίδια ή σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους ή γεωγραφικές περιοχές. - Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία του γεωγραφικού παράγοντα για την ιστορία ενός τόπου. - Να ενασχολούνται με την ιστορία μιας περιοχής και να την συνεξετάζουν μέσα στον ευρύτερο εθνικό ιστορικό και γεωγραφικό χώρο. - Να ενημερωθούν για τις διαφοροποιήσεις των κοινωνιών (κοινωνικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές, εθνικές, κλπ.) τις οποίες εξετάζουν.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
Φύση-περιβάλλον και άνθρωπος-κοινωνία	<ul style="list-style-type: none"> - Να έρθουν σε επαφή με την ιστορία του περιβάλλοντος. - Να κατανοήσουν τη σημασία του περιβάλλοντος για την επιβίωση και την ιστορική πορεία του ανθρώπου και για την εξέλιξη του πολιτισμού. - Να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στα ανθρώπινα επιτεύγματα και σεβασμό προς το φυσικό περιβάλλον στο οποίο ζουν.
Αξιοποίηση της ιστορικής μαρτυρίας και κατανόηση ιστορικών εννοιών	<ul style="list-style-type: none"> - Να μάθουν να αναγνωρίζουν, να παρατηρήσουν, να ερμηνεύουν και να κρίνουν πηγές, αρχαιολογικά ευρήματα, εικόνες, φωτογραφίες, ταινίες, τηλεοπτικά προ-γράμματα, θεατρικά έργα, τραγούδια, κείμενα, εκθέματα, προφορικές μαρτυρίες, κτίρια, τοποθεσίες, κλπ. - Να αναπτύξουν την ικανότητα κατανόησης του χρόνου και της χρήσης όρων, όπως: αρχαίος, π.Χ.- μ.Χ. αιώνας, δεκαετία, χιλιετία, εποχή, κ.ά. - Να θέτουν ερωτήσεις και να δίνουν απαντήσεις, σχετικές με τη διδασκόμενη ιστορική ύλη.
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ)	<p>Από την Παλαιολιθική εποχή έως το 300 μ. Χ. Η προσέγγιση γίνεται με βάση τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας -συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου. Οι μαθητές/ -τριες καλούνται:</p>
Παλαιολιθική εποχή	<ul style="list-style-type: none"> - Να επιχειρήσουν να προσεγγίσουν τις ανάγκες του ανθρώπου της εποχής και τις συνθήκες διαβίωσής του (μετακινήσεις ομάδων, κυνήγι και συλλογή καρπών, επεξεργασία πρώτων υλών). - Να ενημερωθούν για τα στάδια εξέλιξης του ανθρώπου σε σχέση και με τον ελλαδικό χώρο. - Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στην προσφορά της επιστήμης της Παλαιοντολογίας στην ιστορική έρευνα (ιδιαίτερη αναφορά σε ελληνικές περιοχές που σημειώθηκαν παλαιοντολογικές ανακαλύψεις, π.χ. Πετράλωνα Χαλκιδικής)
Νεολιθική περίοδος	<ul style="list-style-type: none"> - Να είναι σε θέση να διακρίνουν τα γεωγραφικά και χρονικά πλαίσια της περιόδου και να αναζητήσουν στο χάρτη τους νεολιθικούς οικισμούς που έχουν εντοπιστεί στην Ελλάδα. - Να συγκεντρώσουν στοιχεία σχετικά με την οργάνωση των νεολιθικών οικισμών (οικονομία - κοινωνική οργάνωση, κλπ.).

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
Πολιτισμοί του Αιγαίου - Εποχή του Χαλκού	
Κυκλαδικός πολιτισμός	<ul style="list-style-type: none"> - Να εξοικειωθούν –κατά το δυνατόν μέσα από την παρατήρηση των μνημείων του κυκλαδικού πολιτισμού- με την κοινωνική οργάνωση, αλλά και την οικονομική και ναυτική/ εμπορική δραστηριότητα των κατοίκων των Κυκλάδων. - Να γνωρίσουν την ανάπτυξη των τεχνών (ζωγραφική, γλυπτική, μουσική κλπ.) στα νησιά των Κυκλάδων και να εκτιμήσουν συνολικά τον κυκλαδικό πολιτισμό.
Μινωικός πολιτισμός	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν στοιχεία της κοινωνικής και διοικητικής οργάνωσης (τα ανάκτορα στην Κνωσό, στη Φαιστό, στα Μάλια και στη Ζάκρο) και βασικές πτυχές της μινωικής οικονομίας. - Να πληροφορηθούν για τη θρησκευτικότητα των Μινωιτών (λατρεία της φύσης, ιερά κορυφής, ανακτορικοί χώροι, τελετές, ιερά σύμβολα κ.ά.). - Να εκτιμήσουν τη μινωική τέχνη. - Να έρθουν σε επαφή με στοιχεία της «τεχνολογίας» της εποχής, με έμφαση στην κατασκευή αγγείων, εργαλείων, κοσμημάτων, τοιχογραφιών κλπ. - Να μάθουν για τη γραφή και να αξιολογήσουν συνολικά το μινωικό πολιτισμό. - Να συζητήσουν με αφορμή το μινωικό πολιτισμό και για άλλους πολιτισμούς (Κυπριακό, Αιγυπτιακό, Μεσοποταμιακό, κλπ.) και ιδιαίτερα να προβληματιστούν για το θέμα των πολιτιστικών δανείων και επιρροών.
Μυκηναϊκός πολιτισμός	<ul style="list-style-type: none"> - Να ανακαλύψουν τα βασικά χαρακτηριστικά του μυκηναϊκού πολιτισμού μέσα από την παρατήρηση αρχαιολογικών ευρημάτων και μνημείων (κυκλώπεια τείχη, θολωτοί τάφοι, ανάκτορα), από την οικονομία και τη διοικητική οργάνωση (πινακίδες γραμμικής γραφής Β). - Να πληροφορηθούν για τα βασικά στοιχεία της μυκηναϊκής θρησκείας και της μυκηναϊκής τέχνης και να εκτιμήσουν τη συνάφειά τους με μινωικές επιδράσεις. - Να ερευνήσουν και να συλλέξουν πληροφορίες και στοιχεία για τις τέχνες και τα γράμματα στο μυκηναϊκό πολιτισμό. Να μάθουν για την αποκρυπτογράφηση της γραμμικής Β' γραφής. - Να ενημερωθούν για τα ταξίδια και τις πολιτιστικές επαφές στον Κρητομυκηναϊκό πολιτισμό.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
Αρχαϊκή περίοδος	<ul style="list-style-type: none"> - Να επιχειρήσουν να ερμηνεύσουν τη διαδικασία σταδιακής διαμόρφωσης των πόλεων- κρατών σε συνάρτηση με τη γεωγραφική ιδιομορφία του ελλαδικού χώρου. - Να πληροφορηθούν τα σχετικά με την ανακάλυψη του ελληνικού αλφαβήτου και να εκτιμήσουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του και τις συνέπειες της χρήσης του σε όλους τους τομείς της ζωής των ανθρώπων. - Να γνωρίσουν τους πανελλήνιους θεσμούς (Ολυμπιακοί αγώνες, αμφικτιονίες κλπ.) και να εκτιμήσουν τη σημασία τους. - Να γνωρίσουν την κοινωνική και πολιτική δομή της Αθήνας και τη γέννηση και εξελικτική πορεία της αθηναϊκής δημοκρατίας (μεταρρυθμίσεις Σόλωνα, Κλεισθένη κλπ.). - Να γνωρίσουν την κοινωνική και πολιτική οργάνωση της Σπάρτης (νόμοι Λυκούργου, σπαρτιατικός τρόπος ζωής). - Να συγκρίνουν τον τρόπο ζωής και την κοινωνική οργάνωση στην αρχαία Αθήνα και τη Σπάρτη.
Κλασικά χρόνια	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τις κύριες πολιτικές εξελίξεις που οδήγησαν την Αθήνα στο απόγειο της ακμής της. - Να εκτιμήσουν τη σημασία της επικράτησης του δημοκρατικού πολιτεύματος στην αρχαία Ελλάδα ως απαρχής για τη διαμόρφωση της σύγχρονης πολιτικής σκέψης και πράξης. - Να ανακαλύψουν τα αίτια και τις αφορμές του Πελοποννησιακού πολέμου και να γνωρίσουν τα βασικά γεγονότα που συνέβησαν κατά τη διάρκειά του. - Να γνωρίσουν τη σύντομη ηγεμονία της Θήβας και τους πρωταγωνιστές της. - Να αναζητήσουν τις αιτίες και να κρίνουν τις συνέπειες των συνεχών πολέμων μεταξύ των ελληνικών πόλεων (κοινωνικές, οικονομικές, κλπ.). - Να μάθουν για την ανάπτυξη της δύναμης της Μακεδονίας επί Φιλίππου Β'.
Ελληνιστικά χρόνια	<ul style="list-style-type: none"> - Να αξιολογήσουν την προσωπικότητα του Μ. Αλεξάνδρου και να ανταλλάξουν απόψεις για την πανελλήνια εκστρατεία εναντίον της Περσικής αυτοκρατορίας. - Να γνωρίσουν τις συνέπειες του έργου του Μ. Αλεξάνδρου (κατακτητικό, διοικητικό, πολιτιστικό) και να εκτιμήσουν τη σημασία του. - Να μάθουν και να αξιολογήσουν τη θέση και το ρόλο των ελληνιστικών βασιλείων αλλά και των ελληνικών πόλεων την ελληνιστική περίοδο.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
	<p>-Να γνωρίσουν και να εκτιμήσουν τις επιδράσεις που δέχτηκε ο ελληνικός τρόπος ζωής και σκέψης από τη συνάντησή του με άλλους πολιτισμούς.</p>
<p>Ρωμαϊκή περίοδος</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να ερμηνεύσουν τις αιτίες που προκάλεσαν τη σταδιακή άνοδο της ρωμαϊκής κυριαρχίας στη Μεσόγειο (200- 31π.Χ.). - Να ενημερωθούν για το σταδιακό έλεγχο των Ρωμαίων επί των ελληνιστικών κρατών του ελλαδικού χώρου και της ανατολικής Μεσογείου. - Να αποκτήσουν μια συνοπτική εικόνα της ελληνικής ιστορίας μετά τον Αλέξανδρο και μέχρι την εποχή του Μ. Κωνσταντίνου με τον εκχριστιανισμό της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. - Να διαμορφώσουν άποψη σχετικά με τις συνθήκες εμφάνισης και βαθμιαίας εξάπλωσης του χριστιανισμού στην Ανατολή. - Να αξιολογήσουν τα πολιτιστικά στοιχεία του ρωμαϊκού πολιτισμού.
<p>ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ)</p>	<p>Από το 300 μ. Χ. έως 1461 μ.Χ.</p> <p>Η προσέγγιση γίνεται με βάση τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας -συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου.</p> <p>Οι μαθητές/ -τριες καλούνται:</p>
<p>Πρωτοβυζαντινή περίοδος <i>Αρχές του 4ου αι. – τέλος του 7ου αι.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να αξιολογήσουν τη μετατόπιση του κέντρου της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στην Ανατολή. - Να πληροφορηθούν για την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης και την αποδοχή του χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας της αυτοκρατορίας επί Μ. Κωνσταντίνου. - Να γνωρίσουν τις διαδοχικές φάσεις που πέρασαν οι σχέσεις ειδωλολατρίας και Χριστιανισμού κατά τον 4ο αι. μ.Χ. - Να μάθουν και να κρίνουν τις σχέσεις επίσημου χριστιανικού κράτους και αιρέσεων (4ος και 5ος αι. μ.Χ) - Να προβληματιστούν για τις αιτίες που προκάλεσαν τη διαίρεση του Ρωμαϊκού Κράτους σε Ανατολικό και Δυτικό. - Να μελετήσουν την πολιτική του Ιουστινιανού: το νομοθετικό, διοικητικό, και κοινωνικό του έργο. Να αξιολογήσουν τη σημασία του έργου του. - Να ερμηνεύσουν το βαθύτερο ιστορικό νόημα της στάσης του «Νίκα» και να κρίνουν το ρόλο των δήμων στην πολιτική, κοινωνική και αθλητική ζωή της πρωτεύουσας. - Να γνωρίσουν το θεσμό των θεμάτων και να κατανοήσουν τη σημασία του για τη διοίκηση και την άμυνα της αυτοκρατορίας.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
<p>Μεσοβυζαντινή περίοδος <i>Τέλη του 7ου αι. – αρχές του 11ου αι.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να κατανοήσουν τα αίτια και τις φάσεις της Εικονομαχίας και να κρίνουν τις συνέπειές της. - Να διακρίνουν τα βασικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας της εποχής και να κατανοήσουν την εθνολογική σύσταση του πληθυσμού. - Να γνωρίσουν τους κυριότερους αυτοκράτορες της μακεδονικής δυναστείας και τις βασικότερες αλλαγές που επέφεραν στη διοίκηση, στη νομοθεσία κλπ. - Να συνειδητοποιήσουν το βασικό ρόλο της εκκλησίας και του μοναχισμού στις αποφάσεις της κεντρικής εξουσίας και στις κοινωνικές εξελίξεις γενικότερα. - Να κατανοήσουν τις πολύπλοκες διπλωματικές σχέσεις που ανέπτυξε το βυζαντινό κράτος με τους γειτονικούς λαούς και τους στόχους που οι σχέσεις αυτές εξυπηρετούσαν. - Να αξιολογήσουν τη σημασία του εκχριστιανισμού των Σλαβικών λαών (η συμβολή του Κύριλλου και του Μεθόδιου).
<p>Υστεροβυζαντινή περίοδος <i>Αρχές του 11ου αι.</i> <i>–προτελευταίο τέταρτο του 15ου αι. (1461μ.Χ.)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να εκτιμήσουν το χαρακτήρα, τα αίτια και τα αποτελέσματα των σταυροφοριών (π.χ. της Δ' σταυροφορίας). - Να πληροφορηθούν βασικά στοιχεία για την ίδρυση και οργάνωση των λατινικών κρατιδίων στα βυζαντινά εδάφη. - Να γνωρίσουν βασικά στοιχεία για την ίδρυση και την οργάνωση των ελληνικών κρατών αμέσως μετά την άλωση (Αυτοκρατορία της Νίκαιας κλπ.). - Να αναζητήσουν τις αιτίες που προκάλεσαν την επέκταση των Οθωμανών στην Ευρώπη μέχρι τις παραμονές της Άλωσης και τη σταδιακή κατάρρευση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας - Να διαμορφώσουν εικόνα για την κατάσταση στην Κωνσταντινούπολη κατά τις παραμονές της Άλωσης από τους Οθωμανούς και να παρακολουθήσουν ένα σύντομο χρονικό της πτώσης της Πόλης. - Να κατανοήσουν τη σημασία των περιφερειακών κέντρων του Ελληνισμού και ιδιαίτερα του Δεσποτάτου του Μορέως, του Δεσποτάτου της Ηπείρου και της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας - Να μάθουν για τη ζωή και την κοινωνική οργάνωση στις περιοχές που οι Έλληνες ζούσαν κάτω από τη ενετική, φραγκική κλπ. κυριαρχία (Ιόνια νησιά, Κρήτη, Κύπρος, Ρόδος κλπ.). - Να πληροφορηθούν για το φαινόμενο της πειρατείας στα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
<p>ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ</p>	<p>Η προσέγγιση γίνεται με βάση τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας -συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου.</p> <p>Οι μαθητές/ -τριες καλούνται:</p>
<p>Καθημερινή ζωή (μικροϊστορία)</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ γυναίκα ☐ παιδί ☐ δούλος ☐ επαγγέλματα ☐ κατοικία ☐ ενδυμασία ☐ ψυχαγωγία ☐ διατροφικές συνήθειες, κλπ. 	<ul style="list-style-type: none"> - Να διαμορφώσουν άποψη –μέσα από την ερμηνεία των τεκμηρίων- για τη ζωή των απλών ανθρώπων σε σημαντικούς νεολιθικούς οικισμούς (Σέσκλο, Διμήνι κλπ.). - Να περιγράψουν την καθημερινή ζωή στην Αθήνα του 5ου π.Χ. αι. και να γνωρίσουν τις βασικές πτυχές της καθημερινής ζωής κατά την κλασική περίοδο. - Να συλλέξουν στοιχεία σχετικά με την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων χθες και σήμερα και να εκτιμήσουν τη σημασία τους. - Να διαπιστώσουν τι είδους επαγγέλματα και τι συνθήκες εργασίας επικρατούσαν κατά την αρχαιότητα και να μελετήσουν τη δουλειά. - Να γνωρίσουν –κατά το δυνατόν μέσα από πηγές- πλευρές της καθημερινής ζωής στα χωριά και τις πόλεις κατά τη βυζαντινή περίοδο. - Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της ψυχαγωγίας και να συσχετίσουν μορφές διασκέδασης σε διαφορετικούς τόπους και εποχές. - Να εκτιμήσουν το ρόλο και τη σημασία της ενδυμασίας (αλλά και της μόδας) στα πλαίσια των κοινωνικών και ιστορικών εξελίξεων. - Να διαμορφώσουν μια εικόνα - μέσα από πηγές- για τη θέση και το ρόλο της γυναίκας και του παιδιού σε διαφορετικούς τόπους, εποχές, πολιτισμούς. - Να αναζητήσουν στοιχεία από τις διατροφικές συνήθειες των Ελλήνων στην αρχαιότητα και κατά τη βυζαντινή περίοδο, αλλά και πληροφορηθούν τη σημασία της ελιάς (π.χ. Κρήτη, Πελοπόννησος) και του κρασιού (π.χ. Σάμος, Κύπρος) στο παρελθόν αλλά και στις μέρες μας.
<p>Πολιτισμός, Γράμματα και Τέχνες</p>	
<p><i>Ιστορία των ιδεών και των επιστημών</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τις κύριες εξελίξεις στον τομέα των γραμμάτων κατά την κλασική περίοδο και να εκτιμήσουν τη σχέση τους με τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις της περιόδου κατ’ αντιπαράβολή και με τις προγενέστερες περιόδους. - Να μάθουν για το κίνημα των Σοφιστών και για τη γέννηση της φιλοσοφίας (ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης και οι βασικές τους ιδέες).

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
<p>Ιστορία των ιδεών και των επιστημών</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να είναι σε θέση να διακρίνουν τα βασικά γραμματειακά είδη (ιστορία, φιλοσοφία, λογοτεχνία, κ.ά.) και να εκτιμήσουν τον τρόπο που συνδέονται με τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις. - Να συλλέξουν στοιχεία και πληροφορίες για τα ιερά του Ασκληπιού και τις απαρχές της ιατρικής. - Να αναγνωρίσουν τη συμβολή του Ιπποκράτη στη θεμελίωση της ιατρικής επιστήμης. - Να γνωρίσουν βασικά στοιχεία από την τέχνη και την επιστήμη στα χρόνια μετά τον Μ. Αλέξανδρο. - Να γνωρίσουν βασικά στοιχεία από την ελληνιστική φιλοσοφία, τις σχολές (Στωικοί, Επικούρειοι, Σκεπτικοί) και τους εκπροσώπους τους. - Να μελετήσουν το ρόλο των μοναστηριών στη παράδοση. - Να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά έργα της γραμματείας και της τέχνης της παλαιολόγιας εποχής. - Να αντιληφθούν ότι στο Βυζάντιο διασώθηκε και διατηρήθηκε η αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή γραμματεία επηρεάζοντας τον ευρύτερο ανατολικοευρωπαϊκό χώρο και τη Δύση.
<p>Θρησκευτικότητα</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να συσχετίσουν το ρόλο της θρησκείας και των λατρευτικών εκδηλώσεων με την κοινωνική και πολιτική ζωή της αρχαίας Ελλάδας. - Να πληροφορηθούν για τα μαντεία τη λειτουργία και το ρόλο τους (μαντείο Δελφών, Δωδώνης, κλπ.). - Να κατανοήσουν τους θρησκευτικούς προβληματισμούς και τις διαδικασίες συγκρητισμού που αναπτύχθηκαν στον ελληνιστικό κόσμο. - Να πληροφορηθούν και να αξιολογήσουν το ρόλο των Μοναστηριών (στο χθες αλλά και στο σήμερα).
<p>Τέχνες: Αρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική κλπ.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν βασικούς τομείς της γεωμετρικής και αρχαϊκής τέχνης. - Να εξοικειωθούν με τις διαφορετικές μορφές της κλασικής τέχνης. - Να εκτιμήσουν τις αξίες και την προσφορά της αρχαιότητας στην τέχνη και στον πολιτισμό. - Να γνωρίσουν την αρχιτεκτονική τέχνη κατά την βυζαντινή περίοδο (από τα ρωμαϊκά οικοδομήματα στις παλαιοχριστιανικές βασιλικές, π.χ. βυζαντινές εκκλησίες στην Θεσσαλονίκη και ο ναός της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη).

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν το χαρακτήρα και την ποιότητα της βυζαντινής τέχνης, κοσμικής και θρησκευτικής (γλυπτική, ζωγραφική, ψηφιδωτά). - Να έρθουν σε επαφή με τη βυζαντινή μουσική και να αναζητήσουν τη σχέση της με το δημοτικό τραγούδι. - Να ανταλλάξουν απόψεις για την παραδοσιακή και σύγχρονη ελληνική μουσική.
<i>Ποίηση – Λογοτεχνία</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τους μεγάλους ποιητές της αρχαϊκής περιόδου (τον Όμηρο, τον Αλκαίο, τον Πίνδαρο, τη Σαπφώ, τον Αρίοωνα, τον Τέρπανδρο, κλπ.). - Να γνωρίσουν το αρχαίο ελληνικό θέατρο και τα είδη του με αναφορές στους πιο γνωστούς δραματουργούς των κλασικών χρόνων. - Να γνωρίσουν αντιπροσωπευτικά δείγματα ποίησης και λογοτεχνίας από την ελληνορωμαϊκή αλλά και βυζαντινή εποχή.
<i>Ιστορία της Παιδείας</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να συνειδητοποιήσουν ότι η εκπαιδευτική λειτουργία διαμορφώνεται με βάση τους κοινωνικές συνθήκες και ανταποκρίνεται στην ικανοποίηση διαφορετικών κάθε φορά αναγκών. - Να γνωρίσουν τη λειτουργία του αρχαίου «σχολείου» στην Αθήνα αλλά και την αγωγή των νέων στη Σπάρτη. - Να γνωρίσουν τα πνευματικά κέντρα της βυζαντινής περιόδου αλλά και να πληροφορηθούν πως λειτουργούσαν τα σχολεία της εποχής.
Σχέσεις των Ελλήνων με διάφορους λαούς και πολιτισμούς	
<i>Πολεμικές συγκρούσεις</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να αναζητήσουν τα αίτια και να γνωρίσουν τα κυριότερα γεγονότα των περσικών πολέμων, εκτιμώντας τις συνέπειες της επιτυχούς αντιμετώπισης της περσικής εισβολής από τους Έλληνες. - Να γνωρίσουν το χώρο και το χρόνο εμφάνισης των Περσών, των Αβάρων, των Σλάβων και των Βούλγαρων. - Να μελετήσουν τη σημασία που είχε για το Βυζάντιο, η εμφάνιση των Αράβων και της Ισλαμικής θρησκείας. - Να γνωρίσουν την κατάσταση που επικρατούσε στα σύνορα της αυτοκρατορίας σχετικά με τους διάφορους γειτονικούς λαούς.
<i>Εμπόριο Πολιτισμικές επιρροές</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τους Μινωίτες ως εμπορικό και ναυτικό λαό και τις επαφές τους με τους λοιπούς πολιτισμούς του Αιγαίου, την Αίγυπτο και την Παλαιστίνη.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
	<ul style="list-style-type: none"> - Να ενημερωθούν για το χαρακτήρα των εμπορικών σχέσεων της Ελλάδας με την Ανατολική και τη Δυτική Μεσόγειο κατά την Αρχαϊκή Περίοδο. - Να διερευνήσουν τις συνέπειες του εμπορίου σε σχέση με διάφορους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας (π.χ. αύξηση πληθυσμού, αστικοποίηση, ανάδειξη νέων ισχυρών κοινωνικών ομάδων). - Να αντιληφθούν την εμβέλεια των εμπορικών ανταλλαγών κατά τη βυζαντινή περίοδο και την ιδιαίτερη σημασία των θαλάσσιων δρόμων της Μεσογείου για τις οικονομικές αλλά και γενικότερα τις πολιτισμικές επαφές. - Να γνωρίσουν τα βασικά εμπορεύσιμα προϊόντα και να κατανοήσουν το ρόλο του νομίσματος. - Να γνωρίσουν την αυξανόμενη εμπορική δραστηριότητα των ιταλικών πόλεων και τις συνέπειές της στη βυζαντινή οικονομία.
<i>Πολιτισμικές επιρροές</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να εκτιμήσουν την επίδραση που άσκησε στην αρχαϊκή ελληνική τέχνη η στενότερη επαφή με την Εγγύς Ανατολή και την Αίγυπτο, και να διαπιστώσουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της περιόδου. - Να κατανοήσουν τη σύζευξη του ελληνικού και του ρωμαϊκού πολιτισμού, με αναφορά σε αντιπροσωπευτικά παραδείγματα. - Να διαπιστώσουν την επίδραση του ελληνικού πνεύματος στον τρόπο ζωής, στην εκπαίδευση, στη νοοτροπία και στη θρησκεία των Ρωμαίων. - Να γνωριστούν με τον πολιτισμό των Αράβων (βασικά στοιχεία για τις επιστήμες, τις τέχνες και τα γράμματα) και να κρίνουν τη συμβολή τους στην ανάπτυξη της επιστήμης και τη διατήρηση της αρχαίας κληρονομιάς. - Να κατανοήσουν τις ποικίλες αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στο βυζαντινό και ισλαμικό πολιτισμό. - Να συγκρίνουν την εξέλιξη των Βαλκανικών κρατών και του Ρωσικού κράτους καθώς και τις σχέσεις τους με το Βυζάντιο. - Να γνωρίσουν στοιχεία από τον πολιτισμό λαών που ήρθαν σε σύγκρουση με τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία και το Βυζάντιο (π.χ. Γότθοι, Σλάβοι, Πέρσες, Νορμανδοί κλπ.).
Ιστορία της Μετανάστευσης – Αποικισμοί	
<i>Πρώτες μετακινήσεις/μεταναστεύσεις των Ελλήνων</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να ερμηνεύσουν την αποικιακή εξάπλωση των Ελλήνων κατά την αρχαϊκή περίοδο και τις σημαντικότερες ελληνικές μητροπόλεις.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν την ιστορία του ελληνισμού του Εύξεινου Πόντου με αναφορές έως και τις μέρες μας. - Να μάθουν για τις σχέσεις Ελλήνων και Βενετών, τη μετανάστευση και την πνευματική δραστηριότητα των πρώτων Ελλήνων στη Βενετία –και στις άλλες ιταλικές πόλεις- πριν και κυρίως μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης.
<p><i>Ενότητες από την πολιτιστική ζωή των Ελλήνων της Διασποράς</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν στοιχεία από τα ήθη και τα έθιμα αλλά και τη γενικότερη δραστηριότητα των Ελλήνων της ομογένειας (π.χ. γάμος, διασκέδαση, επαγγέλματα, τέχνες κλπ.) - Να μάθουν για τα ελληνικά σχολεία στις παροικίες του εξωτερικού και να κρίνουν το ρόλο της παιδείας για τους Έλληνες ομογενείς. - Να πληροφορηθούν για την ελληνορθόδοξη εκκλησία σε διάφορα μέρη του κόσμου, αλλά και να αξιολογήσουν τη σχέση των Ελλήνων ομογενών με την Εκκλησία και τη θρησκευτική πίστη.

Επίπεδο 4ο: Ιστορία του Νεότερου Ελληνισμού

Το τέταρτο επίπεδο του μαθήματος της Ιστορίας και του Πολιτισμού για τα ελληνόπουλα της Διασποράς, τιτλοφορείται «Ιστορία του Νεότερου Ελληνισμού» και απευθύνεται σε παιδιά του τέταρτου μαθησιακού κύκλου, δηλαδή της 2ας και της 3ης τάξης του Γυμνασίου. Στην ουσία πρόκειται για μια μετεξέλιξη του τρίτου επιπέδου, σύμφωνα με τις αρχές της σπειροειδούς ανάπτυξης των γνωστικών περιεχομένων ενός ενιαίου Προγράμματος Σπουδών Ιστορίας και Πολιτισμού.

Μεθοδολογικά, η «ιστοριογεωγραφική» προσέγγιση κυριαρχεί και σε αυτή την περίπτωση παρουσιάζοντας έναν ιστορικό λόγο, που δεν εμφανίζεται απόλυτος στη διατύπωση των θέσεών του και παραθέτει πολλαπλές οπτικές ενός συγκεκριμένου θέματος. Στο επίκεντρο της δομής του τέταρτου επιπέδου βρίσκεται η ένταξη και η αξιοποίηση της ιστορικής μαρτυρίας. Στο τέταρτο αυτό επίπεδο, ο μαθητής της Διασποράς αναλαμβάνει ενεργητικό ρόλο ιστορικού/ ερευνητή καθώς συμμετέχει ενεργά διαδικασία αναζήτησης της ιστορικής «αλήθειας», μέσω της ατομικής ή συλλογικής ερευνητικής προσπάθειας.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
ΑΡΧΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	<p>Η προσέγγιση και στο επίπεδο αυτό γίνεται με βάση τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας (Θράκη, Μακεδονία, Θεσσαλία, Ήπειρος, Ιόνια νησιά, Νησιά Αιγαίου, Κρήτη, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησος) -συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου.</p> <p>Οι μαθητές/ -τριες καλούνται:</p>
Γενική και τοπική ιστορία	<ul style="list-style-type: none"> - Να πραγματευτούν την νεότερη ιστορία και τον πολιτισμό των Ελλήνων με βάση τη διάκριση γενική και τοπική ιστορία. - Να παρακινηθούν στη μελέτη της τοπικής ιστορίας και της ιστορίας απομακρυσμένων κοινωνικών ομάδων ή τις μειονότητες. - Να ευαισθητοποιηθούν ακόμα περισσότερο γύρω από τα προβλήματα της τοπικής τους κοινωνίας και να μάθουν να αναζητούν λύσεις στα προβλήματα αυτά.
Ιστορική έρευνα	<ul style="list-style-type: none"> - Να εξοικειωθούν με τη διαδικασία αναζήτησης της ιστορικής «αλήθειας» ή των πολλαπλών εκδοχών της, μέσω της ατομικής ή συλλογικής ερευνητικής προσπάθειας. - Να έρθουν σε επαφή με τις συζητήσεις της σύγχρονης ελληνικής και διεθνούς ιστοριογραφίας.
Αξιοποίηση της ιστορικής μαρτυρίας (βιογραφία, προφορικές – γραπτές μαρτυρίες, εφημερίδες εποχής κλπ. τεκμήρια)	<ul style="list-style-type: none"> - Να έρθουν σε επαφή με βιογραφίες και προσωπικές εμπειρίες γνωστών και μη εκπροσώπων του ελληνικού πνεύματος. - Να μάθουν να μελετούν και να αξιολογούν πηγές από τα κρατικά και οικογενειακά ή και άλλης προέλευσης αρχεία. - Να μελετήσουν και να κρίνουν προφορικές ή γραπτές μαρτυρίες (π.χ. από την ελληνική επανάσταση του 1821, από τους απελευθερωτικούς πολέμους των αρχών του 20ού αιώνα, από συμμετέχοντες στην Μικρασιατική καταστροφή, από τον εμφύλιο πόλεμο, από μετανάστες, κλπ.).

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
<p>ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ</p>	<p>Από το 1453 μ.Χ. έως τα τέλη του 20ού αι. Η προσέγγιση γίνεται με βάση τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας-συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου. Οι μαθητές/ -τριες καλούνται:</p>
<p>Οι Έλληνες την περίοδο της Τουρκοκρατίας και Λατινοκρατίας</p>	
<p><i>Διοικητική οργάνωση του Οθωμανικού κράτους και η θέση των Ελλήνων</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να πληροφορηθούν για την οργάνωση του οθωμανικού κράτους και τις συνθήκες ζωής των Ελλήνων σ' αυτό. - Να μελετήσουν το ρόλο της Εκκλησίας και των Κοινοτήτων κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας. - Να ερευνήσουν το θέμα των Εξισλαμισμών και το παιδομάζωμα. - Να γνωρίσουν τη μέση και ύστερη περίοδο της Λατινοκρατίας στον ελλαδικό χώρο.
<p><i>Το κίνημα του Φιλελληνισμού και η Ευρώπη</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να έρθουν σε επαφή με το κίνημα του Φιλελληνισμού στην Ευρώπη. - Να γνωρίσουν βασικούς εκπροσώπους του κινήματος του Φιλελληνισμού και να εκτιμήσουν τη συμβολή τους στην προετοιμασία και πραγματοποίηση της επανάστασης του 1821.
<p><i>Πρώτες επαναστατικές ενέργειες και η προετοιμασία της επανάστασης</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να πάρουν μια ιδέα για τις ιδεολογικές αντιπαραθέσεις και τους εθνικούς ανταγωνισμούς στην Ευρώπη και να μελετήσουν τη Βιομηχανική επανάσταση. - Να γνωρίσουν και να αξιολογήσουν την κοινωνικοπολιτική κατάσταση στην Ευρώπη από το 16ο ως το 18ο αιώνα και ιδιαίτερα στις αρχές του 19ου αιώνα (Ιερή Συμμαχία, επαναστατικά, κινήματα κλπ.). - Να διαμορφώσουν άποψη για τη δράση των «αρχατολών» και των «κλεφτών» και να εκτιμήσουν τη συμβολή τους στον αγώνα της ανεξαρτησίας. - Να γνωρίσουν τις συνθήκες που οδήγησαν στα Ορλωφικά. - Να γνωρίσουν την οργάνωση της Φιλικής Εταιρείας, τα ιδρυτικά της μέλη και να εκτιμήσουν τον τρόπο με τον οποίο αυτή συνέβαλε στον αγώνα των Ελλήνων για ανεξαρτησία. - Να μάθουν για τις εστίες αντίστασης του ελληνισμού κατά την τουρκοκρατία (Μάνη, Σφακιά Σούλι). - Να πληροφορηθούν για την ιστορία των χωριών του Σουλίου και τους πολέμους εναντίον του Αλή Πασά (αλλά και για το ρόλο του Αλή Πασά στην ελληνική επανάσταση).

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
Οι Έλληνες την περίοδο της Επανάστασης του 1821	
<i>Ο Αγώνας για την ανεξαρτησία</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν και να αξιολογήσουν την κοινωνικοπολιτική κατάσταση στην Ελλάδα (σε σχέση με την Ευρώπη) στο τέλος του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα. - Να εκτιμήσουν την καθημερινή ζωή των Ελλήνων και τις επαφές τους με τους Τούρκους και τους άλλους λαούς της Βαλκανικής μέσα από πηγές (π.χ. Ελληνική Νομαρχία, Γεωγραφία Νεωτερική, κ.ά.). - Να μάθουν για την επανάσταση στη Μολδοβλαχία και να κρίνουν το ρόλο της στον απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων. - Να έρθουν σε επαφή με βασικά στοιχεία από τις σημαντικότερες πολεμικές επιχειρήσεις και τις διπλωματικές ενέργειες κατά τη διάρκεια της Επανάστασης. - Να γνωρίσουν ηγετικές και όχι μόνο φυσιογνωμίες που διακρίθηκαν κατά την Επανάσταση μέσα από πηγές (απομνημονεύματα, ημερολόγια, τύπος, κλπ.). - Να ερμηνεύσουν τις πράξεις αυτοθυσίας των υπόδουλων Ελλήνων (έξοδος του Μεσολογγίου, ολοκαύτωμα του Αρκαδίου). - Να εκτιμήσουν τις ενέργειες διαφόρων Ελλήνων για την οικονομική ενίσχυση του αγώνα για ανεξαρτησία. - Να αξιολογήσουν το ρόλο των Μεγάλων Δυνάμεων στον αγώνα.
<i>Η πολιτική οργάνωση του Αγώνα</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν την ανάγκη των Ελλήνων για πολιτική οργάνωση της Επανάστασης και τις αντίστοιχες ενέργειές τους. - Να είναι σε θέση να εκτιμήσουν το ρόλο των Εθνοσυνελεύσεων του Αγώνα. - Να αξιολογήσουν τον Ιωάννη Καποδίστρια ως πρώτο κυβερνήτη και να ανταλλάξουν απόψεις για το χαρακτήρα του έργου του.
Η μετεπαναστατική περίοδος μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα	
<i>Οθωνική περίοδος - Βαυαροκρατία</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να πληροφορηθούν τις εσωτερικές εξελίξεις κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Όθωνα. <p>(εκλογή Όθωνα και Αντιβασιλεία, περίοδος Απόλυτης Μοναρχίας, Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, Νόθος Κοινοβουλευτισμός, Μεγάλη Ιδέα, Κριμαϊκός πόλεμος και Ελληνισμός).</p>

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
<i>Απαρχές της ελληνικής δημοκρατίας</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να μάθουν για τους αγώνες και τα κινήματα των Ελλήνων εναντίον της βασιλείας - Να εκτιμήσουν τη συμβολή του Χαρίλαου Τρικούπη στην επικράτηση του Κοινοβουλευτισμού. - Να πληροφορηθούν για την πρώτη ελληνική δημοκρατία του Α. Παπαναστασίου
<i>Αγγλοκρατία στην Κύπρο Μακεδονικός αγώνας</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τα γεγονότα που σχετίζονται με την παραχώρηση από τους Τούρκους της Κύπρου στους Άγγλους. - Να κατανοήσουν τις κύριες πτυχές του Μακεδονικού αγώνα και τους βασικούς πρωταγωνιστές του Μακεδονικού ζητήματος μέσα από την αναδίφηση των πηγών.
<i>Απελευθέρωση – προσάρτηση περιοχών στο ελληνικό κράτος</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η ένωση /προσάρτηση διαφόρων περιοχών (της Ηπειροθεσσαλίας, της Επτανήσου, των Δωδεκανήσων, της Κρήτης, κλπ.) με την Ελλάδα. - Να μελετήσουν τον Ελληνισμό στην Μ. Ασία.
Η Ελλάδα των βαλκανικών και παγκοσμίων πολέμων	
<i>Ο Ελευθέριος Βενιζέλος</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να πληροφορηθούν για το κίνημα στο Γουδί (1909). - Να γνωρίσουν τις πολιτικές εξελίξεις που οδήγησαν τον Βενιζέλο στην εξουσία και να εκτιμήσουν το κυβερνητικό του έργο. - Να γνωρίσουν το Σύνταγμα του 1911.
<i>Οι Βαλκανικοί πόλεμοι</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να παρακολουθήσουν τα κυριότερα γεγονότα των δύο Βαλκανικών πολέμων και να κρίνουν τα αποτελέσματά τους. - Μέσα από τη μελέτη των πηγών (γράμματα, απομνημονεύματα κλπ.) να αξιολογήσουν τα γεγονότα, την ανθρώπινη συμπεριφορά και τις ιδιαίτερες νοοτροπίες της εποχής.
<i>Ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να προβληματιστούν σχετικά με τα αίτια, τις αφορμές και τις χώρες που έλαβαν μέρος στον Αε παγκόσμιο πόλεμο. - Να πληροφορηθούν τα γεγονότα που οδήγησαν την Ελλάδα να λάβει μέρος στον πόλεμο και τους πρωταγωνιστές τους (εμπόλεμες δυνάμεις, πολεμικά μέτωπα, η στάση της Ελλάδας απέναντι, διαφωνία Κωνσταντίνου – Βενιζέλου, εθνικός διχασμός).

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
<p><i>Η Μικρασιατική Εκστρατεία και η Συνθήκη της Λωζάνης</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τις βασικές πτυχές της Μικρασιατικής Εκστρατείας και να εκτιμήσουν τις επιπτώσεις της για τον ελληνισμό. - Με την αξιοποίηση των πηγών (προφορική καταγεγραμμένη ιστορία, φωτογραφίες κλπ.) να ερευνήσουν πτυχές της καθημερινής ζωής και της ανθρώπινης συμπεριφοράς αλλά και τις σχέσεις των ανθρώπων διαφορετικής εθνικότητας. - Να ενημερωθούν για την έξοδος του Ελληνισμού από τη Μικρά Ασία. - Να αντιληφθούν τις συνέπειες της Συνθήκης της Λωζάνης για την Ελλάδα και τον ελληνισμό.
<p><i>Η περίοδος του Μεσοπολέμου</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να αναζητήσουν τις αιτίες που οδήγησαν στη διεθνή οικονομική κρίση του 1929 και να αντιληφθούν τις επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία και την κοινωνία. - Να αξιολογήσουν το ρόλο των κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων στην καθημερινή και πνευματική ζωή των Ελλήνων της περιόδου. - Να μελετήσουν τη θέση της Ελλάδας στο διεθνή χώρο, τις πολιτικές μεταβολές και πολιτικές εξελίξεις, καθώς και την προσπάθεια για την ανασυγκρότηση και τις επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης. - Να μάθουν για τη δικτατορία της 4ης Αυγούστου.
<p><i>Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τα αίτια, τις αφορμές, τις χώρες που έλαβαν μέρος και τα μέτωπα του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. - Να πληροφορηθούν τα γεγονότα που οδήγησαν την Ελλάδα να λάβει μέρος στον πόλεμο (π.χ. ο τορπιλισμός της «Έλλης») και τους πρωταγωνιστές. - Να μάθουν για τις μάχες του ελληνικού στρατού στη Β. Ήπειρο εναντίον των Ιταλών, την αντίσταση στη Μακεδονία εναντίον της γερμανικής εισβολής και το ρόλο των γυναικών στον πόλεμο. - Να πληροφορηθούν για τη μάχη της Κρήτης και τη σημασία της. - Να συλλέξουν πληροφορίες και στοιχεία για τη δράση των αντιστασιακών οργανώσεων (ΕΑΜ, ΕΔΕΣ κ.ά.) και να αξιολογήσουν το ρόλο τους (Αντίσταση- Μέση Ανατολή). - Να είναι σε θέση να εκτιμήσουν τις επιπτώσεις της ιταλικής επίθεσης και της ναζιστικής εισβολής στην Ελλάδα.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
<i>Κατοχή και Αντίσταση</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν το χαρακτήρα και τις επιπτώσεις της γερμανικής κατοχής στην Ελλάδα και τους κατοίκους της. - Να γνωρίσουν βασικά χαρακτηριστικά επεισόδια της αντίστασης (ανατίναξη Γοργοποτάμου) και των θυσιών των Ελλήνων (π.χ. σφαγή των Καλαβρύτων). - Να ερευνήσουν την περίοδο και να εκτιμήσουν τα χαρακτηριστικά της, μέσα από αφηγήσεις, εμπειρίες καθημερινών ανθρώπων, μέσα από λογοτεχνικά κείμενα, ποιήματα, έργα τέχνης κλπ.
Η μεταπολεμική Ελλάδα	
<i>Εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τη διεθνή κοινωνία αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον λεγόμενο Ψυχρό πόλεμο. - Να μελετήσουν τις αιτίες που οδήγησαν σε εμφύλια σύγκρουση τους Έλληνες. - Να πληροφορηθούν για τα «Δεκεμβριανά», την πορεία του εμφύλιου πολέμου και τη λήξη του. - Να αντιληφθούν και να αξιολογήσουν τα καθεστώδες εξορίας Ελλήνων στα νησιά του Αιγαίου (Γυάρος, Μακρόνησος).
<i>Δικτατορία, αντιδικτατορικός αγώνας και αποκατάσταση της δημοκρατίας</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τις συνθήκες, τις αιτίες και τις αφορμές που ευνόησαν την άνοδο της δικτατορίας του 1967 στην εξουσία. - Να γνωρίσουν της αγώνες των Ελλήνων για δημοκρατία και τις συνθήκες της αποκατάστασής της. - Να συλλέξουν στοιχεία, υλικό πληροφορίες σχετικά με την εξέγερση των φοιτητών του Πολυτεχνείου και να εκτιμήσουν τον αγώνα των φοιτητών και του λαού για τη δημοκρατία και την ελευθερία.
Η σύγχρονη Ελλάδα	
<i>Μεταπολίτευση</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τους αγώνες του ελληνικού λαού για την αποκατάσταση της δημοκρατίας. - Να προβληματιστούν σχετικά με τα χαρακτηριστικά της νεοελληνικής κοινωνίας την περίοδο της μεταπολίτευσης.
<i>Το Κυπριακό</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να πληροφορηθούν τα βασικά γεγονότα που οδήγησαν στην Τουρκική εισβολή στην Κύπρο. - Να διερευνήσουν το ρόλο της διεθνούς πολιτικής και της Ελλάδας-Τουρκίας στο ζήτημα. - Να κρίνουν το ρόλο της Εκκλησίας και του Μακάριου στον κυπριακό αγώνα.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
<p>Ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Ελλάδας και της Κύπρου</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να συζητήσουν σχετικά με τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Ελλάδας και της Κύπρου και να πληροφορηθούν για τα βασικά επεισόδια της πορεία τους προς την ένταξη. - Να κρίνουν τις συνέπειες της οικονομικής ένωσης των χωρών της Ευρώπης και το ρόλο της Ελλάδας και το τέλος του Διπολισμού.
<p>ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ</p>	<p>Η προσέγγιση γίνεται με βάση τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας-συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου.</p> <p>Οι μαθητές/ -τριες καλούνται:</p>
<p>Καθημερινή ζωή (μικροϊστορία) και υλικός πολιτισμός</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ εργασία ☐ επαγγέλματα ☐ κατοικία ☐ ενδυμασία ☐ ψυχαγωγία ☐ διατροφή, κλπ. 	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τα βασικά επαγγέλματα και τις ασχολίες των κατοίκων της Ελλάδας του 19ου αιώνα (υφαντική, ξυλογλυπτική κ.ά.). - Να γνωρίσουν και να ερμηνεύσουν τη θέση και το ρόλο των κοινωνικών τάξεων στην ελληνική κοινωνία (αστικά στρώματα, εργάτες, αγρότες κλπ) σε διάφορες περιοχές και ιστορικές περιόδους. - Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της ψυχαγωγίας και του ελεύθερου χρόνου και να τα συσχετίσουν με το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. - Να εκτιμήσουν το ρόλο και τη σημασία της ενδυμασίας στα πλαίσια των κοινωνικών και ιστορικών εξελίξεων. - Να διαμορφώσουν μια εικόνα - μέσα από πηγές- για τη θέση και το ρόλο της γυναίκας και του παιδιού τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα από το 18ο αιώνα και μετά. - Να αναζητήσουν στοιχεία από τις διατροφικές συνήθειες των Ελλήνων από το παρελθόν (μετά την Άλωση) μέχρι τις μέρες μας.
<p>Οικονομική ιστορία</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να μελετήσουν τη ναυτιλία και το εμπόριο ως σημαντικούς παράγοντες ανάπτυξης της οικονομίας του ελληνικού κράτους και ως αφορμή για την σύναψη σχέσεων με άλλους λαούς από την προεπαναστατική περίοδο έως και τις μέρες μας. - Να κατανοήσουν τη σημασία της εκβιομηχάνισης της Ελλάδας (μέσα στο ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πεδίο) και να ενημερωθούν για τους βασικούς κλάδους της οικονομίας στην ιστορία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας. - Να κατανοήσουν τη θέση και το ρόλο της Ελλάδας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας αλλά και στο φαινόμενο της οικονομικής μετανάστευσης.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
Λαϊκά και κοινωνικά κινήματα και επαναστάσεις	
<i>Το εργατικό κίνημα</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να πληροφορηθούν για τη δράση των εργατικών κινήματων στα τέλη του 19ου και κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα.
<i>Το γυναικείο κίνημα</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν τους αγώνες για την ισότητα των δύο φύλων και την αναβάθμιση της κοινωνικής και πολιτικής θέσης των γυναικών.
<i>Το αγροτικό κίνημα</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να μελετήσουν και να κρίνουν τις αιτίες που οδήγησαν στην εξέγερση των αγροτών στο Κιλελέο, τα γεγονότα και τους πρωταγωνιστές. - Να μάθουν για την πορεία του αγροτικού κινήματος στο παρελθόν και στο παρόν.
Τέχνη και Πολιτισμός	
<i>Ιστορία των ιδεών και των επιστημών</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Να έρθουν σε επαφή με τα χαρακτηριστικά και τους φορείς του Διαφωτισμού στην Ευρώπη. - Να είναι σε θέση να κατανοήσουν την επίδραση του κινήματος του Διαφωτισμού στην ελληνική κοινωνία. - Να γνωρίσουν το περιεχόμενο και τους φορείς του Νεοελληνικού Διαφωτισμού και να εκτιμήσουν την αποφασιστική σημασία του για την πνευματική αφύπνιση των Ελλήνων και την ιδεολογική προετοιμασία της Ελληνικής Επανάστασης. - Να γνωρίσουν πνευματικές προσωπικότητες που προετοίμασαν την επανάσταση του Γένους (Διονύσιος Βαε, Κοσμάς ο Αιτωλός, Α. Κοραΐς, Ρ. Φεραΐος, κλπ.) και να εκτιμήσουν το έργο τους. - Να γνωρίσουν βασικές μορφές της πολιτιστικής έκφρασης των Ελλήνων, με έμφαση στο λαϊκό πολιτισμό. - Να γνωρίσουν τον Κ. Παπαρηγόπουλο και να κρίνουν το έργο του (ιδιαίτερα να συζητήσουν το ρόλο της ιστορίας στο σχηματισμό της εθνικής ταυτότητας). - Να γνωρίσουν τις πνευματικές «σχολές» που ιδρύθηκαν στον ελληνικό χώρο: Ιόνιος Ακαδημία, Επτανησιακή σχολή, Αθηναϊκή σχολή. - Να κατανοήσουν τις βασικές πτυχές του πολιτισμού της νεότερης ελληνικής ιστορίας.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
<p><i>Αρχιτεκτονική</i> <i>Ποίηση – Λογοτεχνία</i> <i>Ζωγραφική</i> <i>Μουσική</i> <i>Αθλητισμός</i> <i>Κινηματογράφος και θέατρο</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να έρθουν σε επαφή με χαρακτηριστικά δείγματα αρχιτεκτονικής και διακόσμησης στον ελλαδικό χώρο πριν και μετά την επανάσταση (σε διάφορα μέρη). - Να έρθουν σε επαφή με δείγματα από το έργο γνωστών αλλά άγνωστων ποιητών και λογοτεχνών. - Να γνωρίσουν λαϊκούς ζωγράφους και δείγματα της τέχνης τους. - Να αντιληφθούν ότι η μουσική αποτελεί μια παγκόσμια «γλώσσα» επικοινωνίας. - Να αναγνωρίζουν κοινά στοιχεία σε μουσικές παραδόσεις διαφορετικών λαών. - Να μάθουν για την Φιλαρμονική Εταιρεία Κέρκυρας και τον ιδρυτή της Ν. Μάντζαρο. - Να έρθουν σε επαφή με διάφορα είδη μουσικής (συμφωνική, έντεχνη, λαϊκή, ρεμπέτικη, κ.ά.) και με σύγχρονους μουσικούς και συνθέτες. - Να πληροφορηθούν για την αναβίωση των Ολυμπιακών αγώνων και το χαρακτήρα τους. - Να προσεγγίσουν τον κινηματογράφο ως ένα μέσο καλλιτεχνικής έκφρασης αλλά και αντανάκλαση κοινωνικοπολιτικών πλαισίων και ιστορικών γεγονότων. - Να εξοικειωθούν στη διαδικασία αξιολόγησης κινηματογραφικών ιστορικών έργων. - Να ενημερωθούν για τη σημασία του θεάτρου στην ανάπτυξη της καλλιτεχνικής παιδείας στην μεταπολεμική ελληνική κοινωνία (θέατρο τέχνης του Κουν, Εθνικό θέατρο, περιφερειακά θέατρα κλπ.)
<p>Ιστορία της εκπαίδευσης και της εκπαιδευτικής πολιτικής</p>	
<p>□ <i>Η παιδεία στη νεότερη και σύγχρονη Ελλάδα</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να μελετήσουν τις προσπάθειες των Ελλήνων για παιδεία στα πλαίσια της οθωμανικής αυτοκρατορίας. - Να εκτιμήσουν τη σπουδαιότητα και το ρόλο της παιδείας στην πορεία για την ανεξαρτησία. - Να κρίνουν και να αξιολογήσουν το ρόλο της Εκκλησίας. - Να εκτιμήσουν το ρόλο των ελληνικών πνευματικών κέντρων του εξωτερικού κατά την προεπαναστατική περίοδο. - Να μάθουν για τους κυριότερους σταθμούς ανάπτυξης της εκπαίδευσης στη νεοελληνική κοινωνία.

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι διδασκαλίας
	<ul style="list-style-type: none"> - Να πληροφορηθούν για το χαρακτήρα του Εκπαιδευτικού Ομίλου και το σκοπό της ίδρυσής του. -Να ενημερωθούν για τη συζήτηση σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα και την καθιέρωση της Δημοτικής Γλώσσας ως επίσημης γλώσσας του ελληνικού κράτους. - Να έρθουν σε επαφή με βασικά στοιχεία από την ιστορία των ελληνικών πανεπιστημίων και να εκτιμήσουν το ρόλο που αυτά διαδραματίζουν για τις σημερινές κοινωνίες. -Να ερευνήσουν και να αξιολογήσουν τις προσπάθειες του ελληνικού κράτους για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση των Ελλήνων της Διασποράς, κλπ.
<p>Το φαινόμενο της Μετανάστευσης</p>	
<p><i>Ο Ελληνισμός της Διασποράς</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να μάθουν να διακρίνουν τους όρους ιστορική και οικονομική μετανάστευση. -Να γνωρίσουν τις προσπάθειες των Ελλήνων της Διασποράς να στηρίξουν ηθικά και οικονομικά τους υπόδουλους Έλληνες. - Να συνειδητοποιήσουν το ρόλο των παροικιών στην πορεία του ελληνικού έθνους. - Να γνωρίσουν τη ζωή και τον πολιτισμό του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας. - Να αναφέρουν τις σημαντικότερες αιτίες που οδήγησαν τους Έλληνες στη μετανάστευση καθώς και τις κυριότερες περιόδους μετανάστευσης (1890- 1924, 1950- 1960). - Να γνωρίσουν τα σημερινά κέντρα του απόδημου Ελληνισμού και βασικές πτυχές της ζωής, του πολιτισμού και της δράσης του.
<p><i>Πρόσφυγες και νεοελληνική κοινωνία</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν στοιχεία από την ιστορία του ελληνισμού της Μαύρης Θάλασσας και να αξιολογήσουν τον ιδιαίτερο πολιτισμικό του χαρακτήρα. - Να αντιληφθούν τις επιπτώσεις εξόδου των Ελλήνων από τη Μικρά Ασία και τον Εύξεινο Πόντο. - Να είναι σε θέση να εκτιμήσουν τις δυσκολίες ένταξης των προσφύγων στην ελληνική τοπική κοινωνία.

3.5 Προτεινόμενες ενδεικτικές δραστηριότητες για την υλοποίηση των διδακτικών στόχων κάθε επιπέδου

Το μάθημα της ιστορίας και του πολιτισμού, λόγω της ιδιομορφίας του, προσφέρει πολλές ευκαιρίες για την ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων σε κάθε επίπεδο. Οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να γίνονται μέσα ή και έξω από το χώρο του σχολείου. Κάθε δραστηριότητα οργανώνεται με βάση το περιεχόμενο των θεματικών κύκλων ή ενοτήτων και έχει ως στόχο αφενός την καλύτερη κατανόηση του περιεχομένου τους και αφετέρου την καλλιέργεια και ανάπτυξη σχετικών γνώσεων, ενδιαφερόντων, κλίσεων και δεξιοτήτων στους μαθητές της ομογένειας.

Πολλές από τις δραστηριότητες κρίνεται ότι πρέπει να προωθούν τη διαθεματική προσέγγιση και να συνδέουν την ιστορία και τον πολιτισμό με άλλα επιστημονικά πεδία ή με στοιχεία της καθημερινής ζωής των ομογενών. Τις δραστηριότητες μπορεί να τις αναλαμβάνουν οι μαθητές είτε μόνοι τους, είτε κατά ομάδες. Οι δραστηριότητες αυτές άλλοτε μπορεί να έχουν μικρό βαθμό προετοιμασίας από τους μαθητές και άλλοτε, κυρίως στα ειδικά θεματικά πεδία, να προϋποθέτουν ειδική προετοιμασία. Είναι αυτονόητο ότι οι παρακάτω προτάσεις δεν περιορίζουν τους διδάσκοντες. Αντίθετα μάλιστα εκείνοι είναι ελεύθεροι να σχεδιάσουν άλλες δραστηριότητες, με βάση τις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών της παροικίας όπου διδάσκουν και τις ειδικές συνθήκες λειτουργίας του σχολείου τους.

Δραστηριότητες με μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό προετοιμασίας των μαθητών

Άσκηση παρατήρησης, αποκωδικοποίησης και ερμηνείας:

- ιστορικών χαρτών- χρονολογικών πινάκων- διαγραμμμάτων
- στατιστικών πινάκων
- εικόνων και φωτογραφιών
- έργων τέχνης

Επιλογή, καταγραφή και παρουσίαση (με σχεδιασμό σχετικών πινάκων):

- ιστορικών γεγονότων, ενεργειών, προσώπων και δράσεων
- ιστορικών πράξεων και καταστάσεων μιας ευρείας ιστορικής περιόδου (μέση και μακρά διάρκεια)
- κριτηρίων για την αξιολόγηση ενός ιστορικού προσώπου, γεγονότος ή μιας δράσεως
- πληροφοριών από πρόσωπα που έζησαν ένα σύγχρονο ιστορικό γεγονός
- ιστορικών και πολιτισμικών όρων
- στοιχείων ενός πολιτισμού και σύγκριση τους με άλλους πολιτισμούς ή με διαφορετικές ιστορικές περιόδους (οριζόντιος και κάθετος άξονας)
- στοιχείων λαϊκού πολιτισμού μιας περιοχής (ήθη και έθιμα των περιοχών τους)
- ονομασιών διαφόρων περιοχών, οδών, πλατειών κ.λπ. σε συνάρτηση με ιστορικά γεγονότα ή εποχές

Έκφραση απόψεων, αξιολογικών κρίσεων και διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων:

- για τις πράξεις των δρώντων προσώπων στην ιστορία
- για ιστορικά γεγονότα και καταστάσεις

(Οι μαθητές-τριες αναζητούν πηγές σχετικά με ιστορικά ζητήματα, συζητούν με τους συμμαθητές τους και διατυπώνουν τα προσωπικά συμπεράσματά τους)

Ανάγνωση και σχολιασμός:

- ποικίλων ιστορικών πηγών/ τεκμηρίων
- κειμένων λογοτεχνίας
- εφημερίδων και περιοδικών

Διατύπωση προβλημάτων και αναζήτηση λύσεων (οργάνωση σχεδίου δράσης, προσδιορισμός προϋποθέσεων, διατύπωση συμπερασμάτων):

- σύνδεση με τη σύγχρονη ιστορική πραγματικότητα του χώρου διαβίωσης των ελλήνων μαθητών-τριών της Διασποράς
- ερμηνεία των ιστορικών γεγονότων (θεωρίες και αρχές).

Βιωματική προσέγγιση:

- συλλογή φωτογραφικού, κινηματογραφικού και ηχητικού υλικού για τη διοργάνωση έκθεσης στην παροικία
- δραματοποίηση ιστορικών γεγονότων ή καταστάσεων
- διοργάνωση θεατρικών παραστάσεων με ιστορικό ή πολιτιστικό περιεχόμενο
- επίσκεψη σε ιστορικούς ή αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία
- προσπάθεια σύνταξης μικρών ιστορικών εκθέσεων
- κατασκευή χαρτών, σχεδίων, λευκωμάτων, κ.λπ.
- ιστορική έρευνα σε χώρους ή αρχεία της περιοχής τους.

Λαμβάνοντας υπόψη τις γενικές αρχές σύνταξης του Π.Σ.Σ.Ι.Π, αλλά και τους διδακτικούς σκοπούς και στόχους των επιμέρους επιπέδων, κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστούν οι βασικές αρχές που θα ήταν καλό να ακολουθήσει ο/η εκπαιδευτικός κατά τη διδασκαλία του/της. Η φύση και ο χαρακτήρας του μαθήματος, αλλά και οι ιδιαίτερες εκπαιδευτικές συνθήκες που επικρατούν στην ελληνόγλωσση Διασπορά δεν επιτρέπουν την «εξ αποστάσεως» οριοθέτηση συγκεκριμένων διδακτικών δραστηριοτήτων, παρά μόνο την ανάπτυξη γενικών αρχών και προτάσεων, τις οποίες θα αξιοποιήσει κατάλληλα ο εκπαιδευτικός κατά περίπτωση.

Οι δραστηριότητες, που πρόκειται να αναπτυχθούν στο πλαίσιο του μαθήματος της ιστορίας και του πολιτισμού οφείλουν να εναρμονίζονται με τους βασικούς σκοπούς και στόχους του μαθήματος που αναπτύχθηκαν εδώ. Ουσιαστικά δηλαδή, να κινούνται προς την κατεύθυνση:

- α) της κατάκτησης από τους μαθητές αντιπροσωπευτικών στοιχείων ιστορίας, μυθολογίας και πολιτισμού, και
- β) της ενεργοποίησης ενός «εναλλακτικού» διδακτικού παραδείγματος.

Με βάση τα παραπάνω προτείνεται:

- Η αξιοποίηση πρωτογενών και δευτερογενών πηγών, που αφορούν το περιεχόμενο των εννοιών του μαθήματος.
- Η χρήση του διαδικτύου (internet) και των νέων τεχνολογιών.
- Η ενθάρρυνση, από την πλευρά του εκπαιδευτικού, συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων εκ μέρους των μαθητών.
- Η ορθολογική και συχνή χρήση βιβλιοθηκών και αρχείων που βρίσκονται στο κοντινό περιβάλλον των μαθητών.
- Η διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, στο σχολείο ή στην κοινότητα, με αφορμή συγκεκριμένες ενότητες του μαθήματος.

3.6 Αξιολόγηση της διδασκαλίας του αντικειμένου Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού

Η διαδικασία της αξιολόγησης του μαθήματος της ιστορίας και του πολιτισμού αποτελεί το κυριότερο μέσο ανατροφοδότησης της διδακτικής παρέμβασης του εκπαιδευτικού της Διασποράς, μιας και παρ' όλα αυτά σαφείς ενδείξεις για την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας του.

Με την αξιολόγηση δεν επιχειρείται μόνο να εξακριβωθεί το κατά πόσο επιτεύχθηκαν ή όχι οι διδακτικοί στόχοι των επιμέρους ιστορικών εννοιών ή θεματικών, αλλά το κατά πόσο οι έλληνες μαθητές της Διασποράς πέτυχαν τον βασικό σκοπό του συγκεκριμένου μαθήματος: την ανάπτυξη της ιστορικής και πολιτισμικής τους σκέψης και συνείδησης μέσα από τη γνώση της ιστορίας και του πολιτισμού της Ελλάδας.

Η όλη διαδικασία της αξιολόγησης του μαθήματος στηρίζεται σε μια σειρά από κριτήρια, τα οποία αναφέρονται στο βασικό σκοπό και τους επιμέρους στόχους διδασκαλίας του μαθήματος. Πιο συγκεκριμένα, τα κριτήρια αυτά είναι:

α) Η κατάκτηση από τους μαθητές βασικών στοιχείων της ελληνικής ιστορίας, μυθολογίας και πολιτισμού. Το κριτήριο αυτό αναφέρεται στην ικανότητα του μαθητή να:

- χρησιμοποιεί βασικές έννοιες και όρους από την ιστορική και πολιτισμική πραγματικότητα,
- αναφέρεται στην ελληνική μυθολογία και στη μυθολογία άλλων λαών,
- κατέχει βασικά στοιχεία της αρχαίας, μεσαιωνικής / βυζαντινής και νεότερης ιστορίας,
- αναγνωρίζει και εκτιμά την αξία στοιχείων από τον πολιτισμό των Ελλήνων (Ελλάδα και παροικία), αλλά και άλλων λαών.

β) Ο βαθμός ενεργοποίησης και εφαρμογής του εναλλακτικού διδακτικού παραδείγματος, που προάγεται μέσω του Π.Σ.Σ.Ι.Π., και το οποίο επιδιώκει την «αναβάθμιση» του μαθητή από παθητικό δέκτη σε «ενεργητικό αναζητητή» της ιστορικής «αλήθειας». Το κριτήριο αυτό αναφέρεται στην ευχέρεια του μαθητή να:

- αναζητά, να βρίσκει και να αξιοποιεί πρωτογενείς ή δευτερογενείς ιστορικές πηγές.
- χρησιμοποιεί πολλαπλές πηγές πληροφόρησης (βιβλία, διαδίκτυο, προφορικές μαρτυρίες, επιτόπια προσωπική έρευνα)

- εκφράζεται και να επιχειρηματολογεί με βάση τα τεκμήρια που διαθέτει
- αποστασιοποιείται από «φορτισμένες» ιδέες ή καταστάσεις, σεβόμενος το «διαφορετικό».

Σχετικά με τη μεθοδολογία αξιολόγησης του μαθήματος της ιστορίας και του πολιτισμού, αυτή, από τη μια, οφείλει να βασιστεί στην εμπειρία και την πρακτική που ακολουθείται στο πλαίσιο των διαδικασιών της εκπαιδευτικής αξιολόγησης, λαμβάνοντας όμως σοβαρά, από την άλλη, τις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές και διδακτικές συνθήκες που επικρατούν στην ελληνόγλωσση Διασπορά. Στο σημείο αυτό, ιδιαίτερος κρίνεται ο ρόλος του / της εκπαιδευτικού, που είναι σε θέση να αξιολογήσει όχι μόνο το κατακτηθέν γνωστικό περιεχόμενο, αλλά κυρίως το βαθμό καλλιέργειας της δι-ιστορικής και δι-πολιτισμικής συνείδησης των μαθητών του/της.

Θεωρητικό Πλαίσιο και Προγράμματα Σπουδών
για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Λεξιλόγιο

Επιμέλεια: Μιχάλης Δαμανάκης

Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., ΡΕΘΥΜΝΟ 2004

© Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Εργαστήριο Διαπολιτισμικών
και Μεταναστευτικών Μελετών
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)
Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου
741 00 Ρέθυμνο
Τηλέφωνο: 28310-77635, 77605
Fax: 28310- 77636
e-mail: ediamme@edc.uoc.gr
www.uoc.gr/diaspora
www.ediamme.edc.uoc.gr

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Δ.Ε.
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
& ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)

ΠΑΙΔΕΙΑ ΟΜΟΓΕΝΩΝ

Επιστημ. Υπεύθυνος Έργου: Μιχάλης Δαμανάκης

Χρηματοδότηση: Ευρωπαϊκή Ένωση,
Υπουργείο Εθνικής Παιδείας
και Θρησκευμάτων

Φορέας παρακολούθησης: Ε.Υ.Δ. ΕΠΕΑΕΚ
Ειδ. Γραμματεία ΠΟΔΕ

Φορέας υλοποίησης: Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και
Μεταναστευτικών Μελετών
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)

Καταγραφή Λεξιλογίου: Κρίκας Βαγγέλης
Κυριακοπούλου Ευφροσύνη
Λιονή Χαρά
Παπαμιχαήλ Λευτέρης
Πετράκη Κυριακή

Ανάλυση δεδομένων και
στατιστική ανάλυση Λεξιλογίου: Κούρκουλος Μιχάλης
Μιχελακάκη Θεοδοσία

Επιστημονική εποπτεία: Δαμανάκης Μιχάλης
Κατσιμαλή Γεωργία
σε συνεργασία με:
Βάμβουκα Μιχάλη
Χατζηδάκη Ασπασία

Σελιδοποίηση τόμου: Κελαϊδή Χρυσούλα

Επιμέλεια: Δαμανάκης Μιχάλης

Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., ΡΕΘΥΜΝΟ 2004

Προοίμιο

Εισαγωγή

Κατά το πρώτο έτος λειτουργίας του έργου *Παιδεία Ομογενών*, και συγκεκριμένα κατά το σχολικό έτος 1997/98, καταρτίστηκαν μελέτες με κύριο στόχο την αποτύπωση της τότε κατάστασης της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης σε χώρες με υψηλό αριθμό Ελλήνων.

Στο πλαίσιο αυτών των μελετών αξιολογήθηκε – βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων¹ - και το χρησιμοποιούμενο εκπαιδευτικό υλικό ως προς τη *στοχοθεσία* του, τα *περιεχόμενά* του, τη *μεθοδολογία* του, τον *εθνοκεντρικό* ή *διαπολιτισμικό προσανατολισμό* του, την *επιστημονική ταυτότητα* της *συγγραφικής ομάδας*, την *εκδοτική του ποιότητα* και τις *προβλεπόμενες* σ' αυτό *διαδικασίες αξιολόγησης*.

Στο πλαίσιο καταγραφής και αξιολόγησης του περιεχομένου καταγράφηκε και το *Λεξιλόγιο* της κάθε σειράς (πακέτου) εκπαιδευτικού υλικού ανά τάξη, τεύχος και κεφάλαιο κάθε τεύχους.

1. Πηγές άντλησης και σκοπιμότητα καταγραφής του Λεξιλογίου

Συγκεκριμένα, ως πηγές άντλησης του Λεξιλογίου χρησίμευσαν τρεις σειρές εκπαιδευτικού υλικού που χρησιμοποιούνταν ήδη στο εξωτερικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής, κατά την έναρξη υλοποίησης του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών*. Στη συνέχεια συμπεριλήφθηκε στις πηγές άντλησης του Λεξιλογίου και η σειρά του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών «Πράγματα και Γράμματα»*, η οποία δημιουργήθηκε για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Αναλυτικά, πρόκειται για τις ακόλουθες σειρές:

1. *Μαθαίνω Ελληνικά*, παραγωγός: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Ελλάδας, εκδότης: ΟΕΔΒ (8 τεύχη για τις έξι τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης),
2. *Σειρά Παπαλοΐζου*, παραγωγός και εκδότης ο ίδιος στις Η.Π.Α (18 τεύχη για τις ίδιες τάξεις),
3. *Ελληνική Γλώσσα*, παραγωγός: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, εκδότης: ΟΕΔΒ (12 τεύχη για τις ίδιες τάξεις),
4. *Πράγματα και Γράμματα*, παραγωγός: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Κρήτης, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., εκδότης: ΟΕΔΒ (18 τεύχη για τις τάξεις: προδημοτική έως 6^η).

Και οι τέσσερις σειρές καλύπτουν τις ανάγκες των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, δηλαδή των έξι πρώτων τάξεων. Οι σειρές *Μαθαίνω Ελληνικά* και *Πράγματα και Γράμματα* είναι μάλιστα χωρισμένες σε τρία επίπεδα καλύπτοντας καθένα, κατά προσέγγιση, δύο σχολικές τάξεις.

Με δεδομένο ότι η παραγωγή υλικού στο πρόγραμμα *Παιδεία Ομογενών* κινήθηκε στη λογική των επιπέδων:

1^ο επίπεδο: προδημοτική - 2^α τάξη

2^ο επίπεδο: 3^η και 4^η τάξη

3^ο επίπεδο: 5^η και 6^η τάξη,

χωρίστηκαν και καταγράφηκαν και τα βιβλία των άλλων σειρών ανά επίπεδο (ανά δύο τάξεις).

---

¹ Σχετικά με τα κριτήρια αξιολόγησης βλ. Μ. Δαμανάκης (επιμ.): *Παιδεία Ομογενών. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις*, Ρέθυμνο, 1999 (σελ. 292 - 302).

Το υλικό κάθε σειράς για κάθε επίπεδο ή τάξη αποτελείται, κατά κανόνα, από το *Βιβλίο* και το *Τετράδιο Δραστηριοτήτων* για το μαθητή καθώς και από *Οδηγίες για τον εκπαιδευτικό*. Η καταγραφή του Λεξιλογίου περιορίστηκε μόνο στα Βιβλία και τα Τετράδια Δραστηριοτήτων με τα οποία έρχεται ο μαθητής σ' επαφή.

Η καταγραφή του Λεξιλογίου των τριών πρώτων σειρών έγινε ήδη στην πρώτη διετία υλοποίησης του έργου *Παιδεία Ομογενών*, με στόχο τη διαπίστωση του Λεξιλογίου με το οποίο οι μαθητές είχαν επαφή στο σχολείο, το οποίο είναι και ο κύριος φορέας γλωσσικής κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων στο εξωτερικό.

Η απόφαση να καταγραφεί το Λεξιλόγιο του εκπαιδευτικού υλικού σε χρήση βασίστηκε στο σκεπτικό ότι αυτός ήταν ο μόνος σίγουρος τρόπος για την απόκτηση μιας έστω αδρομερούς εικόνας του λόγου με τον οποίο έρχονται σ' επαφή τα παιδιά, που φοιτούν στις διάφορες μορφές ελληνόγλωσσας εκπαίδευσης στο εξωτερικό.

Είναι γνωστό ότι υπάρχουν συγκεκριμένοι κοινωνικοί χώροι στη Διασπορά (βλ. κεφ. 2.2 του κυρίως βιβλίου), στους οποίους χρησιμοποιείται η ελληνική γλώσσα, κυρίως για την κάλυψη επικοινωνιακών αναγκών που σχετίζονται με το οικείο οικογενειακό και παροικιακό περιβάλλον.

Δεν είναι όμως γνωστά τα χαρακτηριστικά του χρησιμοποιούμενου σ' αυτούς τους ελληνογενείς κοινωνικούς χώρους γλωσσικού κώδικα και ούτε ήταν δυνατή η διερεύνησή τους στο πλαίσιο του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών*, κυρίως λόγω των κανόνων χρηματοδότησης και διαχείρισης, αλλά και των χρονοδιαγραμμάτων του προγράμματος.

Ο πρόσφορος τρόπος προσέγγισης της γλωσσικής κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων της Διασποράς ήταν, λοιπόν, η διερεύνηση του σχολικού γραπτού κώδικα, μέσα και από την καταγραφή του Λεξιλογίου που εμφανίζεται σ' αυτόν.

Η εν λόγω καταγραφή αποδείχθηκε χρήσιμη για την παραγωγή του υλικού στο πλαίσιο του έργου *Παιδεία Ομογενών* και οδήγησε συγχρόνως στη δημιουργία ενός corpus που μπορεί μεν να προέκυψε μέσα από έναν εμπειρικό τρόπο, αντικατοπτρίζει όμως μια πτυχή της σύγχρονης ελληνόγλωσσας διδασκαλίας στο εξωτερικό και μπορεί να φανεί χρήσιμο για τους διδάσκοντες την Ελληνική ως Δεύτερη Γλώσσα στην πρωτοβάθμια ελληνόγλωσσα εκπαίδευση στην Διασπορά, αλλά και για τους παραγωγούς εκπαιδευτικού υλικού.

2. Ταξινόμηση Λεξιλογίου

Για διδακτικούς – μεθοδολογικούς λόγους, το Λεξιλόγιο καταγράφηκε και ταξινομήθηκε στις ακόλουθες επτά κατηγορίες:

1. Ουσιαστικά
2. Ρήματα
3. Επίθετα (συμπεριλαμβανομένων και των μετοχών σε –μένος, –η, –ο)
4. Αντωνυμίες
5. Άκλιτα μέρη του λόγου (επιρρήματα, μετοχές, σύνδεσμοι, προθέσεις, μόρια, επιφωνήματα)
6. Αριθμητικά
7. Κύρια ονόματα

Η ταξινόμηση σε κλιτά και άκλιτα μέρη του λόγου προτιμήθηκε γιατί επισημαίνει τη μορφολογική ποικιλία της Νεοελληνικής σε αντίθεση με άλλες γλώσσες (π.χ. Αγγλικά). Οι συγκεκριμένες κατηγορίες αντανακλούν την οργάνωση των λέξεων νοητικά και εξυπηρετούν τη διδασκαλία.

Οι παραπάνω κατηγορίες ταξινόμησης του Λεξιλογίου καθορίστηκαν πριν την έναρξη καταγραφής του. Προαποφασισμένο ήταν επίσης ότι το Λεξιλόγιο καταγράφεται *ανά σειρά υλικού, ανά βιβλίο (τάξη), ανά κεφάλαιο* αλλά και συνολικά. Δηλαδή, μια λέξη καταγραφόταν τόσες φορές όσες εμφανιζότανε σ' ένα βιβλίο, έτσι ώστε να αποτυπωθεί η συχνότητα εμφάνισής της στις εν λόγω σειρές υλικού.

Η καταγραφή των *ουσιαστικών, των επιθέτων και των αντωνυμιών* έγινε με αναγωγή της λέξης στο πρώτο πρόσωπο ενικού. Αντιστοίχως τα *ρήματα* καταγράφηκαν με αναγωγή στο πρώτο ενικό πρόσωπο του ενεστώτα, ενεργητικής ή μέσης φωνής.

Αυτός ο τρόπος λημματογράφησης αποκόπτει βέβαια τη λέξη από το φυσικό γλωσσικό περιβάλλον της (συμφραζόμενα) και οδηγεί σε απώλεια πληροφοριών συντακτικής και σημασιολογικής φύσης. Όμως, για λόγους τεχνικούς, χρονικούς και οικονομικούς κάθε άλλου είδους καταγραφή ήταν στη συγκεκριμένη συγκυρία αδύνατη.

3. Επεξεργασία του καταγραφέντος Λεξιλογίου

Η επεξεργασία του καταγραφέντος Λεξιλογίου μέσω του προγράμματος EXCEL κατέστησε δυνατή την παροχή των ακόλουθων πληροφοριών: *ποιες λέξεις εμφανίζονται με ποια συχνότητα ανά σειρά υλικού, ανά επίπεδο, ανά βιβλίο, στο σύνολο όλων των βιβλίων ενός επιπέδου, στο σύνολο όλων των βιβλίων όλων των επιπέδων, ως τομή μεταξύ των επιπέδων.*

Με βάση τη συχνότητα μιας λέξης στο σύνολο των βιβλίων και των τεσσάρων σειρών για το ίδιο επίπεδο, δόθηκε σε κάθε λέξη ένας *δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο και κατά μέσο όρο* επί του συνόλου των βιβλίων όλων των επιπέδων.

Ο *δείκτης* αυτός κυμαίνεται μεταξύ 4 (*πολύ συχνόχρηστη λέξη στις εν λόγω σειρές υλικού*) και 1 (*ελάχιστα χρησιμοποιούμενη λέξη στις εν λόγω σειρές υλικού*).

Οι εν λόγω *δείκτες* προέκυψαν αφού πέρασε το σύνολο του καταγραφέντος Λεξιλογίου από ένα «*φίλτρο*», σύμφωνα με το οποίο, μια λέξη θα κατατασσόταν στο corpus του προς επεξεργασία Λεξιλογίου μόνον εφόσον εμφανιζότανε τουλάχιστον σε δύο από τις τέσσερις σειρές του ίδιου επιπέδου. Μ' άλλα λόγια μια λέξη που εμφανιζότανε σε μια μόνο σειρά του ίδιου επιπέδου αντιμετωπιζότανε σαν να μην εμφανιζότανε και έπαιρνε *δείκτη 0*.

Αυτό είχε ως συνέπεια, από τις 15.419 διαφορετικές λέξεις που καταγράφηκαν συνολικά στις τέσσερις σειρές εκπαιδευτικού υλικού και των τριών επιπέδων, ή αλλιώς στα 56 τεύχη των τριών επιπέδων των τεσσάρων σειρών εκπαιδευτικού υλικού, να συμπεριληφθούν στο σώμα του Λεξιλογίου μόνο 4.521 λέξεις, μη συμπεριλαμβανομένων των κύριων ονομάτων, υποκοριστικών και διπλοτυπιών.

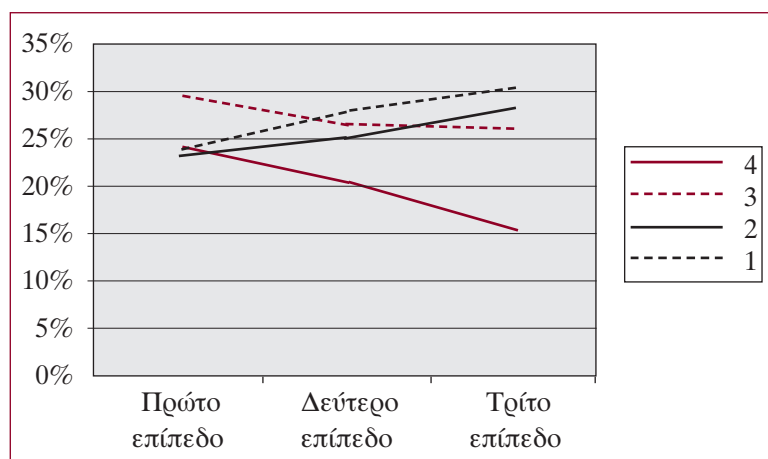
Πριν την παρουσίαση περαιτέρω κριτηρίων επεξεργασίας, ταξινόμησης και καταχώρησης του Λεξιλογίου υπογραμμίζεται πως με βάση α) τις συμπεριληφθείσες στο Λεξιλόγιο 4.521 διαφορετικές λέξεις (στις οποίες δεν συμπεριλαμβάνονται κύρια ονόματα, υποκοριστικά και διπλοτυπίες αλλά και όποιες συμπληρώσεις έγιναν αργότερα όσον αφορά τα αριθμητικά, τους συνδέσμους, τις προθέσεις και τα επιφωνήματα) και β) τους δείκτες 4-1 έγινε μια στατιστική ανάλυση, από την οποία προέκυψαν οι πίνακες 1 και 2 και τα αντίστοιχα διαγράμματα.

Από τους πίνακες 1 και 2 προκύπτει ότι το Λεξιλόγιο των αποδελτιωθέντων 56 εγχειριδίων ανξάνεται από επίπεδο σε επίπεδο. Μεταξύ των επιπέδων υπάρχουν φυσικά τομές που ανάγονται στις από επίπεδο σε επίπεδο επαναλαμβανόμενες λέξεις.

Η τομή, για παράδειγμα, μεταξύ πρώτου και δευτέρου επιπέδου ισοδυναμεί με το 90% των λέξεων του πρώτου επιπέδου και το 54% των λέξεων του δευτέρου επιπέδου. Μ' άλλα λόγια τα 90% των λέ-

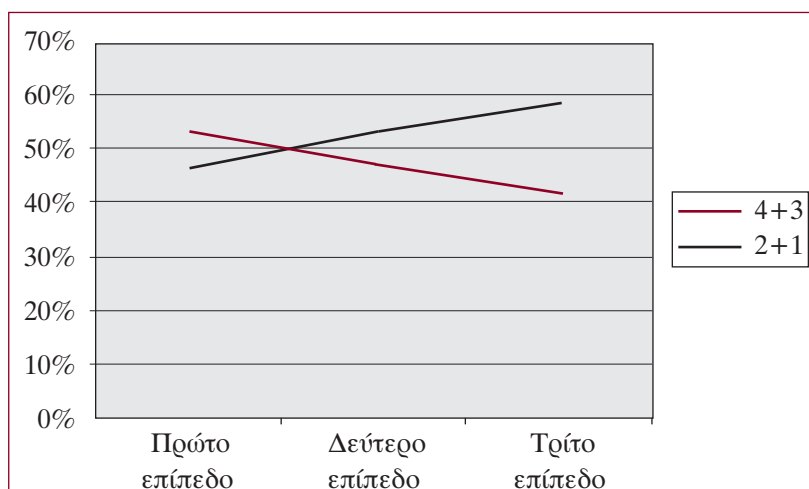
Πίνακας 1: Λεξιλόγιο ταξινομημένο ανά επίπεδο και δείκτες (4-1)

Δείκτης συχνότητας	Πρώτο επίπεδο		Δεύτερο επίπεδο		Τρίτο επίπεδο	
4	362	24%	511	20%	700	16%
3	442	29%	661	27%	1175	26%
2	346	23%	629	25%	1270	28%
1	356	24%	688	28%	1376	30%
Σύνολο	1.506	100%	2.489	100%	4.521	100%

Πίνακας 2: Λεξιλόγιο ταξινομημένο ανά επίπεδο και ομαδοποιημένους δείκτες

Δείκτης συχνότητας	Πρώτο επίπεδο		Δεύτερο επίπεδο		Τρίτο επίπεδο	
4+3	804	53%	1.172	47%	1.875	41%
2+1	702	47%	1.317	53%	2.646	59%
Σύνολο	1.506	100%	2.489	100%	4.521	100%

ξων του πρώτου επιπέδου επαναλαμβάνονται και στο δεύτερο, συγχρόνως όμως οι μαθητές διδάσκονται/μαθαίνουν περίπου άλλες τόσες νέες λέξεις.

Τα αντίστοιχα ποσοστά στην τομή μεταξύ δεύτερου και τρίτου επιπέδου ανέρχονται σε 85% και 47%. Τέλος, ως υπογραμμιστεί ότι περίπου τα 80% των λέξεων του πρώτου επιπέδου επαναλαμβάνονται και στα δύο επόμενα.

Αυτά τα ευρήματα αφήνουν να διαφανεί ότι τα αποδελτιωθέντα εγχειρίδια κινούνται σε μια σπειροειδή λογική.

Μια δεύτερη σημαντική πληροφορία που προκύπτει από τους πίνακες και τα διαγράμματα είναι ότι οι λέξεις με υψηλό δείκτη μειώνονται ποσοστιαία –αλλά όχι και σε απόλυτους αριθμούς–, όσο προχωρούν τα επίπεδα.

Αυτή η εξέλιξη γίνεται ιδιαίτερα εμφανής όταν ομαδοποιηθούν οι δείκτες 4 και 3 σε μια ομάδα και οι δείκτες 2 και 1 σε μια δεύτερη (βλ. πίνακα 2 και το αντίστοιχο διάγραμμα). Αυτή είναι μια λογική και αναμενόμενη εξέλιξη, λόγω της διεύρυνσης των θεμάτων και της έκτασης των κειμένων στα υψηλότερα μαθησιακά επίπεδα (μεγαλύτερες τάξεις). Βέβαια, μεταξύ των τεσσάρων σειρών εκπαιδευτικού υλικού υπάρχουν διαφοροποιήσεις οι οποίες, για λόγους οικονομίας, δεν σχολιάζονται περαιτέρω.

4. Κριτήρια καταχώρησης και ταξινόμησης του Λεξιλογίου σε επίπεδα

Η τελική ταξινόμηση και καταχώρηση του Λεξιλογίου στους πίνακες που ακολουθούν έγινε με βάση τα ακόλουθα κριτήρια.

- 1. Τα ουσιαστικά συνοδεύονται από το άρθρο τους. Ουσιαστικά με διπλό γένος (π.χ. ο/η δικηγόρος, ο/η ηθοποιός) συνοδεύονται και από τα δύο άρθρα.*
- 2. Θηλυκά ουσιαστικά που συνάγονται από το αντίστοιχο αρσενικό, μόνο με αλλαγή της κατάληξης (π.χ. μαθητής/ μαθήτρια, αδελφός / αδελφή) καταχωρούνται ως ένα λήμμα.*
- 3. Τα υποκοριστικά δεν καταχωρούνται ως λήμμα.*
- 4. Οι διπλοτυπίες (π.χ. αγαπάω /-ώ) καταχωρούνται επίσης ως ένα λήμμα.*
- 5. Ενεργητικά και μεσοπαθητικά ρήματα καταχωρούνται ως ένα λήμμα, εφόσον η σημασία του ρήματος δεν αλλάζει (λούζω/ λούζομαι).*
- 6. Τα πρόσωπα ρήματα σηματοδοτούνται με την ένδειξη «γ' πρόσωπο».*
- 7. Τα κύρια ονόματα ταξινομήθηκαν ως ξέχωρη κατηγορία διότι συνήθως στη διδασκαλία Δεύτερης Γλώσσας ενέχουν πληροφορίες ιστορικής και πραγματολογικής, πολιτισμικής υφής.*
- 8. Λήμματα τα οποία είναι δυνατόν στη γλώσσα να απαντούν ως επίθετα ή ουσιαστικά (ένοχος, φίλαθλος) καταχωρήθηκαν ως ουσιαστικά.*
- 9. Ο άκλιτος επιρρηματικός/ρηματικός τύπος σε –ώ/οντας καταχωρήθηκε ξεχωριστά, ενώ οι μετοχές σε -μένος, -η, -ο καταχωρήθηκαν ως επίθετα.*
- 10. Λεξιλογικές φράσεις και συνεκτικές λέξεις (σύνδεσμοι, προθέσεις, επιφωνήματα) συμπληρώθηκαν με βάση την επίσημη σχολική γραμματική. Το ίδιο ισχύει και για τα αριθμητικά.*
- 11. Οι δάνειες στη νεοελληνική γλώσσα συχνόχρηστες λέξεις, ακόμα και άκλιτες, συμπεριελήφθησαν στην καταμέτρηση (π.χ. κλόουν, κολάζ, κόμικ, κομφετί, μίξερ, μιούζικαλ, ντέφι, ρεπορτάζ, σκι κ.α.) εφόσον αυτές αποτελούν τμήμα της σύγχρονης γλώσσας.*
- 12. Δεν καταμετρήθηκαν ωστόσο εξαιρετικά σπάνια διαλεκτικά στοιχεία.*

Η ταξινόμηση ανά επίπεδο έγινε με βάση τη συχνότητα εμφάνισης των λημμάτων στα συγκεκριμέ-

να εγχειρίδια. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο επίπεδο κατατάσσονται, κατά κανόνα, λέξεις με δείκτη συχνότητας 4-3, στο δεύτερο επίπεδο λέξεις με δείκτη συχνότητας 3-2, ενώ στο τρίτο επίπεδο οι λιγότερο συχνόχρηστες λέξεις, με δείκτη μεγαλύτερο ή μικρότερο του 1.

Η ταξινόμηση όμως αυτή αποτελεί μαρτυρία συχνότητας και δεν πρέπει να θεωρηθεί περιοριστική για τους εκπαιδευτικούς ή τους συγγραφείς ενοτήτων. Πολλές λέξεις είναι δυνατόν να απαντούν στα εγχειρίδια χωρίς να απαιτείται να γίνουν κτήμα των μαθητών (active vocabulary) εξαρχής. Με την πολλαπλή όμως εμφάνισή τους ίσως αποτελούν παθητικό λεξιλόγιο (passive vocabulary) των διδασκομένων.

Οι πίνακες όμως αναδεικνύουν περαιτέρω πολλά ενδιαφέροντα σημεία:

1) Αρκετές χρηστικές λέξεις της σχολικής ζωής (π.χ. *έδρα, ετικέτα*) εμφανίζονται ελάχιστα στα εγχειρίδια που αποδελτιώθηκαν και περιλαμβάνονται στο γ' επίπεδο σύμφωνα με τη συχνότητά τους. Τέτοιου είδους αποκλίσεις μπορούν να ερμηνευθούν, αν θεωρηθούν από την οπτική των ιδιαιτεροτήτων του γραπτού κειμένου σε σχέση με τον αυθόρμητο προφορικό λόγο. Αναμφίβολα τέτοιες λέξεις απαντούν στην καθημερινή γλωσσική επικοινωνία αλλά δεν χρειάστηκε να χρησιμοποιηθούν στα προτεινόμενα κείμενα των εγχειριδίων.

2) Επιπλέον όμως τα κοινωνιογλωσσικά περιβάλλοντα χρήσης πολλών λέξεων της Νέας Ελληνικής είναι διαφορετικά στη Διασπορά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η λέξη «δημοτικό» η οποία εμφανίζεται μόλις στο τρίτο επίπεδο του αποδελτιωθέντος εκπαιδευτικού υλικού με δείκτη 2. Σε αντίθεση με την Ελλάδα στην ελληνική Διασπορά χρησιμοποιείται συνήθως ο όρος «ελληνικό σχολείο» χωρίς να γίνεται διαφοροποίηση μεταξύ «δημοτικού» και «γυμνασίου-λυκείου».

3) Με βάση τη συχνότητα των λέξεων δεν ομαδοποιούνται πάντα θεματικά συναφείς λέξεις όπως για παράδειγμα *άθλημα, αθλητής, αθλητισμός*. Πράγμα φυσιολογικό, ωστόσο, αφού στον αυθεντικό λόγο θεματικά συγγενείς λέξεις δεν χρησιμοποιούνται με την ίδια συχνότητα. Εντούτοις, σε μερικές ακραίες περιπτώσεις χρειάστηκε να γίνουν παρεμβάσεις, έτσι ώστε θεματικά συγγενείς και συχνόχρηστες λέξεις να ενταχθούν στο ίδιο επίπεδο.

4) Εξαιρετικά ενδιαφέρον είναι επίσης το εύρημα ότι υφολογικά εναλλασσόμενες λέξεις (δημοτική vs. λόγια) με βάση τη συχνότητα εμφάνισής τους, ταξινομούνται σε διαφορετικά επίπεδα.

π.χ.:	<i>λάδι</i>	vs.	<i>ελαιόλαδο</i>
	<i>ερημιά</i>	vs.	<i>έρημος</i>
	<i>θεριό</i>	vs.	<i>θηριό</i>
	<i>παπάς</i>	vs.	<i>ιερέας</i>
	<i>χονδρός</i>	vs.	<i>χοντρος</i>
	<i>ακόμα</i>	vs.	<i>ακόμη</i>

Από την άλλη πλευρά, καταγράφονται υφολογικά μακραρισμένες συναλλαγές του τύπου

<i>ελεύθερος</i>	vs.	<i>λέφτερος</i>
<i>βαπτίζω</i>	vs.	<i>βαφτίζω</i>
<i>γραπτός</i>	vs.	<i>γραφτός</i>

όπου οι λόγιοι τύποι είναι συχνότεροι από τους τύπους της δημοτικής. Αυτό οφείλεται στο ότι έχουν καταγραφεί γραπτά κείμενα και όχι προφορικά και ότι κάποια από αυτά προέρχονται από τη λογοτεχνία.

5) Είναι χαρακτηριστικό ότι η ποιοτική ανάλυση των λέξεων καταδεικνύει ότι ταιριάζουν στο επίπεδο των εν δυνάμει μαθητών. Είναι δηλαδή λέξεις οι οποίες απαντούν σε κείμενα που ταιριάζουν

στην αντίστοιχη ηλικία των παιδιών. Περαιτέρω σύγκριση των συχνοτήτων των λέξεων ανά σειρά (πακέτο) αποκαλύπτει με ευκρίνεια τη φυσιογνωμία κάθε σειράς, την εποχή παραγωγής της ακόμα και την ιδεολογία των συγγραφέων.

6) Πολλές φορές εμφανίζονται κατηγορίες (π.χ. επίθετα: *γεωμετρικός, απειλητικός*) χωρίς παράλληλα να χρησιμοποιούνται οι αντίστοιχες κατηγορίες από τις οποίες παράγονται (π.χ. ουσιαστικά: *γεωμετρία, απειλή*). Αυτό είναι αναμενόμενο εφόσον σε ένα διδακτικό εγχειρίδιο η γλώσσα διδάσκεται συνολικά και όχι αποκλειστικά ως μηχανισμός παραγωγής. Αυτό βεβαίως δεν σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός δεν προβαίνει κατά τη διδασκαλία σε συσχετίσεις. Ίσως όμως αποτελεί και ένδειξη της ακολουθούμενης πρακτικής στη συγγραφή εγχειριδίων για τη Δεύτερη Γλώσσα, πρακτική η οποία προϋποθέτει κάποιο εύρος λεξιλογίου και δεν απαιτεί την αυστηρή λογική και βαθμιαία επέκταση με βάση παραγωγικούς μηχανισμούς ή θεματική συνάφεια.

Μερικά από τα παραπάνω ευρήματα σηματοδοτούν συγχρόνως αδυναμίες των σειρών εκπαιδευτικού υλικού που αποδελτιώθηκαν. Προς εξομάλυνση αυτών των αδυναμιών έγιναν ελάχιστες παρεμβάσεις στους πίνακες Λεξιλογίου που ακολουθούν, έτσι ώστε λέξεις που συγκροτούν θεματικά ένα βασικό λεξιλόγιο, όπως για παράδειγμα μέρες της εβδομάδας και μήνες, να εμπεριέχονται όλες στο Λεξιλόγιο και από την άλλη συνηθισμένα, συχνόχρηστα ονόματα χρωμάτων, ζώων, φυτών, φρούτων, να ενταχθούν στο ίδιο επίπεδο.

Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω κριτήρια ταξινομήθηκαν και καταχωρήθηκαν στους πίνακες που ακολουθούν 4.970 λέξεις κατανεμημένες ανά επίπεδο και «μέρος του λόγου».

5. Οδηγίες χρήσης των πινάκων

Οι πίνακες που ακολουθούν παρέχουν μια σειρά πληροφοριών που μπορούν να φανούν χρήσιμες για τους διδάσκοντες την Ελληνική ως Δεύτερη Γλώσσα στις διάφορες μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό, αλλά και για τους παραγωγούς εκπαιδευτικού υλικού.

Τα χρώματα των λέξεων σηματοδοτούν το επίπεδο που ανήκει κάθε λέξη, σύμφωνα πάντα με τις τέσσερις σειρές υλικού από τις οποίες αντλήθηκε το Λεξιλόγιο

Κεραμιδί:	Α' επίπεδο
Έντονο:	Β' επίπεδο
Λευκά:	Γ' επίπεδο.

Οι αριθμοί που εμπεριέχονται δεξιά στις τρεις στήλες δείχνουν τους δείκτες συχνότητας (4-0) κάθε λέξης ανά επίπεδο. Οι δείκτες αυτοί σηματοδοτούν τη συχνότητα χρήσης αυτής της λέξης στις προαναφερθείσες τέσσερις σειρές του υλικού και προέκυψαν ως εξής:

- α) Οι λέξεις με μέση συχνότητα εμφάνισης ανά επίπεδο υλικού μεγαλύτερη από 10 παίρνουν δείκτη 4.
- β) Οι λέξεις με μέση συχνότητα εμφάνισης ανά επίπεδο υλικού μεγαλύτερη από 3 και μικρότερη από 10 παίρνουν δείκτη 3.
- γ) Οι λέξεις με μέση συχνότητα εμφάνισης ανά επίπεδο υλικού μεγαλύτερη από 1 και έως και 3 παίρνουν δείκτη 2.
- δ) Οι λέξεις με μέση συχνότητα εμφάνισης ανά επίπεδο υλικού μικρότερη ή ίση με 1 παίρνουν δείκτη 1.

Οι πληροφορίες που παρέχονται από τους δείκτες είναι χρήσιμες, με την έννοια ότι μια λέξη, για παράδειγμα του τρίτου επιπέδου, που έχει δείκτη συχνότητας 1 δεν είναι συχνόχρηστη σ' αυτό το ε-

πίπεδο και άρα θα μπορούσε να εμπεδωθεί σ' ένα επόμενο τέταρτο επίπεδο διδασκαλίας της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας. Αντίθετα μια λέξη με δείκτη συχνότητας 3 ανήκει στο πυρηνικό Λεξιλόγιο του επιπέδου.

Αντίστοιχα, στο πρώτο επίπεδο οι λέξεις που έχουν δείκτη 4 ανήκουν στο πυρηνικό Λεξιλόγιο του επιπέδου και άρα θα πρέπει να κατακτηθούν από τους μαθητές, ενώ εκείνες με δείκτη 3 θα μπορούσαν να εμπεδωθούν στο επόμενο επίπεδο. Εξάλλου τα 90% των λέξεων του πρώτου επιπέδου επαναλαμβάνονται και στο δεύτερο.

Όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω, οι πίνακες που ακολουθούν προέκυψαν με βάση την καταγραφή του Λεξιλογίου τεσσάρων σειρών εκπαιδευτικού υλικού, αλλά και μετά από την παρέμβαση Γλωσσολόγων και Διδακτολόγων κυρίως ως προς την κατάταξη των λέξεων σε επίπεδα και την καταχώρηση των αριθμητικών, συνδέσεων και επιφωνημάτων σ' αυτούς.

Η ακριβής κατανομή των 4.970 λέξεων ανά «μέρος του λόγου» και «επίπεδο» φαίνεται από τον πίνακα 3.

Πίνακας 3: Κατανομή του Λεξιλογίου ανά «μέρος του λόγου» και «επίπεδο»

Μέρος του λόγου	Επίπεδο			Σύνολο
	Α'	Β'	Γ'	
Ουσιαστικά	370	544	1.385	2.299
Ρήματα	150	180	594	924
Επίθετα	76	138	662	876
Αντωνυμίες	19	6	11	36
Επιρρήματα	50	48	130	228
Μετοχές σε -ώ/-οντας				54
Σύνδεσμοι				27
Μόρια				6
Προθέσεις				13
Επιφωνήματα				13
Αριθμητικά (ενδεικτικά)				Απόλυτα 60 Τακτικά 41
Κύρια ονόματα				393
				4.970

6. Διάλεκτος, εθνόλεκτος και γλωσσική νόρμα

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, λόγω έλλειψης έγκυρων μελετών δεν είναι γνωστό ποιο είναι το ενεργό και ποιο το παθητικό Λεξιλόγιο των μαθητών. Επίσης δύσκολα μπορεί να προσδιορισθεί πότε, κάτω από ποιες καταστάσεις και με ποια ποικιλία της Ελληνικής έρχονται σ' επαφή τα ελληνόπουλα της Διασποράς.

Εκείνο ωστόσο που είναι βέβαιο και το οποίο πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά τη διδασκαλία της Ελληνικής στις διάφορες μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Διασπορά, είναι ότι στο γλωσσικό προφορικό κώδικα των μαθητών απαντώνται στοιχεία της νεοελληνικής «κοινής», κάποιας διαλέκτου καθώς και δάνεια από τη γλώσσα της χώρας διαμονής, ενσωματωμένα ή μη στο κλιτικό σύστημα της Ελληνικής. Για παράδειγμα, οι λέξεις «μαρκέτα», «φριζα», «κοτολέτα», «μπροτά-

κι», «τηρουμτζής» δημιουργήθηκαν για την εξυπηρέτηση καθημερινών επικοινωνιακών αναγκών. Ο Έλληνας της Γερμανίας, όταν έχει κάποια εργασιακά ζητήματα δεν πηγαίνει στον «ΟΑΕΔ» ή στο «Γραφείο Ευρέσεως Εργασίας», αλλά στο «Arbeitsamt» το οποίο στεγάζεται σ' ένα συγκεκριμένο κτήριο, σε μια συγκεκριμένη οδό και μπορεί να του λύσει εργασιακά προβλήματα. Η προσπάθεια απόδοσης αυτού του θεσμού με την αντίστοιχη ελληνική ορολογία μόνο επικοινωνιακή σύγχυση θα προκαλούσε.

Το Λεξιλόγιο της συνθετικής και ιδιότυπης «εθνολέκτου» της κάθε Διασποράς «αποκλίνει» από εκείνο του παρόντος τόμου, το οποίο ακολουθεί τη νόρμα της ελληνικής δημοτικής γλώσσας.

Το γεγονός αυτό δεν θα πρέπει να θεωρηθεί από τους διδάσκοντες ως αρνητική απόκλιση, αλλά ως μια φυσιολογική εξέλιξη και ως έκφραση της διπολιτισμικότητας και της διγλωσσίας των μαθητών.

Ο «μικτός» γλωσσικός κώδικας των μαθητών μπορεί και πρέπει να γίνει, καταρχήν, αποδεκτός και να αξιοποιηθεί για την (εκ)μάθηση της Ελληνικής.

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
άβυσσος (η)	0	0	1
άγαλμα (το)	0	3	4
αγανάκτηση (η)	0	0	2
αγάπη (η)	3	3	4
αγγείο (το)	0	0	2
αγγελία (η)	0	4	3
αγγελιοφόρος (ο), (η)	0	0	2
άγγελος (ο)	3	3	3
αγγλικά (τα)	2	4	3
αγγούρι (το)	3	1	1
αγελάδα (η)	3	3	2
αγιασμός (ο)	0	3	0
αγκάθι (το)	0	0	2
αγκαλιά (η)	3	3	2
αγκινάρα (η)	3	0	0
άγκυρα (η)	0	0	2
αγορά (η)	3	2	4
αγόρι (το)	4	4	4
αγριολούλουδο (το)	0	0	1
αγριόχορτο (το)	0	0	1
άγχος (το)	0	0	1
αγώνας (ο)	1	3	4
αγωνία (η)	0	1	3
αγώνισμα (το)	0	3	3
αγωνιστής (ο)	0	3	2
άδεια (η)	0	1	3
αδελφός (ο), αδελφή (η)	3	3	3
αδερφός (ο), αδερφή (η)	4	4	4
αδιαφορία (η)	0	0	1
αδικία (η)	0	0	2
αέρας (αέρας) (ο)	3	4	4
αέριο (το)	0	0	2
αεροδρόμιο (το)	2	3	3
αεροπλάνο (το)	3	3	4
αεροπόρος (ο)	0	1	0
αερόστατο (το)	1	0	3
αεροσυνοδός (η)	0	0	3
αετός (ο)	4	3	2
αηδόνι (το)	2	0	1

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
άθλημα (το)	0	0	4
αθλητής (ο), αθλήτρια (η)	0	3	4
αθλητισμός (ο)	0	0	3
αίθουσα (η)	0	3	4
αίμα (το)	1	1	4
αίνιγμα (το)	3	3	2
αίσθημα (το)	0	0	2
αίσθηση (η)	0	0	1
αίτημα (το)	0	0	1
αιτία (η)	0	0	3
αιτιατική (η)	0	0	2
αιχμάλωτος (ο)	0	0	3
αιχμή (η)	0	0	1
αιώνας (ο)	0	1	4
ακολουθία (η)	0	0	1
ακόντιο (το)	0	0	2
άκρη (η)	2	3	4
ακρίβεια (η)	0	0	1
ακρίδα (η)	0	0	1
ακροατής (ο)	0	0	1
ακροβάτης (ο)	1	1	1
ακρογιαλιά (η), ακρογιάλι (το)	0	2	2
ακροστιχίδα (η)	1	1	2
ακρωτήριο (το)	0	0	2
ακτή (η)	0	2	3
ακτίνα (η)	2	1	2
ακτινίδιο (το)	0	2	0
αλάτι (το)	2	2	3
αλεπού (η)	3	4	4
αλέτρι (το)	0	0	1
αλεύρι (το)	1	2	1
αλήθεια (η)	2	4	4
αλλαγή (η)	1	1	3
αλλαντικά (τα)	0	0	1
αλληλογραφία (η)	0	0	2
άλμα (το)	0	0	1
άλμπουμ (το)	0	3	1
αλμύρα (η)	0	0	1
άλογο (το)	4	4	4

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
αλυσίδα (η)	0	0	3
αλφάβητο (το)	3	1	3
άμαξα (η)	0	1	1
αμάξι (το)	0	2	2
αμηχανία (η)	0	0	1
άμμος (η)	2	2	2
αμμουδιά (η)	0	1	1
αμοιβή (η)	0	0	2
αμπέλι (το)	0	0	3
αμυγδαλιά (η)	0	0	3
αμύγδαλο (το)	0	1	0
αμφιβολία (η)	0	0	2
αμφορέας (ο)	0	0	1
ανάγκη (η)	0	0	4
ανάγνωση (η)	0	0	4
αναγνώστης (ο), αναγνώστρια (η)	0	0	2
αναγνωστικό (το)	0	0	1
αναζήτηση (η)	0	0	1
ανακάλυψη (η)	0	0	3
ανακοίνωση (η)	2	2	3
ανακούφιση (η)	0	0	1
ανάκτορο (το)	0	0	2
ανακύκλωση (η)	0	0	2
αναλόγιο (το)	0	0	1
ανάλυση (η)	0	0	2
ανάμνηση (η)	0	0	2
ανανάς (ο)	3	1	1
αναπνοή (η)	0	1	2
ανάπτυξη (η)	0	0	3
ανάσα (η)	1	1	2
ανασκαφή (η)	0	0	3
ανάσταση (η)	0	0	1
αναστεναγμός (ο)	0	0	2
ανάστημα (το)	0	0	2
ανατολή (η)	0	2	3
αναφορά (η)	0	0	2
αναχώρηση (η)	0	0	2
αναψυκτικό (το)	0	2	3
αναψυχή (η)	0	0	1

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
ανδρεία (η)	0	3	0
ανέκδοτο (το)	1	2	2
ανεμόμυλος (ο)	0	2	0
ανεμόπτερο (το)	0	0	1
άνεμος (ο)	0	4	3
άνεση (η)	0	2	2
ανήφορος (ο)	0	0	1
ανθοδέσμη (η)	1	2	2
ανθολόγιο (το)	0	0	1
ανθοπωλείο (το)	0	2	1
ανθοπώλης (ο), (η)	0	0	1
άνθος (το)	0	0	2
ανθρωπιά (η)	0	0	1
άνθρωπος (ο)	4	4	4
ανθρωπότητα (η)	0	0	1
ανιψιός (ο), ανιψιά (η)	1	1	1
άνοδος (η)	0	0	1
άνοιγμα (το)	0	0	1
άνοιξη (η)	3	4	3
ανταγωνισμός (ο)	0	0	1
ανταγωνιστής (ο)	0	0	1
ανταποκριτής (ο), ανταποκρίτρια (η)	0	0	1
αντίδρομο (το)	2	1	1
αντικείμενο (το)	3	1	3
αντίπαλος (ο)	0	0	2
αντίληψη (η)	0	0	1
αντίπαλος (ο)	0	0	1
αντίσταση (η)	0	0	1
αντιστοιχία (η)	0	0	1
άντρας (ο)	1	3	3
αντωνυμία (η)	0	3	3
ανυπομονησία (η)	0	0	1
αξία (η)	0	0	3
αξιοθέατο (το)	0	2	3
αξίωμα (το)	0	0	1
αξιοματικός (ο), (η)	0	1	2
απαγγελία (η)	0	1	1
απάντηση (η)	4	4	4
απαρτία (η)	0	0	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
απασχόληση (η)	0	0	2
απάτη (η)	0	0	1
απελευθέρωση (η)	0	0	1
απελπισία (η)	0	0	3
απόβλητα (τα)	0	0	2
απογείωση (η)	0	0	2
απόγευμα (το)	4	4	4
απόγνωση (η)	0	0	1
απόδειξη (η)	0	3	1
αποθήκη (η)	0	1	1
αποικία (η)	0	0	3
απόλαυση (η)	0	0	1
απολυτήριο (το)	0	0	2
απομνημονεύματα (τα)	0	0	2
απονομή (η)	0	0	1
απορία (η)	0	1	1
απόσπασμα (το)	0	0	3
απόσταση (η)	0	1	2
αποστολή (η)	0	0	1
αποτέλεσμα (το)	0	0	3
αποτυχία (η)	0	0	1
απόφαση (η)	0	2	3
άποψη (η)	0	0	3
απώλεια (η)	0	0	1
αργία (η)	1	1	1
αρετή (η)	0	0	2
άρθρο (το)	1	3	3
αριθμός (ο)	4	4	4
αριστοκράτης (ο)	0	0	2
αριστούργημα (το)	0	0	1
αρκούδα (η)	3	3	1
άρμα (το)	1	3	2
αρμονία (η)	0	0	1
αρνί (το)	3	4	2
αρρώστια (η)	0	0	2
άρσενικό (το)	0	3	3
αρχαιολογία (η)	0	0	2
αρχαιολόγος (ο), (η)	0	0	3
αρχαιότητα (η)	0	0	3

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
αρχή (η)	3	3	4
αρχηγός (ο)	0	4	3
αρχιστρατήγος (ο)	0	0	2
αρχιτέκτονας (ο), (η)	0	0	2
άρχοντας (ο), αρχόντισσα (η)	0	3	3
αρχοντιά (η)	0	1	0
αρχοντικό (το)	0	1	0
άρωμα (το)	0	1	1
ασανσέρ (το)	0	1	2
ασήμι (το)	0	0	1
ασθένεια (η)	0	0	1
άσκηση (η)	4	3	4
ασκητής (ο)	0	0	1
αστείο (το)	0	3	2
αστέρι (το)	3	3	3
αστραπή (η)	0	1	1
άστρο (το)	3	3	2
αστροναύτης (ο)	3	2	3
αστυνομία (η)	0	0	2
ασφάλεια (η)	0	0	2
ασχολία (η)	0	0	2
αταξία (η)	0	2	1
ατμόσφαιρα (η)	0	0	3
άτομο (το)	0	0	3
ατύχημα (το)	2	2	3
ατυχία (η)	0	0	2
αυγή (η)	3	2	2
αυγό (το)	4	4	3
αυλαία (η)	0	0	2
αυλή (η)	4	4	3
αυτί, αφτί (το)	4	3	3
αυτοθυσία (η)	0	0	1
αυτοκίνητο (το)	4	4	4
αυτοκινητόδρομος (ο)	0	0	2
αυτοκράτορας (ο)	0	0	3
αυτοκρατορία (η)	0	1	3
αφαίρεση (η)	1	2	2
αφήγηση (η)	0	0	1
αφιέρωμα (το)	0	0	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
άφιξη (η)	0	1	0
αφίσα (η)	0	0	3
αφορμή (η)	0	0	3
αφρός (ο)	0	0	2
αχλάδι (το)	3	2	2
άχνη (η)	0	2	0
άχυρο (το)	0	0	1
βαγόνι (το)	3	0	1
βάζο (το)	0	2	2
βαθμός (ο)	0	2	3
βάθος (το)	0	0	3
βάθρο (το)	0	0	1
βαλίτσα (η)	2	2	2
βαπόρι (το)	0	3	1
βάπτιση (η)	1	1	1
βαρέλι (το)	0	3	0
βάρκα (η)	3	3	4
βαρκάδα (η)	0	0	2
βάρος (το)	0	1	3
βαρύτητα (η)	0	0	1
βασανιστήριο (το)	0	0	1
βάσανο (το)	0	0	3
βάση (η)	0	0	3
βασιλιάς (ο), βασίλισσα (η)	3	3	4
βασιλόπιτα (η)	0	0	2
βάτραχος (ο)	1	2	1
βάφτιση (η)	3	3	2
βελανιδιά (η)	0	0	2
βελόνα (η)	2	1	1
βέλος (το)	0	0	3
βελούδο (το)	0	0	1
βενζίνη (η)	0	0	2
βερίκοκο (το)	2	1	0
βήμα (το)	0	1	3
βία (η)	0	4	2
βιβλίο (το)	4	4	4
βιβλιοθήκη (η)	3	4	3
βιβλιοπωλείο (το)	0	2	2
βίντεο (το)	0	1	0

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
βιντεοκασέτα (η)	0	0	1
βιογραφία (η)	0	0	2
βιολέτα (η)	1	1	0
βιολί (το)	3	3	3
βιολογία (η)	0	0	2
βιομηχανία (η)	0	0	2
βίος (ο)	0	0	2
βιτρίνα (η)	0	2	2
βίωμα (το)	0	0	1
βλάβη (η)	0	0	1
βλάστηση (η)	0	0	1
βλέμμα (το)	0	0	2
βόδι (το)	3	2	1
βοήθεια (η)	0	3	4
βοήθημα (το)	0	0	1
βοηθός (ο), (η)	0	0	2
βόλει (το)	0	0	2
βόλος (ο)	1	0	0
βόλτα (η)	2	2	3
βοριάς (ο)	0	3	0
βορράς (ο)	0	1	0
βοσκός (ο)	0	3	3
βότσαλο (το)	1	1	1
βουνό (το)	3	4	4
βουτιά (η)	1	1	1
βούτυρο (το)	1	2	2
βραβείο (το)	0	2	3
βραδιά (η)	0	2	2
βραδινό (το)	1	0	0
βράδυ (το)	4	4	4
βραχιόλι (το)	0	1	1
βράχος (ο)	0	3	4
βρέφος (το)	0	0	2
βροχή (η)	3	3	3
βρύση (η)	0	1	2
βυθός (ο)	0	0	2
βυσσινάδα (η)	1	0	0
βυσσινί (το)	0	1	0
βωμός (ο)	0	0	2

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
γάδαρος (ο), γαϊδούρι (το)	3	3	1
γάλα (το)	4	4	3
γαλατάς (ο)	0	0	1
γαλλικά (τα)	0	2	2
γαλοπούλα (η)	2	4	1
γάμος (ο)	2	3	4
γαμπρός (ο)	0	2	2
γάντι (το)	3	3	1
γαρίδα (η)	0	2	1
γαρίφαλο (το)	2	0	0
γάτος (ο), γάτα (η)	4	3	3
γεγονός (το)	0	0	4
γείτονας (ο), γειτόνισσα (η)	0	3	2
γειτονιά (η)	3	4	3
γέλιο (το)	2	3	3
γενέθλια (τα)	4	4	3
γενιά (η)	0	0	3
γενική (η)	0	0	3
γενναιότητα (η)	0	0	1
γέννηση (η)	1	3	3
γένος (το)	0	3	3
γερανός (ο)	1	0	0
γερμανικά (τα)	2	1	2
γέροντας (ο)	1	2	3
γέρος (ο)	3	3	4
γεύμα (το)	0	1	3
γεύση (η)	0	0	2
γέφυρα (η), γεφύρι (το)	2	3	3
γεωγραφία (η)	0	2	3
γεωργία (η)	0	2	1
γεωργός (ο)	2	3	4
γη (η)	4	4	4
γήπεδο (το)	1	4	3
γηροκομείο (το)	0	0	1
γιαγιά (η)	4	4	4
γιαλός (ο)	0	2	3
γιαούρτι (το)	0	0	2
γιασεμί (το)	0	2	1
γιατρεία (η)	0	0	1

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
γιατρός (ο), (η)	3	4	4
γίγαντας (ο)	1	2	3
γίδα (η)	3	1	0
γίλέκο (το)	1	1	1
γιορτή, εορτή (η)	4	4	4
γιος (ο)	3	4	4
γκάζι (το)	0	2	0
γκαρσόνι (το)	0	1	0
γκολ (το)	2	1	2
γκρεμός (ο)	2	1	2
γλέντι (το)	2	3	2
γλύκισμα (το)	0	3	1
γλυκό (το)	3	4	3
γλύπτης (ο)	0	0	2
γλυπτό (το)	0	0	2
γλώσσα (η)	3	4	4
γνώμη (η)	0	2	4
γνωριμία (η)	0	0	2
γνώρισμα (το)	0	0	2
γνώση (η)	0	2	3
γοητεία (η)	0	0	1
γόμα (η)	2	0	0
γόνατο (το)	3	2	2
γονείς (οι)	3	4	4
γοργόνα (η)	0	0	1
γούνα (η)	0	0	2
γουρούνι (το)	3	2	1
γράμμα (το)	4	4	4
γραμματέας (ο), (η)	0	0	3
γραμματική (η)	1	2	3
γραμματόσημο (το)	2	2	3
γραμμή (η)	3	3	4
γραπτό (το)	0	0	1
γραφείο (το)	3	3	4
γραφή (η)	0	2	3
γραφίστας (ο)	0	1	2
γραφομηχανή (η)	0	0	2
γράψιμο (το)	0	0	2
γριά (η)	0	0	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
γρίπη (η)	0	1	0
γρίφος (ο)	1	0	0
γυαλί (το)	1	3	2
γυαλιά (τα)	0	1	1
γυμνάσιο (το)	0	0	3
γυμναστήριο (το)	0	1	1
γυμναστής (ο), γυμνάστρια (η)	0	0	1
γυμναστική (η)	0	0	3
γυναίκα (η)	3	4	4
γυρισμός (ο)	0	1	2
γύρος (ο)	1	1	2
γωνία (η)	0	3	2
δάκρυ (το)	0	1	3
δακτυλογράφος (ο), (η)	0	0	1
δάσκαλος (ο), δασκάλα (η)	4	4	4
δάσος (το)	4	4	4
δάφνη (η)	0	0	2
δαχτυλίδι (το)	0	3	2
δάχτυλο (το)	4	1	3
δέηση (η)	0	0	2
δείγμα (το)	0	0	2
δειλινό (το)	0	0	1
δεινά (τα)	0	0	1
δείπνο (το)	0	3	1
δείχτης (ο)	0	0	1
δεκαετία (η)	0	0	3
δελτίο (το)	0	0	2
δελφίни (το)	2	2	0
δέμα (το)	4	3	2
δέντρο (το)	4	4	4
δεξίωση (η)	0	0	1
δέρμα (το)	0	2	3
δεσμός (ο)	0	0	2
δευτερόλεπτο (το)	0	0	2
δήμαρχος (ο)	0	0	1
δημιούργημα (το)	0	0	2
δημιουργία (η)	0	0	3
δημοκρατία (η)	0	2	4
δήμος (ο)	0	0	3

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
δημόσιο (το)	0	0	1
δημοσιογράφος (ο), (η)	0	3	3
δημοτικό (το)	0	0	2
διάβασμα (το)	2	3	3
διαβατήριο (το)	0	0	1
διαβάτης (ο)	0	0	3
διαγωγή (η)	0	0	2
διαγωνισμός (ο)	0	1	2
διαδήλωση (η)	0	0	1
διαδικασία (η)	0	0	2
διάδοση (η)	0	0	2
διαδρομή (η)	0	0	3
διάδρομος (ο)	0	0	3
διάθεση (η)	0	0	2
διαθήκη (η)	0	0	1
διαίρεση (η)	1	2	2
δίαιτα (η)	0	2	3
διαιτητής (ο)	0	1	0
διακοπές (οι)	2	4	4
διακόπτης (ο)	1	1	1
διακόσμηση (η)	0	0	2
διάλειμμα (το)	2	2	3
διάλογος (ο)	4	3	4
διαμέρισμα (το)	0	1	3
διανομή (η)	0	0	1
διάρκεια (η)	0	2	3
διασκέδαση (η)	0	0	2
διασκευή (η)	0	2	3
διασπορά (η)	0	0	2
διάσταση (η)	0	0	1
διάστημα (το)	0	0	4
διαστημόπλοιο (το)	0	0	3
διαταγή (η)	0	0	3
διατροφή (η)	0	0	3
διαφήμιση (η)	0	0	3
διαφορά (η)	1	2	3
δίδαγμα (το)	0	0	1
διδασκαλία (η)	0	0	3
διεύθυνση (η)	3	3	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
διευθυντής (ο), διευθύντρια (η)	0	1	3
διήγημα (το)	0	0	1
διήγηση (η)	0	0	2
δίκαιο (το)	0	0	1
δικαιοσύνη (η)	0	0	1
δικαίωμα (το)	0	0	4
δικαστήριο (το)	0	0	2
δικαστής (ο), (η)	0	0	3
δικηγόρος (ο), (η)	0	0	1
δικτατορία (η)	0	0	2
διοργάνωση (η)	0	0	1
διοργανωτής (ο)	0	0	1
διόρθωση (η)	0	0	1
δίπλωμα (το)	0	0	3
διπλωμάτης (ο), (η)	0	0	1
δίσκος (ο)	1	3	3
δίχτυ (το)	0	4	2
δοκιμασία (η)	0	0	3
δολάριο (το)	0	2	3
δόντι (το)	4	4	3
δόξα (η)	0	1	2
δουλειά (η)	4	4	4
δούλος (ο), δούλα (η)	0	2	1
δοχείο (το)	0	3	0
δράμα (το)	0	0	2
δράση (η)	0	0	3
δραστηριότητα (η)	0	0	3
δρομέας (ο)	0	0	1
δρομολόγιο (το)	0	0	2
δρόμος (ο)	4	4	4
δροσιά (η)	0	1	1
δύναμη (η)	2	4	4
δυνατότητα (η)	0	0	2
δύση (η)	0	2	2
δυσκολία (η)	0	2	3
δυστύχημα (το)	0	0	3
δυστυχία (η)	0	2	2
δωμάτιο (το)	4	4	3
δώρο (το)	4	4	4

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
εαυτός (ο)	0	3	0
εβδομάδα (η)	3	3	4
εγγονός (ο), εγγονή (η)	1	2	1
έγγραφο (το)	0	0	2
εγκαίνια (τα)	0	0	1
εγκατάσταση (η)	0	0	2
έγνοια (η)	0	0	2
έγχροδο (το)	0	2	0
έδαφος (το)	0	1	3
έδρα (η)	0	0	2
εθελοντής (ο), εθελόντρια (η)	0	0	1
έθιμο (το)	1	4	3
εθνικότητα (η)	0	0	1
έθνος (το)	0	2	2
είδηση (η)	0	2	4
είδος (το)	1	3	4
είδωλο (το)	0	0	2
εικόνα (η)	4	4	4
εικονοστάσι (το)	0	2	1
ειρήνη (η)	3	4	3
εισαγγελέας (ο), (η)	0	0	1
εισιτήριο (το)	1	2	3
εισόδημα (το)	0	0	1
είσοδος (η)	0	1	3
εισπράκτορας (ο)	0	0	2
εκατομμύριο (το)	0	0	3
εκατοντάδα (η)	0	0	2
εκβολή (η)	0	0	1
εκδήλωση (η)	0	3	4
έκδοση (η)	0	1	3
εκδότης (ο), εκδότρια (η)	0	0	1
εκδρομή (η)	3	3	3
έκθεμα (το)	0	0	3
έκθεση (η)	0	3	3
εκκλησία (η)	4	4	4
εκλογή (η)	0	0	2
εκμάθηση (η)	0	0	2
εκπαίδευση (η)	0	0	4
εκπαιδευτικός (ο), (η)	0	0	2

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
έκπληξη (η)	0	3	2
εκπομπή (η)	2	1	3
έκπτωση (η)	0	0	2
εκστρατεία (η)	0	0	2
έκταση (η)	0	0	2
εκτέλεση (η)	0	0	1
εκτίμηση (η)	0	0	1
έκφραση (η)	0	2	3
ελαιόλαδο (το)	0	0	1
ελαιώνας (ο)	0	0	1
έλατο (το)	2	2	1
ελάττωμα (το)	0	0	2
ελάφι (το)	3	2	3
έλεγχος (ο)	0	0	2
ελευθερία, λευτεριά (η)	3	4	3
ελέφαντας (ο)	3	1	1
ελιά (η)	3	3	3
ελικόπτερο (το)	2	1	1
έλλειψη (η)	0	0	3
ελληνικά (τα)	4	3	4
ελπίδα (η)	0	1	3
εμβόλιο (το)	0	0	1
εμπειρία (η)	0	0	3
εμπιστοσύνη (η)	0	0	1
εμπόρευμα (το)	0	0	2
εμπόριο (το)	0	0	3
έμπορος (ο), (η)	0	0	3
εμφάνιση (η)	0	0	3
έμφραση (η)	0	0	1
έναρξη (η)	0	0	2
ενδεικτικό (το)	0	2	0
ενδιαφέρον (το)	0	2	4
ενδυμασία (η)	0	0	1
ενέργεια (η)	0	0	3
ένεση (η)	0	2	0
ενημέρωση (η)	0	0	2
ενθουσιασμός (ο)	0	3	3
ενικός (ο)	0	3	4
ενίσχυση (η)	0	0	1

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
έννοια (η)	0	0	1
ενοικίαση (η)	0	1	0
ενότητα (η)	0	0	4
ένοχος (ο)	0	0	1
ένταση (η)	0	0	2
εντολή (η)	0	1	3
έντομο (το)	0	0	2
εντύπωση (η)	0	1	4
ένοση (η)	0	0	1
εξαγωγή (η)	0	0	2
εξάπλωση (η)	0	0	1
εξέδρα (η)	0	2	1
εξέλιξη (η)	0	0	3
εξερεύνηση (η)	0	0	2
εξερευνητής (ο), εξερευνητρια (η)	0	0	2
εξέταση (η)	0	0	3
εξήγηση (η)	0	1	1
έξοδο (το)	0	0	2
έξοδος (η)	0	0	2
εξορία (η)	0	0	2
εξουσία (η)	0	0	1
εξοχή (η)	3	4	3
εξυπνάδα (η)	0	1	2
εξώπορτα (η)	0	0	2
εξώφυλλο (το)	1	2	3
εξώστης (ο)	0	0	2
επάγγελμα (το)	2	3	3
επαγγελματίας (ο), (η)	0	0	1
επανάληψη (η)	3	2	3
επανάσταση(η)	0	3	3
επαναστάτης (ο), επαναστάτρια (η)	0	0	1
επαρχία (η)	0	1	1
επαφή (η)	0	0	2
επεισόδιο (το)	0	0	2
επέκταση (η)	0	0	1
επεξεργασία (η)	0	0	1
επέτειος (η)	0	0	2
επιβάτης (ο), επιβάτισσα (η)	0	1	3
επίβλεψη (η)	0	0	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
 ■ Λέξεις B' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
επιγραφή (η)	0	1	2
επίδειξη (η)	0	0	1
επιδερμίδα (η)	0	0	1
επίδεσμος (ο)	0	0	1
επίδοση (η)	0	0	2
επίθεση (η)	0	0	1
επίθετο (το)	0	3	4
επιθυμία (η)	0	0	3
επικαιρότητα (η)	0	0	1
επίκεντρο (το)	0	0	1
επικοινωνία (η)	0	0	3
επιμονή (η)	0	0	2
επίπεδο (το)	0	0	1
έπιπλο (το)	2	1	2
επίρρημα (το)	0	2	3
επισκέπτης (ο), επισκέπτρια (η)	0	2	3
επίσκεψη (η)	1	3	3
επίσκοπος (ο)	0	0	1
επιστάτης (ο)	0	0	1
επιστήμη (η)	0	0	3
επιστήμονας (ο, η)	0	0	3
επιστολή (η)	0	0	2
επιστροφή (η)	0	0	2
επιστροφή (η)	0	3	3
επιτροπή (η)	0	0	3
επιτυχία (η)	0	2	3
επιφάνεια (η)	0	0	2
επιχείρημα (το)	0	0	2
επιχειρηματίας (ο, η)	0	0	2
επιχείρηση (η)	0	0	3
εποχή (η)	3	4	4
επώνυμο (το)	2	1	1
έρανος (ο)	0	0	1
εργαλείο (το)	1	1	3
εργασία (η)	0	2	4
εργαστήρι, εργαστήριο (το)	0	0	2
εργάτης (ο), εργάτρια (η)	0	3	3
έργο (το)	0	2	4
εργοστάσιο (το)	2	2	3

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
ερείπιο (το)	0	0	3
έρευνα (η)	0	0	3
ερευνητής (ο), ερευνήτρια (η)	0	0	2
ερημιά (η)	0	0	1
έρημος (η)	0	4	3
ερμηνεία (η)	0	0	1
ερωπετό (το)	0	0	2
ερχομός (ο)	0	1	2
ερώτημα (το)	0	0	2
ερωτηματικό (το)	0	0	1
ερωτηματολόγιο (το)	0	0	3
ερώτηση (η)	4	4	4
έσοδα (τα)	0	0	1
εστιατόριο (το)	2	3	3
εταιρεία (η)	0	0	3
ετικέτα (η)	2	0	0
ετοιμασία (η)	0	2	1
έτος (το)	0	2	4
ευαγγέλιο (το)	0	0	1
ευαισθησία (η)	0	0	1
ευγνωμοσύνη (η)	0	0	3
ευεργέτης (ο)	0	0	1
ευθύνη (η)	0	0	2
ευκαιρία (η)	2	2	3
ευκολία (η)	0	0	1
εύρημα (το)	0	0	3
ευτυχία (η)	0	2	3
ευχαρίστηση (η)	0	0	1
ευχαριστία (η)	0	2	0
ευχή (η)	3	3	3
εφαρμογή (η)	0	0	1
εφεύρεση (η)	0	0	3
έφηβος (ο, η)	0	0	1
εφημερίδα (η)	3	3	4
εφημεριδοπώλης (ο)	0	1	0
εφιάλης (ο)	0	0	1
εχθρός (ο)	0	1	4
ζακέτα (η)	3	0	2
ζάρι (το)	3	0	0

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
ζάχαρη (η)	2	3	2
ζαχαροπλαστείο (το)	0	2	0
ζαχαροπλάστης (ο)	1	1	0
ζέβρα (η)	3	0	0
ζέστη (η)	3	3	3
ζεγάρι (το)	2	3	3
ζημιά (η)	0	2	1
ζήτημα (το)	0	0	3
ζητιάνος (ο), ζητιάνα (η)	0	0	3
ζόρι (το)	0	0	1
ζούγκλα (η)	0	2	0
ζυγός (ο)	0	0	1
ζυμάρι (το)	0	2	0
ζωγραφιά (η)	3	3	2
ζωγραφική (η)	0	2	3
ζωγράφος (ο), (η)	1	2	2
ζωή (η)	3	4	4
ζωμός (ο)	0	0	2
ζωνάρι (το)	0	1	0
ζώνη (η)	3	1	3
ζώο (το)	4	4	4
ηγέτης (ο)	0	0	2
ηθοποιός (ο), (η)	0	1	4
ήθος (το)	0	2	2
ηλεκτρικό (το)	0	0	1
ηλεκτρολόγος (ο), (η)	0	0	2
ηλικία (η)	1	3	4
ηλιοθεραπεία (η)	0	0	1
ήλιος (ο)	4	4	4
ημέρα (η)	3	3	4
ημερολόγιο (το)	3	2	3
ημερομηνία (η)	1	3	3
ημίθεος (ο)	0	0	2
ήπειρος (η)	0	2	1
ήρωας (ο), ηρωίδα (η)	0	3	4
ησυχία (η)	1	4	3
ηφαίστειο (το)	0	0	2
ήχος (ο)	0	2	3
θάλασσα (η)	4	4	4

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
θάμνος (ο)	0	1	2
θάνατος (ο)	0	3	4
θάρρος (το)	0	3	3
θαύμα (το)	0	2	3
θαυμασμός (ο)	0	1	3
θαυμαστής (ο), θαυμάστρια (η)	0	0	1
θέα (η)	0	1	2
θέαμα (το)	0	2	2
θεατής (ο)	0	2	3
θέατρο (το)	2	3	4
θείος (ο), θεία (η)	4	4	4
θέλημα (το)	0	1	2
θέληση (η)	0	0	1
θέμα (το)	0	2	4
θεμέλιο (το)	0	0	2
θεός (ο), θεά (η)	0	2	0
θεραπεία (η)	0	0	3
θεριό (το)	0	1	0
θέρμανση (η)	0	0	1
θερμοκρασία (η)	0	0	2
θέση (η)	4	3	4
θεσμός (ο)	0	0	1
θεωρία (η)	0	0	1
θήκη (η)	3	1	1
θηλαστικό (το)	0	0	2
θηλυκό (το)	0	3	3
θήραμα (το)	0	0	1
θηρίο (το)	0	2	3
θησαυρός (ο)	0	0	3
θλίψη (η)	0	0	2
θόλος (ο)	0	0	2
θόρυβος (ο)	2	2	3
θρανίο (το)	4	3	2
θρήνος (ο)	0	0	1
θρησκεία (η)	0	2	3
θρησκευτικά (τα)	0	0	2
θρόνος (ο)	0	2	3
θρύλος (ο)	0	0	1
θύμα (το)	0	2	2

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
 ■ Λέξεις B' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
θυμός (ο)	0	0	2
θυσία (η)	0	0	2
ιατρείο (το)	1	2	1
ιδέα (η)	2	3	4
ιδιότητα (η)	0	0	2
ίδρυμα (το)	0	0	3
ίδρυση (η)	0	0	2
ιδρώτας (ο)	0	1	3
ιεράρχης (ο)	0	0	3
ιερέας (ο)	3	3	4
ιερό (το)	0	0	1
ικανοποίηση (η)	0	0	2
ικανότητα (η)	0	0	2
ινδιάνος (ο)	1	0	0
ιππασία (η)	0	0	2
ιππικό (το)	0	0	2
ιπποδρομία (η)	0	0	2
ιππόδρομος (ο)	0	0	2
ιπποπόταμος (ο)	3	1	0
ιππότης (ο)	0	0	2
ίσκιος (ο)	0	1	1
ισοροπία (η)	0	0	1
ιστιοπλοΐα (η)	0	0	1
ιστορία (η)	4	4	4
ιστός (ο)	0	0	2
ιχθυοτροφείο (το)	0	0	2
καβαλάρης (ο)	0	0	2
καβγάς (ο)	0	1	1
καβούκι (το)	0	0	1
κάβουρας (ο)	0	1	0
κάγκελο (το)	0	0	1
καγκουρό (το)	0	0	2
καημός (ο)	0	0	1
καθαριότητα (η)	0	0	2
καθηγητής (ο), καθηγήτρια (η)	0	0	4
καθήκον (το)	0	0	2
κάθισμα (το)	2	1	2
καθρέφτης (ο)	0	1	1
καθυστέρηση (η)	0	0	3

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
καΐκι (το)	0	0	1
καιρός (ο)	4	4	4
κακία (η)	0	0	1
κακοτυχία (η)	0	0	1
κακούργος (ο)	0	0	2
καλάθι (το)	3	3	1
καλαμάρι (το)	0	2	2
καλάμι (το)	2	2	2
καλαμπόκι (το)	2	2	0
κάλαντα (τα)	2	3	1
κάλεσμα (το)	0	0	1
καλλιέργεια (η)	0	0	1
καλλιτέχνης (ο), καλλιτέχνιδα (η)	0	1	2
κάλλος (το)	0	0	1
καλόγερος (ο)	0	0	2
καλοκαίρι (το)	4	4	4
καλοσύνη (η)	1	2	3
κάλτσα (η)	3	3	2
καλύβα (η)	0	1	3
καλώδιο (το)	0	1	1
κάμαρα (η)	0	2	2
καμάρι (το)	2	1	1
καμήλα (η)	3	1	1
καμηλοπάρδαλη (η)	1	1	1
καμπάνα (η)	1	2	2
κάμπος (ο)	1	1	3
καμπούρα (η)	1	1	0
κανάλι (το)	0	0	3
καναπές (ο)	1	2	2
καναρίνι (το)	4	1	1
κανάτι (το)	0	2	0
κανόνας (ο)	0	0	3
κανονισμός (ο)	0	0	1
καντήλι (το)	0	3	1
καπέλο (το)	4	3	3
καπετάνιος (ο)	0	0	3
κάπνισμα (το)	0	2	0
καπνός (ο)	0	2	3
καράβι (το)	4	3	4

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
καραμέλα (η)	2	2	1
κάρβουνο (το)	2	0	3
καρδιά (η)	3	3	4
καρέκλα (η)	3	4	3
καρναβάλι (το)	2	2	1
καρότο (το)	3	2	1
καρπός (ο)	0	0	3
καρπούζι (το)	4	3	1
κάρτα (η)	3	3	3
καρτέλα (η)	3	1	2
καρφί (το)	0	0	1
καρχαρίας (ο)	0	0	1
κασέτα (η)	1	3	3
κασετόφωνο (το)	1	2	1
κασκόλ (το)	2	0	1
καστανάς (ο)	0	1	1
κάστανο (το)	1	1	0
κάστρο (το)	1	3	3
καταγωγή (η)	0	3	2
κατάδικος (ο)	0	0	2
καταδίωξη (η)	0	0	1
καταιγίδα (η)	0	0	1
κατακτητής (ο)	0	0	2
κατάληξη (η)	0	0	3
κατάλογος (ο)	1	1	3
κατανάλωση (η)	0	0	2
κατανόηση (η)	0	0	3
κατάρτα (η)	0	0	2
κατάρτι (το)	0	0	1
κατασκευή (η)	0	2	3
κατασκήνωση (η)	0	0	3
κατάσταση (η)	0	0	3
κατάστημα (το)	0	3	3
καταστροφή (η)	0	2	3
κατάστροφωμα (το)	0	1	2
καταφύγιο (το)	0	0	2
κατεύθυνση (η)	0	0	2
κατηγορία (η)	0	1	3
κατηχητικό (το)	1	0	0

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
κατοικία (η)	0	0	3
κάτοικος (ο), (η)	0	3	4
κατόρθωμα (το)	0	1	3
κατοχή (η)	0	0	3
κατσαρόλα (η)	2	1	3
κατοίκα (η)	0	2	3
κατόφι (το)	0	0	1
καυγάζ (ο)	0	4	1
καυσαέριο (το)	2	1	2
καφενείο (το)	0	0	3
καφές (ο)	3	3	3
καφετέρια (η)	0	0	1
καφετζής (ο)	0	1	0
κείκ (το)	3	2	2
κείμενο (το)	4	4	4
κελάρι (το)	0	0	1
κενό (το)	0	0	4
κέντημα (το)	0	0	2
κέντρο (το)	0	2	4
κεραία (η)	0	0	1
κεραμίδι (το)	1	0	1
κεράσι (το)	4	2	1
κερασιά (η)	2	0	0
κέρατο (το)	1	1	2
κεραυνός (ο)	0	1	2
κερί (το)	3	3	3
κερκίδα (η)	0	0	1
κεφάλι (το)	4	4	4
κέφι (το)	0	1	1
κεφτές (ο)	1	0	3
κηδεία (η)	0	0	2
κηδεμόνας (ο)	0	1	0
κήπος (ο)	4	3	4
κηπουρική (η)	0	0	2
κηπουρός (ο)	2	3	2
κήρυκας (ο)	0	0	3
κιβώτιο (το)	0	0	2
κιθάρα (η)	3	2	2
κιθαρίστας (ο)	1	0	0

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
 ■ Λέξεις Β' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
κιλό (το)	3	4	3
κιμάς (ο)	0	0	2
κιμωλία (η)	3	1	0
κίνδυνος (ο)	0	3	4
κινηματογράφος (ο)	0	1	3
κίνηση (η)	0	3	3
κλαδί, κλαρί (το)	2	2	3
κλάδος (ο)	0	0	2
κλάμα (το)	0	2	2
κλαρίνο (το)	0	2	0
κλειδί (το)	0	2	1
κλείσιμο (το)	0	0	2
κλέφτης (ο), κλέφτρα (η)	0	0	2
κληρονομιά (η)	0	0	3
κλήρος (ο)	2	0	0
κλίμα (το)	0	2	1
κλίση (η)	0	0	2
κλόουν (ο)	3	1	0
κλοτσιά (η)	0	2	0
κλουβί (το)	3	1	1
κλωστή (η)	3	2	2
κοιλιάδα (η)	0	0	3
κοιλιά (η)	2	2	2
κοινό (το)	0	0	2
κοινότητα (η)	2	2	4
κοίτη (η)	0	0	1
κόκαλο (το)	2	3	2
κόκορας (ο)	2	3	1
κοκορέτσι (το)	0	1	1
κολάζ (το)	0	0	2
κόλακας (ο)	0	0	1
κολακεία (η)	0	0	1
κολέγιο (το)	0	0	2
κολιέ (το)	2	1	1
κολοκύθι (το)	2	1	1
κολόνα (η)	0	0	3
κόλπο (το)	0	0	1
κόλπος (ο)	0	1	3
κολύμβηση (η)	0	0	2

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
κολυμβητήριο (το)	0	1	0
κολυμβητής (ο), κολυμβήτρια (η)	0	1	1
κολυμπήθρα (η)	1	0	0
κολύμπι (το)	0	2	2
κόμικ (το)	0	0	1
κόμμα (το)	0	2	3
κομμάτι (το)	3	4	4
κομπιούτερ (το)	0	0	2
κόμπος (ο)	0	0	1
κομφετί (το)	0	1	0
κονσέρβα (η)	0	0	1
κοπάδι (το)	0	0	3
κοπέλα (η)	2	3	3
κόπος (ο)	0	1	3
κόρακας (ο)	0	0	2
κορδέλα (η)	0	3	0
κορδόνι (το)	1	1	1
κόρη (η)	2	3	4
κορίτσι (το)	4	4	4
κορμί (το)	2	2	3
κορμός (ο)	0	0	2
κοροϊδία (η)	0	0	1
κορυφή, κορφή (η)	0	4	4
κορώνα (η)	0	2	0
κόσμημα (το)	0	0	1
κόσμος (ο)	4	4	4
κόστος (το)	0	0	1
κότα (η)	4	3	2
κοτέτσι (το)	0	1	1
κοτόπουλο (το)	3	3	3
κουβάρι (το)	1	1	1
κουβέντα (η)	0	2	2
κουβέρτα (η)	0	0	2
κουδούνι (το)	3	3	3
κουζίνα (η)	4	3	2
κουκί (το)	1	0	0
κουκκίδα (η)	0	0	1
κούκλα (η)	4	2	3
κουκλοθέατρο (το)	0	0	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
 ■ Λέξεις B' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
κουλούρι (το)	2	2	0
κουμπάρος (ο), κουμπάρα (η)	0	2	3
κουμπαράς (ο)	2	2	1
κουμπί (το)	3	1	2
κούνια (η)	3	2	1
κουνουπίδι (το)	1	1	1
κούπα (η)	0	0	2
κουπί (το)	0	1	2
κουράγιο (το)	0	0	1
κουραμπιές (ο)	0	2	1
κούραση (η)	0	0	2
κουρέας (ο)	0	0	2
κουρτίνα (η)	0	1	0
κουτάλα (η)	0	0	1
κουτάλι (το)	3	1	2
κουταλιά (η)	0	1	1
κουτί (το)	3	3	3
κοστούμι (το)	1	3	3
κοχύλι (το)	2	2	3
κόψη (η)	0	3	1
κράνος (το)	0	0	1
κρασί (το)	3	4	3
κράτηση (η)	0	0	1
κράτος (το)	0	2	4
κραυγή (η)	0	0	1
κρέας (το)	4	3	4
κρεβάτι (το)	3	2	3
κρεβατοκάμαρα (η)	3	1	1
κρέμα (η)	1	1	1
κρεμμύδι (το)	1	1	2
κρεοπωλείο (το)	1	2	2
κρεοπώλης (ο)	0	3	1
κρίνος (ο)	0	0	2
κρίση (η)	0	0	2
κριτής (ο)	0	0	2
κροκόδειλος (ο)	1	3	1
κρόκος (ο)	0	2	0
κρότος (ο)	0	0	2
κρουαζιέρα (η)	0	1	0

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
κρύο (το)	3	3	3
κρυπτόλεξο (το)	3	1	1
κρυφτό (το)	3	1	1
κρυψώνας (ο)	0	0	1
κτήμα (το)	0	1	2
κτηνοτρόφος (ο)	0	0	1
κτίριο (το)	3	2	3
κυβέρνηση (η)	0	0	3
κυβερνήτης (ο)	0	0	3
κύκλος (ο)	4	3	3
κυκλοφορία (η)	0	0	3
κύκνος (ο)	0	0	2
κύμα (το)	0	2	3
κυνηγητό (το)	3	2	1
κυνήγι (το)	0	2	3
κυνηγός (ο)	2	3	2
κυπαρίσσι (το)	1	1	2
κύπελο (το)	0	0	2
κυρά (η)	0	2	1
κύριος (ο), κυρία (η)	3	4	4
κυψέλη (η)	0	0	1
κομωδία (η)	0	0	3
λάβα (η)	0	0	1
λαγός (ο)	4	4	4
λάδι (το)	3	2	3
λάθος (το)	4	3	4
λαιμός (ο)	3	2	3
λαλιά (η)	0	0	1
λάμπα (η)	2	1	1
λαμπάδα (η)	2	3	2
λάμψη (η)	0	1	2
λαός (ο)	0	3	4
λαούτο, λαγούτο (το)	0	1	0
λάσπη (η)	0	1	0
λάστιχο (το)	2	2	2
λατρεία (η)	0	0	2
λάφυρο (το)	0	0	1
λαχανικό (το)	3	3	3
λάχανο (το)	3	2	2

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
 ■ Λέξεις B' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
λαχείο (το)	0	2	1
λαχτάρα (η)	0	1	2
λεβέντης (ο)	0	0	1
ληλασία (η)	0	0	2
λειτουργία (η)	2	3	3
λεμονάδα (η)	3	1	1
λεμόνι (το)	4	4	2
λεμονιά (η)	2	2	1
λέξη (η)	4	4	4
λεξικό (το)	0	1	2
λεξιλόγιο (το)	4	3	4
λεπτό (το)	2	3	4
λεπτομέρεια (η)	0	0	2
λέσχη (η)	0	0	1
λεύκα (η)	2	0	0
λεφτά (τα)	0	3	3
λεωφορείο (το)	3	2	3
λεωφόρος (η)	0	1	2
λήξη (η)	0	0	1
λήψη (η)	0	0	1
λιακάδα (η)	1	2	0
λιβάδι (το)	0	2	1
λιβάνι (το)	0	2	1
λιθάρι (το)	0	0	1
λίθος (ο)	0	0	1
λιμάνι (το)	3	3	3
λίμνη (η)	3	3	4
λιοντάρι (το)	3	4	3
λιπαρά (τα)	0	0	2
λίπασμα (το)	0	2	0
λίπος (το)	0	0	1
λίρα (η)	0	0	2
λίστα (η)	0	0	1
λογαριασμός (ο)	0	0	2
λόγια (τα)	0	2	3
λογιστήριο (το)	0	0	1
λόγος (ο)	3	4	4
λογοτέχνης (ο), (η)	0	0	1
λογοτεχνία (η)	0	0	3

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
λόρδος (ο)	0	0	1
λουκάνικο (το)	0	0	2
λουκουμάς (ο)	2	1	1
λουλούδι (το)	4	4	4
λουτρού (το)	0	0	3
λόφος (ο)	0	3	4
λυγμός (ο)	0	0	1
λύκειο (το)	0	0	3
λύκος (ο)	3	4	3
λύπη (η)	0	1	3
λύρα (η)	0	4	2
λύση (η)	0	1	3
μαγαζί (το)	2	4	3
μαγεία (η)	0	0	1
μάγειρας (ο), μαγείρισσα (η)	0	3	0
μαγείρεμα (το)	0	0	2
μαγειρίτσα (η)	1	2	1
μαγιό (το)	2	0	1
μαγνητόφωνο (το)	0	0	2
μάγος (ο), μάγισσα (η)	1	3	2
μάγουλο (το)	0	1	2
μάθημα (το)	4	4	4
μαθηματικά (τα)	0	1	3
μάθηση (η)	0	0	1
μαθητής (ο), μαθήτρια (η)	4	4	4
μαϊμού (η)	3	1	2
μακαρόνια (τα)	3	1	2
μάκρος (το)	0	0	1
μαλλί (το)	4	4	3
μαμά, μάνα (η)	4	4	4
μανάβης (ο), μανάβισσα (η)	3	3	3
μανάβικο (το)	0	2	1
μανία (η)	0	0	2
μανίκι (το)	0	0	1
μανταρίνι (το)	3	1	1
μαντείο (το)	0	0	2
μαντίλι (το)	3	1	3
μαντινάδα (η)	0	1	0
μαντολίνο (το)	0	1	0

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
 ■ Λέξεις B' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
μαραγκός (ο)	0	0	1
μαραθώνιος (ο)	0	0	1
μαραθωνοδρόμος (ο)	0	0	1
μαργαρίτα (η)	1	3	1
μάριμαρο (το)	0	0	3
μαρμελάδα (η)	0	0	1
μαρούλι (το)	3	1	1
μάριτρως (ο), (η)	0	0	1
μάσκα (η)	3	2	3
μαστίγιο (το)	0	0	1
μαστίχα (η)	1	1	2
μάστορας (ο)	0	0	3
μάτι (το)	4	4	4
ματιά (η)	0	3	3
μαχαίρι (το)	3	1	3
μάχη (η)	0	4	3
μεγαλείο (το)	0	0	2
μεγαλούπολη (η)	0	0	2
μέγαρο (το)	0	0	2
μεγάφωνο (το)	0	0	1
μέγεθος (το)	0	1	1
μεζές (ο)	0	2	2
μειονέκτημα (το)	0	0	2
μελάι (το)	2	1	0
μελέτη (η)	0	0	3
μέλι (το)	3	2	3
μέλισσα (η)	3	3	3
μελιτζάνα (η)	3	1	2
μέλλον (το)	0	2	4
μέλλοντας (ο)	0	0	1
μελομακάρονο (το)	0	2	0
μέλος (το)	0	0	3
μελωδία (η)	0	0	1
μενού (το)	0	0	1
μέρα (η)	4	4	4
μεριά (η)	0	0	3
μερίδα(η)	0	0	3
μερίδιο (το)	0	0	2
μέρος (το)	3	4	4

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
μεσαίωνα (ο)	0	0	1
μέση (η)	1	3	3
μεσημέρι (το)	4	3	3
μέσο (το)	0	0	3
μεταβολή (η)	1	0	0
μετάδοση (η)	0	0	1
μετάλλιο (το)	0	0	3
μέταλλο (το)	0	2	2
μεταμόρφωση (η)	0	0	1
μετανάστης (ο), μετανάστρια (η)	0	0	3
μετάξι (το)	0	0	1
μεταφορά (η)	0	0	3
μετάφραση (η)	0	0	2
μετοχή (η)	0	0	3
μέτρο (το)	1	2	3
μέτωπο (το)	0	2	3
μήκος (το)	0	2	2
μηλιά (η)	3	1	1
μήλο (το)	4	4	3
μηλόπιτα (η)	2	2	1
μήνας (ο)	4	4	4
μήνυμα (το)	0	0	3
μητέρα (η)	4	4	4
μηχανή (η)	0	3	3
μηχάνημα (το)	0	0	2
μηχανικός (ο), (η)	0	1	1
μλιά (η)	0	1	0
μίξερ (το)	0	2	1
μιούζικαλ (το)	0	0	2
μισθός (ο)	0	0	1
μίσος (το)	0	0	1
μισοσκόταδο (το)	0	0	1
μνήμα (το)	0	2	1
μνημείο (το)	0	3	3
μνήμη (η)	0	0	2
μνηστήρας (ο)	0	0	2
μόδα (η)	0	0	3
μοίρα (η)	0	0	2
μοιρολόι (το)	0	0	2

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
 ■ Λέξεις B' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
μολύβι (το)	4	4	3
μόλυνση (η)	0	1	2
μοναξιά (η)	0	0	2
μοναστήρι (το)	0	0	4
μοναχός (ο), μοναχή (η)	0	0	3
μονή (η)	0	1	3
μονοκατοικία (η)	0	1	0
μονοπάτι (το)	1	3	1
μοντέλο (το)	0	0	1
μορφή (η)	0	0	4
μόρφωση (η)	0	0	2
μοσχάρι (το)	0	0	2
μούσα (η)	0	0	2
μουσακάς (ο)	3	2	1
μουσείο (το)	1	2	4
μουσική (η)	3	3	4
μουσικός (ο)	2	3	2
μούτρο (το)	0	1	1
μπακάλης (ο), μπακάλισσα (η)	0	0	1
μπακλαβάς (ο)	2	3	1
μπάλα (η)	4	4	3
μπαλέτο (το)	0	0	1
μπαλόνι (το)	3	2	1
μπαλόνι (το)	3	1	1
μπάμια (η)	0	0	2
μπαμπάς (ο)	4	4	4
μπανάνα (η)	4	1	1
μπανιέρα (η)	0	1	0
μπάνιο (το)	3	3	3
μπάσκετ (το)	2	3	3
μπασκετμπολίστας (ο), -ίστρια (η)	0	0	1
μπαστούνι (το)	0	2	0
μπαχαρικό (το)	0	0	1
μπέμης (ο), μπέμπα (η)	3	2	2
μπισκότο (το)	0	0	1
μπλουζα (η)	1	1	3
μπόρα (η)	1	0	0
μπότα (η)	3	1	1
μπουζούκι (το)	0	2	1

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
μπουκάλι (το)	2	1	1
μπούτι (το)	0	0	1
μπουφάν (το)	0	0	1
μπράτσο (το)	0	0	1
μπριζόλα (η)	1	1	3
μπύρα (η)	0	0	2
μυαλό (το)	1	3	3
μύγα (η)	1	2	1
μυθιστόρημα (το)	0	0	3
μυθιστοριογράφος (ο), (η)	0	0	1
μυθολογία (η)	0	1	3
μύθος (ο)	1	4	4
μύλος (ο)	3	1	4
μυρμήγκι (το)	0	0	2
μύρο (το)	0	0	1
μυρωδιά (η)	0	3	1
μυστήριο (το)	0	0	2
μυστικό (το)	0	2	3
μύτη (η)	4	3	2
μωαμεθανός (ο)	0	0	3
μωρό (το)	4	3	3
νάνος (ο)	1	0	1
νάος (ο)	0	3	4
ναυάγιο (το)	0	0	2
ναύτης (ο)	2	3	3
ναυτικός (ο)	0	1	1
ναυτιλία (η)	0	0	1
νέα (τα)	2	2	3
νεκρός (ο)	0	2	3
νεκροταφείο (το)	0	0	1
νεράιδα (η)	1	2	1
νεράντζι (το)	3	1	0
νερό (το)	4	4	4
νεύρο (το)	0	0	2
νέφος (το)	0	2	0
νηοί (το)	4	4	4
νιάτα (τα)	0	0	2
νίκη (η)	0	2	4
νικητής (ο)	1	2	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
νόημα (το)	0	1	3
νοικοκυρά (η)	1	1	0
νόμισμα (το)	0	2	3
νόμος (ο)	0	0	3
νονός (ο), νονά (η)	2	2	0
νοσοκομείο (το)	3	2	3
νοσοκόμος (ο), νοσοκόμα (η)	3	1	1
νοσταλγία (η)	0	0	1
νότα (η)	0	0	2
νότος (ο)	0	0	3
νούμερο (το)	2	1	2
νους (ο)	1	3	3
ντέφι (το)	0	2	0
ντοκουμέντο (το)	0	0	2
ντομάτα (η)	3	3	3
ντουλάπα (η)	0	3	1
ντροπή (η)	0	2	2
νύφη (η)	0	2	2
νύχι (το)	3	2	2
νύχτα (η)	4	4	4
ξάδελφος (ο), ξαδέλφη (η)	3	4	3
ξάδερφος (ο), ξαδέρφη (η)	0	2	0
ξεκούραση (η)	0	0	2
ξεναγός (ο, η)	0	0	3
ξενιτιά (η)	0	0	3
ξενοδοχείο (το)	0	3	3
ξεσηκωμός (ο)	0	0	2
ξημέρωμα (το)	0	2	1
ξηρά (η)	0	0	3
ξίφος (το)	0	0	2
ξύδι (το)	0	1	2
ξύλο (το)	4	3	3
ξυπνητήρι (το)	0	1	1
ξύστρα (η)	2	0	0
οδήγηση (η)	0	0	2
οδηγία (η)	0	2	3
οδηγός (ο)	3	2	3
οδοιπορικό (το)	0	0	1
οδοντίατρος, οδοντογιατρός (ο, η)	0	4	2

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
οδοντόβουρτσα (η)	0	1	0
οδοντόχρεια (η)	0	2	2
οδός (η)	0	3	3
όζον (το)	0	0	3
οθόνη (η)	0	0	3
οικογένεια (η)	4	4	4
οικοδομή (η)	0	1	1
οικοδόμημα (το)	0	0	2
οικονομία (η)	0	0	2
οίκος (ο)	0	0	1
ολυμπιονίκης (ο), (η)	0	0	2
ομάδα (η)	3	3	4
ομελέτα (η)	0	1	0
ομιλητής (ο), ομιλήτρια (η)	0	0	1
ομιλία (η)	0	0	3
ομογένεια (η)	0	0	2
ομοιότητα (η)	0	0	2
ομοίωμα (το)	0	0	2
ομορφιά (η)	2	3	3
ομπρέλα (η)	3	1	1
όνειρο (το)	3	4	4
όνομα (το)	4	4	4
ονομασία (η)	0	0	1
ονομαστική (η)	0	1	2
ονοματεπώνυμο (το)	0	3	1
όπερα (η)	0	0	2
όπλο (το)	0	2	3
όραμα (το)	0	0	1
οργανισμός (ο)	0	0	1
όργανο (το)	0	4	2
οργάνωση (η)	0	1	2
ορειβάσις (η)	0	0	2
όρεξη (η)	0	2	2
ορθογραφία (η)	1	1	2
ορίζοντας (ο)	0	0	1
όριο (το)	0	0	2
ορισμός (ο)	0	1	1
οριστική (η)	0	0	3
όρκος (ο)	0	1	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
ορμή (η)	0	0	1
όρος (ο)	0	0	3
οροφή (η)	0	0	1
όροφος (ο)	0	0	3
ορχήστρα (η)	0	0	2
όσπριο (το)	0	0	2
όστρακο (το)	0	0	3
ουδέτερο (το)	0	3	3
ούζο (το)	2	0	2
ουρά (η)	4	4	3
ουρανοξύστης (ο)	0	2	0
ουρανός (ο)	4	4	4
ουσία (η)	0	0	2
ουσιαστικό (το)	0	3	4
όχθη (η)	0	1	2
όψη (η)	0	2	2
παγίδα (η)	0	2	1
πάγκος (ο)	1	1	2
πάγος (ο)	2	2	2
παγωνιά (η)	1	2	2
παγωτό (το)	3	3	1
παζάρι (το)	0	0	1
πάθος (το)	0	2	2
παιδί (το)	4	4	4
παιδιάτρος (ο), (η)	0	3	0
παιχνίδι (το)	4	4	4
παίκτης (ο), παίκτρια (η)	1	2	3
πακέτο (το)	0	1	1
παλαιστής (ο)	0	0	1
παλαίστρα (η)	0	0	1
παλάμη (η)	0	0	2
παλάτι (το)	0	3	4
πάλη (η)	0	0	3
παλιάτσος (ο)	2	0	0
παλικάρι (το)	0	2	4
παλτό (το)	3	3	1
πανδαιμόνιο (το)	0	0	1
πανεπιστήμιο (το)	0	0	4
πανέρι (το)	0	0	1

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
πανηγύρι (το)	0	2	3
πανί (το)	1	1	3
πανικός (ο)	0	0	1
πανοπλία (η)	0	0	1
παντελόνι (το)	3	3	3
παντομίμα (η)	0	1	1
παντοπωλείο (το)	2	1	1
παπαγάλος (ο)	3	1	3
παπάς (ο)	3	4	3
παπί (το)	2	0	1
πάπια (η)	3	2	1
παπούτσι (το)	3	4	3
παππούς (ο)	4	4	4
πάπυρος (ο)	0	0	2
παραγγελία (η)	0	0	2
παράγκα (η)	2	1	0
παράγοντας (ο)	0	0	1
παράγραφος (η)	0	1	4
παραγωγή (η)	0	0	3
παραγωγός (ο), (η)	0	0	2
παράδειγμα (το)	4	4	4
παράδεισος (ο)	0	0	2
παράδοση (η)	1	2	3
παραθετικό (το)	0	0	2
παράθυρο, παραθύρι (το)	4	4	4
παρακείμενος (ο)	0	0	3
παρακλήση (η)	0	0	1
παρακολούθηση (η)	0	0	1
παραλία (η)	1	3	3
παραμικρό (το)	0	0	2
παραμονή (η)	2	3	3
παραμύθι (το)	3	3	4
παράπονο (το)	0	0	2
παράσταση (η)	2	2	4
παρατατικός (ο)	0	0	3
παρατσούκλι (το)	0	0	2
παρέα (η)	3	3	3
παρέλαση (η)	3	3	3
παρελθόν (το)	0	3	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
πιλότος (ο)	1	1	2
πίνακας (ο)	4	4	4
πινακίδα (η)	2	1	1
πινακοθήκη (η)	0	0	2
πινέζα (η)	1	1	0
πίπα (η)	1	0	0
πιπέρι (το)	2	1	2
πιπεριά (η)	2	1	1
πιρούνι (το)	3	0	0
πισίνα (η)	0	3	2
πίστη (η)	0	1	3
πίτα (η)	2	0	1
πίτσα (η)	1	4	1
πλαγιά (η)	0	1	3
πλαίσιο (το)	4	1	4
πλάκα (η)	0	0	3
πλανήτης (ο)	0	1	4
πλάση (η)	0	0	1
πλάσμα (το)	0	1	3
πλάτανος (ο), πλατάνι (το)	0	0	2
πλατεία (η)	3	4	4
πλάτη (η)	2	1	2
πλεξούδα (η)	0	1	0
πλεονέκτημα (το)	0	0	2
πλευρά (η)	1	2	3
πληγή (η)	0	0	3
πλήθος (το)	0	0	3
πληθυντικός (ο)	0	4	4
πληθυσμός (ο)	0	0	3
πληροφορία (η)	0	1	4
πλήρωμα (το)	0	0	2
πληρωμή (η)	0	0	1
πλοίαρχος (ο)	0	0	3
πλοίο (το)	2	3	4
πλοκή (η)	0	0	1
πλούτος (το)	0	0	4
πλυντήριο (το)	0	2	1
πλύσιμο (το)	0	0	2
πλώρη (η)	0	1	0

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
πνεύμα (το)	0	2	3
ποδάρι (το)	1	1	1
ποδηλασία (η)	0	0	2
ποδηλάτης (ο)	0	0	2
ποδήλατο (το)	4	4	4
πόδι (το)	4	4	4
ποδιά (η)	0	1	1
ποδοσφαιριστής (ο)	2	3	4
ποδόσφαιρο (το)	4	3	4
ποίηση (το)	3	4	4
ποίηση (η)	0	0	2
ποιητής (ο), ποιήτρια (η)	0	3	4
ποικιλία (η)	0	0	2
ποινή (η)	0	0	1
ποιότητα (η)	0	0	2
πολλαπλασιασμός (ο)	1	2	2
πολεμιστής (ο)	0	3	3
πόλεμος (ο)	3	4	4
πολεμοφόδιο (το)	0	0	1
πόλη (η)	3	4	4
πολιορκία (η)	0	0	1
πολιτεία (η)	2	2	4
πολίτευμα (το)	0	0	3
πολίτης (ο), (η)	0	1	3
πολιτική (η)	0	0	2
πολιτικός (ο)	0	0	2
πολιτισμός (ο)	0	4	4
πόλο (το)	0	0	2
πόλος (ο)	0	1	0
πολυθρόνα (η)	0	3	1
πολυκατοικία (η)	0	2	2
πολυτέλεια (η)	0	0	1
πολυφαγία (η)	0	0	1
πονόδοντας (ο)	0	3	0
πονοκέφαλος (ο)	0	1	2
πόνος (ο)	0	2	3
ποντικός (ο), ποντίκι (το)	3	3	2
πορεία (η)	0	0	3
πόρτα (η)	4	4	4

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
πορτοκαλάδα (η)	4	2	2
πορτοκάλι (το)	4	3	2
πορτοκαλιά (η)	1	2	1
πορτοφόλι (το)	0	0	3
ποσό (το)	0	0	3
ποσότητα (η)	0	0	3
ποταμός (ο), ποτάμι (το)	3	3	4
ποτήρι (το)	4	3	3
ποτό (το)	1	2	2
πουνάμισο (το)	3	4	3
πουλί (το)	4	4	4
πουλόβερ (το)	1	1	1
πράγμα (το)	4	4	4
πραγματικότητα (η)	0	0	2
πράκτορας (ο), (η)	0	0	2
πρακτορείο (το)	0	0	1
πράξη (η)	0	0	3
πράσινο (το)	1	1	1
πρεσβεία (η)	0	0	1
πρεσβευτής (ο)	0	1	2
πρίγκιπας (ο)	0	0	1
προαύλιο (το)	0	1	0
πρόβα (η)	0	2	1
πρόβατο (το)	0	3	3
προβιά (η)	0	0	1
πρόβλεψη (η)	0	0	1
πρόβλημα (το)	1	2	4
προβολή (η)	0	0	1
προβοσκίδα (η)	2	1	1
πρόγευμα (το)	0	3	1
πρόγονος (ο)	0	1	3
πρόγραμμα (το)	3	4	4
πρόεδρος (ο)	0	1	4
προέλευση (η)	0	0	2
προετοιμασία (η)	0	0	3
πρόθεση (η)	0	0	3
προθυμία (η)	0	0	1
προϊόν (το)	0	1	3
πρόκληση (η)	0	0	1

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
προνόμιο (το)	0	0	1
προξενείο (το)	0	0	1
πρόοδος (η)	1	2	2
προορισμός (ο)	0	2	2
πρόποδες (οι)	0	0	1
προπόνηση (η)	0	2	2
προπονητής (ο), προπονήτρια (η)	0	2	2
προσβολή (η)	0	0	1
προσδιορισμός (ο)	0	0	2
πρόσθεση (η)	1	2	2
προσευχή (η)	4	2	3
προσκέφαλο (το)	0	0	1
πρόσκληση (η)	3	4	3
προσοχή (η)	3	3	3
προσπάθεια (η)	0	0	3
προστακτική (η)	0	0	4
προστασία (η)	0	0	3
προστάτης (ο), (η)	0	2	3
προσφορά (η)	0	0	2
πρόσφυγας (ο), (η)	0	0	2
προσωπικότητα (η)	0	0	3
πρόσωπο (το)	4	4	4
πρόταση (η)	4	4	4
προτίμηση (η)	0	0	3
προτομή (η)	0	0	1
πρότυπο (το)	0	0	1
προϋπόθεση (η)	0	0	1
πρωθυπουργός (ο), (η)	0	0	2
πρωί (το)	4	4	4
πρωινό (το)	3	3	3
πρωταγωνιστής (ο), -ίστρια (η)	0	0	1
πρωταθλητής (ο), -ήτρια (η)	0	0	2
πρωτεύουσα (η)	0	3	3
πρωτομάστορας (ο)	0	0	3
πρωτοσέλιδο(το)	0	0	1
πτήση (η)	0	0	3
πτυχή (η)	0	0	1
πτυχίο (το)	0	0	2
πτώση (η)	0	3	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
πυγμαχία (η)	0	0	1
πυγμή (η)	0	0	1
πύλη (η)	0	0	2
πυξίδα (η)	0	0	1
πύραυλος (ο)	1	1	1
πύργος (ο)	2	4	3
πυρετός (ο)	0	2	1
πυρκαγιά (η)	0	0	1
πυροσβέστης (ο)	0	0	1
πωλητής (ο), πωλήτρια (η)	0	2	3
ραβδί (το)	0	0	3
ραδιόφωνο, ράδιο (το)	2	2	3
ρακέτα (η)	3	1	1
ράσο (το)	0	0	1
ράχη (η)	0	3	2
ράφιμο (το)	0	0	2
ρεκόρ (το)	0	0	1
ρεπερτόριο (το)	0	0	1
ρεπορτάζ (το)	0	0	1
ρέστα (τα)	0	0	2
ρεύμα (το)	0	0	1
ρήμα (το)	4	4	4
ρίγανη (η)	0	0	1
ρίζα (η)	0	3	3
ρινόκερος (ο)	2	1	1
ρόδα (η)	3	1	2
ρόδι (το)	0	0	1
ρόδο (το)	2	0	0
ρολόι (το)	3	3	2
ρόλος (ο)	0	2	3
ρόπαλο (το)	0	0	2
ρουθούνι (το)	0	0	1
ρούχο (το)	4	4	4
ρύζι (το)	3	1	1
ρυζόγαλο (το)	1	0	0
ρυθμός (ο)	0	0	2
ρύπανση (η)	0	3	3
σαββατοκύριακο (το)	0	0	2
σάκα (η)	2	1	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
σακάκι (το)	3	1	1
σακούλα (η)	1	2	2
σάλα (η)	3	3	2
σαλάμι (το)	3	0	0
σαλάτα (η)	4	2	3
σαλιγκάρι (το)	3	0	0
σαλόني (το)	2	2	2
σάλπιγγα (η)	0	0	2
σάλτσα (η)	0	0	2
σαπούνι (το)	2	1	1
σαύρα (η)	0	0	1
σβήσιμο (το)	0	0	1
σεβασμός (ο)	0	0	2
σειρά (η)	4	4	4
σειρήνα (η)	0	0	2
σεισμός (ο)	0	2	2
σέλα (η)	2	1	0
σελήνη (η)	0	0	1
σελίδα (η)	3	3	3
σέλινο (το)	3	1	0
σενάριο (το)	0	0	1
σεντόνι (το)	0	3	3
σερβιτόρος (ο), σερβιτόρα (η)	1	2	1
σερπαντίνα (η)	0	2	0
σήμα (το)	0	0	3
σημάδι (το)	0	0	3
σημαία (η)	3	3	3
σημασία (η)	0	3	4
σημείο (το)	0	3	4
σημείωμα (το)	0	2	2
σημείωση (η)	0	0	1
σίδηρο (το)	0	0	2
σιδηρόδρομος (ο)	0	0	1
σινεμά (το)	0	0	2
σιρόπι (το)	0	2	1
σίφοντας (ο)	0	0	1
σιωπή (η)	0	0	3
σκάκι (το)	0	2	1
σκάλα (η)	3	1	3

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
σκαλοπάτι, σκαλί (το)	0	0	2
σκαμνί (το)	0	0	1
σκάφη (η)	0	0	2
σκάφος (το)	0	0	2
σκελετός (ο)	0	0	2
σκεπή (η)	0	2	0
σκέψη (η)	0	2	3
σκηνή (η)	0	3	4
σκηνικό (το)	0	0	2
σκηνοθεσία (η)	0	0	2
σκηνοθέτης (ο), σκηνοθέτρια (η)	0	0	2
σκι (το)	0	0	3
σκιά (η)	2	2	2
σκληρά (η)	0	2	3
σκλάβος (ο), σκλάβο (η)	0	2	4
σκοινί (το)	1	1	1
σκόνη (η)	1	1	2
σκοποβολή (η)	0	0	1
σκοπός (ο)	1	1	4
σκόρδο (το)	0	1	0
σκοτάδι (το)	0	3	3
σκοτούρα (η)	0	0	1
σκούπα (η)	0	1	1
σκουπίδι (το)	0	1	3
σκουπιδότοπος (ο)	0	0	1
σκούφος (ο), σκουφί (το)	0	1	0
σκύλος (ο), σκυλί (το)	4	4	4
σκυτάλη (η)	0	0	2
σκυταλοδρομία (η)	0	0	2
σόδα (η)	0	2	0
σοκολάτα (η)	3	2	2
σούβλα (η)	2	3	2
σουβλάκι (το)	3	3	2
σούπα (η)	3	3	2
σουπερμάρκετ (το)	0	0	2
σοφία (η)	2	2	3
σπάγγος (ο)	0	0	1
σπαθί (το)	2	2	3
σπανάκι (το)	1	0	1

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
σπανακόπιτα (η)	2	0	0
σπατάλη (η)	0	0	2
σπήλαιο (το)	0	4	4
σπηλαιολόγος (ο)	0	0	2
σπηλιά (η)	0	2	4
σπίθα (η)	0	0	1
σπίτι (το)	4	4	4
σπιτικό (το)	0	1	1
σπορ (το)	0	2	3
σπόρος (ο)	2	3	1
σπουδές (οι)	0	0	3
στάβλος (ο)	0	0	2
σταγόνα (η)	0	0	1
στάδιο (το)	0	3	4
σταθμός (ο)	0	3	4
σταλιά (η)	0	2	1
στάση (η)	2	1	3
σταυρόλεξο (το)	3	3	3
σταυρός (ο)	3	3	3
σταύρωση (η)	0	0	1
σταφύλι (το)	4	3	3
στάχυ (το)	0	0	1
στέγη (η)	3	1	2
στενοχώρια (η)	0	0	1
στέρωση (η)	0	0	1
στεριά (η)	0	3	3
στεφάνι (το)	2	3	3
στήθος (το)	0	0	3
στήλη (η)	3	3	4
σίβος (ο)	0	0	2
στιγμή (η)	3	4	4
σιφάδο (το)	1	0	0
σίχτος (ο)	0	2	3
στοιχείο (το)	0	0	4
στολή (η)	3	4	2
στολίδι (το)	1	2	2
στόλος (ο)	0	0	2
στόμα (το)	4	4	4
στομάχι (το)	0	3	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
 ■ Λέξεις Β' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
στοργή (η)	0	0	1
στόχος (ο)	0	0	2
στράτα (η)	1	0	0
στρατηγός (ο)	0	1	3
στρατιώτης (ο)	1	2	4
στρατός (ο)	1	3	3
στρουθοκάμηλος (η)	1	0	0
στροφή (η)	0	3	3
στρώμα (το)	0	0	3
συγγενής (ο), (η)	2	3	3
σύγγραμμα (το)	0	0	2
συγγραφέας (ο), (η)	0	0	4
συγκέντρωση (η)	0	0	2
συγκίνηση (η)	0	1	3
συγκοινωνία (η)	0	0	2
σύγκριση (η)	0	0	2
συγκρότημα (το)	0	1	3
συνγνώμη (η)	0	0	1
συγχωριανός (ο), συγχωριανή (η)	0	0	2
συζήτηση (η)	0	2	3
σύζυγος (ο), (η)	0	0	2
σύζο (το)	3	1	1
σुकώτι (το)	0	0	1
συλλαβή (η)	4	1	3
συλλογή (η)	3	2	4
σύλλογος (ο)	0	3	4
σύμβαση (η)	0	0	1
σύμβολο (το)	0	2	4
συμβουλή (η)	0	2	3
συμβούλιο (το)	0	0	3
σύμβουλος (ο), (η)	0	0	2
συμμαθητής (ο), συμμαθήτρια (η)	3	3	4
σύμμαχος (ο)	0	0	1
συμμετοχή (η)	0	2	3
συμπάθεια (η)	0	0	2
σύμπαν (το)	0	0	1
συμπατριώτης (ο), (-ισσα) (η)	0	0	1
συμπέρασμα (το)	0	0	2
συμπεριφορά (η)	0	0	3

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
σύμπλεγμα (το)	0	0	1
σύμπτωμα (το)	0	0	1
συμφορά (η)	1	1	2
σύμφωνο (το)	0	0	3
συναίσθημα (το)	0	0	3
συνάντηση (η)	0	0	1
συναυλία (η)	0	0	3
σύνδεσμος (ο)	0	0	2
συνδρομητής (ο), συνδρομήτρια (η)	0	0	3
συνδυασμός (ο)	0	0	1
συνέδριο (το)	0	1	2
συνείδηση (η)	0	0	1
συνεννόηση (η)	0	0	1
συνέντευξη (η)	0	0	3
συνέπεια (η)	0	0	2
συνεργασία (η)	0	0	2
συνεταιρισμός (ο)	0	0	2
συνέχεια (η)	2	3	4
συνήθεια (η)	0	0	3
συνθήκη (η)	0	0	3
σύνθημα (το)	0	0	2
συννεφιά (η)	0	0	1
σύννεφο (το)	3	3	3
συνοδεία (η)	0	0	2
συνοικία (η)	0	0	1
σύνολο (το)	0	0	2
σύνορο (το)	0	0	3
συνταγή (η)	0	1	2
σύνταγμα (το)	0	0	2
σύνταξη (η)	0	0	2
συνταξιούχος (ο), (η)	0	0	1
συντροφιά (η)	0	0	3
σύντροφος (ο), (η)	0	0	4
σύρμα (το)	0	2	0
συρτάρι (το)	1	3	1
σύσκεψη (η)	0	0	1
συστατικό (το)	0	0	1
σύστημα (το)	0	0	2
στυλό (το)	1	3	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
σφαγή (η)	0	0	1
σφαίρα (η)	0	0	1
σφουγγάρι (το)	2	1	2
σφύριγμα (το)	0	0	2
σχάρα (η)	2	0	0
σχεδιάγραμμα (το)	0	0	2
σχεδιασμός (ο)	0	0	1
σχέδιο (το)	1	2	4
σχέση (η)	1	2	4
σχήμα (το)	2	3	3
σχηματισμός (ο)	0	0	2
σχοινί (το)	2	4	2
σχολείο (το)	4	4	4
σκολή (η)	0	2	3
σχόλιο (το)	0	0	1
σώμα (το)	0	3	4
σωρός (ο)	0	3	3
σωτήρας (ο)	0	0	2
σωτηρία (η)	0	0	1
ταβέρνα (η)	0	3	1
ταινία (η)	1	2	4
ταλέντο (το)	0	0	1
ταμπούρο (το)	0	1	0
τάξη (η)	4	4	4
ταξί (το)	4	3	2
ταξίδι (το)	4	4	4
ταξιδιώτης (ο), ταξιδιώτισσα (η)	0	0	3
ταξιτζής (ο)	2	3	2
ταύρος (ο)	1	1	3
ταυτότητα (η)	0	0	2
τάφος (ο)	1	2	4
ταχυδρομείο (το)	2	2	2
ταχυδρόμος (ο), (η)	3	3	2
ταχύτητα (η)	0	1	3
ταψί (το)	2	1	1
τείχος (το)	0	1	3
τελεία (η)	2	1	1
τελετή (η)	0	1	3
τέλος (το)	3	4	4

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
τέμπλο (το)	0	0	2
τένις (το)	0	0	3
τέρας (το)	0	0	2
τέρμα (το)	0	0	3
τερματοφύλακας (ο)	0	2	1
τετράγωνο (το)	2	2	1
τετράδιο (το)	4	4	3
τεύχος (το)	2	2	2
τέχνασμα (το)	0	0	2
τέχνη (η)	1	1	4
τεχνίτης (ο)	0	0	2
τεχνολογία (η)	0	0	3
τζάκι (το)	3	1	0
τζάμι (το)	3	2	1
τζατζίκι (το)	0	1	2
τζιτζικας (ο), τζιτζίκι (το)	1	1	2
τηγάνι (το)	0	2	1
τηλεόραση (η)	4	3	4
τηλεφώνημα (το)	0	2	2
τηλεφωνητής (ο), τηλεφωνήτρια (η)	1	0	0
τηλέφωνο (το)	4	3	4
τίγρης (ο), τίγρη (η)	1	1	1
τιμή (η)	2	2	4
τιμότητα (η)	0	0	1
τιμόνι (το)	3	2	3
τιμωρία (η)	0	0	1
τίτλος (ο)	0	1	4
τιμήμα (το)	1	2	4
τοίχος (ο)	3	3	3
τοίχωμα (το)	0	0	1
τόλμη (η)	0	0	1
τομέας (ο)	0	0	1
τόνος (ο)	3	3	2
τόξο (το)	1	2	3
τόπι (το)	3	1	1
τοπίο (το)	0	0	3
τοποθεσία (η)	0	1	0
τόπος (ο)	0	4	4
τούβλο (το)	0	0	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
τουλίπα (η)	1	0	0
τούμπα (η)	1	1	1
τουρισμός (ο)	0	0	2
τουρίστας (ο), τουρίστρια (η)	0	0	3
τούρτα (η)	3	3	2
τουφέκι (το)	2	2	1
τράγος (ο)	1	0	0
τραγούδι (το)	4	4	4
τραγουδιστής (ο), -ίστρια (η)	0	2	3
τραγωδία (η)	0	0	3
τρακτέρ (το)	0	0	1
τραμπάλα (η)	2	1	1
τράπεζα (η)	2	2	2
τραπεζαρία (η)	3	3	1
τραπέζι (το)	4	4	3
τρέλα (η)	1	1	1
τρένο (το)	3	2	3
τρέξιμο (το)	0	2	3
τριανταφυλλιά (η)	1	1	1
τριαντάφυλλο (το)	1	3	3
τρίγωνο (το)	2	2	1
τρικυμία (η)	0	0	3
τρίχα (η)	0	0	2
τρόμος (ο)	0	0	2
τρόπος (ο)	2	3	4
τροφή (η)	1	2	4
τρόφιμο (το)	0	0	3
τροχονόμος (ο), (η)	0	0	1
τροχός (ο)	0	0	1
τρύπα (η)	1	3	3
τσάι (το)	1	3	1
τσάντα (η)	4	2	4
τσαρούχι (το)	1	0	0
τσεκούρι (το)	0	0	3
τσέπη (η)	1	1	1
τσίρκο (το)	3	1	1
τσολιάς (ο)	3	2	2
τσουρέκι (το)	1	4	1
τυπογραφείο (το)	0	0	2

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
τυπογραφία (η)	0	0	2
τύπος (ο)	0	3	4
τυρί (το)	4	4	4
τυρόπιτα (η)	2	0	0
τύχη (η)	0	3	3
υγεία (η)	1	3	4
υγρασία (η)	0	0	1
υγρό (το)	0	0	1
υγρότοπος (ο)	0	0	1
υλικό (το)	1	3	3
ύμνος (ο)	1	3	4
ύπαιθρος (η)	0	0	1
υπάλληλος (ο), (η)	0	0	3
υπερηφάνεια (η)	0	0	1
υπήκοος (ο), (η)	0	0	1
υπηκοότητα (η)	0	0	1
υπηρεσία (η)	0	0	2
υπηρέτης (ο), υπηρέτρια (η)	0	0	3
υπνοδομάτιο (το)	0	1	0
ύπνος (ο)	3	3	3
υποβρύχιο (το)	0	0	1
υπόθεση (η)	0	0	3
υποκείμενο (το)	0	0	2
υπολογιστής (ο)	0	0	4
υπομονή (η)	0	0	3
υπόσχεση (η)	0	0	2
υποτακτική (η)	0	0	4
υπουργός (ο), (η)	0	0	2
υποχρέωση (η)	0	0	2
ύφασμα (το)	0	1	3
ύφος (το)	0	0	2
ύψος (το)	1	2	3
φαγητό (το)	4	4	4
φαινόμενο (το)	0	0	2
φάκελος (ο)	0	1	1
φακός (ο)	3	1	1
φάλαινα (η)	0	1	1
φανάρι (το)	0	2	2
φανέλα (η)	0	3	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
 ■ Λέξεις B' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
φαντασία (η)	0	2	3
φάντασμα (το)	0	0	3
φαράγγι (το)	0	0	2
φαρμάκι (το)	0	0	2
φάρμακο (το)	2	1	1
φαρμακοποιός (ο), (η)	0	1	0
φάρος (ο)	3	1	2
φασαρία (η)	0	1	1
φάση (η)	0	0	2
φασόλι (το)	2	1	2
φασολιά (η)	2	0	0
φάτνη (η)	0	3	1
φεγγάρι (το)	4	4	3
φέρετρο (το)	0	0	1
φεστιβάλ (το)	0	0	3
φέτα (η)	2	1	2
φήμη (η)	0	0	2
φθινόπωρο (το)	3	0	2
φθόγγος (ο)	0	0	1
φθόνος (ο)	0	0	1
φιγούρα (η)	2	1	1
φίδι (το)	3	1	3
φίλαθλος (ο)	0	0	2
φιλέλληνας (ο)	0	0	2
φιλενάδα (η)	0	1	1
φιλί (το)	3	2	2
φιλία (η)	0	2	3
φιλοξενία (η)	0	0	2
φίλος (ο), φίλη (η)	4	4	4
φιλοσοφία (η)	0	0	1
φιλόσοφος (ο)	0	0	3
φλέβα (η)	0	0	1
φλιτζάνι (το)	3	2	1
φλόγα (η)	0	0	2
φλογέρα (η)	0	3	0
φλουρί (το)	0	1	3
φόβος (ο)	0	4	3
φοιτητής (ο), φοιτήτρια (η)	0	0	3
φόντο (το)	0	0	1

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
φορά (η)	4	4	4
φόρεμα (το)	4	3	3
φορεσιά (η)	0	3	3
φόρμα (η)	0	0	3
φόρμουλα (η)	0	0	1
φόρος (ο)	0	0	2
φορτίο (το)	0	0	1
φούρναρης (ο), φουρνάρισσα (η)	0	0	2
φούρνος (ο)	2	3	3
φουρτούνα (η)	0	0	2
φούσκα (η)	0	1	0
φούστα (η)	2	3	2
φουστάνελα (η)	2	1	1
φράουλα (η)	3	2	1
φράση (η)	4	3	4
φράχτης (ο)	0	1	1
φροντίδα (η)	0	0	3
φρουρά (η)	0	0	2
φρούτο (το)	4	3	4
φρουτοσαλάτα (η)	0	1	0
φρύδι (το)	1	1	1
φταιξιμο (το)	0	0	1
φτερό (το)	3	3	3
φτερούγα (η)	0	2	3
φτώχεια (η)	0	0	2
φυγή (η)	0	0	1
φύκι (το)	0	0	1
φύλακας (ο)	0	2	2
φυλακή (η)	0	2	3
φύλαρχος (ο)	0	0	1
φυλή (η)	0	0	2
φύλλο (το)	4	4	3
φυλλωσιά (η)	0	0	1
φύλο (το)	0	0	1
φύση (η)	0	3	4
φύσημα (το)	1	1	0
φυτό (το)	0	3	3
φώκια (η)	0	0	3
φωλιά (η)	4	1	2

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
φωνή (η)	3	4	4
φωνήεν (το)	0	0	3
φως (το)	4	4	4
φωτιά (η)	4	4	4
φωτογραφία (η)	3	4	4
φωτογράφος (ο), (η)	1	2	1
χαιρετισμός (ο)	2	3	2
χαίτη (η)	0	0	1
χαλάζι (το)	0	0	1
χαλβάς (ο)	0	2	0
χαλί (το)	2	1	2
χάλι (το)	0	1	0
χαλινάρι (το)	0	1	1
χαμόγελο (το)	3	2	3
χαμός (ο)	0	0	2
χάνι (το)	0	0	1
χάος (το)	0	0	2
χαρά (η)	4	4	4
χαράδρα (η)	0	0	2
χάρμας (ο)	3	2	0
χαρακτήρας (ο)	0	0	3
χαρακτηριστικό (το)	0	0	1
χάραμα (το)	0	0	1
χάρη (η)	1	2	3
χάρισμα (το)	0	0	2
χάρος (ο)	0	0	1
χαρταετός (ο)	4	4	1
χάρτης (ο)	0	3	4
χαρτί (το)	3	3	4
χαρτόνι (το)	0	3	1
χαρτοπόλεμος (ο)	2	1	0
χασάπης (ο)	0	0	3
χάσιμο (το)	0	0	1
χέλως (το)	0	1	1
χειμώνας (ο)	3	4	3
χειροκρότημα (το)	0	0	2
χειρονομία (η)	0	0	1
χελιδόνι (το)	3	3	2
χελώνα (η)	4	4	4

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
χέρι (το)	4	4	4
χημεία (η)	0	0	1
χήνα (η)	2	3	2
χήρα (η)	0	0	1
χιλιάδα (η)	1	3	4
χιλιετία (η)	0	0	2
χιλιόμετρο (το)	1	1	3
χιονάνθρωπος (ο)	3	3	1
χιόνι (το)	4	4	3
χιονιάς (ο)	0	2	0
χιονοπόλεμος (ο)	2	0	0
χιούμορ (το)	0	0	1
χιτώνας (ο)	0	0	2
χνάρι (το)	0	0	1
χοίρος (ο)	0	0	2
χόμπι (το)	0	0	2
χορδή (η)	0	2	1
χορευτής (ο), χορεύτρια (η)	1	2	3
χορηγός (ο), (η)	0	0	1
χορός (ο)	4	3	4
χορτάρι (το)	3	2	3
χόρτο (το), χόρτα (τα)	2	4	1
χορωδία (η)	0	2	2
χούφτα (η)	1	0	0
χρέος (το)	0	0	2
χρήμα (το)	2	3	4
χρήση (η)	0	0	3
χρησμός (ο)	0	0	2
χριστιανισμός (ο)	0	0	3
χριστιανός (ο), χριστιανή (η)	1	4	4
χριστιανοσύνη (η)	0	0	1
χρονιά (η)	2	2	3
χρονικό (το)	0	0	1
χρονολογία (η)	0	0	2
χρόνος (ο)	4	4	4
χρυσάφι (το)	0	2	3
χρυσός (ο)	0	1	2
χρώμα (το)	4	4	4
χταπόδι (το)	1	3	2

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
χτίσιμο (το)	0	0	1
χτίστης (ο)	0	0	3
χτύπημα (το)	0	0	2
χυμός (ο)	2	3	2
χύτρα (η)	0	0	1
χώμα (το)	0	4	4
χώνεψη (η)	0	0	1
χώρα (η)	3	4	4
χωράφι (το)	1	3	4
χωριανός (ο), χωριανή (η)	0	0	1
χωρικός (ο), χωρική (η)	0	0	2
χωριό (το)	4	4	4
χώρος (ο)	1	3	4
ψαλίδι (το)	3	3	1
ψαλμωδία (η)	0	2	0
ψάλτης (ο)	1	2	1
ψαράς (ο)	3	4	4
ψάρεμα (το)	2	1	3
ψάρι (το)	4	4	4

Ουσιαστικά	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
ψαρόβαρκα (η)	0	0	1
ψαροπούλα (η)	0	0	1
ψέμα (το)	0	4	2
ψησίμο (το)	0	1	0
ψητό (το)	0	1	0
ψηφός (η)	0	0	1
ψηφοφορία (η)	0	0	2
ψίθυρος (ο)	0	0	1
ψυγείο (το)	2	1	2
ψύλλος (ο)	0	0	3
ψυχαγωγία (η)	0	0	2
ψυχή (η)	1	2	4
ψωμί (το)	4	4	4
ψώνια (τα)	0	1	2
ωδείο (το)	0	0	2
ωκεανός (ο)	0	3	3
ώμος (ο)	2	2	3
ώρα (η)	4	4	4

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
 ■ Λέξεις Β' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
αγάλλομαι	0	1	0
αγαπάω /-ώ (-ιέμαι)	4	4	4
αγγίζω	1	2	3
αγκαλιάζω (-ομαι)	3	4	4
αγοράζω (-ομαι)	4	4	4
αγρυπνώ	0	0	2
αγωνίζομαι	0	2	3
αδειάζω	0	0	2
αδιαφορώ	0	0	2
αδικώ (-ούμαι)	0	0	2
αθλούμαι	0	0	1
αισθάνομαι	0	4	4
ακολουθάω /-ώ (-ούμαι)	2	3	4
ακουμπάω /-ώ (-ιέμαι)	2	1	3
ακούω (-(γ)ομαι)	4	4	4
αλείφω	0	3	0
αλλάζω (-ομαι)	3	3	4
αλληλογραφώ	0	0	2
αμφισβητώ (-ούμαι)	0	0	1
αναβάλλω (-ομαι)	0	1	3
αναβοσβήνω	0	0	2
ανάβω	2	3	3
αναγκάζω (-ομαι)	0	0	4
αναγνωρίζω (-ομαι)	2	1	2
αναγράφω	0	0	1
αναδεικνύω (-ομαι)	0	0	1
αναζητώ	0	0	3
αναθέτω	0	0	2
αναθρέφω	0	0	1
ανακαλύπτω	0	1	4
ανακατεύω	1	2	2
ανακοινώνω (-ομαι)	0	1	3
ανακουφίζω (-ομαι)	0	0	1
αναλαμβάνω	0	0	3
αναλογίζομαι	0	0	1
αναπαύομαι	0	0	3
αναπνέω	0	1	2
αναποδογυρίζω	0	0	1
αναπτύσσω (-ομαι)	0	0	2

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
αναρωτιέμαι	0	0	3
ανασαινώ	0	0	1
ανασηκώνω (-ομαι)	0	0	1
ανασταίνω (-ομαι)	2	4	2
αναστενάζω	0	3	3
ανατέλλω	0	0	2
αναφέρω (-ομαι)	0	2	4
αναφωνώ	0	0	1
αναχωρώ	0	1	1
ανεβάζω	0	0	2
ανεβαίνω	4	4	4
ανήκω	0	4	4
ανησυχώ	0	0	3
ανηφορίζω	0	0	1
ανθίζω	0	1	2
ανοιγοκλείνω	0	1	0
ανοίγω (-ομαι)	4	4	4
ανταλλάσσω (-ομαι)	0	0	2
ανταμώνω	0	0	2
ανταποκρίνομαι	0	0	1
αντέχω	2	1	3
αντηχώ	0	2	1
αντιγράφω (-ομαι)	0	3	2
αντιδρώ	0	0	1
αντικαθιστώ	2	1	2
αντικρίζω	0	0	3
αντιμετωπίζω (-ομαι)	0	0	4
αντιπροσωπεύω (-ομαι)	0	0	1
αντιστοιχίζω	0	1	0
αντιστοιχώ	2	3	4
αξίζω	0	0	3
αξιολογώ (-ούμαι)	0	0	1
αξιώνω	0	0	1
απαγγέλλω	0	2	2
απαγορεύεται (γ' προσ.)	0	1	2
απαγορεύω (-ομαι)	0	0	3
απαιτώ (-ούμαι)	0	0	2
απαλλάσσω (-ομαι)	0	0	2
απαντάω /-ώ	4	4	4

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
απαριθμώ /-ώ	0	0	1
απασχολώ (-ούμαι)	0	0	1
απειλώ (-ούμαι)	0	0	2
απελπίζομαι	0	0	1
απευθύνομαι	0	0	2
απλώνω (-ομαι)	3	3	3
απογοητεύω (-ομαι)	0	0	1
απογυμνώνω	0	0	1
αποδεικνύω (-ομαι)	0	0	2
αποδέχομαι	0	0	1
αποδίδω	0	0	1
αποκαλύπτω (-ομαι)	0	0	1
αποκαλώ (-ούμαι)	0	0	2
αποκλείω (-ομαι)	0	0	2
αποκοιμάμαι	0	0	3
αποκρίνομαι	0	0	3
αποκτάω /-ώ (-ιέμαι)	0	0	3
απολαμβάνω	0	0	2
απομακρύνω (-ομαι)	0	0	2
απομένω	0	0	3
απορώ	0	2	1
αποτελώ (-ούμαι)	0	1	3
αποτυπώνω	0	0	1
αποφασίζω	2	3	4
αποφεύγω	0	3	3
αποχαιρετώ	0	1	2
αποχωρίζομαι	0	0	1
αποχωρώ	0	0	1
αργώ	2	4	3
αρέσει (γ' προσ.)	1	1	1
αρέσω	4	4	4
αριθμώ	1	1	1
αρκεί (γ' προσ.)	0	0	1
αρμενίζω	0	1	0
αρνούμαι	0	0	2
αρπάζω	1	4	3
αρρωσταίνω	1	2	3
αρχίζω	4	4	4
αρχινώ	1	1	1

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
ασπριζώ	0	1	1
αστράφτει (γ' προσ.)	0	3	2
ασχολούμαι	0	2	4
αυξάνω	0	0	3
αυτοκτονώ	0	0	1
αφαιρώ (-ούμαι)	1	2	2
αφήνω (-ομαι)	4	4	4
αφιερώνω	0	0	3
αφορώ	0	0	1
αχνίζω	0	0	2
βουίζω	0	0	1
βαδίζω	0	0	2
βάζω	4	4	4
βαπτίζω	0	0	1
βαριαναστενάζω	0	0	1
βαριέμαι	2	2	3
βαράω / -ώ	0	0	2
βασανίζω	0	0	3
βασιλεύω	0	1	3
βαστάω / -ώ	1	1	1
βαφτίζω (-ομαι)	3	1	1
βάφω (-ομαι)	3	4	3
βγάζω	4	4	4
βγαίνω	4	4	4
βεβαιώνω (-ομαι)	0	0	2
βελτιώνω (-ομαι)	0	0	2
βήχω	0	2	1
βιάζομαι	2	1	3
βλάπτω (-ομαι)	0	0	3
βλασταίνω	0	2	0
βλέπω	4	4	4
βοηθώ (-ούμαι)	4	4	4
βολεύω (-ομαι)	0	0	1
βόσκω	0	2	0
βουλιάζω	0	0	3
βουρτσίζω	2	2	1
βουτώ	3	3	2
βραβεύω	0	0	2
βραδιάζει (γ' προσ.)	0	1	0

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
βράζω	2	1	1
βρέχει (γ' προσ.)	3	3	1
βρέχω (-ομαι)	0	2	0
βρίσκω (-ομαι)	4	4	4
βροντάει /-ά (γ' προσ.)	0	1	1
βυθίζω	0	0	2
γαβγίζω	1	2	2
γελώ (-ιέμαι)	4	4	4
γεμίζω (-ομαι)	3	3	4
γεννώ (-ιέμαι)	4	4	4
γερνώ	0	0	1
γέρνω	0	2	2
γεύομαι	0	1	1
γιατρεύω (-ομαι)	0	0	3
γίνομαι	4	4	4
γιορτάζω (-ομαι)	4	4	4
γκαριίζω	2	1	1
γκρεμίζω (-ομαι)	1	1	1
γκρινιάζω	2	1	2
γλεντώ	1	1	1
γλιστρώ	0	1	2
γλιτώνω	0	1	3
γνωρίζω (-ομαι)	3	4	4
γοητεύω (-ομαι)	0	0	2
γονατίζω	0	0	1
γράφω (-ομαι)	4	4	4
γυαλίζω	2	2	2
γυμνάζω (-ομαι)	0	1	3
γυρεύω	1	1	3
γυρίζω	4	4	4
γυρνάω /-ώ	1	1	2
δαγκώνω	0	3	3
δακρύζω	0	0	2
δανείζω (-ομαι)	0	1	4
δειπνώ	0	0	1
δείχνω	4	4	4
δένω (-μαι)	2	3	4
δέρνω	0	0	2
δέχομαι	3	4	4

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
δηλώνω (-ομαι)	0	0	2
δημιουργώ (-ούμαι)	0	3	3
δημοσιεύω (-ομαι)	0	0	2
διαβάζω (-ομαι)	4	4	4
διαβαίνω	0	0	2
διαγράφω	3	1	2
διαδίδω (-ομαι)	0	0	1
διαθέτω	0	0	2
διαιρώ	1	2	2
διακόπτω (-ομαι)	0	0	3
διακρίνω (-ομαι)	0	0	3
διαλέγω	4	4	4
διαλύω (-ομαι)	0	3	3
διαμαρτύρομαι	0	0	2
διανυκτερεύω	0	0	1
διανύω	0	0	1
διαπιστώνω	0	0	2
διαρκώ	0	0	2
διασκεδάζω	1	2	4
διασχίζω	0	0	2
διατάζω	0	0	3
διατάσσω	0	0	1
διατηρώ (-ομαι)	0	0	3
διατυπώνω	0	0	1
διαφέρω	0	0	2
διαφημιίζω	0	0	3
διαφωνώ	1	0	2
διδάσκω (-ομαι)	0	3	3
διεκδικώ	0	0	1
διευθύνω	0	0	2
διηγούμαι	2	3	4
δικαιολογώ (-ομαι)	0	0	2
δικαιούμαι	0	0	2
δίνω	4	4	4
διοργανώνω (-ομαι)	0	0	3
διορθώνω (-ομαι)	0	0	3
διπλώνω	0	2	0
διστάζω	0	1	1
διψάω /-ώ	3	1	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
 ■ Λέξεις B' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
διώχνω	0	2	3
δοκιμάζω (-ομαι)	2	3	3
δοξάζω	0	0	2
δοξολογώ	0	1	1
δουλεύω	2	4	4
δροσιζομαι	0	0	4
δυναμώνω	0	1	2
δυσκολεύω (-ομαι)	0	0	1
δύει (γ' προσ.)	0	0	2
εγγυώμαι	0	0	2
εγκαθιστώ (-ώμαι)	0	0	4
εγκαταλείπω (-ομαι)	0	0	2
ειδοποιώ (-ούμαι)	0	0	2
εικονίζομαι	0	0	2
είμαι	4	4	4
ειρωνεύομαι	0	0	1
εισάγω (-ομαι)	0	0	1
εκατοστιζώ	0	1	0
εκδηλώνω	0	0	2
εκδίδω (-ομαι)	0	0	2
εκλέγω (-ομαι)	0	0	3
εκμεταλλεύομαι	0	0	1
εκνευρίζω (-ομαι)	0	0	1
εκπληρώνω	0	0	1
εκτελώ (-ούμαι)	0	0	2
εκτιμώ	0	0	2
εκφράζω (-ομαι)	0	2	4
ελέγχω (-ομαι)	0	0	2
ελευθερώνω (-ομαι)	0	3	3
ελπίζω	0	2	2
εμπιστεύομαι	0	0	1
εμποδίζω (-ομαι)	0	0	3
εμπορεύομαι	0	0	1
εμφανίζω (-ομαι)	0	0	2
ενδιαφέρομαι	0	2	4
ενεργώ	0	0	3
ενημερώνω (-ομαι)	0	0	3
ενθουσιάζω (-ομαι)	0	0	3
εννοείται (γ' προσ.)	0	2	2

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
εννοώ	0	1	3
ενοχλώ (-ούμαι)	0	3	3
εντυπωσιάζω (-ομαι)	0	0	2
ενώνω (-ομαι)	4	3	4
εξακολουθώ	0	0	3
εξαρτάω /-ώ (-ώμαι)	0	0	1
εξασφαλίζω (-ομαι)	0	0	1
εξαφανίζω (-ομαι)	0	0	3
εξερευνάω /-ώ (-ώμαι)	0	0	3
εξετάζω	0	3	3
εξηγώμαι (-ούμαι)	0	4	4
εξιστορώ	0	0	1
εξοντώνω (-ομαι)	0	0	1
εξοριζώ (-ομαι)	0	0	2
εξυπηρετώ (-ούμαι)	0	0	1
επαναλαμβάνω (-ομαι)	0	0	1
επανερχομαι	0	0	1
επηρεάζω (-ομαι)	0	0	2
επιβάλλω (-ομαι)	0	0	2
επιδεικνύω	0	0	1
επιδιώκω	0	0	1
επιθυμώ	0	1	3
επικοινωνώ	0	0	3
επικρατώ	0	0	2
επιλέγω (-ομαι)	0	0	1
επιμένω	0	0	3
επισημαίνω	0	0	1
επισκέπτομαι	1	2	4
επιστρέφω	0	3	3
επιτίθεμαι	0	0	2
επιτρέπεται (γ' προσ.)	0	1	3
επιτρέπω	1	1	3
επιχειρώ	0	0	1
εργάζομαι	1	2	4
ερευνώ	0	0	2
ερμηνεύω	0	0	2
έρχομαι	4	4	4
ετοιμάζω (-ομαι)	4	4	4
ευγνωμονώ	0	0	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
ευλογώ	0	3	3
ευχαριστώ	4	4	4
εύχομαι	1	4	3
εφαρμόζω	0	0	2
έχω	4	4	4
ζαλίζω (-ομαι)	0	2	2
ζεσταίνω (-ομαι)	0	4	4
ζηλεύω	1	2	3
ζητάω /-ώ	3	4	4
ζυγίζω (-ομαι)	0	0	3
ζυγώνω	0	0	1
ζυμώνω (-ομαι)	0	4	2
ζω	4	4	4
ζωγραφίζω (-ομαι)	4	4	3
ζωντανεύω	0	0	2
ηρεμώ	0	3	2
ησυχάζω	2	1	3
θάβω	0	0	3
θαμπώνω (-ομαι)	0	0	1
θανατώνω	0	0	2
θανυμάζω	3	4	4
θέλω	4	4	4
θεραπεύω (-ομαι)	0	0	3
θεριάζω	0	0	2
θεωρώ (-ομαι)	0	0	4
θρέφω	0	0	1
θρηγώ	0	0	3
θυμάμαι	4	4	4
θυμίζω	1	2	3
θυμώνω	2	3	4
θυσιάζω (-ομαι)	0	0	3
ιδρύω	0	0	3
ικανοποιώ (-ομαι)	0	0	3
ισχύω	0	0	2
καθαρίζω (-ομαι)	4	4	3
καθιερώνω (-ομαι)	0	1	2
καθίζω	0	1	0
κάθομαι	4	4	4
καθυστερώ	0	0	2

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
καίω	0	3	4
καλημερίζω	0	1	1
καλλιεργώ (-ομαι)	0	0	3
καλύπτω (-ομαι)	0	0	3
καλυτερεύω	0	0	1
καλώ (-ομαι)	3	3	4
καλωσορίζω	1	1	3
καμαρώνω	3	4	3
κανονίζω (-ομαι)	1	1	2
κάνω	4	4	4
καπνίζω	1	1	1
καρτερώ	0	0	2
καρφώνω (-ομαι)	0	0	2
καταβροχθίζω	0	0	1
καταγγέλλω (-ομαι)	0	0	1
κατάγομαι	0	0	3
καταδέχομαι	0	0	1
καταδικάζω	0	0	2
κατακτώ	0	0	1
καταλαβαίνω	3	4	4
καταλαμβάνω	0	0	2
καταλήγω	0	0	2
καταναλώνω	0	0	2
καταντώ	0	0	1
καταπίνω	0	2	2
καταργώ (-ομαι)	0	0	2
καταρρέω	0	0	1
κατασκευάζω (-ομαι)	0	0	3
κατασκηνώνω	0	0	1
καταστρέφω (-ομαι)	0	2	5
καταστρώνω	0	0	1
κατατάσσω (-ομαι)	0	0	3
καταφέρνω	3	3	4
καταφεύγω	0	0	1
κατεβάζω	0	1	2
κατεβαίνω	3	4	4
κατευθύνω (-ομαι)	0	0	2
κατέχω	0	0	2
κατηγορώ (-ομαι)	0	0	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
κατηφορίζω	0	0	1
κατοικώ	0	2	4
κατορθώνω	0	0	3
κελαηδώ	3	1	2
κεντρίζω	0	0	1
κερδίζω	2	3	4
κερνάω /-ώ (-ιέμαι)	0	3	2
κηρύσσω (-ομαι)	0	0	3
κινδυνεύω	0	3	3
κινώ (-ούμαι)	3	4	4
κιτρινίζω	0	0	2
κλαδεύω	1	0	0
κλαίω	3	3	3
κλέβω	0	0	3
κλειδώνω (-ομαι)	1	0	0
κλείνω (-ομαι)	4	4	4
κλίνω (-ομαι)	0	1	3
κλοτσάω /-ώ	0	3	0
κόβω (-ομαι)	4	4	4
κοιμάμαι	3	4	4
κοινωνώ	0	0	2
κοιτά(ζ)ω (-ομαι)	4	4	4
κοκκινίζω	0	4	1
κολακεύω (-ομαι)	0	0	1
κολλάω /-ώ (-ιέμαι)	3	3	3
κολυμπάω /-ώ	4	3	3
κοντεύω	1	3	2
κοροϊδεύω (-ομαι)	0	3	3
κοστιάζω	0	0	1
κουβαλώ	0	0	2
κουβεντιάζω	2	3	3
κουμπώνω (-ομαι)	0	1	2
κουνάω /-ώ (-ιέμαι)	3	1	4
κουράζω (-ομαι)	2	4	4
κρατάω /-ώ (-ιέμαι)	4	4	4
κρεμάω /-ώ (-ιέμαι)	1	3	2
κρίνω (-ομαι)	0	0	4
κρύβω (-ομαι)	4	4	4
κρυώνω	3	4	2

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
κτυπώ	1	1	1
κυβερνώ	0	0	3
κυκλοφορώ	0	1	3
κυλάω /-ώ (-ιέμαι)	1	1	2
κυματίζω	0	1	1
κυνηγάω /-ώ (-ιέμαι)	2	2	3
κυριαρχώ	0	0	2
κυριεύω	0	0	3
λαλώ	2	2	1
λαμβάνω	0	1	3
λάμπω	3	3	3
λατρεύω (-ομαι)	0	1	2
λέω	4	4	4
λείπω	3	3	4
λειτουργώ	1	3	3
λερώνω (-ομαι)	0	1	1
λιάζομαι	0	0	2
λιγοστεύω	0	0	3
λιώνω	2	3	2
λογαριάζω (-ομαι)	0	0	3
λούζω (-ομαι)	0	4	3
λυγίζω	0	0	2
λύνω (-ομαι)	4	4	4
λυπάμαι	2	4	4
μαγειρεύω	4	2	3
μαγεύω (-ομαι)	0	0	2
μαζεύω (-ομαι)	3	4	4
μαθαίνω (-ομαι)	4	4	4
μαλακώνω	0	2	1
μαλώνω	3	4	3
μαντεύω	2	2	3
μαρτυράω /-ώ	0	0	3
μασάω	0	0	1
μαστιγώνω	0	0	1
ματώνω	0	0	1
μαυρίζω	0	2	0
μεγαλώνω	2	4	4
μεθάω /-ώ	0	0	1
μειώνω (-ομαι)	0	0	2

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
μελαγχολώ	0	0	1
μελετάω /-ώ	0	0	3
μένω	4	4	4
μεταδίδω (-ομαι)	0	0	3
μετακινώ (-ούμαι)	0	0	1
μετακομίζω	0	0	3
μεταμορφώνω (-ομαι)	0	0	4
μεταμφιέζομαι	0	0	1
μεταναστεύω	0	0	2
μετανιώνω	0	0	2
μετατρέπω (-ομαι)	0	0	3
μεταφέρω (-ομαι)	2	1	4
μεταφράζω (-ομαι)	0	1	4
μεταχειρίζομαι	0	0	1
μετρώω /-ώ (-ιέμαι)	4	4	4
μικραίνω	0	0	1
μιλάω /-ώ (-ιέμαι)	4	4	4
μιμούμαι	0	0	2
μισώ	0	1	3
μοιάζω	1	4	4
μοιράζω (-ομαι)	3	4	4
μορφώνω (-ομαι)	0	0	1
μουρμουρίζω	0	1	2
μπαίνω	4	4	4
μπαλώνω	1	1	1
μπερδεύω (-ομαι)	0	1	1
μπήγω	0	0	2
μπορώ	4	4	4
μυρίζω	2	3	3
νευριάζω	0	0	3
νηστεύω	0	1	1
νικάω /-ώ (-ιέμαι)	3	4	4
νιώθω	1	4	4
νοιάζομαι	0	4	2
νομίζω	3	4	4
νοσταλγώ	0	0	2
ντρέπομαι	0	2	2
ντύνω (-ομαι)	4	4	4
νυστάζω	2	3	1

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
νυχτώνει (γ' ενικ.)	0	2	0
ξαναβγαίνω	0	0	1
ξαναβλέπω	0	3	2
ξαναβρίσκω (-ομαι)	0	0	1
ξαναγινομαι	0	1	2
ξαναγράφω	3	1	3
ξαναγουρίζω	0	0	2
ξαναδιαβάζω	0	0	3
ξαναέρχομαι / ξανάρχομαι	0	0	1
ξαναζώ	0	0	2
ξαναλέω	0	2	2
ξαναπαίζω	0	0	1
ξαναπερνώ	0	1	1
ξαναρχίζω	0	0	2
ξαναρωτώ	0	1	0
ξαναφαίνομαι	0	0	1
ξανοίγομαι	0	0	1
ξαπλώνω	0	3	4
ξαφνιάζω (-ομαι)	0	0	1
ξεγελώ (-ιέμαι)	0	1	1
ξεδιαλέγω (-ομαι)	0	0	1
ξεκινάω /-ώ	3	4	4
ξεκολλώ	1	1	1
ξεκουράζω (-ομαι)	0	1	4
ξεναγώ	0	0	1
ξενιτεύομαι	0	0	2
ξενυχτάω /-ώ	0	0	1
ξεπερνάω /-ώ	0	0	2
ξεπλένω (-ομαι)	0	0	1
ξεπροβάλλω (-ομαι)	0	0	1
ξεριζώνω (-ομαι)	0	1	0
ξέρω	4	4	4
ξεσηκώνω (-ομαι)	0	3	2
ξεσκεπάζω	0	0	1
ξεσκιζώ	0	0	1
ξεσπώ	0	0	2
ξετυλίγω (-ομαι)	0	0	1
ξεφεύγω	0	2	3
ξεφτυρώνω	0	1	0

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
ξεφωνίζω	0	0	2
ξεχνάω /-ώ (-ιέμαι)	4	4	4
ξεχωρίζω	0	2	3
ξεψυχάω /-ώ	0	0	1
ξημερώνει (γ' προσ.)	0	2	0
ξημερώνω	0	1	3
ξοδεύω (-ομαι)	0	2	3
ξύνω (-ομαι)	2	1	2
ξυπνάω /-ώ	4	4	4
ξυρίζω (-ομαι)	0	0	2
οδηγώ (-ούμαι)	1	3	3
ολοκληρώνω (-ομαι)	0	0	4
ομολογώ	0	0	2
ονειρεύομαι	0	3	3
ονομάζω (-ομαι)	3	4	4
οργανώνω (-ομαι)	0	2	5
οργίζομαι	0	0	3
οργώνω	0	0	2
ορίζω (-ομαι)	3	2	4
ορκίζω (-ομαι)	0	0	1
ορμώ	0	2	1
ουρλιάζω	0	0	1
οφείλω (-ομαι)	0	0	2
οχυρώνω	0	0	1
παγώνω	1	3	3
παθαίνω	2	3	4
παίζω (-ομαι)	4	4	4
παίρνω	4	4	4
παλεύω	0	2	3
παλιώνω	1	0	0
παντρεύω (-ομαι)	0	3	3
παραβγαίνω	0	0	1
παραγγέλλω	0	2	3
παράγω	0	0	2
παραδέχομαι	0	0	1
παραδίδω	0	1	3
παραθερίζω	0	0	1
παρακαλώ (-ούμαι)	4	4	4
παρακινώ	0	0	1

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
παρακολουθώ (-ούμαι)	2	4	4
παραλαμβάνω	0	0	1
παραμένω	0	0	2
παραπατάω /-ώ	0	2	0
παραπονιέμαι (-ούμαι)	0	0	3
παρασέρνω	0	0	1
παρασύρω (-ομαι)	0	0	1
παρατηρώ /-ώ (-ούμαι)	2	3	4
παρατάω /-ώ	0	0	2
παραφυλάω	0	0	1
παραχωρώ	0	0	1
παρέχω (-ομαι)	0	0	1
παρηγοράω /-ώ (-ιέμαι)	0	0	2
παριστάνω	2	1	2
παρκάρω	0	0	1
παρουσιάζω (-ομαι)	0	3	3
πάσχω	0	0	2
πατάω /-ώ	2	3	4
παύω (-ομαι)	0	0	2
παχαίνω	0	0	1
πεθαίνω	1	3	4
πειθαρχώ	0	0	1
πείθω (-ομαι)	0	0	2
πεινάω /-ώ	3	4	4
πειράζει (γ' προσ.)	2	3	3
πειράζω (-ομαι)	3	3	3
περηφανεύομαι	0	1	2
περιβάλλω	0	0	1
περιγράφω (-ομαι)	1	3	4
περιέχω (-ομαι)	0	0	3
περιλαμβάνω (-ομαι)	0	0	3
περιμένω	3	4	4
περιορίζω (-ομαι)	0	0	1
περιποιούμαι	0	0	3
περισσεύω	0	0	2
περιφρονώ	0	0	1
περιχύνω	0	0	1
περνάω /-ώ (-ιέμαι)	4	4	4
περπατάω /-ώ	3	3	4

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
πετάγομαι	0	3	2
πετυχαίνω	0	0	3
πετάω /-ώ (-ιέμαι)	4	4	4
πέφτω	4	4	4
πηγαινοέρχομαι	0	0	2
πηγαίνω	4	4	4
πηδάω /-ώ	3	4	4
πιάνω (-ομαι)	3	4	4
πιέζω (-ομαι)	0	0	2
πικραίνω (-ομαι)	0	0	1
πίνω (-ομαι)	4	4	4
πιστεύω	0	4	4
πλάθω	0	2	3
πλακώνω (-ομαι)	0	0	1
πλαταίνω	0	0	1
πλέκω	0	0	3
πλένω (-ομαι)	4	4	4
πλέω	0	0	2
πληγώνω (-ομαι)	0	0	3
πληθαίνω	0	0	1
πλημμυρίζω	0	0	2
πληροφορώ (-ομαι)	0	0	4
πληρώνω (-ομαι)	2	3	4
πλησιάζω	1	3	4
πλουτίζω	0	1	0
πνίγω (-ομαι)	0	0	6
πολλαπλασιάζω	1	2	2
πολεμάω /-ώ	0	4	4
πονάω /-ώ	2	4	4
ποτίζω (-ομαι)	3	1	3
πουλάω /-ώ (-ιέμαι)	3	4	4
πραγματοποιώ	0	2	4
πρασινίζω	2	1	1
πρέπει (γ' προσ.)	4	4	4
προβάλλω (-ομαι)	0	0	2
προβλέπω	0	0	2
προγραμματίζω (-ομαι)	0	0	1
προδίδω	0	0	2
προειδοποιώ	0	0	1

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
προέρχομαι	0	1	3
προετοιμάζω (-ομαι)	0	0	3
προκαλώ	0	0	3
πρόκειται (γ' προσ.)	0	0	3
προκόβω	0	0	2
προκύπτω	0	0	2
προλαβαίνω	0	2	3
προμηθεύω (-ομαι)	0	0	1
προξενώ	0	0	3
προοδεύω	0	0	2
προσβάλλω (-ομαι)	0	0	1
προσγειώνω (-ομαι)	0	0	2
προσδιορίζω (-ομαι)	0	0	2
προσεγγίζω	0	0	1
προσελκύω	0	0	2
προσεύχομαι	0	2	4
προσέχω	3	4	4
προσθέτω	1	2	3
προσκαλώ (-ομαι)	0	3	3
προσκυνώ	0	2	3
προσλαμβάνω (-ομαι)	0	0	1
προσμένω	0	1	1
προσπαθώ	3	3	4
προστάζω	0	0	2
προστατεύω (-ομαι)	0	0	3
προσφέρω (-ομαι)	0	3	4
προτείνω (-ομαι)	0	3	3
προτιμάω /-ώ	2	2	4
προφταίνω	1	1	3
προφυλάσσω (-ομαι)	0	0	1
προχωράω /-ώ	1	3	4
πωλώ (-ομαι)	0	0	2
ράβω (-ομαι)	0	3	3
ραίνω	0	1	0
ραντίζω	1	1	0
ριζώνω	0	0	1
ρίχνω (-ομαι)	4	4	4
ρωτάω /-ώ	4	4	4
σακατεύω (-ομαι)	0	0	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
σαλεύω	0	0	2
σαπίζω	0	0	1
σαστίζω	0	0	1
σβήνω	3	3	4
σέβομαι	0	3	2
σειώ	0	0	1
σερβίρω (-ομαι)	0	3	1
σέρνω (-ομαι)	0	3	3
σηκώνω (-ομαι)	4	4	4
σημαδεύω	0	0	1
σημαίνει (γ' προσ.)	3	3	4
σημειώνω (-ομαι)	3	1	4
σιγοβράζω	0	0	2
σιδερώνω (-ομαι)	0	2	1
σκάβω	0	2	3
σκαλίζω	2	1	1
σκαρφαλώνω	0	0	2
σκάω	0	0	3
σκεπάζω (-ομαι)	1	3	3
σκέφτομαι	4	4	4
σκηνοθετώ (-ομαι)	0	0	1
σκιάζω	0	0	2
σκίζω (-ομαι)	0	1	2
σκοπεύω	0	0	1
σκορπίζω	0	2	2
σκορπιάω /-ώ	1	1	0
σκοτεινιάζω	0	0	2
σκοτώνω (-ομαι)	0	2	3
σκουπίζω (-ομαι)	3	2	2
σκύβω	2	1	3
σμίγω	0	0	1
σουβλίζω	0	2	1
σπαρταρώ	0	0	1
σπάω	3	3	3
σπέρνω	0	1	2
σπουδάζω	0	1	3
σπρώχνω (-ομαι)	0	0	2
στάζω	0	0	1
σταθμεύω	0	0	1

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
σταματάω /-ώ	3	4	4
σταυρώνω (-ομαι)	0	1	3
στεγνώνω	0	0	1
στέκομαι	2	4	4
στέλνω	3	4	4
στεναχωρώ (-ιέμαι)	0	0	4
στερεώνω (-ομαι)	0	1	2
στερώ (-ομαι)	0	0	1
στυφώνω	0	2	0
στήνω	2	2	3
στηρίζω (-ομαι)	0	0	2
στύβω	0	0	1
στοιχίζω	0	0	1
στολίζω (-ομαι)	4	3	4
στραγγίζω (-ομαι)	0	0	2
στρέφω (-ομαι)	0	0	4
στρίβω	2	1	2
στριφογυρίζω	0	0	2
στρώνω (-ομαι)	2	4	3
συγκεντρώνω (-ομαι)	0	0	3
συγκινώ (-ομαι)	0	0	2
συγκρίνω (-ομαι)	1	1	3
συγυρίζω	1	0	2
συγχαίρω	0	0	1
συγχωράω /-ώ (- ούμαι)	1	3	3
συζητάω /-ώ	2	3	3
συλλαμβάνω (-ομαι)	0	0	3
συλλογίζομαι	0	0	3
συμβαίνει (γ' προσ.)	2	4	4
συμβάλλω	0	0	2
συμβολίζω (-ομαι)	0	0	1
συμβουλευώ (-ομαι)	1	3	3
συμμετέχω	0	0	3
συμπαθώ	0	0	1
συμπεριφέρομαι	0	0	2
συμπληρώνω (-ομαι)	4	4	4
συμφιλιώνω (-ομαι)	0	0	1
συμφωνώ	4	3	4
συναντάω /-ώ (-ιέμαι)	0	3	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
συνδέω (-ομαι)	3	3	3
συνδυάζω (-ομαι)	1	1	2
συνεννοούμαι	0	0	3
συνεργάζομαι	0	0	4
συνέρχομαι	0	0	2
συννεφιάζει (γ' προσ.)	1	3	3
συνεχίζω (-ομαι)	3	3	3
συνηθίζω (-ομαι)	0	0	3
συνοδεύω (-ομαι)	0	0	2
συνομιλώ	0	0	1
συντροφεύω	0	0	2
συστήνω (-ομαι)	0	0	3
σφάζω	0	1	2
σφίγγω (-ομαι)	2	1	3
σφραγίζω (-ομαι)	0	3	0
σφυρίζω, σφυράω	1	1	2
σχεδιάζω (-ομαι)	0	3	3
σχηματίζω (-ομαι)	3	4	4
σχίζω	0	0	2
σχολάω /-ώ	0	0	1
σχολιάζω (-ομαι)	0	0	2
σώζω (-ομαι)	1	4	7
σωπαίνω	0	0	3
τάζω	0	0	2
ταΐζω	3	1	1
ταιριάζω	4	4	4
τακτοποιώ (-ομαι)	0	0	2
ταλαιπωρώ (-ομαι)	0	0	1
ταξιδεύω	4	4	4
τελειώνω	4	4	4
τελώ	0	0	2
τεντώνω (-ομαι)	1	1	2
τερματίζω	0	3	1
τηγανίζω (-ομαι)	3	1	0
τηλεφωνώ (-ιέμαι)	3	2	3
τηρώ	0	0	2
τιμώ	0	1	4
τιμωρώ (-ομαι)	0	2	3
τινάζω (-ομαι)	0	0	1

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
τολμάω /-ώ	0	2	3
τονίζω (-ομαι)	3	2	3
τοποθετώ (-ομαι)	0	1	4
τραβάω /-ώ (-ιέμαι)	3	3	3
τραγουδιάω /-ώ	4	4	4
τραντάζω (-ομαι)	0	0	1
τρελαίνω (-ομαι)	0	1	1
τρέμω	0	4	3
τρέφω (-ομαι)	2	2	4
τρέχω	4	4	4
τρίβω (-ομαι)	0	2	2
τριγυρίζω	0	0	2
τριγυρνάω /-ώ	0	0	1
τρομάζω	2	1	3
τρυγώ	0	0	1
τρυπάω /-ώ (-ιέμαι)	1	0	0
τρώ(γω) (-γομαι)	4	4	4
τσακίζω	0	0	1
τσιμπάω /-ώ (-ιέμαι)	0	2	3
τσουγκρίζω	0	2	1
τσουζώ	0	3	1
τυλίγω (-ομαι)	3	1	2
τυπώνω (-ομαι)	0	0	2
τυχαίνω	0	0	3
υμνώ	1	0	0
υπακούω	0	0	3
υπάρχει (γ' προσ.)	4	4	4
υπηρετώ	0	0	1
υποβάλλω	0	0	1
υπογραμμίζω (-ομαι)	2	3	3
υπογράφω	1	1	2
υποδέχομαι	0	0	3
υπολογίζω (-ομαι)	0	0	2
υποστηρίζω (-ομαι)	0	0	3
υπόσχομαι	0	1	4
υποφέρω	0	0	3
υποχρεώνω (-ομαι)	0	0	1
υψώνω (-ομαι)	0	0	2
φαινόμενα	4	4	4

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
 ■ Λέξεις B' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
φανερώνω (-ομαι)	1	2	4
φαντάζομαι	1	2	4
φέγγω	1	4	2
φέρνω	4	4	4
φεύγω	4	4	4
φθάνω	0	1	3
φιλοξενώ (-οίμαι)	0	2	3
φιλάω /-ώ (-ιέμαι)	2	3	4
φοβάμαι	3	4	4
φοιτάω /-ώ	0	0	3
φορτώνω (-ομαι)	0	0	2
φορτάω /-ώ (-ιέμαι)	4	4	4
φουντώνω	0	0	1
φουσκώνω	1	2	1
φροντίζω (-ομαι)	0	3	4
φταίω	2	2	2
φτάνω	4	4	4
φτιάχνω (-ομαι)	4	4	4
φυλάω /-ώ	3	3	4
φυσάω /-ώ	2	3	4
φυτεύω	2	2	2
φυτρώνω	2	2	3
φονάζω	4	4	4
φωτίζω (-ομαι)	1	3	4
φωτογραφίζω (-ομαι)	0	0	1
χαϊδεύω	0	3	2
χαιρετάω /-ώ	3	4	3
χαίρομαι	4	4	4
χαλαρώνω	0	0	1
χαλάω /-ώ	4	4	4
χαμογελάω /-ώ	2	3	3
χάνω (-ομαι)	4	4	4
χαρακτηρίζω (-ομαι)	0	0	3

Ρήματα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
χαρίζω (-ομαι)	2	2	4
χαροποιώ	0	0	1
χασμουριέμαι	0	0	1
χειροαροτώ	2	3	1
χειροτερεύω	0	0	1
χιονίζει (γ' προσ.)	2	4	1
χορεύω	4	4	4
χοροπηδάω /-ώ	0	2	1
χορταίνω	0	2	3
χρειάζομαι	4	4	4
χρηματοδοτώ	0	0	2
χρησιμεύω	0	0	2
χρησιμοποιοί (-οίμαι)	4	4	4
χρονολογώ (-οίμαι)	0	0	1
χρωματίζω	4	3	2
χρωστάω /-ώ	0	1	0
χτενίζω (-ομαι)	3	3	1
χτίζω (-ομαι)	2	3	4
χτυπάω /-ώ	4	4	4
χύνω (-ομαι)	3	3	3
χώνω (-ομαι)	0	0	1
χωρίζω (-ομαι)	2	3	4
χωράω	0	1	2
ψαρεύω	3	2	2
ψάχνω	2	3	4
ψέλλω	1	4	3
ψηλώνω	0	0	1
ψήνω (-ομαι)	2	3	4
ψηφίζω (-ομαι)	0	0	3
πιθουρίζω	0	0	2
ψυχαγωγώ (-οίμαι)	0	0	1
ψωνίζω	2	2	3
ωφελώ (-οίμαι)	0	0	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
 1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
 2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
 4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
 ■ Λέξεις Β' επιπέδου
 ■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
αγαθός, -ή, -ό	0	0	3
αγαπημένος, -η, -ο	3	3	3
αγαπητός, -ή, -ό	2	4	3
αγγελικός, -ή, -ό	0	0	2
αγγλικός, -ή, -ό	2	3	3
άγιος, -ία, -ο	3	4	4
αγνός, -ή, -ό	0	0	1
άγνωστος, -η, -ο	0	2	4
άγουρος, -η, -ο	0	1	0
αγράμματος, -η, -ο	0	0	2
άγριος, -α, -ο	3	3	3
αδειανός, -ή, -ό	0	0	2
άδειος, -α, -ο	2	1	2
αδιάθετος, -η, -ο	0	0	2
αδιάφορος, -η, -ο	0	0	2
άδικος, -η, -ο	0	3	3
αδύναμος, -η, -ο	0	0	1
αδύνατος, -η, -ο	0	2	3
αεροπορικός, -ή, -ό	0	2	2
αθάνατος, -η, -ο	0	0	3
αθέατος, -η, -ο	0	0	1
αθηναϊκός, -ή, -ό	0	0	1
αθλητικός, -ή, -ό	0	1	4
άθλιος, -α, -ο	0	0	2
αθώς, -α, -ο	0	3	1
αιγυπτιακός, -ή, -ό	0	0	1
αίθριος, -α, -ο	0	0	1
αιχμάλωτος, -η, -ο	0	0	2
ακάθιστος, -η, -ο	0	0	3
ακατάλληλος, -η, -ο	0	0	1
άκεφος, -η, -ο	0	0	1
ακίνητος, -η, -ο	0	0	2
ακόλουθος, -η, -ο	0	0	4
ακουστικός, -ή, -ό	0	0	1
ακριβής, -ής, -ές	1	2	2
ακριβός, -ή, -ό	3	3	2
αλβανικός, -ή, -ό	0	0	1
αληθινός, -ή, -ό	0	3	3
αλλιιώτικος, -η, -ο	0	0	1

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
αλλοδαπός, -ή, -ό	1	2	2
άλλος, -η, -ο	4	4	4
αλφαβητικός, -ή, -ό	2	1	0
αμελής, -ής, -ές	0	0	1
αμερικάνικος, -η, -ο	3	3	3
αμέτρητος, -η, -ο	0	0	1
αμίλητος, -η, -ο	0	1	3
αναγκασμένος, -η, -ο	0	0	1
αναγκυλωμένος, -η, -ο	0	0	2
ανάλογος, -η, -ο	0	0	3
αναμμένος, -η, -ο	0	3	3
αναπάντεχος, -η, -ο	0	0	2
αναπαντικός, -ή, -ό	0	0	1
αναπνευστικός, -ή, -ό	0	0	1
αναρίθμητος, -η, -ο	0	0	1
ανατολικός, -ή, -ό	0	2	3
ανδρειωμένος, -η, -ο	0	1	1
ανέλπιστος, -η, -ο	0	0	2
ανεξάρτητος, -η, -ο	0	0	1
ανέπαφος, -η, -ο	0	0	1
άνετος, -η, -ο	0	1	2
ανήλικος, -η, -ο	0	0	2
ανήσυχος, -η, -ο	0	1	2
ανθισμένος, -η, -ο	0	0	2
ανθρώπινος, -η, -ο	0	1	3
ανιαρτός, -ή, -ό	0	0	2
ανίκητος, -η, -ο	0	0	1
ανισοσύλλαβος, -η, -ο	0	1	0
ανόητος, -η, -ο	0	0	2
ανοιξιάτικος, -η, -ο	1	3	1
ανοιχτός, -ή, -ό	1	3	3
αντίθετος, -η, -ο	3	3	3
αντικρινός, -ή, -ό	0	0	2
αντικριστός, -ή, -ό	0	0	1
αντιμέτωπος, -η, -ο	0	0	1
αντίστοιχος, -η, -ο	0	1	3
αντρικός, -ή, -ό	0	0	2
ανυπόμονος, -η, -ο	0	0	2
ανώμαλος, -η, -ο	0	0	2

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
ανώνυμος, -η, -ο	0	0	1
ανώτατος, -η, -ο	0	0	2
ανώτερος, -η, -ο	0	0	2
αξέχαστος, -η, -ο	0	0	2
αξιοθέατος, -η, -ο	0	0	2
αξιόλογος, -η, -ο	0	0	2
άξιος, -α, -ο	0	0	3
αόριστος, -η, -ο	0	0	2
απαγορευμένος, -η, -ο	0	0	2
απαραίτητος, -η, -ο	0	2	3
απαρηγόρητος, -η, -ο	0	0	2
απειλητικός, -ή, -ό	0	0	1
απελπισμένος, -η, -ο	0	0	2
απέραντος, -η, -ο	0	0	3
απίστευτος, -η, -ο	0	0	2
απλός, -ή, -ό	0	3	3
απλωμένος, -η, -ο	1	0	0
απογευματινός, -η, -ο	1	1	2
απογοητευμένος, -η, -ο	0	0	2
απόδημος, -η, -ο	0	0	3
αποκριάτικος, -η, -ο	2	2	1
απολιθωμένος, -η, -ο	0	0	1
απόλυτος, -η, -ο	0	0	1
απομακρυσμένος, -η, -ο	0	0	1
απότομος, -η, -ο	0	0	3
αποφασισμένος, -η, -ο	0	0	1
απρόσεκτος, -η, -ο	0	0	2
αργός, -ή, -ό	0	2	3
αργυρός, -ή, -ό	0	0	2
αριθμητικός, -ή, -ό	0	0	2
αριστερός, -ή, -ό	1	2	3
άριστος, -η, -ο	0	1	2
αρκετός, -ή, -ό	0	3	4
αρματωμένος, -η, -ο	0	0	1
αρμυρός, -ή, -ό	0	0	1
αρνητικός, -ή, -ό	0	2	3
αρνίσιος, -α, -ο	0	0	2
αρπακτικός, -ή, -ό	0	0	2
αρρωσιάρης, -α, -ικο	0	0	1

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
άρρωστος, -η, -ο	3	3	3
αρσενικός, -ή, -ό	0	2	3
αρχαιολογικός, -ή, -ό	0	0	3
αρχαίος, -α, -ο	0	4	4
αρχάριος, -α, -ο	0	0	1
αρχικός, -ή, -ό	0	2	2
αρχοντικός, -ή, -ό	0	1	0
αρωματικός, -ή, -ό	0	1	0
ασήμαντος, -η, -ο	0	0	2
ασημένιος, -α, -ο	0	0	3
άσπρος, -η, -ο	4	4	4
ασταμάτητος, -η, -ο	0	0	1
αστείος, -α, -ο	3	3	2
αστραφτερός, -ή, -ό	0	0	3
αστροναυτικός, -ή, -ό	0	0	1
αστυνομικός, -ή, -ό	0	0	3
ασυνήθιστος, -η, -ο	0	0	1
ασφαλής, -ής, -ές	0	0	2
ασφάλιστικός, -ή, -ό	0	0	1
άσχημος, -η, -ο	3	3	3
άτακτος, -η, -ο	2	3	2
ατέλειωτος, -η, -ο	0	0	1
ατμοπλοϊκός, -ή, -ό	0	1	0
ατμοσφαιρικός, -ή, -ό	0	0	2
ατομικός, -ή, -ό	0	2	2
ατρόμητος, -η, -ο	0	0	2
άτυχος, -η, -ο	0	0	1
αυριανός, -ή, -ό	0	0	2
αυστηρός, -ή, -ό	0	0	2
αφάνταστος, -η, -ο	0	0	1
άφαντος, -η, -ο	0	0	1
αφηρημένος, -η, -ο	0	0	1
άφθονος, -η, -ο	0	0	1
αφιερωμένος, -η, -ο	0	0	3
άφοβος, -η, -ο	0	0	2
αφράτος, -η, -ο	0	0	1
αφύσικος, -η, -ο	0	0	1
άφωνος, -η, -ο	0	0	1
αχανής, -ής, -ές	0	0	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
άχρηστος, -η, -ο	0	0	1
βαθύς, -ιά, -ύ	2	3	3
βάρβαρος, -η, -ο	0	0	1
βαρετός, -ή, -ό	0	0	2
βαρύς, -ιά, ύ	0	2	3
βασικός, -ή, -ό	0	0	3
βασilikός, -ή, -ό	0	0	3
βασισμένος, -η, -ο	0	0	1
βαφτιστικός, -η, -ο	1	0	0
βγαλμένος, -η, -ο	0	2	1
βέβαιος, -η, -ο	0	0	2
βιαστικός, -ή, -ό	0	2	1
βιομηχανικός, -ή, -ό	0	0	3
βορειοδυτικός, -ή, -ό	0	0	2
βόρειος, -α, -ο	0	3	3
βουβός, -ή, -ό	0	0	2
βουνίσιος, -α, -ο	0	0	1
βραδινός, -ή, -ό	2	2	1
βρασμένος, -η, -ο	0	2	1
βραστός, -ή, -ό	0	0	2
βραχνός, -ή, -ό	0	0	1
βρεγμένος, -η, -ο	0	1	0
βρετανικός, -ή, -ό	0	0	1
βροχερός, -ή, -ό	1	1	1
βρόμικος, -η, -ο	0	0	1
βυζαντινός, -ή, -ό	0	2	4
γαλάζιος, -α, -ο	3	3	3
γαλανόλευκος, -η, -ο	0	0	1
γαλανός, -ή, -ό	4	4	4
γαλήνιος, -α, -ο	0	0	1
γαλλικός, -ή, -ό	1	1	3
γαμήλιος, -α, -ο	0	0	1
γάρφαρος, -η, -ο	0	0	1
γειτονικός, -ή, -ό	0	0	1
γελαστός, -ή, -ό	0	0	3
γεμάτος, -η, -ο	3	3	4
γεμιστός, -ή, -ό	0	0	2
γενικός, -ή, -ό	0	0	3
γενναίος, -α, -ο	0	4	3

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
γερμανικός, -ή, -ό	3	3	4
γερός, -ή, -ό	2	2	3
γεωμετρικός, -ή, -ό	0	0	1
γεωργικός, -ή, -ό	0	0	1
γήινος, -η, -ο	0	0	1
γιορτινός, -ή, -ό	0	2	0
γκρίζος, -α, -ο	3	1	1
γλυκός, -ιά, -ό	4	4	4
γλωσσικός, -ή, -ό	0	0	1
γνώριμος, -η, -ο	0	0	1
γνωστός, -ή, -ό	0	3	4
γονατιστός, -ή, -ό	0	0	1
γραμματικός, -ή, -ό	0	0	1
γραμμένος, -η, -ο	3	3	3
γραπτός, -ή, -ό	0	2	3
γραφικός, -ή, -ό	1	2	2
γραφτός, -ή, -ό	0	0	1
γρήγορος, -η, -ο	3	3	4
γρουσουζής, -α, -ικο	1	0	0
γυάλινος, -η, -ο	0	0	1
γυαλιστερός, -ή, -ό	0	0	1
γυμνός, -ή, -ό	0	2	3
γυναικίος, -α, -ο	0	0	2
δακρυσιμένος, -η, -ο	0	1	0
δαντελωτός, -ή, -ό	0	0	1
δέκατος, -η, -ο	0	2	1
δεμένος, -η, -ο	0	2	2
δεξιός, -α, -ο	0	1	3
δημιουργικός, -ή, -ό	0	0	2
δημοκρατικός, -ή, -ό	0	0	3
δημόσιος, -ια, -ο	0	0	3
δημοτικός, -ή, -ό	2	3	3
δημοφιλής, -ής, -ές	0	0	3
διαβασμένος, -η, -ο	0	0	1
διάσημος, -η, -ο	0	1	2
διαστημικός, -ή, -ό	0	0	3
διαφημιστικός, -ή, -ό	0	0	2
διαφορετικός, -ή, -ό	0	2	4
διάφοροι, -ες, -α	4	4	4

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
διδασκικός, -ή, -ό	0	2	1
διεθνής, -ής, -ές	0	0	3
δίκαιος, -α, -ο	0	0	3
διπλάνος, -ή, -ό	2	2	3
διπλός, -ή, -ό	2	1	1
διψασμένος, -η, -ο	0	2	1
δοξασμένος, -η, -ο	0	0	2
δορυφορικός, -ή, -ό	0	0	2
δραματικός, -ή, -ό	0	0	2
δραστήριος, -α, -ο	0	0	1
δροσερός, -ή, -ό	0	3	3
δυνατός, -ή, -ό	4	4	4
δυσάρεστος, -η, -ο	0	0	2
δύσκαμπτος, -η, -ο	0	0	1
δύσκολος, -η, -ο	0	2	4
δυστυχημένος, -η, -ο	0	3	3
δύστυχος, -η, -ο	0	0	1
δυτικός, -ή, -ό	0	0	4
δωδέκατος, -η, -ο	0	2	1
έβδομος, -η, -ο	0	1	1
εβραϊκός, -ή, -ο	0	0	1
εγγλέζικος, -η, -ο	0	0	1
έγχρωμος, -η, -ο	0	0	1
εγωιστικός, -ική, -ικό	0	0	1
εθνικός, -ή, -ό	0	3	4
ειδικός, -ή, -ό	0	0	3
εικονογραφημένος, -η, -ο	0	0	2
εικοστός, -ή, -ό	0	3	1
ειρηνικός, -ή, -ό	0	0	3
εκδοτικός, -ή, -ό	0	0	2
εκκλησιαστικός, -ή, -ό	0	0	3
εκνευρισμένος, -η, -ο	0	0	1
εκπαιδευτικός, -ή, -ό	0	1	2
έκπληκτος, -η, -ο	0	0	1
έκτακτος, -η, -ο	0	2	2
έκτος, -η, -ο	0	2	3
ελαφρύς, -ιά, -ύ	0	0	2
ελάχιστος, -η, -ο	0	0	3
ελβετικός, -ή, -ό	0	0	1

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
ελεύθερος, -η, -ο	2	4	4
ελληνικός, -ή, -ό	4	4	4
εμπορικός, -ή, -ό	0	0	3
ένατος, -η, -ο	0	1	1
ενδέκατος, -η, -ο	0	2	1
ενδιάμεσος, -η, -ο	0	0	1
ένδοξος, -η, -ο	0	4	3
ενεργητικός, -ή, -ό	0	0	3
ενθουσιασμένος, -η, -ο	0	1	3
ενόργανος, -η, -ο	0	0	1
ενοχλημένος, -η, -ο	0	0	2
εντατικός, -ή, -ό	0	0	2
έντονος, -η, -ο	0	0	2
εντυπωσιακός, -ή, -ό	0	0	2
ενωμένος, -η, -ο	0	1	2
εξαιρετικός, -ή, -ό	0	0	3
εξακολουθητικός, -ή, -ό	0	0	3
έξοχος, -η, -ο	0	0	1
έξυπνος, -η, -ο	3	3	4
εξωτερικός, -ή, -ό	0	2	3
εξωτικός, -ή, -ό	0	0	1
εορταστικός, -ή, -ό	0	0	2
επαγγελματικός, -ή, -ό	0	0	2
επιβλητικός, -ή, -ό	0	0	2
επίκαιρος, -η, -ο	0	0	2
επικίνδυνος, -η, -ο	0	0	3
επιμελής, -ής, -ές	0	0	1
επίσημος, -η, -ο	0	0	3
επιστημονικός, -ή, -ό	0	0	3
επιτραπέζιος, -α, -ο	0	1	0
επόμενος, -η, -ο	0	3	4
επώνυμος, -η, -ο	0	0	2
εργαζόμενος, -η, -ο	0	0	2
εργατικός, -ή, -ό	0	0	2
ερειπωμένος, -η, -ο	0	0	1
ερευνητικός, -ή, -ό	0	0	2
έρημος, -η, -ο	0	0	2
ερχόμενος, -η, -ο	0	0	2
εσωτερικός, -ή, -ό	0	1	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
ετήσιος, -α, -ο	0	0	1
έτοιμος, -η, -ο	4	4	4
ευαίσθητος, -η, -ο	0	0	2
ευγενικός, -ή, -ό	0	3	3
εύθυμος, -η, -ο	0	0	1
ευθύς, -εία, -ύ	0	0	2
ευκίνητος, -η, -ο	0	0	1
εύκολος, -η, -ο	0	2	3
ευλογημένος, -η, -ο	0	3	2
ευρωπαϊκός, -ή, -ό	0	0	2
ευτυχής, -ής, -ές	0	0	2
ευτυχισμένος, -η, -ο	2	4	4
ευχαριστημένος, -η, -ο	1	3	3
ευχάριστος, -η, -ο	0	3	3
ευχετήριος, -α, -ο	0	1	1
ξεστός, -ή, -ό	4	4	4
ξηλιάρης, -α, -ικο	0	0	2
ζουμερός, -ή, -ό	0	0	1
ζωγραφικός, -ή, -ό	0	0	1
ζωγραφισμένος, -η, -ο	0	0	1
ζωηρός, -ή, -ό	1	3	3
ζωικός, -ή, -ό	0	0	1
ζωντανός, -ή, -ό	0	0	3
ζωολογικός, -ή, -ό	3	3	3
ηθικός, -ή, -ό	0	0	1
ηλεκτρικός, -ή, -ό	0	2	2
ηλεκτρονικός, -ή, -ό	0	0	3
ηλικιωμένος, -η, -ο	0	0	1
ηλιόλουστος, -η, -ο	0	0	1
ημερήσιος, -α, -ο	0	0	1
ήμερος, -η, -ο	0	2	1
ηπειρωτικός, -ή, -ό	0	0	1
ήπιος, -α, -ο	0	0	1
ήρεμος, -η, -ο	0	2	3
ηρωικός, -ή, -ό	0	0	2
ήσυχος, -η, -ο	3	3	3
θαλασσίης, -ιά, -ί	0	0	1
θαλασσινός, -ή, -ό	0	2	3
θαλάσσιος, -α, -ο	0	2	1

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
θαμμένος, -η, -ο	0	0	1
θαμπωμένος, -η, -ο	0	1	0
θαυμαστός, -ή, -ό	0	0	2
θαυματουργός, -ή, -ό	0	0	1
θεαματικός, -ή, -ό	0	0	1
θεατρικός, -ή, -ό	0	2	4
θεόρατος, -η, -ο	0	0	1
θερινός, -ή, -ό	0	0	2
θερμός, -ή, -ό	1	1	1
θετικός, -ή, -ό	1	1	3
θηλυκός, -ή, -ό	1	1	3
θλιβερός, -ή, -ό	0	0	1
θλιμμένος, -η, -ο	0	0	1
θολός, -ή, -ό	0	0	3
θολωτός, -ή, -ό	0	0	2
θρεπτικός, -ή, -ό	0	0	2
θρησκευτικός, -ή, -ό	0	0	3
θρυλικός, -ή, -ό	0	0	1
θυμωμένος, -η, -ο	1	3	2
ιδανικός, -ή, -ό	0	0	1
ιδιαιτέρος, -η, -ο	0	0	4
ιδρωμένος, -η, -ο	0	1	0
ιερός, -ή, -ό	1	3	4
ικανοποιημένος, -η, -ο	0	0	2
ικανός, -ή, -ό	0	0	3
ινδικός, -ή, -ό	0	0	2
ίσιος, -α, -ο	1	1	2
ίσος, -η, -ο	1	1	2
ισπανικός, -ή, -ό	1	0	0
ιστορικός, -ή, -ό	0	1	3
ισχυρός, -ή, -ό	0	0	1
ιταλικός, -ή, -ό	0	1	2
καημένος, -η, -ο	3	3	3
καθαρός, -ή, -ό	4	4	4
καθημερινός, -ή, -ό	0	0	3
καθισμένος, -η, -ο	0	0	2
καθολικός, -ή, -ό	0	1	2
καινούριος, -α, -ο	4	4	4
κακομαθημένος, -η, -ο	0	0	1

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
κακομοίρης, -α/-η, -ο	0	0	1
κακός, -ή/-ιά, -ό	3	4	4
καλεσμένος, -η, -ο	0	0	2
καλλιτεχνικός, -ή, -ό	0	0	3
καλοκαιρινός, -ή, -ό	0	1	3
καλός, -ή, -ό	4	4	4
καμαρωτός, -ή, -ό	1	0	0
καμένος, -η, -ο	0	0	1
κάμποσος, -η, -ο	0	1	0
καμπούρης, -α, -ικο	0	2	0
καμωμένος, -η, -ο	0	1	2
κανονικός, -ή, -ό	0	3	2
καρφωμένος, -η, -ο	0	0	2
καστανός, -ή, -ό	3	3	3
καταγάλανος, -η, -ο	1	2	1
καταϊδρωμένος, -η, -ο	0	0	1
κατακόκκινος, -η, -ο	1	2	1
κατάλευκος, -η, -ο	0	0	2
κατάλληλος, -η, -ο	3	3	4
κατάμαυρος, -η, -ο	0	0	2
κατάμονος, -η, -ο	0	0	1
καταπληκτικός, -ή, -ό	1	2	2
κατάπληκτος, -η, -ο	0	0	1
καταπράσινος, -η, -ο	3	1	2
κάτασπρος, -η, -ο	0	3	3
καταστόλιστος, -η, -ο	0	0	1
κατεχόμενος, -η, -ο	0	0	1
κατηχητικός, -ή, -ό	3	1	2
κατοικίδιος, -α, -ο	0	0	1
καυτός, -ή, -ό	0	0	2
καφετής, -ιά, -ί	0	0	2
κενός, -ή, -ό	2	3	4
κεντρικός, -ή, -ό	0	1	3
κέρινος, -η, -ο	0	0	2
κεφαλαίος, -α, -ο	3	0	1
κινέζικος, -η, -ο	0	0	1
κινηματογραφικός, -ή, -ό	0	0	3
κινητός, -ή, -ό	0	0	2
κινούμενος, -η, -ο	0	0	1

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
κίτρινος, -η, -ο	4	4	4
κλασικός, -ή, -ό	0	0	3
κλεισμένος, -η, -ο	0	0	2
κλειστός, -ή, -ό	1	4	3
κοιμισμένος, -η, -ο	0	0	1
κοινός, -ή, -ό	0	0	3
κοινωνικός, -ή, -ό	0	0	3
κοινοφελής, -ης, -ές	0	0	1
κόκκινος, -η, -ο	4	4	4
κοκκινωπός, -ή, -ό	0	0	1
κομμένος, -η, -ο	0	0	1
κοντινός, -ή, -ό	0	1	1
κοντός, -ή, -ό	4	4	4
κοσμικός, -ή, -ό	0	0	1
κουρασμένος, -η, -ο	3	3	3
κουραστικός, -ή, -ό	1	3	3
κουτσός, -ή, -ό	0	2	1
κουφός, -ή, -ό	0	0	2
κρατικός, -ή, -ό	0	0	2
κρεμασμένος, -η, -ο	0	0	1
κρητικός, -ή, -ό	0	0	1
κρυμμένος, -η, -ο	3	1	3
κρύος, -α, -ο	4	4	3
κρυστάλλινος, -η, -ο	0	0	1
κρυφός, -ή, -ό	0	0	1
κυκλοφοριακός, -ή, -ό	0	0	3
κυριακάτικος, -η, -ο	0	0	1
κυρίαρχος, -η, -ο	0	0	2
κύριος, -α, -ο	4	4	4
λαδωμένος, -η, -ο	0	2	1
λαϊκός, -ή, -ό	2	3	3
λαίμαργος, -η, -ο	3	2	1
λαμπερός, -ή, -ό	0	2	1
λαμπριάτικος, -η, -ο	0	3	0
λαμπρός, -ή, -ό	0	2	3
λαογραφικός, -ή, -ό	0	0	1
λαχανιασμένος, -η, -ο	0	0	1
λεγόμενος, -η, -ο	0	0	1
λεπτός, -ή, -ό	3	2	2

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
λερωμένος, -η, -ο	0	0	1
λευκός, -ή, -ό	2	2	3
λεύτερος, -η, -ο	0	0	1
λιγνός, -ή, -ό	0	2	0
λίγος, -η, -ο	4	4	4
λιγοστός, -ή, -ό	0	0	1
λιτοδίαιτος, -η, -ο	0	0	1
λιτός, -ή, -ό	0	0	1
λογικός, -ή, -ό	0	0	2
λογοτεχνικός, -ή, -ό	0	0	1
λυγερός, -ή, -ό	0	0	2
λυπημένος, -η, -ο	3	1	3
λυπηρός, -ή, -ό	0	0	1
μαγεμένος, -η, -ο	0	0	1
μαγευτικός, -ή, -ό	0	0	2
μαγικός, -ή, -ό	0	3	2
μαγνητοφωνημένος, -η, -ο	0	0	2
μαζεμένος, -η, -ο	0	3	2
μαζικός, -ή, -ό	0	0	3
μαθητικός, -ή, -ό	0	2	3
μακεδονικός, -ή, -ό	1	1	1
μακρινός, -ή, -ό	0	1	3
μακροχρόνιος, -α, -ο	0	0	1
μακρύς, -ιά, -ύ	3	4	4
μαλακός, -ή, -ό	0	2	2
μάλλινος, -η, -ο	0	3	2
μαρμάρινος, -η, -ο	0	0	2
μαύρος, -η, -ο	4	4	4
μαυροφορεμένος, -η, -ο	0	0	2
μεγαλόπρεπος, -η, -ο	0	0	2
μεγάλος, -η, -ο	4	4	4
μεγαλόσωμος, -η, -ο	0	0	1
μελαγχολικός, -ή, -ό	0	0	1
μερικοί, -ές, -ά	0	4	4
μεσαίος, -α, -ο	0	0	1
μεσαιωνικός, -ή, -ό	0	0	1
μεσημεριανός, -ή, -ό	0	1	2
μεσογειακός, -ή, -ό	0	0	2
μέσος, -η, -ο	0	1	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
μεταξωτός, -ή, -ό	0	0	3
μεταφορικός, -ή, -ό	0	0	1
μεταχειρισμένος, -η, -ο	0	0	1
μέτριος, -α, -ο	0	1	1
μηνιαίος, -α, -ο	0	0	1
μητρικός, -ή, -ό	0	1	1
μητροπολιτικός, -ή, -ό	0	0	2
μηχανικός, -ή, -ό	0	0	2
μικρός, -ή, -ό	4	4	4
μικροσκοπικός, -ή, -ό	0	0	1
μινωικός, -ή, -ό	0	0	1
μισόγυμνος, -η, -ο	0	0	1
μισός, -ή, -ό	3	3	4
μισοτελειωμένος, -η, -ο	0	0	1
μοναδικός, -ή, -ό	0	0	4
μονάρχιβος, -η, -ο	0	1	1
μοναχός, -ή, -ό	0	1	2
μόνιμος, -η, -ο	0	0	2
μονολεπτικός, -ή, -ό	0	0	1
μονός, -ή, -ό	0	0	1
μόνος, -η, -ο	3	3	4
μορφωμένος, -η, -ο	0	0	3
μοσχαρίσιος, -α, -ο	0	0	1
μουσικός, -ή, -ό	2	3	3
μουσικοχορευτικός, -ή, -ό	0	0	1
μπλε	3	3	3
μπροστινός, -ή, -ό	0	0	3
μυρωδάτος, -η, -ο	2	3	1
μυστικός, -ή, -ό	2	2	2
μυτερός, -ή, -ό	0	0	2
ναυτικός, -ή, -ό	0	0	3
νεαρός, -ή, -ό	0	2	3
νεκρός, -ή, -ό	0	0	3
νεοελληνικός, -ή, -ό	0	0	3
νεολιθικός, -ή, -ό	0	0	1
νέος, -α, -ο	2	4	4
νευρικός, -ή, -ό	0	0	2
νηστικός, -ή, -ό	0	3	1
νικητήριος, -α, -ο	0	0	1

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
νόστιμος, -η, -ο	3	3	2
νοτιοανατολικός, -ή, -ό	0	0	2
νοτιοδυτικός, -ή, -ό	0	0	1
νότιος, -α, -ο	0	2	3
ντόπιος, -α, -ο	0	0	2
ντροπαλός, -ή, -ό	0	0	2
ντυμένος, -η, -ο	1	3	3
νυσταγμένος, -η, -ο	0	0	1
νυχτερινός, -ή, -ό	0	2	0
ξάγρυπνος, -η, -ο	0	0	1
ξακουστός, -ή, -ό	0	0	3
ξαλαφρωμένος, -η, -ο	0	0	1
ξανθός, -ή/-ιά, -ό	2	1	2
ξανθούλης, -α, -ικο	0	2	0
ξαπλωμένος, -η, -ο	1	1	3
ξαφνικός, -ή, -ό	0	0	2
ξενιτεμένος, -η, -ο	0	0	1
ξένος, -η, -ο	2	3	4
ξερός, -ή, -ό	0	2	2
ξεχωριστός, -ή, -ό	0	0	3
ξηρός, -ά, -ό	0	0	1
ξύλινος, -η, -ο	0	1	3
όγδοος, -η, -ο	0	4	1
οδικός, -ή, -ό	0	0	1
οικογενειακός, -ή, -ό	0	1	3
οικολογικός, -ή, -ό	0	0	2
οικονομικός, -ή, -ό	0	0	3
ολάκερος, -η, -ο	0	0	1
ολόασπρος, -η, -ο	0	0	2
ολοζώντανος, -η, -ο	0	0	1
ολόκληρος, -η, -ο	2	2	4
ολόλαμπρος, -η, -ο	1	1	0
ολόμαυρος, -η, -ο	0	1	1
όλος, -η, -ο	4	4	4
ολόφωτος, -η, -ο	0	2	0
ολόχρυσος, -η, -ο	0	0	1
ολυμπιακός, -ή, -ό	0	4	4
ολύμπιος, -α, -ο	0	0	1
ομαδικός, -ή, -ό	0	2	3

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
ομογενειακός, -ή, -ό	0	0	1
ομογενής, -ής, -ές	0	0	2
όμοιος, -α, -ο	0	0	2
όμορφος, -η, -ο	4	4	4
ονομαστικός, -ή, -ό	2	3	2
οργανωμένος, -η, -ο	0	1	0
ορειβατικός, -ή, -ό	0	0	1
ορεινός, -ή, -ό	0	0	2
ορθάνοιχτος, -η, -ο	0	0	1
όρθιος, -α, -ο	1	1	3
ορθόδοξος, -η, -ο	0	2	3
ορθός, -ή, -ό	0	0	1
ορισμένος, -η, -ο	0	0	3
οριστικός, -ή, -ό	0	0	3
ορμητικός, -ή, -ό	0	0	2
ουδέτερος, -η, -ο	0	2	3
ουράνιος, -α, -ο	1	1	3
ουσιαστικός, -ή, -ό	0	0	2
παγκόσμιος, -α, -ο	0	3	4
παγωμένος, -η, -ο	0	2	1
παθητικός, -ή, -ό	0	0	3
παιδικός, -ή, -ό	3	3	4
παλιός, -ιά, -ό	3	4	4
πάμπλουτος, -η, -ο	0	0	2
παναθηναϊκός, -ή, -ό	0	1	0
πανελλήνιος, -α, -ο	0	0	2
πανέμορφος, -η, -ο	0	2	0
πανέξυπνος, -η, -ο	0	0	1
πανίσχυρος, -η, -ο	0	0	1
πανούργος, -α, -ο	0	0	1
παντρεμένος, -η, -ο	0	0	1
πανώριος, -α, -ο	0	0	1
παράγωγος, -η, -ο	0	0	1
παραδοσιακός, -ή, -ό	0	3	3
παραθαλάσσιος, -α, -ο	0	0	2
παραλιακός, -ή, -ό	0	0	1
παράλυτος, -η, -ο	0	0	1
παράνομος, -η, -ο	0	0	2
παράξενος, -η, -ο	1	3	4

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
παραπανίσιος, -α, -ο	0	0	1
παροιμιώδης, -ης, -ες	0	0	1
παρόμοιος, -α, -ο	4	2	3
πασχαλινός, -ή, -ό	0	3	1
πατριικός, -ή, -ό	0	2	2
πατριωτικός, -ή, -ό	0	2	0
παχουλός, -ή, -ό	0	2	0
παχύς, -ιά, -ύ	0	2	2
πεθαμένος, -η, -ο	0	2	2
πεινασμένος, -η, -ο	3	3	2
πειραματικός, -ή, -ό	0	0	1
πελώριος, -α, -ο	0	0	3
πέμπτος, -η, -ο	2	3	3
πεντακάθαρος, -η, -ο	0	0	1
περασμένος, -η, -ο	3	3	3
περαστικός, -ή, -ό	2	1	1
περήφανος, -η, -ο	0	3	3
περιεκτικός, -ή, -ό	0	0	1
περίεργος, -η, -ο	0	1	3
περιπετειώδης, -ης, -ες	0	0	2
περισσότερος, -η, -ο	2	3	4
περίφημος, -η, -ο	0	0	3
περσιός, -ή, -ό	0	0	1
πιθανός, -ή, -ό	0	0	3
πικραμένος, -η, -ο	0	0	2
πικρός, -ή, -ό	0	1	2
πιστός, -ή, -ό	0	0	3
πλάγιος, -α, -ο	0	0	2
πλαστικός, -ή, -ό	0	0	2
πλατύς, -ιά, -ύ	2	3	3
πληθυντικός, -ή, -ό	0	3	3
πλήρης, -ης, -ες	0	0	1
πλούσιος, -α, -ο	2	4	4
πλυμένος, -η, -ο	0	0	1
πνευματικός, -ή, -ό	0	0	3
πνιγμένος, -η, -ο	0	0	2
ποδοσφαιρικός, -ή, -ό	0	1	1
πολεμικός, -ή, -ό	0	0	3
πολιτικός, -ή, -ό	0	0	3

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
πολιτισμένος, -η, -ο	0	0	1
πολιτιστικός, -ή, -ό	0	0	3
πολύς, πολλή, πολύ	4	4	4
πολυτάραχος, -η, -ο	0	0	1
πολύτιμος, -η, -ο	0	2	3
πολύχρωμος, -η, -ο	1	3	2
πονηρός, -ή, -ό	0	3	1
ποντιακός, -ή, -ό	0	1	0
πραγματικός, -ή, -ό	0	0	3
πρακτικός, -ή, -ό	0	0	2
πράσινος, -η, -ο	4	3	3
προηγούμενος, -η, -ο	2	2	3
προϊστορικός, -ή, -ό	0	0	3
προσεκτικός, -ή, -ό	0	0	3
προσεχτικός, -ή, -ό	0	0	1
προσκαλεσμένος, -η, -ο	0	0	2
προστακτικός, -ή, -ό	0	0	2
πρόσφατος, -η, -ο	0	0	2
προσωπικός, -ή, -ό	0	1	3
προσωρινός, -ή, -ό	0	0	1
προφητικός, -ή, -ό	0	0	1
προφορικός, -ή, -ό	0	1	3
πρόχειρος, -η, -ο	0	1	1
πρωινός, -ή, -ό	0	4	2
πρώτος, -η, -ο	1	4	3
πρωτότοκος, -η, -ο	0	0	1
πυκνός, -ή, -ό	0	0	2
ραδιοφωνικός, -ή, -ό	0	1	2
ρηχός, -ή, -ό	0	0	1
ριγμένος, -η, -ο	0	0	1
ρόδινος, -η, -ο	0	2	0
ροζ	1	1	0
ρωμαϊκός, -ή, -ό	0	0	3
ρωσικός, -ή, -ό	0	0	2
σγουρός, -ή, -ό	3	2	2
σερβικός, -ή, -ό	0	0	1
σημαντικός, -ή, -ό	1	1	4
σημερινός, -ή, -ό	0	1	3
σίγουρος, -η, -ο	1	2	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
σιδερένιος, -α, -ο	0	0	2
σιδηροδρομικός, -ή, -ό	0	1	0
σιωπηλός, -ή, -ό	0	0	1
σκαλισμένος, -η, -ο	0	0	1
σκεπασμένος, -η, -ο	0	2	2
σκεφτικός, -ή, -ό	0	1	2
σκλαβωμένος, -η, -ο	0	3	1
σκληρός, -ή, -ό	0	2	3
σκορπισμένος, -η, -ο	0	0	2
σκοτεινός, -ή, -ό	0	3	2
σκυμμένος, -η, -ο	0	0	2
σοβαρός, -ή, -ό	2	2	3
σοβιετικός, -ή, -ό	0	0	1
σοφός, -ή, -ό	1	1	4
σπάνιος, -α, -ο	0	0	3
σπασμένος, -η, -ο	0	1	2
σπιτικός, -ή, -ό	0	1	0
σπουδαίος, -α, -ο	0	2	4
σταθερός, -ή, -ό	0	0	1
σταυρωμένος, -η, -ο	0	0	1
στεναχωρημένος, -η, -ο	0	1	0
στενός, -ή, -ό	1	3	3
στερεός, -ά/-ή, -ό	0	0	1
στέρεος, -η/-α, -ο	0	0	1
στερνός, -ή, -ό	0	0	1
στητός, -ή, -ό	0	0	1
στιγμαίος, -α, -ο	0	0	3
στολισμένος, -η, -ο	2	3	2
στρατιωτικός, -ή, -ό	0	1	3
στρογγυλός, -ή, -ό	1	4	1
στρουμπουλός, -ή, -ό	1	1	0
συγκεκριμένος, -η, -ο	0	0	2
συγκινητικός, -ή, -ό	0	0	1
συγκριτικός, -ή, -ό	0	0	3
σύγχρονος, -η, -ο	0	0	3
συλλογισμένος, -η, -ο	0	0	2
συμπαθητικός, -ή, -ό	0	1	0
σύμφωνος, -η, -ο	0	2	2
συναισθηματικός, -ή, -ό	0	0	1

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
συναρπαστικός, -ή, -ό	0	0	3
συνδετικός, -ή, -ό	0	0	2
συνεπής, -ής, -ές	0	0	1
συνεχής, -ής, -ές	0	0	2
συνηθισμένος, -η, -ο	0	0	1
σύνθετος, -η, -ο	0	0	3
συνολικός, -ή, -ό	0	0	2
συνταρακτικός, -ή, -ό	0	0	1
συντελεσμένος, -η, -ο	0	0	1
σύντομος, -η, -ο	0	0	3
συνώνυμος, -η, -ο	0	0	2
συχνός, -ή, -ό	0	0	2
σφιχτός, -ή, -ό	0	1	0
σχετικός, -ή, -ό	0	1	3
σχισμένος, -η, -ο	0	0	1
σχολικός, -ή, -ό	1	2	3
σωστός, -ή, -ό	4	4	4
ταιριαστός, -ή, -ό	0	2	0
τακτικός, -ή, -ό	0	0	2
ταξιδιωτικός, -ή, -ό	0	0	3
ταπεινός, -ή, -ό	1	2	1
ταχύς, -α, -ο	0	0	2
τέλειος, -α, -ο	0	0	2
τελευταίος, -α, -ο	3	4	4
τελικός, -ή, -ό	0	1	3
τεμπέλης, -α, -ικο	0	2	0
τεντωμένος, -η, -ο	1	0	0
τεράστιος, -α, -ο	0	3	3
τέταρτος, -η, -ο	0	3	3
τεχνητός, -ή, -ό	0	0	1
τζαμωτός, -ή, -ό	0	0	1
τηγανητός, -ή, -ό	1	1	3
τηλεοπτικός, -ή, -ό	0	0	3
τηλεφωνικός, -ή, -ό	0	1	1
τιμητικός, -ή, -ό	0	0	1
τίμιος, -α, -ο	0	3	3
τολμηρός, -ή, -ό	0	0	2
τοπικός, -ή, -ό	0	1	3
τόσος, -η, -ο	0	2	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
τουριστικός, -η, -ο	0	0	3
τουρκικός, -ή, -ό	0	0	2
τραγικός, -ή, -ό	0	0	1
τρελός, -ή, -ό	2	3	2
τρίδιπλος, -η, -ο	0	0	1
τρομαγμένος, -η, -ο	0	0	1
τρομερός, -ή, -ό	1	3	3
τρυφερός, -ή, -ό	1	1	2
τυλιγμένος, -η, -ο	0	2	2
τυπογραφικός, -ή, -ό	0	0	2
τυφλός, -ή, -ό	0	0	3
τυχερός, -ή, -ό	0	3	3
υγιεινός, -ή, -ό	0	0	2
υγρός, -ή, -ό	0	0	1
υδρόβιος, -α, -ο	0	0	1
υλικός, -ή, -ό	0	0	3
υπερθετικός, -ή, -ό	0	0	3
υπέροχος, -η, -ο	0	3	3
υπεύθυνος, -η, -ο	0	2	3
υπόγειος, -α, -ο	0	0	2
υπογραμμισμένος, -η, -ο	3	1	3
υποκοριστικός, -ή, -ό	0	0	2
υπόλοιπος, -η, -ο	2	2	3
υποχρεωμένος, -η, -ο	0	0	2
υποχρεωτικός, -ή, -ό	0	0	2
υποψήφιος, -α, -ο	0	2	2
υψηλός, -ή, -ό	0	0	1
φανερός, -ή, -ό	0	0	1
φανταστικός, -ή, -ό	0	0	2
φανταχτερός, -ή, -ό	0	0	1
φαρδύς, -ιά, -ύ	0	0	2
φαρμακερός, -ή, -ό	0	0	3
φετινός, -ή, -ό	0	0	2
φημισμένος, -η, -ο	0	2	0
φιλανθρωπικός, -ή, -ό	0	0	1
φιλικός, -ή, -ό	0	0	3
φιλόξενος, -η, -ο	0	0	3
φλογερός, -ή, -ό	0	0	1
φοβερός, -ή, -ό	0	3	3

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	A'	B'	Γ'
φοβισμένος, -η, -ο	0	1	2
φορτωμένος, -η, -ο	2	1	3
φουντωμένος, -η, -ο	1	0	0
φουντωτός, -ή, -ό	2	2	1
φουσκωμένος, -η, -ο	1	0	0
φρέσκος, -ια, -ο	1	3	3
φρόνιμος, -η, -ο	3	3	2
φτερωτός, -ή, -ό	0	0	1
φτηνός, -ή, -ό	2	3	2
φτιαγμένος, -η, -ο	0	2	2
φτωχικός, -ή, -ό	0	0	2
φτωχός, -ή, -ό	2	3	4
φυλαγμένος, -η, -ο	0	0	1
φυλακισμένος, -η, -ο	0	1	0
φυσικός, -ή, -ό	0	1	4
φωτεινός, -ή, -ό	0	0	3
φωτισμένος, -η, -ο	0	4	1
φωτογραφικός, -ή, -ό	0	1	0
χάλκινος, -η, -ο	0	0	2
χαμένος, -η, -ο	0	1	3
χαμηλός, -ή, -ό	0	0	3
χαμογελαστός, -ή, -ό	0	1	0
χαρακτηριστικός, -ή, -ό	0	1	2
χαρισάμενος, -η, -ο	0	2	0
χαριτωμένος, -η, -ο	2	1	1
χαρμόσυνος, -η, -ο	0	1	0
χαρούμενος, -η, -ο	4	4	3
χάρτινος, -η, -ο	0	2	1
χαρωπός, -ή, -ό	1	0	0
χειμωνιάτικος, -η, -ο	0	0	2
χειρότερος, -η, -ο	0	0	2
χημικός, -ή, -ό	0	0	1
χθεσινός, -ή, -ό	0	1	1
χλωμός, -ή, -ό	0	0	2
χοιρινός, -ή, -ό	0	0	2
χονδρός, -ή, -ό	0	3	0
χοντρός, -ή, -ό	4	4	3
χορευτικός, -ή, -ό	0	0	3
χρηματικός, -ή, -ό	0	0	2

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις A' επιπέδου
■ Λέξεις B' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Επίθετα	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
χρήσιμος, -η, -ο	0	3	4
χριστιανικός, -ή, -ό	0	0	3
χριστουγεννιάτικος, -η, -ο	3	4	2
χρονικός, -ή, -ό	0	1	3
χρυσόμαλλος, -η, -ο	0	0	2
χρυσός, -ή, -ό	2	3	4
χρωματιστός, -ή, -ό	3	4	2
χτισμένος, -η, -ο	0	2	4
χωριάτικος, -η, -ο	0	1	2
χωρισμένος, -η, -ο	0	1	1
χωριστός, -ή, -ό	0	0	2
ψεύτικος, -η, -ο	0	0	2
ψηλός, -ή, -ό	4	4	4
ψητός, -ή, -ό	2	3	3
ψιλός, -ή, -ό	0	0	1
ψυχικός, -ή, -ό	0	0	2
ωραίος, -α, -ο	4	4	4
ώριμος, -η, -ο	0	2	2

Αντωνυμίες	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
άλλος, -η, -ο	4	4	4
αυτός, -ή, -ό	4	4	4
δικός, -ή, -ό (μου)	4	4	3
εαυτός, -ή, -ό	1	1	3
εαυτός μου (ο)	1	1	3
εγώ, εσύ, αυτός	4	4	4
εκείνος, -η, -ο	3	4	4
ετούτος, -η, -ο	0	0	1
ίδιος, -α, -ο	3	2	4
κάθε	4	4	4
καθένας, καθεμία, καθένα	3	4	4
καθετί	0	0	1
κανείς/κανένας, καμιά, κανένα	4	4	4
κάποιος, -α, -ο	3	4	4
κάτι	1	0	0
μερικοί, -ές, -ά	2	4	4
μόνος, -η, -ο	0	2	0
ότι	0	4	4
όλος, -η, -ο	0	4	4
οποίος, -α, -ο	1	3	4
όποιος, -α, -ο	3	4	4
οποιοσδήποτε, οποιαδήποτε,			
οποιοδήποτε	0	1	3
όσος, -η, -ο	3	4	4
ποιος, -α, -ο	4	4	4
πόσος, -η, -ο	4	4	4
πότε	1	1	2
που	4	4	4
πού	3	3	3
πως	1	3	3
πώς	0	3	4
τέτοιος, -α, -ο	1	4	4
τι	4	4	4
τίποτα	4	4	4
τόσος, -η, -ο	3	3	4
τούτος, -η, -ο	0	3	3

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Άκλιτα μέρη του λόγου (Επιρρήματα)	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
άδικα	0	1	1
άθελα	0	0	1
ακόμα	0	4	4
ακόμη	3	0	4
ακριβώς	0	2	3
αλήθεια	1	2	2
αληθώς	1	1	1
αλλιώς	2	2	3
άλλοτε	0	0	2
αλλού	0	3	3
άλλωστε	0	1	1
αλύπητα	0	0	1
άμεσα	2	3	3
αμέσως	3	3	4
ανάλογα	0	2	0
ανάμεσα	4	3	4
ανατολικά	0	0	1
άνετα	0	0	1
αντίθετα	0	0	2
αντικριστά	0	0	1
ανυπόμονα	0	0	1
άνω	0	0	2
άξαφνα	0	0	1
απαλά	0	2	1
απάνω	0	0	1
απέναντι	3	1	3
απέξω	0	1	1
απλά	0	0	2
απότομα	0	0	2
απόψε	0	3	3
αργά	2	3	3
αργότερα	0	3	3
άριστα	0	0	2
αριστερά	3	4	2
αρκετά	0	3	3
αρμονικά	0	1	0
ασφαλώς	0	0	1
άσχημα	0	0	2
αύριο	4	4	4

Άκλιτα μέρη του λόγου (Επιρρήματα)	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
αυστηρά	0	0	1
βαθιά	0	3	2
βαριά	0	3	2
βέβαια	3	3	3
βεβαίως	0	1	1
βιαστικά	1	1	1
γερά	0	1	1
γλυκά	2	3	2
γραπτά	0	2	2
γήγορα	3	4	4
γύρω	4	4	4
δεξιά	3	3	2
δηλαδή	0	0	2
διαφορετικά	0	0	1
δίπλα	3	3	4
δυνατά	2	4	3
δύσκολα	0	0	3
δυστυχώς	1	0	0
δωρεάν	0	0	2
έγκαιρα	0	0	1
εγκαίρως	0	0	1
εδώ	4	4	4
εκεί	4	4	4
εκτός	0	1	2
ελεύθερα	0	1	1
εμπρός	2	1	3
ενάντια	0	1	0
εναντίον	0	0	3
εντάξει	2	2	1
εντελώς	0	0	2
έξαφνα	0	0	2
εξής	0	0	2
έξω	3	3	4
επάνω	1	3	2
έπειτα	0	3	3
επίσης	0	0	3
επιτέλους	0	2	2
επίτηδες	0	0	2
έτσι	3	4	4

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

'Ακλιτα μέρη του λόγου (Επιρρήματα)	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
ευγενικά	0	0	2
εύκολα	0	2	3
ευτυχισμένα	0	0	1
ευτυχώς	2	1	2
ευχάριστα	0	0	1
ευχαρίστως	1	0	2
εφέτος	0	1	0
ήδη	0	2	2
ήρεμα	0	0	3
ήσυχα	0	0	2
θαυμάσια	1	2	1
ιδιαίτερα	0	0	3
ίσα	0	0	2
ίσως	0	2	2
καθαρά	0	0	3
καθημερινά	0	1	2
καθόλου	2	3	4
καλά	4	4	4
καλημέρα	4	4	3
καληνύχτα	3	1	0
καλησπέρα	3	3	3
καλύτερα	1	2	3
καλώς	3	3	1
κάποτε	3	4	4
κάπου	0	2	2
κάπως	0	0	1
καταγής	1	0	2
κατάματα	0	0	1
κατευθείαν	0	0	2
κατόπιν	0	1	3
κάτω	4	4	4
κιόλας	2	1	3
κοντά	4	4	4
κρίμα (το)	0	3	2
κρυφά	0	0	3
κυρίως	0	0	3
λίγο	4	4	4
λογής - λογιής	0	0	1
μαζί	4	4	4

'Ακλιτα μέρη του λόγου (Επιρρήματα)	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
μακριά	3	3	4
μάλιστα	1	4	3
μεθαύριο	3	2	1
μεμιάς	0	0	1
μέσα	4	4	4
μεσάνυχτα	0	1	2
μετά	4	4	4
μεταξύ	0	3	4
μέχρι	2	3	3
μόλις	3	4	4
μονάχα	0	0	3
μόνιμα	0	0	2
μόνο	3	4	4
μπρος	0	0	1
μπροστά	4	4	4
νωρίς	0	2	3
ξανά	2	3	3
ξαφνικά	2	3	4
όλο	2	3	3
ολόγυρα	0	2	2
ολοένα	0	0	1
ολόψυχα	0	2	0
όμορφα	1	1	2
οπότε, όποτε	0	0	1
όπου	3	4	4
όπως	4	4	4
οπωσδήποτε	0	0	2
όσο	0	3	3
πάλι	4	4	4
παλιά	0	0	2
πάντα	3	3	4
πάντοτε	2	4	3
παντού	0	3	3
πάνω	4	4	4
πάρα πολύ	0	0	1
παρακάτω	4	4	4
παραλίγο	0	0	1
παραάλληλα	0	0	1
παραπάνω	3	3	4

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Άκλιτα μέρη του λόγου (Επιρρήματα)	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
παραπέρα	0	0	2
πέρα	2	3	3
περίπου	0	3	3
περισσότερο	0	2	3
περίφημα	0	0	1
πέρσι	2	3	3
πια	3	4	4
πιθανόν	0	0	1
πιο	4	4	4
πιστά	0	0	1
πίσω	3	4	4
πλάι	1	1	3
πλέον	0	0	2
πολύ	4	4	4
πόσο	3	3	3
ποτέ	3	4	4
πότε	4	4	4
που	4	4	3
πού	4	4	4
πουθενά	0	1	2
πράγματι	0	0	2
πραγματικά	0	1	3
πριν	2	4	4
πρόθυμα	0	1	1
προπάντων	0	0	2
προσεκτικά	0	2	3
προφορικά	3	2	3
προχτές	0	1	1
πρώτα	3	3	4
πως	1	4	3
πώς	4	4	4
σαν	3	2	4
σήμερα	4	4	4
σιγά	3	3	4
σιγανά	0	0	1
σίγουρα	0	0	2

Άκλιτα μέρη του λόγου (Επιρρήματα)	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
σκληρά	0	3	1
σοβαρά	0	3	0
σύμφωνα	0	1	3
συνέχεια	0	3	2
συνεχώς	0	2	2
συνήθως	0	2	3
σύντομα	0	0	2
συχνά	2	3	4
σφιχτά	0	0	1
σχεδόν	1	3	2
σωστά	3	3	3
τακτικά	0	2	0
ταυτόχρονα	0	0	2
τελειώς	0	0	2
τελευταία	0	2	3
τελικά	0	0	2
τίποτα	1	3	0
τόσο	1	3	4
τότε	3	4	4
τουλάχιστον	0	1	2
τρελά	0	1	1
τυχόν	0	0	1
τόρα	4	4	4
ύστερα	4	4	4
φέτος	2	3	3
φρόνιμα	0	2	0
φυσικά	0	0	1
χαμηλά	1	1	1
χαρούμενα	0	0	1
χαρωπά	1	0	0
χθες, (χτες), (ψες)	4	4	4
χωρίς	2	2	2
ψηλά	4	3	3
ωραία	4	4	4
ως	0	0	2
ώσπου	0	3	0

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Άκλιτα μέρη του λόγου (Μετοχές σε -ώ/-οντας)	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
ακούγοντας	0	1	0
αρχίζοντας	0	0	2
ασθμαίνοντας	0	0	1
βάζοντας	0	2	2
βγαίνοντας	0	0	1
βήχοντας	0	1	0
βλέποντας	0	0	2
γελώντας	0	1	2
γράφοντας	2	2	2
γυρίζοντας	0	0	1
δείχνοντας	0	1	0
δημιουργώντας	0	0	1
διαβάζοντας	0	0	1
δίνοντας	0	0	1
επιστρέφοντας	0	0	1
έχοντας	0	0	2
κάνοντας	0	1	2
κλαίγοντας	0	0	1
κοιτάζοντας	0	0	1
κοιτώντας	0	0	1
κολυμπώντας	0	0	2
κουβαλώντας	0	0	1
κρατώντας	0	2	1
κυνηγώντας	0	0	1
λέγοντας	1	2	2
μεταφέροντας	0	0	1
μιλώντας	0	1	0

Άκλιτα μέρη του λόγου (Μετοχές σε -ώ/-οντας)	Δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο		
	Α'	Β'	Γ'
μπαίνοντας	0	0	1
νομίζοντας	0	0	1
παίζοντας	0	0	2
παίρνοντας	0	0	2
παρακαλώντας	0	0	1
πατήσας	0	1	0
πατώντας	0	0	1
περπατώντας	0	1	0
πετώντας	0	0	2
πηδώντας	0	0	1
προκαλώντας	0	0	1
προσέχοντας	0	0	2
προσπαθώντας	0	0	1
ρωτώντας	0	0	1
στέλνοντας	0	0	1
συζητώντας	0	0	1
συμμετέχοντας	0	0	1
ταξιδεύοντας	0	0	2
τελειώνοντας	0	0	1
τραγουδώντας	0	1	1
τρέχοντας	0	0	2
τρώγοντας	0	0	1
φτάνοντας	0	0	1
φωνάζοντας	0	2	0
χορεύοντας	0	0	1
χρησιμοποιώντας	1	2	4
ψάλλοντας	0	1	0

0=δεν εμφανίζεται στο επίπεδο
1=ελάχιστη εμφάνιση στο επίπεδο
2=περιορισμένη εμφάνιση στο επίπεδο

3=συχνή εμφάνιση στο επίπεδο
4=πολύ συχνή εμφάνιση στο επίπεδο

■ Λέξεις Α' επιπέδου
■ Λέξεις Β' επιπέδου
■ Λέξεις Γ' επιπέδου

Άκλιτα μέρη του λόγου (Σύνδεσμοι)

αλλά

αν και

αφού

γιατί

δηλαδή

ενώ

επειδή

επομένως

ή

καθώς

και

λοιπόν

μα

μη (ν)

μήπως

μόλις

όμως

όποτε

όταν

ότι

ούτε

που

πριν

πως

σαν

ώσπου

ώστε

Άκλιτα μέρη του λόγου (Μόρια)

ας

θα

δεν

μα

μην

να

Άκλιτα μέρη του λόγου (Προθέσεις)

αντί (ς)

από

για

δίχως

ίσαμε

κατά

με

μετά

παρά

προς

σε

χωρίς

ως

Άκλιτα μέρη του λόγου (Επιφωνήματα)

α μπα!

α!

άιντε

άλτ

άου!

αχ!

μακάρι!

μπράβο!

ουφ!

πα πα πα!

ποπό!

στοπ

ω!

Απόλυτα Αριθμητικά

80. ογδόντα

81. ογδόντα ένα

82. ογδόντα δύο

...

90. ενενήντα

91. ενενήντα ένα

92. ενενήντα δύο

...

100. εκατό

101. εκατό ένα

...

200. διακόσια

201. διακόσια ένα

...

300. τριακόσια

...

400. τετρακόσια

...

500. πεντακόσια

...

600. εξακόσια

...

700. επτακόσια

...

800. οχτακόσια

...

900. εννιακόσια

...

1.000 χίλια

2.000 δύο χιλιάδες

3.000 τρεις χιλιάδες

4.000 τέσσερις χιλιάδες

5.000 πέντε χιλιάδες

...

1.000.000 ένα εκατομμύριο

Τακτικά Αριθμητικά

ογδοηκοστός, -ή, -ό

ογκδοηκοστός πρώτος, -η, -ο

...

...

ενενηκοστός, -ή, -ό

ενενηκοστός πρώτος, -η, -ο

...

...

εκατοστός, -ή, -ό

εκατοστός πρώτος, -η, -ο

...

διακοσιοστός, -ή, -ό

διακοσιοστός πρώτος, -η, -ο

...

τριακοσιοστός, -ή, -ό

...

τετρακοσιοστός, -ή, -ό

...

πεντακοσιοστός, -ή, -ό

...

εξακοσιοστός, -ή, -ό

...

επτακοσιοστός, -ή, -ό

...

οχτακοσιοστός, -ή, -ό

...

εννιακοσιοστός, -ή, -ό

...

χιλιοστός, -ή, -ό

Κύρια ονόματα

Άβαρος (ο)
Αγαμέμνονας (ο)
Αγγελική (η)
Άγγελος (ο)
Αγγλία (η)
Άγγλος (ο), Αγγλίδα (η)
Άγιος Νικόλαος (ο)
Άγιος Παύλος (ο)
Άγκυρα (η)
Άδης (ο)
Αθανάσιος (ο)
Αθηνά (η)
Αθήνα (η)
Αθηναίος (ο), Αθηναία (η)
Αιγαίο Πέλαγος (το)
Αιγύπτιος (ο), Αιγύπτια (η)
Αίγυπτος (η)
Αιθιοπία (η)
Αιμιλία (η)
Αίσωπος (ο)
Ακαδημία (η)
Ακρόπολη (η)
Αλβανία (η)
Αλέκος (ο)
Αλεξάνδρα (η)
Αλεξάνδρεια (η)
Αλέξανδρος (ο) (Μέγας)
Αλικαρνασός (η)
Αλίχη (η)
Άλκης (ο)
Αμαζόνιος (ο)
Αμαλία (η)
Αμερικάνος (ο), Αμερικάνα (η)
Αμερική (η)
Ανάσταση (η)
Αναστασία (η)
Ανατολή (η)
Ανδρέας (ο)
Ανδρόνικος (ο)
Ανθή (η)
Άννα (η)
Άνοιξη (η)
Αντιγόνη (η)

Κύρια ονόματα

Αντρέας (ο)
Αντώνιος (ο), Αντωνία (η)
Αόριστος (ο)
Αποκριά (η)
Απόλλωνας (ο)
Απόστολος (ο)
Απρίλιος/Απρίλης (ο)
Αραβας (ο)
Αργεντινή (η)
Άργος (το)
Αργύρης (ο)
Αργυρώ (η)
Αριάδνη (η)
Αριστείδης (ο)
Αριστοτέλης (ο)
Αριστοφάνης (ο)
Άρτα (η)
Άρτεμη (η)
Αρχιεπισκοπή (η)
Ασία (η)
Ασκληπιός (ο)
Αστόρια (η)
Αττική (η)
Αττικός (ο)
Αύγουστος (ο)
Αυστραλία (η)
Αφρική (η)
Αφροδίτη (η)
Βαγγέλης (ο)
Βασίλειος (ο)
Βασιλική (η)
Βεργίνα (η)
Βέροια (η)
Βιβή (η)
Βόλος (ο)
Βουλή (η)
Βρετανός (ο), Βρετανίδα (η)
Βυζάντιο (το)
Γάλλος (ο), Γαλλίδα (η)
Γενάρης (ο)
Γερμανός (ο), Γερμανίδα (η)
Γεωγραφία (η)
Γεώργιος (ο), Γεωργία (η)

Κύρια ονόματα

Γιάννενα (τα)
Γιάννης (ο)
Γιουγκοσλαβία (η)
Γλυφάδα (η)
Γραμματική (η)
Γρηγόριος (ο)
Γυμνάσιο (το)
Δαίδαλος (ο)
Δανάη (η)
Δεκέμβριος/Δεκέμβρης (ο)
Δελφοί (οι)
Δέσποινα (η)
Δευτέρα (η)
Δημήτριος (ο), Δήμητρα (η)
Δήμος (ο)
Δημοτικό (το)
Δίας (ο)
Δίον (το)
Διονύσιος (ο)
Διόνυσος (ο)
Δωδεκάνησα (τα)
Δωδώνη (η)
Ειρήνη (η)
Έκτορας (ο)
Ελένη (η)
Ελευθερία (η)
Ελλάδα (η)
Έλλη (η)
Έλληνας (ο), Ελληνίδα (η)
Ελληνισμός (ο)
Ελπίδα (η)
Ενεστώτας (ο)
Επίδαυρος (η)
Επιτάφιος (ο)
Ερμής (ο)
Ευαγγελία (η)
Ευαγγέλιο (το)
Ευαγγελισμός (ο)
Εύβοια (η)
Ευγενία (η)
Ευρωπαϊός (ο), Ευρωπαϊά (η)
Ευρώπη (η)
Ευτέρπη (η)

Κύρια ονόματα

Εντυχία (η)
Ζάκυνθος (η)
Ζεὺς (ο)
Ζήσης (ο)
Ζυρίχη (η)
Ζωή (η)
Ηλίας (ο)
Ήλιος (ο)
Ήπειρος (η)
Ηράκλειο (το)
Ηρακλής (ο)
Ηρόδοτος (ο)
Ηρώδης (ο)
Ήφαιστος (ο)
Θάλεια (η)
Θανάσης (ο)
Θάνος (ο)
Θεόδωρος (ο), Θεοδώρα (η)
Θεός (ο)
Θεοτόκος (η)
Θεοφάνεια (τα)
Θεόφιλος (ο)
Θεσσαλία (η)
Θεσσαλονίκη (η)
Θησέας (ο)
Θουκυδίδης (ο)
Θράκη (η)
Θωμάς (ο)
Ιάκωβος (ο)
Ιανουάριος/Γενάρης (ο)
Ιαπωνία (η)
Ιατρική (η)
Ιερουσαλήμ (η)
Ιησούς (ο)
Ιθάκη (η)
Ικαρία (η)
Ίκαρος (ο)
Ιλιάδα (η)
Ιόνιο Πέλαγος (το)
Ιούλιος (ο)
Ιούνιος (ο)
Ιπποκράτης (ο)
Ίσθμια (τα)

Κύρια ονόματα

Ισμήνη (η)
Ισπανός (ο), Ισπανίδα (η)
Ιταλός (ο), Ιταλίδα (η)
Ιτέα (η)
Ιφιγένεια (η)
Ιωάννης (ο), Ιωάννα (η)
Ιωάννινα (τα)
Ιωσήφ (ο)
Καινή Διαθήκη (η)
Καίτη (η)
Καλαμάτα (η)
Καλλιόπη (η)
Καλλιπάτειρα (η)
Καλοκαίρι (το)
Κάλυμνος (η)
Καραγκιοζής (ο)
Καρπενήσι (το)
Καρούατιδα (η)
Καστοριά (η)
Κατερίνα (η)
Κάτια (η)
Κατίνα (η)
Κένταυρος (ο)
Κέρκυρα (η)
Κηφισιά (η)
Κινέζος (ο), Κινέζα (η)
Κλειώ (η)
Κοζάνη (η)
Κόρινθος (η)
Κρήτη (η)
Κυκλάδες (οι)
Κύκλωπας (ο)
Κυριακή (η)
Κωνσταντίνος (ο), Κωνσταντίνα (η)
Κωνσταντινούπολη (η)
Λαβύρινθος (ο)
Λαμπρή (η)
Λαμπρινή (η)
Λάμπρος (ο)
Λένα (η)
Λέσβος (η)
Λευκάδα (η)
Λευτέρης (ο)

Κύρια ονόματα

Λεωνίδας (ο)
Λίνδος (η)
Λουκάς (ο), Λουκία (η)
Λούης (ο)
Λυκαβηττός (ο)
Μαθηματικά (τα)
Μάιος/Μάης (ο)
Μαίρη (η)
Μακεδόνας (ο)
Μακεδονία (η)
Μακρυγιάννης (ο)
Μανόλης/Μανώλης (ο)
Μαραθώνας (ο)
Μαργαρίτα (η)
Μαρία (η)
Μαρίνος (ο), Μαρίνα (η)
Μάριος (ο)
Μάρκος (ο)
Μάρτιος/Μάρτης (ο)
Ματίνα (η)
Μελπομένη (η)
Μενέλαος (ο)
Μεσόγειος (η)
Μεσολόγγι (το)
Μηνάς (ο)
Μήτσος (ο)
Μικρά Ασία (η)
Μίλητος (η)
Μίλτος (ο)
Μίνωας (ο)
Μινώταυρος (ο)
Μιχάλης (ο)
Μπουμπουλίνα (η)
Μυκηναίος (ο)
Μυκήνες (οι)
Μυρτώ (η)
Μυτιλήνη (η)
Μωάμεθ (ο)
Ναύπλιο (το)
Ναυσικά (η)
Νέλη (η)
Νίκη (η)
Νικόλαος (ο)

Κύρια ονόματα

Νιόνιος (ο)
Νιρβάνας (ο)
Νοέμβριος/Νοέμβρης (ο)
Νόμπελ (το)
Νότος (ο)
Ντίνος (ο), Ντίνα (η)
Ξάνθη (η)
Ξένη (η)
Οδυσσέας (ο)
Οδύσσεια (η)
Όθωνας (ο)
Οκτώβριος/Οκτώβρης (ο)
Ολλανδός (ο), Ολλανδή (η)
Ολυμπία (η)
Ολυμπιάδα (η)
Ολυμπιακή (η)
Ολυμπιακοί (οι)
Όλυμπος (ο)
Όμηρος (ο)
Όπερα (η)
Όσκαρ (το)
Ουρανία (η)
Παναγία/Παναγιά (η)
Παναγιώτης (ο), Παναγιώτα (η)
Πανδώρα (η)
Πανελλήνιος (ο)
Πάνος (ο)
Παντελής (ο)
Παρακείμενος (ο)
Παρασκευή (η)
Παρατατικός (ο)
Παρθενώνας (ο)
Παρνασσός (ο)
Πάρνηθα (η)
Πάσχα (το)
Πασχαλιά (η)
Πατριάρχης (ο)
Παύλος (ο)
Πειραιάς (ο)
Πέλλα (η)
Πελοπόννησος (η)
Πέμπτη (η)
Πεντέλη (η)

Κύρια ονόματα

Περικλής (ο)
Περσεφόνη (η)
Πέρσης (ο)
Πέτρος (ο)
Πήλιο (το)
Πηγελόπη (η)
Πίνδος (η)
Πλάτωνας (ο)
Πλούτωνας (ο)
Πόλη (η)
Πολυκράτης (ο)
Πολωνός (ο), Πολωνίδα (η)
Πόπη (η)
Πορτογάλος (ο), Πορτογαλίδα (η)
Ποσειδώνας (ο)
Πρέσπα (η)
Πρίαμος (ο)
Προμηθέας (ο)
Πρωτομαγιά (η)
Πρωτοχρονιά (η)
Πυθία (η)
Πύλη (η)
Πύρρος (ο)
Ρέθυμνο (το)
Ρήγας (ο)
Ρόδος (η)
Ρωμαίος (ο)
Ρώσος (ο), Ρωσίδα (η)
Σάββατο (το)
Σαββατοκύριακο (το)
Σάκης (ο)
Σαλαμίνα (η)
Σάμος (η)
Σαντορίνη (η)
Σαρακοστή (η)
Σεπτέμβριος/Σεπτέμβρης (ο)
Σούλα (η)
Σούλι (το)
Σούνιο (το)
Σοφία (η)
Σοφοκλής (ο)
Σπάρτη (η)
Σπαρτιάτης (ο), Σπαρτιάτισσα (η)

Κύρια ονόματα

Σποράδες (οι)
Σπύρος (ο)
Σταυρός (ο)
Σταύρος (ο)
Σταύρωση (η)
Στέφανος (ο)
Στράτος (ο)
Σύνταγμα (το)
Συρακούσες (οι)
Σωτήρης (ο)
Τάκης (ο)
Τασία (η)
Τάσος (ο)
Τερψιχόρη (η)
Τετάρτη (η)
Τζένη (η)
Τηλέμαχος (ο)
Τίνα (η)
Τούρκος (ο)
Τριάδα (η)
Τρίκαλα (τα)
Τρίτη (η)
Ύδρα (η)
Υπερσυντέλικος (ο)
Φανή (η)

Κύρια ονόματα

Φάνης (ο)
Φαρισαίος (ο)
Φεβρουάριος/Φλεβάρης (ο)
Φειδίας (ο)
Φθινόπωρο (το)
Φίλιππος (ο)
Φλώρινα (η)
Φυσική (η)
Φώτης (ο)
Φώφη (η)
Χαλκιδική (η)
Χανιά (τα)
Χαρά (η)
Χάρης (ο), Χάρις (η)
Χαρίκλεια (η)
Χειμώνας (ο)
Χίος (η)
Χρήστος (ο)
Χριστιανός (ο)
Χριστίνα (η)
Χριστός (ο)
Χριστούγεννα (τα)
Ψυχικό (το)
Ωραία Πύλη (η)